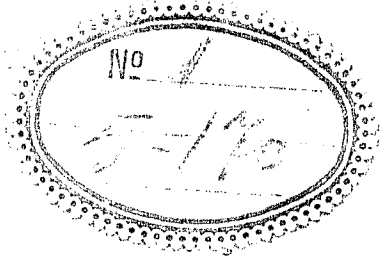

18.

a

9

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

*Del Collegio della Comp. de Jesus de Granada. 15
R. 1363 ay sho outello.*

**AVGVSTINI
PALLAVICINI
FRANCISCI F.**

Patricij Genuensis

**EXPLANATIO PARAPHRASTICA
In Libros Aristotelis de Anima.**

In hac secunda editione ab Auctore recognita, & castigata.

Ad Illustriss.^m & Reuer.^m S. R. E. Card.^m

ROBERTVM BELLARMINVM.

G E N V A E.

Ex Typographia Iosephi Pauoni. MDCXIII.

Permittentibus Superioribus.

ILLVSTRISSIMO.

ET REVERENDISS.

S. R. E.

CARDINALI

ROBERTO

BELLARMINO

Augustinus Pallavicinus. F.

Felicitem alius alio modo, & suo pte ingenio quis que terminet. Certum est, Cardinalis Amplissime, intellectus vi homines constitui, ac à cæteris animalibus distare. Hanc verò perfici, dum veritatem, quæ ipsius bonum est, contem-
pla

platur, nemo ambiget, cum tacitus omnium consensus in hoc conspirauerit, teste Philosopho, ut quilibet natura scire desideret, cum etiam pueri in ipso vitæ rudimento, dum anilibus fabellis imbuuntur, causas quærant. Eapropter solus sapit, (debaçchetur inuidia, neque enim ea carere licet, dum tam superba peragitur censura) qui veritatem consectando in ea sui parte perfici curat, vnde humanitas homini prouenit, & totius hominis absoluta perfectio deriuatur. Nemo igitur inficiabitur hunc verè foelicem esse, cum foelicitas perfectionem inuoluat, & præter eam sit nihil. Immo hinc triumphorum omnium lauream adeptum maiorem (quando plus est humani ingenij terminos in tantum promouisse, quàm imperij) mirari subit Aristotelè, qui hac sola ratiocinatione ductus Dei Opt. Max. foelicitatem deprehendit sui ipsius contèplatione finitam. Admitto, quod si verum facere iudicium volumus, ac repudiata omni ambitione decernere, mortaliū nemo est foelix, atq; indulgenter cum eo de-

cerni

cerni, qui iure dici non infelix potest. Hunc ipsissimum illum esse, vel ex nolente extorqueam, qui foelicitatem extrà telum fortunæ locat, cuius ne illa laceßat, metu semel recepto quæcumq; fugatur foelicitas. Adoptetur patriæ oppugnatione, & ciuili sanguine in Foelicis cognomento assumptus Sylla, dum torqueatur, quòd Capitolium non dedicauerit, dum metuat, ne popularis aura, militum fauor, Senatus auctoritas inter tot proscriptorum filios eum destituat, & iuste patriæ, & ciuiū vltioni tradat. Veritatis autè nullibi fæcundiozem segetem rerū naturæ contèplatione palam est, in qua licet nihil videri possit superuacaneum, & audendus sit Plinius perhibens rerum naturā nusquam magis, quàm in minimis totam esse, veruntamen eius vim, & maiestatem in hominis animo, veluti totius naturæ compendio statuas licet, quæ veluti Diuinæ mentis participatio quædam corpusculum illud informe in vtero foetæ mulieris primùm nacta viuificat, miroq; disponit opificio, dispositū opportuno tempore in lucem educit, edu-

Etum alit, alitum in modum perfectissimū
auget, auctum (quantum in ipsa est) æter-
nū reparando conseruat, nunquam sene-
scens, nunquam deficiens, nullisq; terminis
circumscripta: sed modò ancillante ipsius-
met corpore, externisque rebus per sensus,
veluti per augustissimos aditus rerum ima-
gines intromittendo percipit, perceptas ex-
primit, expressas nullo cogente Deo ad sui
ipsius libitum optat, vel aduersatur; modò
(quod magis mirere) rebus remotis, sed so-
la similitudinū reputatione circà easdē, nō
secus ac præsentis versatur; modò (quod
supra omnem taxationē est) Deum ipsum
æmulata seipsam aciem reflectendo contē-
platur, & Prothei fabulas fide, & miraculo
superans polypi instar in easdē ipsas res co-
gnoscendo se transformat. Vnde meritò à
Philosopho nostro dictum deprehendas ho-
minis animam potestate omnia esse. Hæc,
& cætera functionum munera, Cardinalis
Illustrissime, Aristoteles suis tribus libris,
quos de anima inscripsit, persequutus est,
vt nosti, sed suo more suboscure, immorta-
litate

litate illis hac via prorogari arbitratus
(nulla enim in parte operosior ei vita fuit)
& quantum viribus naturæ potest, in om-
nibus rem acu tetigit. Fateor in aliquibus,
quæ immortalitatem animæ tangunt, illum
longè aberrasse. Nec caret patrocinio; viri-
bus naturæ altiùs attolli nequiuit, mortales
in præmiū castigante Natura, ne animal à
lachrymis, vinculisq; vitam auspicatum, &
adhuc superbū reputatione futuræ immor-
talitatis superbiret licētiùs. Hos ego de mo-
re paraphrasticè sum commentatus, non vt
dolum in Cranio volutem, sed vt aliqua ex
parte eorum industriam subleuem, qui his
addicti non sectantur vulgaria. Tibi potis-
simū, Cardinalis Amplissime, dicatos vo-
lui, vt quibus fidus socius in Peripatetica
Philosophia adfui, porticum ipsam verbo-
rum, sententiarumque vepris obsitam
liberando, eisdē consultor adessem fatiscen-
tis vastos hiatus præcauendo, ostendendoq;
perfugia, cū iniquum planè sit, quos ope
iuuerim, consilio destituisse, nisi videri ve-
lim ideò iuuisse, vt perderem. Tu igitur (ea
enim

enim es sapientia, vt possis, ea animi, morumq; facilitate, vt velis) eos manu apprehensos per sacros Theologiæ cāpos Dei reuelatione cōplanatos, inoffenso pede perducendo docebis, spirandi ratione hominem à cēteris animantibus distare, vitamq; morte iterari, ne dicam auspiciari, & dulce quidem esse viuere, sed dulcius secundū rationē vixisse, auiditatemq; nunquam definendi mortalium pectoribus ingenitam frustra non esse, sed immortalitate terminari. Nec purpura illa nigrantis rosæ colore subluens à fulgore eorum oculos tantū perstringet, quantum mores à benignitate animos allicient, cū nihil aliud in te mutauerit fortunę amplitudo, nisi vt prodesse tantumdem posses, & velles. Id quod etiam me in hoc proposito nominatim dicandi tibi hos meos labores confirmauit. Nam alias, cū publica sit eruditorum reiectio, Tullij testimonio, reiecissem potissimū te, virum illum, qui præconium omne infra Illustrissimū nomē CARDINALIS BELLARMINI ingenij virib⁹ posuisti. Hac fiducia es in hoc
albo

albo, non iudex, sed aduocatus. Et licet maiorem te sciam, quàm vt descensurum huc putem, solo nominis patrocinio securus ero. Id largire, vt præfigere tantū liceat. Nec mirere iam præfixisse; is ergà me semper fuisti, dum Romæ commorabar, vbi sæpius me in tuos familiares excepisti, vt præoccupare audeam veluti concessa, quæ nondum petij. Vale, præcarer interim à Deo Optimò Maximò id, quod vniuersæ Reipublicæ Christianæ fructuosissimum futurum spero, nisi cognoscerem id tibi fore æquè grauissimum.

AD LECTOREM

INGENVE professum me veritatis sectatorem res arguet. Inconstantiæ ingruat nota quantavis licet, dū per me veritas illustrior fiat. Inanis haud umbra gloriæ, ingenijq; fama leuis ad philosophandum me duxit, sed amor dūtaxat veritatis, eamq; mortalibus aperiendi cupido, quos nec aliorum vana commenta detinent, nec delirantium acclamationes eleuant. Peruolui, amicissime Lector, quæ nuper rimè ex Aristotele de anima mea feci. In quibusdam iudicio meo lapsum me deprehendi. Res ipsa emendationem, institutum meum nouam editionem postulabant. Non desisti, neutrum fraudavi. Eadem denuo non paucis immutatis (an in melius ipse cognosces) tibi prodeunt. Perfeci ne? Pingebat inter colores senex factus ille, & post mortem pingebat adhuc. Summam admouisse manum rei difficillimæ quæ profiteri audeam tricennarius ego non video. Sed illud subiit. Operæ ne pretium in vnus Aristotelis sensibus euulgandis ætatem infumere? Iniuria sapientiæ immensa spatia intra vnus doctrinæ cancellos includi. Satis absre in vnus verba iurare solam veritatem sectantes. Sic statuo. Quemadmodum equi pullus, nunc ima vallium, nunc summa collium, nunc immensa camporum, nullo duce, nullo fræno peragrans, nullo fructu vorticosa tranat flumina, saltu in-

tu inuia superat, impetu prosternit obuia, seq; tandem præcipitem agit: sic humani ingenij vis dum proprijs viribus, impetuque suo naturæ immensitatem comprehendere, intimosque illius recessus penetrare nititur, inauditos, absurdosq; rerum conceptus format, inque falsas opiniones, erroresq; inextricabiles incidit. Quis ferat ingenij abortus, & monstra illa cælestes quidem globos consistere, terram autem rotari, humorem igni, aquæ calorem inesse, lumen corporea tardum mole, lapides anima vegetes peierare? Quas faces, Deus bone, præferre potuit veritati, qui ita subtiliter nugatur, ac delirat? Effrænis, ac sine duce ingenij hæc sunt inditia. Quod si acres spiritus, inexhaustas vires fræno comprimam, duce dirigas, apertam, certamq; præmonstrante viam in speculandis, venandisq; rerum causis, & perpetua, firmaq; tradente principia, hisce humana mens fulta, arripiens illam, destinatam attinget metam, arcanaque naturæ non tantum inspiciet, sed plane assequetur. Ad hanc properantibus metam Aristoteles Dux summus. Illum enim, si eius scripta peruoluas, enixam fuisse comperies naturam, vt quæ vulgò scite occultauit, panderet ijs, qui rerum contemplationi addicti, sapientiæ dignitate, cæteris mortalibus dominari, Diuinæque fieri consortes naturæ cuperent. Et quamquam haud minute persequatur omnia, quæ in hac rerū vniuersitate aspectamus, quæque admirabilem mundi machinam exornant, ac perficiunt, exactissima tamen docet principia, ex quibus omnium facile naturam assequi licet, quæ ad sui cognitionem humanum sunt apta ingenium trahere. Statuas ergò, amice Lector, cæcum, qui sine duce, lip-pum, qui sine Aristotele philosophiæ immensa spatia capessit, & irridendos, qui pridie apud se natam veritatem mortalium stolidissimi producunt. Vale.

VICENTIVS DOMINICVS
PANORMITANVS S. T. & V. I. D.

Authori amicissimo suo.

QUO te sublimis corripis æthere
Terras perosus? quo rapidum celer
Callem fatigas? quod volentem
Abripuit super astra numen?
Ah quid vocantem sollicita prece
Fugis sodalem? Te Sicula procul
Suspirat ex ora, laborum
Te pelago reuolutus ardet.
Tu cæca rerum principia, & modos,
Motusq; causas, & celerem poli
Perstringis orbem: non labori,
Sol oriens, fugiensq; mentem
Subducit ægram. Lætus honoribus
Spernit remissas ire animus vias,
Nec pallet aduersus frementes,
Quem melior leuat aura cælo.
Illustre laudum nomen in exteros
Educis orbis: nec patrio magis
Honore fulges; nec priorum
Te melius decorauit ætas,
Quam te ipse tollis. Perge libentius
Arcana terris pandere numina,
O magne naturæ Sacerdos,
PALLADIA decorande lauro.
Cape hæc Sodalis munera, candidi
Faces amoris, quem rapuit tui
Cum Roma concordēs foueret,
Et studijs agitaret æquis.

AVGVSTINI
PALLAVICINI
EXPLANATIO
PARAPHRASTICA.

IN LIBRVM PRIMVM
DE ANIMA.

¶(s)¶

MNIS ¹ contemplatiua
cognitio inter ea, ² quæ
infinitam, & radicatum
bonitatem habent, ac
proinde honore sunt di-
gna collocatur; ³ ea-
que ceteri alia præstantior cognitio de-
bet, quæ ⁴ aut exacta demonstrandi ra-
tione excellit, aut circa melius, & mira-
bilis versatur obiectum. Quoniam igitur
illam scientiam, quæ & exactis ra-
tionibus utitur, & excellens contempla-
tur obiectum, inter primas, ac præci-
puas esse collocandam scientias arbitra-
mur: ⁴ quæ autem in natura animæ cō-
templanda occupata scientia est, tum
nobilitate obiecti, qua omnes alias præ-
ter Diuinam superat scientias, tum exa-
cto,

Tab. I.
¹ Bonorum, & honorabilium
notitiam opinantes,
s. Th.

² magis autem alteram alte-
ra,

³ aut secundum certitudinē,
aut ex eo quod, & meliorū,
& mirabiliorum est:

⁴ propter utraque hæc

cto, exquisitoque demōstrationum vsu, quæ in animam, vt in primam, & adæquatam omnium causam, quibus animata innotescunt corpora, resoluuntur, excellens, atque egregia est, s̄ consentaneum erit ipsam, si omnium scientiarum præstantissima non sit, inter primas tamen, ac præcipuas numerari.

Nec vero ¹ interna solū bonitate excellens est scientia de anima, sed eā quoque in aliorum vtilitatem maxime diffundit. Nam & ad omnes confert scientias, ² quæ intellectus percipientes naturam addiscunt causas, quibus primorum principiorum ingeneretur cognitio, ² & magno potissimum scientiæ naturali adiuuamento est, ³ cum anima ^b internum, ac formale sit animalium principium, in quorum cognitione scientia naturalis præcipue versatur.

Nostrum autem ¹ in hac tractatione præcipuum intentum est, & contemplari, & cognoscere naturam, ac substantiam animæ. ² Deinde verò operationes, & affectiones, quæ ipsam consequuntur inuestigandæ sunt. ³ Quarum aliæ quidem propriæ animæ passiones esse videntur, cum determinatam corporis partē non habeant, in qua insint, easque proinde putent homines ab anima sine vilo corporis adiuuamento fluere, alię ⁴ vero animæ, & corpori communes sunt, & ani-

& animalibus propter illam insunt, quæ non solum corporea adiuuante virtute fiunt, sed certam quoque partem corporis habent, in qua, vt in proprio subiecto recipiuntur.

Perdifficile ¹ autem est, maximeque arduum animæ naturam, & quidditatē cognoscere, atque hoc non modo contingit, si perfectam de ipsa scientiam inquiramus, sed etiam si leui dumtaxat, ac debili cognitione cōtenti simus. Hæc vero difficultas, & essentiam animæ cōtemplantibus accidit, & viam quoque, ac methodum speculantibus, qua animæ quidditatem inuestigare oporteat. ² Cum enim quæstio, qua substantiam, & quidditatem animæ quærimus alijs quoque multis competat rebus (non enim fortasse omnium rerum definitiones ignoræ sunt, ac methodo indigent) ³ existimabit fortasse aliquis vnā esse methodum, quæ nobis ad rerum omnium essentiam, ac substantiam declarandam inseruiat; ⁴ præsertim cum videat omnia accidentia propria vnica methodo, nempe demōstratione cognosci. ⁵ Hoc autem si verum est, hanc vnā methodum inuestigare oportebit, qua rerum essentias, ac naturas indagare possimus; quam tamen ob sententiarum diuersitatem inuenire difficile admodum erit.

Si ¹ verò non vna quædam, & communis

A 2 munis

⁵ animæ h̄storiam rationaliter vtique in primis ponemus.

Tex. 2.

² Videtur autem & ad veritatem omnem cognitio ipsius multum conferre:

a Auerroes:

² maxime autem ad naturā.
³ Est enim tanquam principium animalium.
^b S. Th.

Tex. 3.

¹ Quærimus autem contemplari, & cognoscere naturam ipsius, & substantiam.

² Postea quæcumque accidunt circa ipsam.

³ Quorum alia quidem propriæ passiones videntur,

⁴ alia autem communes, & animalibus propter illam inesse.

Tex. 4.

¹ Omniquaque autem, & omnino difficillimorum est accipere aliquam fidem de ipsa.

² Cum enim sit quæstio communis, & multis alijs, dico autem eam, quæ circa substantiam, & ipsius quid est,

³ fortassis alicui videbitur vna quæ tam methodus esse de omnibus, & quibus volumus cognoscere substantiam,
⁴ sicut, & eorum, quæ secundum accidens propriam demōstrationem.

⁵ Quare quærendum vtique erit methodum istam.

Tex. 5.

¹ Si autem non est vna quæ-

dam, & cōmunis methodus de ipso quid est,

2 adhuc difficilior fit ipsa negociatio: oportebit enim accipere circa vnumquodque quis modus.

3 Si autem manifestum sit, vtrum demonstratio aliqua sit, aut diuisio, aut etiam aliqua alia methodus,

4 adhuc multas habet dubitationes, & errores, ex quibus oportet querere.

5 Alia enim aliorum principia sicut numerorum, & platonum.

Tex 6.

1 Primum autē fortassis necessarium est diuidere in quo generū, & quid sit: dico autem vtrū hoc aliquid, & substantia sit, an qualitas, aut quantitas, aut etiā quoddā aliud diuisorum prædicamentorum.

a Simplicius.

2 Adhuc autem vtrum eorū, quæ in potentia sunt, an ma-

munis methodus sit, qua rerum definitiones declarentur, sed pro rerū varietate varia quoque existat methodus, 2 adhuc maior difficultas vrget: difficile enim erit explicare, quæ methodus cuique rei conueniens sit. 3 Quod si nulla in reperienda methodo difficultas accidat, sed manifestum sit demonstrationem, aut diuisionem, aut aliquā aliam methodum ad cuiusque rei definitionē inuestigandam necessariam esse, 4 non leuis tamen remanet difficultas in querendis partibus, genere videlicet, ac differentia, ex quibus definitio constet, 5 cum rebus diuersis principia quoque proxima diuersa competant, veluti numeris, ac superficiebus. Sed quoniam communis hæc est in venandis rerum definitionibus difficultas, quæ in peculiari animæ definitione tradenda occurrunt difficultates examinandæ sunt.

Primum 1 ergo necesse est distincte cognoscere, 2 in quo prædicamento, ac genere sit anima collocanda, vtrum scilicet substantia sit, an qualitas, aut quantitas, aut etiam aliquod aliud diuersum prædicamentum. Et quamuis supremū animæ genus inuentum fuerit, erit tamen in proximo discernēdo genere difficultas. Cum enim quodlibet prædicamentum per potentiam, & actum diuidatur, iure dubitabimus, 2 vtrum ani-

ma

ma in eo collocetur, vt ens in potentia, 6 hoc est, vt materia, & compositum, an verò, vt actus quidam, seu vt forma ad proprium esse animæ cōtracta. 3 Horum enim vtrum dicatur maximè interest. Atque hæc in querendo animæ genere difficultates occurrunt.

Sed 1 considerandum præterea est, 2 vtrum anima in partes loco distinctas diuisa sit, an non, ita vt rationalis quidem in cerebro, irascibilis in corde, concupiscibilis verò in hepate ponatur.

2 Deinde inuestigandum est, vtrum omnes viuentium animæ eiusdem speciei sint, an non, 3 & si eiusdem speciei non sunt, vtrum sola specie differant, an etiam genere. 4 Necesse autem est has quæstiones examinare, ne in antiquorum philosophorum errorem incidamus, qui animam specie dumtaxat vnam esse existimantes, cum de humana loquerentur anima, de omni se anima fuisse loquutos putabant.

Quod 1 si animas solo genere conuenire statuatur, querendum necessario est, vtrum anima genus vniuocum sit, vnamque habeat naturam, sicut animal, quod relatum ad proprias species vniuocum dicitur genus, 2 an verò sit genus analogum, diuersamque proinde cōtentæ species naturam obtineant, quemadmodum equus, canis, homo, & Deus, seu

gis actus quidam sit.
b Simplicius.

3 Differt enim non parum.

Tex. 7.

1 Considerandum autem, & si partibilis sit, an impartibilis.

a Auerroes.

2 Et vtrum sit similis speciei omnis anima, an non.

3 Si autem nō similis speciei, vtrum specie differunt, an genere.

4 Nunc enim dicētes, & querentes de anima, de humana solum videntur intendere.

Tex 8.

1 Cauendum autem est, vt nō lateat, vtrum vna ratio ipsius est, sicut animalis,

2 an secūdum vnum quodque altera, vt equi, canis, hominis, Dei.

seu cœleste corpus, quæ communi animalis nomine tanquam analogo appellantur. 3 Hoc verò modo ^a sumptū animal, quatenus vniuersale quid est, inferiora hæc analogata cōprehendens, aut nihil est, vnicam minimè realem denotans naturam, quæ hoc nomine significetur, ⁴ aut posterius est, quoniã si quid sit, pura tantummodo vox esse potest, quæ rebus posterior existens, quem ex proportionem multorū elicit anima conceptum significat. 5 Atq; hoc similiter omnibus contingit, quæ analogice de suis inferioribus dicuntur. Ex quibus manifestum est, si animam genus analogum esse dicamus, vnicam ad eius naturam explicandam definitionem haud quaquam sufficere, sed singularum quoque specierum definitiones afferendas esse: quas tamen non sine summo labore assequi licebit.

Præterea si in corpore animalis plures animæ distinctæ non sunt, quarum vna viuificet caput, alia cor, & alia hepatis, sed vna tantummodo existens in plures veluti partes, ac potētias diuiditur, vtrum prius quærendū est de anima cōmunitè sumpta, an de partibus ipsius? 2 Difficile autem est determinare quænam harum partium animæ ab inuicem distingui, ac separari queant.

Sed non leuis difficultas est, vtrum prius

prius de ipsis animæ partibus agendum sit, an verò de operationibus ipsarum, 2 vt an tractatio de intellectu, & sensatione antecedit tractationem de intellectu, ac sensu, sicq; in alijs contingat, an vero potius contrarium accidat. 3 Quod si prius de operationibus agendū est, dubitabit etiam aliquis, ^a vtrum determinandum sit prius de obiectis, quæ animæ potētias, ea quæ inter agens, ac patiens est oppositione respiciunt, an verò de ipsis partibus, ac potētij, quibus anima operari apta est, 4 vt an prius obiecta sensibilia, & intelligibilia, quàm sensitiuam, atque intellectiuam potētiam pertractare oporteat.

Rationabilis ¹ autem hæc disputatio est. ^a Etenim cognitio essentiæ subiecti, quæ nobis definitione innotescit, maxime confert ad causas affectionum inuestigandas, quæ ipsū consequuntur subiectum, 2 quemadmodum in Mathematicis contingit, in quibus definitiones superficiæ, & lineæ, siue rectæ, siue obliquæ, prima principia sunt, quæ ad demonstrandū tres angulos trianguli duobus rectis æquales esse præcognoscere oportet. 3 Sed etiam vice versa magna ex parte accidentia, quatenus ex ijs proprio attributa subiecto iuharere cognoscimus, conferre videntur ad subiecti essentiæ cognoscendam, 3 qua tamquã

à cau-

rere prius, an opera ipsarum

2 vt intelligere, an intellectu, & sentire, an sensitiuum, similiter autem & in alijs.

3 Si autem opera prius, verū vtique dubitabit aliquis, si opposita prius his quærendū, ^a Auerroes S. Th.

4 sicut sensibile sensitiuo, & intelligibile intellectu.

1 Videtur autem non solum ipsum quid est cognoscere vtile esse ad cognoscendas causas accidentium substantijs,

^a Auerroes.

2 sicut in Mathematicis quid rectum, & quid obliquū, aut quid linea, & planum ad cognoscendū quot rectis trianguli anguli sunt æquales:

3 sed & è contrario accidentia conferunt secundum magnam partem ad cognoscendum ipsum quid est.

3 Animal autem vniuersale aut nihil est, ^a Alexander lib. 1. nat. quest. cap. 11.

4 aut posterius.

5 Similiter autem & si quod commune aliud prædicetur.

Tex 9.

3 Amplius autem si non multæ animæ, sed partes, vtrum oportet quærere prius totam animam, an partes.

2 Difficile autem, & hârum, determinare quales aptæ nature sint altere ab inuicem esse.

Tex. 10.

1 Et vtrū partes oportet quæ-

à causa dependent. 4 Cum enim imperfectam aliquam, ^b & confusam, vel omnium, vel plurium accidentium cognitionem habemus, ^c tum ea subiecti ^d definitio nobis innotescit, quam humana permittente cōditione cognoscere licet. Hæc verò quæ diximus manifesta esse videntur. ^e Nam subiecti essentia primum est principium, à quo omnis demonstratio dependet, seu causa omnium accidentium, quæ demonstrari possunt: ex hac autem connexionem, quæ inter causam, & effectus est, non modo cognita causa ignotos cognosci effectus contingit, sed etiam notis effectibus ignotam nobis innotescere causam accidit. ^f Quare definitiones illæ, per quas haudquam accidentia innotescunt, quibusue facile nō possumus imperfectam saltem accidentium cognitionem consequi, vanæ, ac dialecticæ sunt, nec per essentialia attributa, sed solum per accidentalia esse traditæ videntur; siquidem vera, & propria subiecti definitione habita facile possunt accidentia ob essentialem cōnexionem cum sua causa cognosci. Iure igitur optimo inuestigandum est, utrū à partibus animæ ad operationes per demonstrationem à priori, an verò ab operationibus ad partes per demonstrationem à posteriori procedendum sit.

Sed ^g dubium maximū vrget de operationibus

rationibus animæ, an sint omnes communes corpori, & ab ipso dependeant, an aliquæ sint animæ propriæ, quæ sine villo corporis adiumento fiant. ¹ Hanc enim quæstionem soluere necessarium quidem est, tum ad ipsas operationes cognoscendas, tum etiam ad essentiam animæ inuestigandam: sed plures tamen difficultates habet. ² Nam perspicuum est aliquas passiones animam sine corpore, neque agere, neque pati, vt irasci, confidere, appetere, & omnino sentire; siquidem affectiones animæ sensitivæ, non solum sine corpore non fiunt, sed in ipso quoque recipiuntur. ³ Intellegere autem, quia certam corporis partem non habet, in qua fiat, propria animæ videtur operatio, quæ sine vlla corporis functione fiat. ⁴ Attamen si intellectio imaginatio quædam est, aut sine imaginatione non fit, etsi in sola recipiatur anima, absque corpore tamen esse non poterit. Quapropter difficile admodum est explicare, quo modo operationes animæ propriæ, aut communes sint.

Neesse autem est ad essentiam animæ cognoscendam hanc determinare quæstionem, cum ex ea animæ separabilitas, aut inseparabilitas à corpore cognoscatur.

Nam ⁵ si aliqua sit animæ operatio
B pro-

4 Cum enim habemus redde re secundum imaginationem de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus,

^b Philoponus.

5 tunc & de substantia habebimus dicere aliquid quæ optime.

^c Thomistius.

6 Omnis enim demonstrationis principium est ipsū quid est.

7 Quare secundum quascumque definitiones non contingit accidentia cognoscere, sed neque coniectare de ipsis facile, manifestum quod dialecticæ dicæ sunt, & vanæ omnes.

Tex. 12.

I Dubitationem autē habet,

8c passiones animæ, vtrum sint omnes communes, & habentis, an sit aliqua, & ipsius animæ propria.

2 Hoc enim accipere quidem necessarium est, non autem facile.

3 Videtur autem plurimarū nullum sine corpore pati, neque agere, vt irasci, confidere, desiderare, omnino sentire.

4 Maxime autem assimilatur proprio ipsum intelligere:

5 Si autem est & hoc imaginatio quædam, aut non sine imaginatione, nō continget vti que hoc sine corpore esse.

Tex. 13.

I. Si igitur est aliqua animæ

operatio, aut passionum propria, continget utique ipsam separari.

a Philoponus. S. Tb.

2 Si verò nulla est propria ipsius, non utique erit separabilis,

3 Sed sicut recto, in quantum rectum, multa accidunt, ut tangere aeneam sphaeram secundum punctum, non tamen tanget hoc separatum ipsum rectum.

4 Inseparabile enim, siquidem semper cum corpore quodam est.

Text. 14.

5 Videntur autem & animæ passiones omnes esse cum corpore, ira, mansuetudo, timor, misericordia, confidentia, adhuc gaudium, & amor, & odium.

a Philoponus Theophrastus.

propria, ¹ quæ corpore non indigeat, ipsam utique animam separari, & à corpore seiunctam existere continget. ² Si verò nulla est propria ipsius operatio, sed omnis egeat corpore, inseparabilis ab eo erit, eoq; præciso consistere nullo modo poterit. Neque enim ociosum quicquam in natura omni prorsus actione destitutum esse potest. Manifesto hæc ex mathematicis deducto exemplo confirmantur. ³ Nam sicut lineæ rectæ, quatenus recta est ab omni sensibili materia seiuncta, multa competunt, ut aeneam sphaeram in puncto tangere, quam tamen in solo existens corpore sensibili tangere potest, ⁴ siquidem corpori coniuncta semper est, & ab eo separari nequit: ita si omnes animæ operationes à corpore dependeant, eo præciso, nec operari anima, nec consistere villo modo poterit.

At ex eo quoque tractationis de anima, eiusque operationibus augetur difficultas, quod in earum definitionibus sumenda materia est, quæ obscuritatem parere, ac tenebras offundere apta est.

Etenim ¹ certum est ² omnes affectiones, & operationes animæ corpori communes esse, atque ab eo dependere, ut ira, mansuetudo, timor, misericordia, confidentia, gaudium amor, & odium,

odium, ³ quandoquidem his existentibus affectionibus aliquo semper modo pati corpus contingat. ³ Hoc autem manifesta comprobatur experientia. Nam videmus aliquos homines, etsi validæ, ac manifestæ perturbationum existant causæ, quæ agitare animum, ac vehementer commouere aptæ sint, nihilominus tamen nec irasci, nec timere villo modo posse. ⁴ Alios verò sæpè conspicimus, qui paruis etiam, ac debilibus existentibus causis facile mouentur, & grauitè excandescunt; ⁵ quemadmodum accidit ijs, quorum turget corpus, & similem affectionem habet, quam ira correpti patiuntur. Hæc verò ex varia qualitatum mixtione, ac temperie proficisci nemini dubium esse potest. Qui enim temperiem qualitatum ad bilem magis vertentem habet, facillime exardescente sanguine leuissima de causa ad iram excitatur: qui verò mixtionem qualitatum nactus est, cui maior insit pituitæ copia, inepto ad concipiendum calorem existente sanguine valida etiã de causa minimè irasci potest. ⁶ Sed manifestius id quoq; ostendunt ij, qui nullo etiam existente obiecto moueri, ac perturbari solent. ⁷ Quidam enim præsentè nullo terribili obiecto ob maximam atræ bilis copiam, spirituumq; defectum perpetuo timent: quidam ve-

B 2 rō ob

2 Simul enim cum his patitur aliquid ipsum corpus:

3 Iudicat autē aliquādo quidem à validis, & manifestis passionibus accidentibus nihil exacerbari, aut timere.

4 aliquando autem & à paruis, & debilibus moueri,

5 cum accenditur corpus, & se habet sic, ut cum irascitur.

6 Adhuc autem magis hoc manifestum.

7 Nullo enim terribili contingente in passionibus sunt ijs, quæ timentis.

rò ob calidum, ac biliosum sanguinem ira semper commoti esse videntur. Hęc veritas non in solis operationibus animæ locum habet, quæ ad facultatem appetitiuam spectant, sed etiam in ijs, quæ ad cognoscitiuam animæ facultatem pertinere videntur. Nam experimur homines ob variam temperiē qualitatum, varia quoque intelligendi ratione vti. Alij enim acumine ingenij, & dicendi facultate præstant, aliorum verò & in speculando imbecillitas, & in dicendo ineptitudo perspicua est. Quod certè discrimen, non ex alio, quam ex varia mixtione qualitatum, & corporis ad cognoscentis animæ operationes deferuentis constitutione oritur. ⁸ Ex quibus manifestum est harum animæ affectionum essentias, ac naturas à materia pendere, & absq; ea consistere non posse, cum ex diuersitate ipsius variæ in corporibus affectiones, atque operationes contingant.

Quapropter ¹ definitiones operationum animæ per materiã tradendæ sunt, vt si iram definire velimus, dicendum est ipsam quandam esse commotionem talis corporis, aut partis, aut potentiæ ab aliqua externa causa prodeuntē alicuius rei gratia factã. Atq; eodem modo in omnibus alijs operationum animæ definitionibus procedendū est. ² Quoniam

niam igitur, & anima, eiusque operationes à materia dependentes per materiam definiendæ sunt, manifestum est ad naturalem philosophum pertinere de omni, aut aliqua certè anima considerare, cum proprium naturalis philosophi munus sit de ijs agere, quæ à materia secundum propriam essentiam, ac naturam dependent.

Aduertendum autem est, ¹ accidentia naturalia differenter à Philosopho naturali, ac Dialectico definiri. ² Si enim ira definienda sit, ³ Dialecticus dicet, eam esse appetitum retribuendi iniuriam, aut aliquid aliud huiusmodi: ³ naturalis autem Philosophus iram sanguinis, aut spirituum excitatum in corde feruorē esse affirmabit. ⁴ Ex his Philosophus naturalis assignat materiam, quæ sanguis, & cor est, Dialecticus verò formam tantum, seu essentiam affert, ⁵ vltionis enim appetitus, aut aliud huiusmodi ratio est, & essentia ipsius iræ. ⁶ Sed hæc forma, si esse debet, statutam quandam sensibilem requirit materiam sine qua esse, aut bene intelligi non potest. Quare si in definitione non exprimitur materia, non erit essentia perfecte declarata essentiali formæ conditione omissa. ⁷ Præterea vt manifestius nostrum explicemus intentum, definitio domus per solam formam tradetur, si dica;

ralis est considerare de anima, aut omni, aut huiusmodi.

Tex. 16.

¹ Differenter autem definiet Naturalis, & Dialecticus vnū quodq; ipsorum.

² Vt ira quid est: hic enim appetitum recōtristationis, aut aliquid huiusmodi,

³ *Thermistius Auerroes S. Th.*

³ ille autem feruorem sanguinis, aut calidi circa cor.

⁴ Horum autem hic quidem assignat materiam, ille verò formam, & rationem.

⁵ Ratio enim hæc ipsius rei.

⁶ Necessè autem hanc esse in materia huiusmodi, si erit,

⁷ Sicut domus, hæc quidem ratio talis fuerit, quod operimentum prohibens corruptionem à ventis, imbris, & æstibus.

⁸ Si autem sic habet, manifestū quod passiones rationes in materia sunt.

Tex. 17.

¹ Quare definitiones tales: vt irasci motus quidam existit talis corporis, aut partis, aut potentiæ, ob hoc, huius gratia.

² Et propter hæc iam Naturæ

dicamus eam operimentum esse prohibens corruptionem à ventis, imbribus, & aestibus. ⁸ Ex sola autem materia definitur, si ex lateribus, lapidibus, & lignis eius definitio constituatur. ⁹ Perfecta verò definitio erit, quæ non solam formam in materia, sed externam quoque finalem causam exprimat, ut si dicamus, domum operimentum esse in lapidibus, lateribus, & lignis propter ventos, aestus, & imbres. ¹⁰ Quænam igitur ex his definitionibus ad Philosophum naturalem pertinebit? ¹¹ Vtrum illa, quæ per solam materiam omiſſa forma traditur, an quæ solam inuoluit formam? ¹² an magis illa, quæ ex utrisque constat? Certè quæ tam ex materia, quàm ex forma constat, naturalis Philosophi definitio erit. ¹³ At duæ reliquæ definitiones ad quem pertinebunt artificem?

Neceſſe ¹ est aliquem esse, qui formas, & passionés existentes in materia sensibili consideret, quatenus neque etiam intellectu à materia sensibili separabiles sunt. ² Et hic solus Philosophus naturalis est, qui circa omnes passionés, & operationes versatur, quæ à materia sensibili abstrahi non possunt, & corpori naturali, quatenus naturale, conueniunt. ³ Alias autem affectiones, ac formas, quæ huiusmodi non sunt pertractant alij. Et illas quidem quas naturalis con-

tem;

templatur Philosophus, considerat artifex, ut Faber, aut Medicus, qui res naturales non quatenus tales, sed quatenus nostræ subijciuntur voluntati pertractant. ⁴ Formas autem, quas re ipsa à materia haudquaquam separare licet, non quatenus corporis sensibilis passionés sunt, sed quatenus cogitatione, ac mente separari possunt, Mathematicus considerat. ⁵ Eas verò quæ penitus à materia separatæ sunt, Diuinus contemplantur Philosophus. Ex his patet, cum definitio per solam formam tradita ad Mathematicum, ac Diuinum spectet Philosophum (veram autem, ac perfectam definitionem intelligo, quæ propriam rei essentiam exprimat, quoniam Dialectica definitio, etsi in naturalibus per solam tradatur formam, externa tantum, atque accidentaliter significans imperfecta, ac diminuta est) patet inquam, eam definitionem, quæ per solam materiam tradi posset, nullius disciplinæ propriam esse. Cum enim res per materiam non actu, sed in sola potentia constituentur, per formam verò essentiam, & proprium obtineant actum, quo ad certam naturam contracte separantur ab alijs, ac secernuntur, quid mirum si nulla existat disciplina, quæ propriam quidditatem rerum inuestigans per solam definiat materiam? Omnis e-

nim

8 Hæc autem dicuntur lapides, & lateres, & ligna.

9 Alia verò in his formam propter ista.

10 Quæ igitur naturalis harum?

11 Vtrum quæ circa materiam, rationem autem ignorans, an quæ circa rationem solam?

12 An magis quæ ex utrisque?

13 Illarum autem quæ utraque?

TEX. 17.

1 An non est aliquis, qui circa passionés materiæ non separabiles, neque in quantum separabiles?

2 Sed naturalis circa omnes quæcumque talis corporis, & huiusmodi materiæ operationes, & passionés sunt.

3 Circa quæcumque autem, quæ non sunt huiusmodi, alius. Et circa aliquas quidem & artifex, ut Faber, aut Medicus.

6 Averroes. S. Th.

4 Ipsarum autem non separabilium quidem, in quantum autem non talis corporis passionés, sed ex remotione Mathematicus.

5 Secundum autem quod separatæ primus Philosophus.

nim ad essentiam, ac formam venandam ordinata cognitio est, ipsamque imitatur naturam, quæ materiam haud quamquam generando efficere, sed ipsam tantummodo formam producere intendit.

Sed ¹ iam, ut redeamus ad nostram præcipuum intentum, illud ex dictis necessario statuendum est, affectiones animæ à naturali, ac sensibili animalium materia essentialiter, & quatenus tales sunt, separabiles non esse, sicut ira, & timor. ² Nam linea, & superficies, licet in materia sint, ab ea tamen secundum propriam essentiam, atq; naturam accepta minimè dependent.

Iam verò studiosorum animis ad scientiam de anima ob eius præstantiam utilitatem, ac difficultatem diligenti, assiduoque studio querendam excitatis, atq; inflammatis, naturam, & essentiam animæ contemplari aggrediamur.

Quoniam ¹ igitur naturam, & substantiam animæ inuestigare, & cognoscere intendimus, dubitare de his, ac disputare cupientes, quæ speculando inuenire, ac scire oportet, necessarium prius est antiquorum Philosophorum opiniones, qui de anima aliquid nobis, aut inueniendo, aut scribendo, & commentando tradiderunt examinare, ut vera quidem, recteq; ab ijs dicta comprobemus, falsa autem, ac male tradita rej-

Tex. 18.

¹ Sed redcundū est vnde sermo: dicebamus autem quod passiones animæ non separabiles à naturali materia animalium, in quantum tales existunt, ira, & timor,

² et non sicut linea, & planū.

Tex. 19.

¹ Intendentes autē de anima necesse est simul dubitantes de ijs, quibus abundare oportet, pertranscuntes priorum opiniones comprehendere, quicumque aliquid de ipsa enunciauerunt, ut bene quidē dicta accipiamus, si vero aliqd nō bene, hoc euitem?

ta rejiciamus. ² Et quidem congruum, aptumq; huius nostræ inquisitionis capiemus exordium, si prius afferemus ea, quæ maximè videntur animæ suapte natura competere. Animæ igitur sensum, ac motum ab interno exeuntem principio secundum propriam naturam inesse communis fere omnium consensus approbare videtur, ³ cum ea quæ habent animam sensu, ac motu ab ijs, quæ sunt anima destituta, præcipue differant. ⁴ Quapropter his duobus veluti fundamentis innixi antiquiores Philosophi essentiam animæ inuestigare conati sunt.

Nam ¹ qui animæ naturam medio inuestigarunt motu, communiter supponunt, id esse animam, quod maximè, ac primo mouet. ² Atque fieri non posse existimantes, ut id aliud quicquam moueat, quod non mouetur, aliquid eorū esse animam arbitrati sunt, quæ proprio ciuntur motu. ³ Sic Democritus ignem quendam, & calorem esse animam dicit. ⁴ Cum enim infinita quædam ingenita, & indiuisibilia statueret corpuscula, quæ atomos appellabat eiusdem quidem essentia, ac naturæ, sed varijs prædita figuris, quæ sphericam obtinerent figuram animæ naturam constituere putabat. ⁵ Atque indiuisibilia hæc corpora, ⁶ & ijs, quæ ramenta dicimus assimilabat corpusculis, turmatim fenestris in

C Sole

² Principium autē quæstionis præponere quæ maxime videntur ipsi inesse secundū naturam.

³ Animarum igitur ab inanimato duobus maximè differre videtur, motu, & sensu.

⁴ Accepimus autem & à Progenitoribus fere duo hæc de anima.

Tex. 20.

¹ Dicunt enim quidam, & maximè, & primo animam esse id, quod mouet.

² Existimantes autē quod nō mouetur ipsum nō cōtingere mouere alterum, eorum quæ mouentur, aliquid animam sic arbitrati sunt esse.

³ Vnde Democritus quidem ignem quendam, & calorem dicit esse ipsam.

⁴ Infinitis enim existentibus figuris, & atomis, quæ speciei rotundæ, ignem, & animam dicit.

⁵ Ut in aëre quæ dicuntur ramenta, quæ videntur in radijs, qui per fenestras.

⁶ Simplicius Philoponus, S. Th.

6 Quorum omni seminarium
elementa dicit Democritus
totius naturæ.

7 Similiter autem & Leucip-
pus.

8 Horum autem sphaerica a-
nimam,

9 propterea quæ maximè pos-
sunt per totum penetrare hu-
iusmodi figuræ, & mouere
reliqua, cum moueantur & ipsa:

10 arbitantes animam esse id,
quod præstat animalibus mo-
tum.

Tex. 21.

1 Vnde & viuendi terminum
esse respirationem.

2 Constringente enim eo, quod
continet corpora, & extrude-
re figuras præbentes anima-
libus motum, ex eo quod non
est ipsas quiescere unquam,

Sole adaperitis per ipsos recipiantibus radios, & rerum omnium, quæ ortui, atque interitui sunt obnoxia elementa, ac semina esse existimabat. 7 Cui sententiæ Leucippus quoque assentire videtur. 8 Consequenter autem suis principijs corpora, ex quibus animæ constituiebant naturam, sphaericam obtinere figuram putabant. 9 Nam sphaericæ figuræ corpuscula angulis transitum impediuntibus destituta, celerique proinde lata motu, & omnia permeare corpora, & ea mouere facillime possunt. 10 Quamobrem id potissimum esse animam arbitantes, quod motum animalibus præstat, iure ipsam ex sphaericis corporibus constare dicebant.

Præterea 1 vita respiratione consistit, aiebat Democritus. Videmus enim cessante respiratione vitam desinere, ac mortem subire, quæ ex animæ dissolutione contingit. Hoc autem quomodo fiat ex allata sententia explicari optimè potest. 2 Quia enim ob aeris frigiditatem ita constringuntur, ac densantur corpora, ut quæ in ijs corpuscula insunt motum animalibus præbentia extrudantur, atque etiam ob continuum, quo cientur motum, nullo etiam excludente è corporibus educuntur, ne fortasse omnibus à corporibus animalium corpusculis expulsis dissoluta deficeret anima,

ma, 3 necessarium fuit noua in respiratione per aeris attractionem corpuscula ingredi, quæ non solum eorum loco succedentia, quorum facta disgregatio fuit, deficientem restituerent animam, 4 sed etiam ea, quæ intus manent corpuscula exire, ac segregari prohiberent, 5 & cum prioribus corpusculis vnita, maioremque naçta calorem alienum in corpore existens frigus depellerent, cuius constrictione, & compressione interiora extrudi corpuscula solent. 6 Quamdiu ergo respirare poterunt animalia, eo usque vitam habebunt. Quare cum animalium vita in corpusculorum conseruatione consistat, quæ mediante respiratione contingit, manifestum est, animam ex indiuiduis, ac rotundis corpusculis igneam referentibus naturam componi.

Videtur 1 autem Pythagoreorum sententia cum hac Democriti opinione quodammodo consentire. 2 Nam quidam eorum 3 indiuidua corpora, quæ ramenta dicuntur per aerem continuo lata esse animam arbitrati sunt. 3 Alij verò non ipsa indiuidua ramenta, sed eorum causam motricem esse animam dixerunt. 4 Hanc autem sententiam ex eo comprobant isti Philosophi, quod ramenta hæc summa etiam aeris tranquillitate moueri conspicerent, eaque proinde ad

C 2 motum

3 auxilium fieri de foris, ingredientibus alijs huiusmodi in respirando.

4 Prohibere enim has, & quæ insunt animaibus segregari,

5 simul prohibentes constringens, & comprimens.

6 Et viuere autem, quamdiu possunt hoc facere.

Tex. 22.

1 Videtur autem & à Pythagoreis dictum eandem habere sententiam.

2 Dixerunt enim quidam ipsorum animam esse, quæ sunt in aëre ramenta.

a Simplicius Philoponus.

3 Alij autem has mouens.

4 De his autem dictum est, propterea quod continue videntur moueri, etiam si sit tranquillitas omnimoda.

5. In idem quoq; feruntur & quicumq; dicunt animam esse, quod seipsum mouet.

6. Videntur enim hi omnes existimasse motum maximè proprium esse animæ,

7. et alia quidem omnia moueri propter animam, ipsam autem à seipsa,

8. propterea quod nihil vident mouens, quod non & ipsum moueatur.

Tex. 23.

1. Similiter autem & Anaxagoras animam dicit esse mouentem, & si quis alius dixit quod totum mouit intellectus.

2. Non tamen penitus, sicut Democritus.

3. Is enim simpliciter dicit, idem esse animam, & intellectum.

4. Verum enim esse quod videtur.

9. Vnde bene fecisse Homerum, quod Hector iacet, aliud sapiens.

6. Non itaq; videtur intellectum tamquam potentia quadam circa veritatem, sed idem dicit

motum efficiendum, ac suscipiendum apta maximè esse putarent. 5. Eandem quoq; sententiam sequuti sunt, quicumque dixerunt animam id esse, quod seipsum mouet. 6. Videntur enim omnes hi Philosophi communi consensu affirmare, motum animæ proprium maxime esse, 7. & alia quidem omnia ab anima moueri, eam autem à seipsa motum habere, 8. propterea quod mouens nullum esse videbant, quod & ipsum quoq; non moueretur.

Similiter 1. autem & Anaxagoras animam rerum omnium motricem esse affirmavit, & si quis alius dixit omnia ab intellectu moueri. 2. Sed tamen cum Democrito haud quaquam consentiebat. 3. Nam Democritus idem simpliciter animam sensitiuam, atque intellectum esse arbitratus est; 4. siquidem apprensibilem, atque verum esse, & quodcumque sensus apprehendit, id veritatem habere dixit. Ex quo necesse est animam sensitiuam ab intellectu non differre, cum idem hæc potentia respiciant obiectum. 5. Vnde recte fecisse Homerum ait, cum inquit: aliud sapiens Hector iacet: sic enim sapere, ac sentire idem esse indicat, cum sensu ob illatum vulnus Hectorem destitutum mente ab alienatum esse dicat. 6. Quare Democritus non videtur intellectum, veluti potentia, quæ rerum causas,

fas, atq; exitus cognoscat, sed animam sensitiuam idem, atque intellectum esse affirmat.

At 1. minus clare de anima loquitur Anaxagoras. Etenim multis in locis intellectum bonæ tantum, ac rectæ operationis causam esse dicit, alibi verò ipsum intellectum cum anima sensitiua confundere videtur. 2. Omnia enim animalia, & magna, & parua, & nobilia, atque ignobilia intellectu prædita esse dicit, in quibus sensitiuam inesse animam certum est. 3. Sed errat, nam intellectus prudenter operans, non solum omnibus animalibus, sed nec omnibus hominibus inest. 4. Quicumque igitur animæ naturam, & essentiam medio inuestigarunt motu, id esse animam, quod motiuum maximè est, opinati sunt.

At verò 1. quicumque per cognitionem, ac sensum animæ inquisierunt naturam, communi consensu animam ex principijs ortam esse dicunt. Sed quoniam hæc principia alijs plura sunt, alijs verò vnum, 2. qui plura inuehunt principia animam ex pluribus principijs constare asserunt, 3. qui verò vnum tantum, ex vnico ipsam principio esse affirmant. Cum enim omnia principia cognoscat anima, & omnis cognitio per assimilationem rei cognitæ ad cognoscentem fiat, hæc similitudo perfecta esse non poterit, nisi

animam, & intellectum.

Tex. 24.

1. Anaxagoras autem minus explanat de ipsis; multis enim in locis causam eius, quod bene, & recte dicit intellectum, alibi autem intellectum ipsum esse animam.

2. In omnibus enim ipsum inesse animalibus magnis, & paruis, & honorabilibus, & inhonorabilibus.

3. Non videtur autem secundum prudentiam dictus intellectus omnibus similiter inesse animalibus, sed neque hominibus omnibus.

4. Quicumque igitur ad ipsum moueri aspexerunt, hi maximè motiuum esse animam opinati sunt.

Tex. 25.

1. Quicumque autem ad ipsum cognoscere, & sentire ea, que sunt, isti dicunt animam esse principia.

2. Illi quidem plura facientes hæc.

3. Hi verò vnum hoc.

nisi anima ex omnibus principijs composita sit. 4 Quare Empedocles & animam ex omnibus elementis constare, & horum vnumquodque esse opinatus est. Sic autem inquit.

5 *Terrea pars terras, pars vnde cōspicit vnda.
Aethera Diuū Aether, vis ignea p̄spicit ignes,
Pax pacem monstrat, litem lis aspera sentit.*

Ob eandem quoque rationem Plato in Timæo animam ex principijs constitutam esse dicit. 2 Simile enim simili cognoscitur, quare cum anima omnia cognoscat, ex omnibus ipsam principijs rerum constare oportet, vt hoc modo cognoscendo principia, omnia etiam, quæ ex principijs orta sunt, cognoscere possit. 3 Præterea in his quæ de Philosophia, seu bono dicta sunt, determinauit Plato ipsam animam ex idea vnitatis, dualitatis, trinitatis, & quaternitatis constare, eodemq; modo omnia ex his composita esse. Quare cum hæc rerum principia sint, ex principijs necessario constabit anima.

Deniq; 1 intellectus a ex vnitae constat, simplici eius existente cognitione, 2 scientia ex dualitate, cum ab vno medio ad vnicam procedat conclusionem, 3 opinio ex trinitate, siquidem ex vno medio conclusionem infert, quæ vera esse, & falsa potest, 4 sensus verò ex quaternitate est, quoniam ipsa corpora sen-

4 Sicut Empedocles quidem ex elementis omnibus, esse autem & vnumquodq; horum animam, sic dicens.

3 Terra quidem terram cognouimus, aqua autem aquam, Aethere verò Aethera Diuū, sed igne ignem manifestum; concordiam autem concordia, discordiam verò discordia tristi.

Tex. 26.

1 Eodem autem modo & Plato in Timeo animam facit ex elementis.

2 Cognosci enim simile simili, res autem ex principijs esse.

3 Similiter autem & in ijs, quæ de philosophia dicuntur determinatum est, ipsum quidem animal ex ipsius vnius idea, & ex prima longitudine, & latitudine, & altitudine, alia autem simili modo.

Texi 27.

1 Adhuc autem & aliter intellectum quidem ipsum vnum, 2 scientiam autem ipsa duo, vnice enim ad vnum,

a *Thernistius.*

3 plani autem numerum opinionem,

4 sensum verò eum, qui solidi.

ra sensibilia quaternis prædita dimensionibus cognoscit. 5 Numeri autem formæ, ac principia rerum sunt, atque ex vnitae, dualitate, trinitate, & quaternitate tanquam ex elementis constant. 6 Quoniam igitur anima alias quidem res intellectu cognoscit, alias scientia, alias opinione, & alias sensu, ex iisdem principijs erit, ex quibus conficiuntur numeri. 7 Quare cum numeri sint rerum formæ, ac principia, necessario anima ex principijs rerum, atq; elementis composita erit.

Sed quoniam id esse anima videtur, quod per se motiuum, & cognoscitiuum est, quidam alij Philosophi & cognitione, & motu eius inuestigantes naturam, numerum seipsum mouentem esse animam pronunciarunt. Sic enim vt numerus omnia cognoscit, se ipsam verò mouens alia mouere apta est. 2 Dissentiebant autem Philosophi in quidditate, ac numero principiorum assignando. 3 Nam quidam corporea principia, vt elementa, vel atomos ponebant, quidam incorporea, vt ideas, ac numeros, quidam verò vtraque miscebant, corporea, & incorporea. 4 In statuendo autem numero differabant, quoniam alij vnum omnium dicebant esse principium, alij autem plura.

His suppositis de rerum principijs con-

5 Numeri enim formæ ipse, & principia entium dicebantur: sunt autem ex elementis.

6 Iudicantur autem res, alia quidem intellectu, alia verò scientia, alia autem opinione, alia verò sensu.

7 Formæ autem rerum numeri hi.

Tex. 28.

1 Quoniam autem & motiuum videbatur anima esse, & cognoscitiuum, sic quidam complexi sunt ex vtrisque enunciantes, animam esse numerum mouentem seipsum.

2 Differunt autem de principijs quæ, & quot sunt.

3 Maxime quidem qui corporea faciunt ab ijs qui incorporea, ab ijs autem qui miscent & ab vtrisque principia enunciant.

4 Differunt autem circa multitudinem: hi enim vnum, illi verò plura dicunt.

Tex. 29.

1 Consequenter autem ad hæc & animam assignant.

2 Motuum enim secundum naturam primorum existimauerunt non irrationabiliter.

3 Vnde quibusdam visum est ignem esse.

4 Etenim hic partibus subtilissimus est, & maximè elementorum incorporeus,

5 Adhuc autem mouetur, & mouet alia primò.

Tex. 30.

1 Democritus autem elegantius dixit, enunciando propter quid vtrumque horum.

2 Animam enim & intellectum esse idem, istud autem ex primis, & indiuisibilibus corporibus.

3 Motuum autem, & mobile propter subtilitatem partium, & figurarum, figuram autem maximè mobilissimam sphericam dicit.

4 Huiusmodi autem esse intellectum, & ignem.

Tex. 31.

1 Anaxagoras autem videtur quidem aliud dicere animam, & intellectum, sicut diximus prius: videtur autem vtrisque sicut vna natura.

2 Veritatem intellectum ponit

consequenter animæ substantiam, ac naturam assignarunt. 2 Etenim rationi consentaneum est, id quod suapte natura motuum maximè est inter principia collocare. 3 Vnde aliqui crediderunt animam esse ignem, 4 quoniam hic tenuissimas habet partes, atque inter cætera elementa simplicitate excellit, 5 seque proinde mouens, alia primò, ac per se mouere aptus est.

Sed 1 clarè magis, ac distinctè pronunciauit Democritus, cognitionis, & motus animæ causam assignans. 2 Quia enim anima, & intellectus idem sunt, hic autem ex primis, & indiuisibilibus corporibus constat, quæ ad rerum omnium constitutionem concurrunt, cognoscitiua erit anima rebus omnibus similis existentes, quæ ob similitudinem tantummodò cognosci aptæ sunt. 3 Quia verò tenuibus est prædita partibus anima, & sphericam obtinet figuram, quæ procliuis ad motum præcipuè est, motiua, & mobilis anima suapte natura maximè erit. 4 Hanc autem figuram non modò intellectus, sed ignis quoque natus videtur.

At 1 Anaxagoras, etsi animam ab intellectu secernere videatur, quemadmodum supra dictum est, sæpè tamen vtrisque perinde, atque vna, & eadem natura vitur. 2 Verum intellectum omnium

nium maximè rerum principium ponit. 3 Ipsum enim eorum, quæ sunt, simplicem, & immixtum, & purum tantummodò esse dicit. 4 Eidem verò principio & motum, & cognitionem tribuit, cum intellectum mouisse omnia, atque ordinasse affirmat.

Sed 1 Thales, vt omnes communiter aiunt, motuum quoddam animam esse opinari videtur, quandoquidem magnetem, quæ mouet, ac trahit ferrum, habere animam dixit. 2 Diogenes autè, quem alij sequuntur, animam aerem esse affirmat. Quia enim aer inter omnia corpora tenuissimas habet partes, & rerum omnium principium est, si aer esse anima dicatur, 3 & cognoscere, & mouere omnia poterit; cognoscere quidè, quatenus ex primò rerum principio constat, ex quo omnia fiunt; 4 mouere autem, quatenus ob partium tenuitatem facillè omnia permeare potest. 5 Heraclitus verò, 6 qui vaporem subtilissimū corpus, & semper fluens rerum naturalium idoneum principium constituit, animam esse vaporem dicit. Quapropter anima, quatenus ex vapore tenuissimo, ac semper fluente constat, motiua est; 6 quatenus autem mouetur, perinde ac omnia, quæ sunt in mundo, ob similitudinem, qua existentia in motu sese respiciunt, rerum omnium cognosciti-

D sciti-

principium maximè omnium. 3 Solū enim dicit ipsum eorum, quæ sunt, simplicem esse, & immixtum, & purum.

4 Assignat autem vtraq; idè principia, & cognoscere, & mouere, dicens intellectum mouisse omne.

Tex. 32.

1 Videtur autem, & Thales ex ijs, quæ commemorant, motuum aliquid animam opinari; siquidem dixit lapidè animam habere, quoniam ferrum mouet.

2 Diogenes autem, sicut & alij quidem, aerem hunc opinatur omnium subtilissimarum partium esse, & principium.

3 Et propter hoc cognoscere, & mouere animam, secundum quod quidem primum est, & ex hoc reliqua cognoscere.

4 Secundum quod verò subtilissimum est, motuum esse.

5 Heraclitus autem principium esse dicit, siquidem vaporem, ex quo alia constituit, & maximè etiam incorporeum, & fluens semper.

6 Quod autem mouetur eo, quod mouetur, cognosci,

7 In motu autē esse que sunt, & ille arbitrabatur, & multi.

8 Similiter autem his & Alcmeon opinari videtur de anima: dicit enim ipsam immortalem esse, propterea quod assimilatur immortalibus.

9 Hoc autem inesse ipsi, tanquam semper mota, moueri autem, & diuina omnia continue semper Lunam, Solem, Astra, & totum cælum.

10 Magis autem onerosorum quidam & aquam existimauerunt, ut Hippon, suadere autem videntur ex genitura quoniam omnium humida est.

11 Etenim redarguit sanguinem dicentes animam, quoniam genitura non est sanguis; hanc autem esse primam animam.

12 Alij autē sanguinem quemadmodum Critias,

13 ipsum sentire animam maximē proprium opinantes, hoc autem inesse propter naturam sanguinis.

14 Omnia enim elementa iudicē acceperunt, præter terram, hanc autem nullus protulit,

15 nisi aliquis dixit ipsam ex omnibus elementis esse, aut omnia.

Tex. 33.

1 Definiunt autem omnes a-

scitiua est. 7 Entia verò in motu perpetuo esse, & ipse opinabatur, & complures alij censebant. 8 Simili modo, & Alcmeon de anima putasse videtur: ipsam enim quia similis immortalibus est, immortalem esse dicit. 9 Atque hoc idcirco ipsi inesse putat, quia perpetuò cietur motu, quemadmodum corpora cælestia, nempe Luna, Sol, & astra, cælumque ipsum, quæ perenni, & continuo circūaguntur motu. 10 Sed quidam rudēs Philosophi, ut Hippon, aquam rerum principium esse arbitrati sunt, in hanc certē depulsi sententiam, quia semen ex quo viuētia gignuntur, humidum esse videbant. 11 Eos autem redarguit Hippon, qui sanguinem esse animam dicebant, quia sanguis haudquaquam semem est, quod primam veluti animam, ac vitæ fundamentum esse censebant. 12 Verū alij sanguinē, ut Critias, esse animam dixerunt, 13 animam propriū maximē sensū esse, ipsumque animali propter naturam sanguinis comperere opinantes. 14 Sed quamuis alij animam dixerint esse ignem, alij aeren, alij aquam, nullus tamen fuit, qui solam terram ob eius crassitiem ad motum ineptam esse animam putarit; 15 nisi fortasse quis animam ex omnibus elementis constare, aut omnia elementa esse affirmavit.

Ex his, quæ dicta sunt, manifestū est,

est, animam tribus, ut ita dixerim, motu, sensu, ac subtilitate ab omnibus antiquis Philosophis definitam esse, atque hæc omnia ad ipsa principia reduci. 3 Quapropter, & qui media cognitione animæ naturam inuestigarunt, aut ipsa principia, aut ex principijs esse arbitrati sunt. 4 Omnes enim præter vnum Anaxagoram simile simili cognosci existimauerunt, ac proinde, 5 quia anima cognoscit omnia, ex omnibus ipsam principijs constitutam esse dixerunt.

Quicumque igitur vnicum statuunt principium, animam ex vno constare principio dicunt, ut aere, aut igne. 2 Qui autem plura inuehant principia, ex illis esse animam conflatam aiunt. 3 Solus Anaxagoras ab omnibus alijs dissentit, intellectum impassibilem esse, & nihil prorsus cum cæteris habere commune affirmans. 4 Hæc autem cum ita se habeant, quomodo, & propter quam causam intellectus omnia cognoscat, neque ille dixit, neque ex dictis colligi potest.

Porro quicumque rerum principia contraria ponunt, ex contrarijs quoque principijs animam constituunt. 2 Quicumque verò vnicam tantum contrarietatem esse dicunt, ut calorem, aut frigus, aut aliquid aliud huiusmodi, ij similiter & animam vnum aliquod horum

D 2 esse

animam tribus, ut ita dixerim, motu, sensu, incorporeo.

2 Horum autem vni quodque reducitur ad principia.

3 Vnde & ipse cognoscere definiētes animam, aut elementum, aut ex elementis faciunt.

4 Dicentes similiter inuicem præter vnum, dicunt enim simile cognosci simili.

5 Quoniam enim anima omnia cognoscit constituunt eam ex omnibus principijs.

Tex. 34.

1 Quicumque igitur vnam aliquam dicunt causam, & elementum vnum, & animam vnā ponunt, ut ignem, aut aeren.

2 Qui vtrò plura dicunt principia, & animam plura dicunt.

3 Anaxagoras autē solus impassibilem esse dicit intellectum, & nihil commune vili aliorum habere.

4 Huiusmodi autem cum sit, quomodo cognoscat, & propter quam causam, neque ille dixit, neque ex ijs, quæ dicta sunt, conspicuum est.

Tex. 35.

1 Quicumque autem contrarietates faciunt in principijs, & animam ex contrarijs constituunt.

2 Qui autem alterum contrariorum, ut calidum, aut frigidum, aut aliquid huiusmodi aliud, & animam similiter vnum aliquod horum esse ponunt,

3. Unde & nomina] consequuntur.

4. Qui quidem calidum dicentes propter hoc, & vivere nominatum esse.

5. Qui autem frigidum propter respirationem, & refrigerationem vocari animam.

6. Tradita igitur de anima, & propter quas causas dicunt sic, hæc sunt.

Tex. 36.

1. Considerandum autem primum quidem de motu.

2. Fortassis enim non solum falsum est substantiam ipsius huiusmodi esse, qualem aiunt dicentes, animam esse ipsum seipsum mouens, aut potens mouere,

3. sed vnum quoddam impossibile est inesse ipsi motu.

4. Quod igitur non necesse sit mouens, & ipsum moueri, prius dictum est.

Tex. 37.

1. Dupliciter autem cum moueatur omne, aut n. secundum alterum, aut secundum seipsum.

esse affirmant. 3. Quapropter, & his apposita aptant nomina. 4. Nam qui rerum principium esse calidum putant, vitam quæ calore consistit, esse animam dicunt.

5. Qui autem frigidum, respirationem, ac refrigerationem, quæ frigido contingit esse animam censent. 6. Hæc igitur sunt, quæ de natura animæ ab antiquis tradita Philosophis accepimus.

Iam ea reprobare, validisque rationibus vrgere oportet.

Atque vt 1. aptum nostræ disputationis capiamus exordium, eorum prius examinanda sententia est, qui medio motu essentiam animæ inuestigantes, eam mouere dumtaxat arbitrati sunt, cum aliquo se motu ciet. 2. Non enim solum falsum est, animæ substantiam in eo consistere, quod seipsam moueat, aut mouere possit, quemadmodum veteres aiunt Philosophi, 3. sed impossibile omnino, & absurdum censeo aliquem motum suapte natura animæ competere. 4. Atque id quidem, quo sententiam hanc asserentes innituntur, nihil mouere posse, nisi proprio cieatur motu, necessarium non esse in superioribus libris dictum fuit.

Hoc igitur omisso, ex ijs non esse animam, quæ per se mota mouent, probare nitendum est.

Dupliciter 1. autem omne quod mouetur, moueri contingit, aut per se, aut

aut per accidens. 2. Per accidens moueri dicimus ea, quæ ex eo solum mouentur, quod sint in alio quod mouetur, vt ij qui in naui feruntur; 3. non enim perinde ac nauis, mouentur, sed hæc quidem per se mouetur, illi autem per accidens, quatenus in naui sunt, quæ fertur. 4. Hoc autem ex eo manifestum est, quod ratione suarum partium mouetur. Nam id per se moueri dicitur, quod ratione suarum partium mouetur, 5. pedes enim proprio ambulationis motu cientur, & ad ipsorum motum totum per se mouetur animal: 6. at qui in naui sedentes feruntur, nullius ratione partis mouentur, sed eò solum quod existunt in naui, quæ ventorum impulsu defertur, quare non per se, sed per accidens tantummodo mouentur.

Iam 1. cum id quod mouetur, vt diximus dupliciter moueri dicatur, considerandum est, vtrum anima per se moueri, ac proprium suscipere motum queat. 2. Primò igitur motus quatuor cum sint, latio, alteratio, auctio, & decretio, aut secundum vnum horum motuum mouebitur anima, aut secundum plures, aut secundum omnes. 3. Atque si non secundum accidens mouetur, ipsi motus suapte natura, & per se conueniet. 4. Quare proprium animæ locum tribuere necesse erit; 5. quandoquidem omnes assignati

2. Secundum alterum autem dicimus quæcumque mouentur, eò quod in eo sunt quod mouetur, vt nauis.

3. Non enim similiter mouentur naui: hæc enim secundum seipsam mouetur, illi autem eò quod sunt in eo, quod mouetur.

4. Manifestum autem in partibus est.

5. Proprius enim motus pedum* ambulatio est, hæc autem hominum est.

6. Non inest autem nauis tunc.

Tex. 38.

1. Dupliciter itaque dicto ipso moueri, nunc intendimus de anima, si per seipsam mouetur, & participat motu.

2. Quatuor autem motus cum sint, latio, alteratio, augmentum, & decrementum, aut secundum vnum horum mouebitur, aut secundum plures, aut secundum omnes.

3. Si verò mouetur non secundum accidens, natura inheret motus ipsi.

4. Si autem hoc, & locus.

5. Omnes enim dicti motus in loco sunt.

gnati motus, aut ratione subiecti in quo sunt, aut ratione lationis, quam adnexam habent, in aliquo necessario in sint loco. At animam in loco per se existere falsum est, ergo proprium, & per se motum animæ competere impossibile est. Certum verò esse videtur animam, quia corporis animati forma est, in materia quidē, minimè autem in loco per se existere.

Sed proprium animæ locum, si per se moueatur, concedendum esse, vltius probari potest.

Nam si substantia animæ est seipsam mouere, non ipsi per accidens moueri, vt albo, & tricubito inerit. Hac enim per accidens mouentur, quatenus in corpore insunt, quod mouetur: vnde nullum sibi vendicant locum. At anima per se, & suapte natura mouetur, quare proprium, & per se locum habebit.

Secundo si anima per se, ac natura mouetur, vi quoque moueri potest, & si vi mouetur, & natura moueri potest: quodcumque enim suapte natura mouetur, posse motum violentia pati necesse est si nullum corpus naturaliter motum, nisi quatuor elementa ex antiquorum sententia ponamus. Idem autem de quiete possumus dicere. Nam si anima natura mouetur, & natura quiescere

Tex. 39.

- 1 Si autem est substantia animæ seipsam mouere, non secundum accidens, ipsam moueri ipsi inerit sicut albo, vel tricubito.
- 2 Mouentur enim & hæc, sed secundum accidens, cui enim insunt, mouetur illud corpus: vnde non est locus ipsorum.
- 3 Animæ autem erit liquidè natura motu participat.

Tex 40.

- 1 Amplius autè si natura mouetur, & violentia mouebitur, & si violentia, & natura.

a S. Thomas.

- 2 Eodem autem modo se habet & de quiete; in quo n. mouetur natura, & quiescit in hoc natura: in quod autè violentia mouetur, quiescit & in hoc violentia.

scere potest, & si vi mouetur, vi quoque potest quiescere. At impossibile est animam violentia moueri, & quiescere; neque enim etiam fingere volentes facile explicare possumus, quales violenti motus, & quietes animæ conuenire possint, cum idem suapte natura contrarijs, aduersantibusque motibus cieri nequeat, impossibile ergo erit animam per se, ac natura moueri. Tertio si anima per se mouetur, aut sursum mouetur, aut deorsum, sequitur enim elementorum motum, ex quibus conflata est: & si quidem sursum mouetur, ignis erit, si verò deorsum, terra: his enim corporibus hi motus conueniunt. Et eadem ratio est de corporibus medijs. At impossibile est animam aliquod vnum ex elementis esse, quia sic vno tantum cieretur motu, cum ad omnes tamen partes eam moueri cōtingat, animam ergo vlllo motu per se moueri impossibile est.

Quartò si anima ex eo quod mouetur, corpus mouet, consentaneum est eodem genere motu mouere corpus, quo ipsa mouetur, & è conuerso eodē ipsam cieri motu, quo ipsum ciet corpus. At corpus secundum locum totaliter, aut partialiter mouetur, ergo etiam anima secundum se totam, vel secundum aliquam partem locum mutare debet.

- 3 Quales autem violenti motus animæ erunt, & quietes, neque fingere volentibus facile est reddere.

b Themistius.

- 4 Amplius autem si quidem sursum mouetur, ignis erit, si verò deorsum, terra.
- 5 Horum autem corporum motus hi.
- 6 Eadem autem ratio & de medijs.

c Averroes.

Tex. 41.

- 1 Præterea quoniam videtur mouere corpus, rationale est ijs mouere motibus, quibus & ipsa mouetur: si autè hoc, & conuertentibus est dicere verum, quod secundum quem corpus mouetur, eo, ipsa.
- a Themistius.
- 2 Corpus autem mouetur secundum lationem.
- 3 Quare & anima mouebit.

tur, sicut corpus, aut tota, aut secundum partes translata.

4 Si autem hoc, & egressam iterum ingredi continget.

6 Thomistius. S. Th.

5 Ad hoc autem sequetur, ut resurgant mortua animalia.

Tex 42.

1 Motu autem secundum accidens etiam ab altero moueretur.

2 Pelletur enim utique violentia animal.

3 Non oportet autem cui a seipso moueri inest in substantia, hoc ab alio moueri, nisi secundum accidens.

4 Sicut neque quod secundum se bonum, aut propter seipsum quidem propter aliud esse, hoc autem alterius causa.

debebit. 4 Hoc autem si fieri potest, aliquando animam a corpore egredi, ipsumque rursus ingredi continget, cum in corpore, ut in loco, insit anima, quod mutare quidem, si mouetur necesse est. 5 Hac vero commigratione & mortua animalia reuiuiscere, ac resurgere poterunt, quod tamen absque maximò absurdo concedere non licet. Quare anima non ex eò quod proprio cieatur motu, ipsum mouebit corpus.

Quinto non 1 ex eo solum per accidens aliquid mouetur, quod in eo insit, in quo per se fit motus, sed etiam quod ab alio suscipiat motum. 2 Cum enim vi pellitur animal, ab alio vi per accidens moueri dicitur. 3 Iam cui per se, ac essentialiter motus conuenit, ab alio motum recipere nequit, sed ab alio solum moueri poterit, si ei per accidens, minimè autem per se competat motus. At anima ab alio mouetur, pulso enim corpore, & ipsa quoque pellitur, ergò animæ secundum propriam essentiam, ac substantiam moueri non inest, quemadmodum Antiquorum statuebat sententia. Manifesta maior est, 4 nam id quod per se, aut propter seipsum bonum est, nec per aliud, nec alterius gratia bonum esse potest, eadem ergò ratione eò motu, quo aliquid per se mouetur, ab alio haud quaquam moueri contingit.

Nec

5 Nec verò quis dicat animam a sensibilibus obiectis eam excitantibus moueri. Nam hoc aliud fortasse genus motus ab eo est, de quo in præsentia loquimur.

Sextò, & 1 ultimò, si anima interno, ac proprio consistat motu, 2 secundum essentiam, ac substantiam mouebitur: 2 at id, quod secundum aliquam formam per se mouetur, ab ea re moueri, atque seiungi oportet, quemadmodum id, quod in loco mouetur, ipsum derelinquit, ac deserit, 3 ergò anima a propria substantia exhibit, atque recedet, nisi motu ad accidens terminato cieatur, quod eius consequatur essentiam. 4 Sed motum per se in animæ substantia fieri, ipsamque respicere, quos nostra hæc vrget disputatio aiunt Philosophi. Quapropter si id fatuum asserere iudicemus, animæ essentia, ac substantia motum competere non posse dicamus oportet.

Iam antiquorum opiniones 2 de motu animæ communiter acceptas reprobare conati sumus. Nunc determinatas quorundam vrgerè sententias necesse est.

Quidam 1 ergò asserunt animam id corpus in quo est, eodem mouere modo, quo & ipsa mouetur 2 ut Democritus cum Philippo comædiarum magistro consentiens. 3 Hic enim Dædalum ait

E Ve-

5 Animæ autem maximè dicet aliquis utique a sensibilibus moueri, siquidem mouetur.

Tex 43.

1 At verò & si mouet ipsa se ipsam, & ipsa mouebitur utique.

2 Quare quoniam omnis motus remotio est eius quod mouetur, secundum quod mouetur,

a Auerroes Thomistius Simplicius.

3 & anima remouebitur utique a substantia, nisi secundum accidens seipsam moueat.

4 Sed est motus substantia ipsius per se.

a S. Thomas.

Tex 44.

1 Quidam autem & mouere animam dicunt corpus, in quo est, sicut ipsa mouetur,

2 ut Democritus similiter dicens Philippo comædiarum magistro.

3 Refert enim Dædalum mo-

bilé fecisse ligneam Veneré.
infundédo argentum fusile.

4 Similiter autem & Democritus dicit; motus. n. inquit indiuisibiles sphæras, propterea quod aptæ natæ sunt nunquam manere, contrahere, & mouere corpus omne.

5 Nos auté interrogabimus, si & quiescere facit hoc idé.

6 Quomodo auté faciet, hoc difficile est, aut etiam impossibile dicere.

7 Omnino autem non si videtur anima mouere animal, sed per electioné quandam, & intellectionem.

a S. Thomas Auerroes.

Tex. 45.

1 Eodem autem modo & Timæus naturaliter ostédit animam mouere corpus.

2 Eo enim quod mouetur ipsa & corpus mouere, propterea quod connexa est ipsum.

3 Constitutam enim ex elementis, & dispartitam secundum harmonicos numeros,

4 quatenus connaturalé sensum harmoniæ habeat,

Venerem ligneam confecisse, quæ fusili argento infuso agitaret se, ac moueret. 4 Similiter auté & Democritus censet, indiuisibiles pilas ex quibus componitur anima, propterea quod suapte natura incessabili, ac perpetuo agitantur motu, ipsum trahere corpus, ac mouere aptas esse. 5 Sed quæri à Democrito potest, vtrum indiuisibiles pilæ, quæ animatum mouent corpus, ipsum quoque stare, & quiescere faciant. 6 At difficile, & impossibile est explicare quomodo quiescentes nunquam pilæ in ipso animali quietem, ac statum efficere possint. 7 Præterea motus, quo fusile argentum statuam mouet haud quaquã naturalis est, sed violentus, anima verò motu voluntatis, ac intellectus imperio elicitu suapte natura proprium ciet corpus, quare non eodem modo, & animo corpus, & fusile argentum statuam mouet.

Simili modo in Timæo ostendit Plato animã corpus mouere. 2 Ex eo enim quod ipsa mouetur, corpori adnexam, & alligatam raptu quodam ferre, ac mouere corpus censet. 3 Sed minimè cum Democrito sentiens Plato ait, Mundi animam, de qua in præsentia loquitur, ex elementis, seu numeris harmoniacã habentibus proportionem constitutam esse, 4 vt & ea, quæ requisita sunt harmonia,

monia, ac proportione prædita cognoscatur, 5 & corporum cœlestium machina ob motum, quo ab anima rapitur, & circumagitur modulatos, & harmonicos edere sonos, ac proferre queat. 6 Vnde animam efficere Opifex Mundi statuens, ipsam in rectum protensam coegit, atque in circulum flexit. 7 Et cum unum in duos diuiffet circulos duobus in punctis coniunctos, rursus in septem orbis diuifit, Cœli motibus eos, quibus anima cietur motus adaptans.

Sed quæ in hac sententia inuoluit Plato falsa, & absurda esse iudico.

Primo igitur nõ recte dicit animam magnitudinem esse. 2 Atque aduertere necesse est, de sola mundi anima quæ intellectiua est, Platonem loqui. 3 Neque enim de anima sensitiua loquitur, quarum motus minimè conuersio est.

Iam 1 verò intellectus vnus est, & continuus, perinde, ac intellectio, cum potentia actus naturã sequatur, 2 actus verò ab obiecto quod percipit anima, speciem, ac vnitatem habet: ex quo fit intellectionis, atque intelligibilis obiecti eandem ferè vnitatem esse. 3 At obiecta intelligibilia, quoniam ab intellectu cognita sese deinceps sequuntur, non vti magnitudo, & continuum, sed vti numerus vnus sunt. 4 Quare nec intellectus hoc pacto continuus videtur, sed

E 2 aut

5 & vt totum feratur consonantibus lationibus,

6 rectitudinem in circulum flexit.

7 Et cum diuidendo fecit ex vno duos circulos dupliciter connexos, iterum vnus diuifit in septem circulos, tanquam essent cœli lationes animæ motus.

Tex 46.

1 Primum igitur non bene est dicere, animam magnitudinem esse.

2 Eam enim quæ vniversi, talem esse vult, qualis est vocatus intellectus.

3 Non enim qualis sensitiua est, neque qualis desideratiua: harum enim motus non circulatio.

Tex 47.

1 Intellectus autem vnus, & continuus est, sicut & intellectionis.

2 Intellectio autem ipsæ notiones.

3 Hæ autem eo quod consequenter vnus, sicut numerus, sed nõ sicut magnitudo.

4 Quapropter neque intellectus sic continuus est, sed aut impers, aut non sicut magni-

aut partium omnino expers, aut continuus perinde, ac numerus est. ⁵ Secundò si intellectus magnitudo sit, quæ cōtactu quodam, & accessu ad obiecta intelligat, quo pacto hæc fieri intellectio possit explicatu esse difficile arbitror. Nam aut intellectus totus obiectum tangendo intelligit, aut singulis partibus. Si totus ad quid erunt partes? Si partibus, aut pluribus, aut vnica dumtaxat. Si vnica solū, quid facient aliæ? ⁶ Si pluribus, aut indiuiduis, aut magnitudinem habentibus ⁷ (si modo partes rei indiuiduæ possint esse). ⁸ Et quidem si intellectus indiuiduis partibus tangat obiectum, ⁹ quoniam hæ infinitæ sunt, pertransiri nunquam poterunt, ac proinde nunquam perficietur intellectio. ¹⁰ Si verò partibus magnitudinē habentibus, quæuis earum infinitas nacta partes, sæpè idem, atque infinities intelliget, ¹¹ cum idem tamen obiectum semel intelligi sufficiat. ¹² Quoniam igitur intellectum qualibet partiū tangere obiectum satis est, necesse non erit intellectum, vt tangat obiecta, in circulū moueri, aut aliquam prorsus magnitudinem habere.

Tertiò aut ¹ intellectus ² diuisibilis est, aut indiuisibilis. Si indiuisibilis, quomodo obiecta diuisibilia tanget, ijsque poterit adaptari? Si diuisibilis, quomodo

do indiuisibilia tāget obiecta? Cum igitur intellectus suapte natura omnia intelligat, haud quaquam magnitudo erit, quæ tangendo obiectum intellectionem perficiat. ³ Quartò si intellectus circulus est, ⁴ atque intellectus quidem motus intellectio, circuli autem conuersio dicitur, & intellectio conuersio erit, & intellectus vtique circulus, cuius conuersio intellectio est. ⁵ At si ita res habet, quoniam perpetua conuersio est, & principio, ac fine caret, perpetua quoque intellectio, atque indeficiens suapte natura erit. Quod tamen absurdū esse clarissime ostendi potest. Nam omnis intellectio, vel practica, vel speculatiua est. Has verò intellectiones suis terminis cōclusas esse oportet. ⁶ Etenim practica intellectio ad opus tanquā ad proprium terminum, ac finem tendit, nec vltius progreditur, ⁷ contemplatiua autem definitione, aut demonstratione terminatur. ⁸ Et demonstratio quidem à certis ac determinatis dependens principis in illato syllogismo, aut conclusionem tanquam in proprio adopto fine quiescit. ⁹ Quod si quis dicat nō esse terminatam demonstrationem, sed ex vna conclusione aliam deduci posse, ¹⁰ certò sciat circulares non esse demonstrationes, atque in suum principium haud quaquam reflecti, ¹¹ sed medium,

² Necessarium autem est intellectum esse circulum hūc intellectus enim motus intellectio, circuli autem circumlatio. Si ergo intellectio, circumlatio, & intellectus vtique erit circulus, cuius huiusmodi circumlatio intellectio.

³ *S. Thomas.*

³ Semper autem aliquid intelliget, siquidem perpetua circumlatio.

⁴ Actiuarū enim intellectio-
num termini sunt; omnes. n.
alterius causa sunt.

⁵ Speculatiuæ autem rationi-
bus terminantur similiter: ra-
tio autē omnis definitio est,
aut demonstratio.

⁶ Demonstrationes verò & à
principio sunt, & habent
quodammodo finem syllo-
gismum, aut conclusionem.

⁷ Si autem non terminantur,

⁸ sed non reflectuntur iterū
in principium,

⁹ accipientes autem semper

tudo aliqua continuus.

⁵ Qualiter enim intelliget,
magnitudo cum sit, qualibet
parte sua?

⁶ Parte autem aut secundum
magnitudinem, aut secun-
dum punctum,

⁷ (si oportet & hoc partem
dicere)

⁸ Si igitur secundū punctum,

⁹ hæc autem infinita, mani-
festum est quod nunquā per
transibit.

¹⁰ Si verò secundum magni-
tudinem, sæpe, aut infinities
intelliget idem.

¹¹ Videtur autem & semel
contingere.

¹² Si autem sufficiat quali-
bet partium tangere, quid
oportet circulo moueri, aut
etiam omnino magnitudinē
habere?

Tex. 48.

¹ Amplius quomodo intelli-
get partibile imperti, aut im-
pers partibili?

² *Themistius. Simplicius Phi-
loponus.*

medium, & extremitatē re-
te procedunt.

10 Circumlatio autem iterū
in principium reflectitur.

11 Definitiones enim omnes
finitæ sunt.

12 Amplius autem, si eadem
circumlatio sæpè fiat oportet
bit sæpè intelligere idem.

6 S. Th. A. 1. 2. 2. 2. 2.

13 Adhuc autem & intelle-
ctio assimilatur cuius am quie-
ti, & statui magis, quam mo-
tui.

14 Eodem autem modo &
syllogismus.

Tex. 40.

1 At verò neq; beatum quod
non facile, sed violentum.

2 Si autem est motus ipsius
non substantia, præter natu-
ram utiq; mouebitur.

extremumque semper sumentes rectā
proficisci: ¹⁰ cum illud certum quoque
sit motum, si in rectum procedat infini-
tum esse non posse, sed terminū aliquan-
do nācisci. ¹¹ Omnis verò definitio pro-
prium terminum, ac finem habet, cum
& supremum inuenire genus, & ultimā
assequi differentiam liceat. Quoniam igitur
omnis intellectio terminata est, suis-
que finibus conclusa, circularem esse
non posse manifestum est. ¹² Quinto in
conuersione vnum, & eundem motū
sæpe redire cōtingit. Si ergò intellectio
conuersio est, eadem sæpè intellectio
eiusdem obiecti redibit. Quod tamen
absurdum esse certissima experientia cō-
stat. ¹³ Sexto intellectio quieti magis,
& statui, quam motui similis esse vide-
tur: nam quiescendo fit homo sapiens,
ac prudens. ¹⁴ Et eodem modo syllogis-
mus in quiete magis, quam in motu cō-
sistit, factò enim syllogismo, quæ flu-
ctuabat mens determinatæ iam conclu-
sioni adhæret. Quare intellectio, nec
motus, nec conuersio est.

Ultimò animæ beatitudo in natura-
licius operatione consistit, quæ & facil-
lime, & absque violentia fieri possit. ²
Motus verò circumlatio, nec animæ sub-
stantiam cōstituit, nec ipsi naturalis est,
sed eo præter naturam anima cietur, cū
omni prorsus sine, ac termino careat,
quare

quare in hoc motu animæ beatitudo cō-
sistere nequit. At anima ob solam intel-
lectionem propriam assequitur beatitu-
dinem, non igitur intellectio circularis
erit motus. Sed illa quoque Platonis af-
fertio absurda mihi esse videtur, ⁴ qua
animam suis numeris completam corpo-
ri adiungi, ac misceri putat. Nam quæ-
cumq; res perfecta, & completa, si pro-
prium amittat operationem, maximè la-
borat, ac patitur. At anima vnita cor-
pori eam amittit operationem, qua an-
te vnionem cum corpore fruebatur: Ete-
nim animam in hoc terreno carcere in-
clusam perfectam operationē edere pos-
se negat Plato. ³ Quare maximum la-
borem patitur anima, cum ita in corpo-
re detinetur, vt ab eo diuelli, ac disiun-
gi nequeat. ⁴ Atq; hanc proinde vnio-
nem abhorrere, ac fugere maximè de-
beret; ⁵ quandoquidem intellectus de-
lectabilem magis, ac beatiorē vitam
agat, cum à corpore seiunctus, ac sepa-
ratus est, vt plerique senserunt Veteres,
& non pauci hac tempestate compro-
bant. Hæc igitur si ita se habent, ani-
mam suis numeris absolutam corpori
adiungi, vt vitales solum aliquas ope-
rationes edere valeat, absurdum, & im-
possibile esse manifestum est.

Præterea cum ex Platonis sententia
immanifesta sit causa, ob quam coelum
con-

a. Themistius.

3 Laboriosum autem est, &
commixtum esse corpori nō
potens absolui.

4 Et præterea fugiendum:

5 siquidem melius est intel-
lectui non cum corpore esse,
quemadmodum & consuetū
est dici, & multis placet.

Tex. 50.

1 Immanifesta autem est, &
cur circulariter fertur celū,
causa.

conuersionis agitetur motu, absque ratione Mundi animam cęlesti corpori adnexam, & cum eo rotari simul, ac circumagi dicitur. ² Nam animę substantia causa esse nequit, ob quam in circulum feratur cęlum, propterea quod ipsa per accidens tantummodo circulari cieatur motu. Est enim prius anima suapte natura in rectum protensa, postea verò quasi extrinsece in circulum flexa, vt modulos, & consonantes edere motus queat. ³ Neque etiam cęleste corpus huius causa motus est, cum motus corporis proprios anima potius, quam ipsum efficiat corpus. Quare causa manifesta non est, ob quam cęlo motum circulare inesse contingat. ⁴ At verò nec aliquis dicat animam ita mouere cęlum, sicut ipsa mouetur, atque eam in circulum ferri, quia sit melius ipsi moueri, quam stare, & circulari potius, quam alio cęleri motu, itaque à Deo procreata esse, vt eodem motu, quo ipsa mouetur, cęleste quoque ferret corpus. Nam si melius est sic animę, & cęlo moueri, huius etiam causa assignanda erat. ⁵ Sed quoniam ^a reddere causam, ob quam cęlum in circulum feratur, ad aliam magis tractationem spectat, dimittenda in pręsentia est.

Illud ¹ autem absurdum accidere videtur, non modo sententię, quam tuer-

tur

² Neque enim animę substantia causa est, cur circulariter fertur, sed secundum accidens sic mouetur.

³ Neque corpus causa, sed anima magis illi.

⁴ At verò neq; quod melius dicitur, & tamen oportebat propter hoc Deū facere circulariter ferri animam, quia melius sit ipsi moueri, quam manere, moueri autem sic, quam aliter.

⁵ Quoniam autem huiusmodi intētio est alijs rationibus magis propria, hanc quidem dimittamus nunc.

^a S. Thomas.

Tex. 51.

¹ Illud autem inconueniens accidit & huic rationi, &

fur Plato, sed pluribus etiam alijs, quas de anima protulerunt Antiqui, ² quod corpori necentes animam, eamque in ipso collocantes, nullam reddunt causam, quare in corpore insit anima, nec corpus quomodo affectum, ac dispositum esse debeat ad eam suscipiendam exponunt.

Hęc ¹ autem declarare, ac determinare necesse erat. ² Nam inter agens, ac patiens, & mouens, ac motum proportio aliqua, & communio esse debet, ob quam & hoc quidem agat, illud autem patiat, & hoc moueat, illud autem moueatur: ³ neq; enim quodlibet agēs, aut mouens casu, ac temere quodcumque mouere, ac transmutare subiectum potest, sed omnis actio à determinato agente in certum, ac prædefinitū subiectum prouenit. Quamobrē necesse utiq; erat explicare, quę anima cui corpori vniri, ac iungi deberet.

At ¹ veteres in natura animę demonstranda laborantes, de corpore susceptiuo nihil penitus dicunt, ² rati fortasse, vt Pythagoricę aiunt fabulę, occurrentem, incidentemq; animam sine vllō discrimine occurrens, & incidens posse ingredi corpus. ³ Hoc verò simile portento est, ² perinde, ac si quis artem fabrilē tibijs vt dicat. ⁴ Quemadmodū enim ars ijs tantummodo instrumentis

F

vtitur,

pluribus, quę de anima.

² Copulant enim, & ponunt in corpus animam, nihil vltra determinantes propter quam causam, & quomodo habente corpore.

Tex. 52.

¹ Et tamen videtur hoc utiq; necessarium esse.

² Propter communionē enim hoc quidem agit, illud autē patitur, & hoc quidem mouet, illud autem mouetur.

³ Horum autē nihil inest ad inuicem quibuscumque.

Tex. 53.

¹ Hi autē solum conantur dicere, quale quid sit animā, de susceptiuo autē corpore nihil amplius determināt.

² Tanquam possibile sit secundum Pythagoricę fabulę quamlibet corpus ingredi.

³ Similiter itaq; dicunt, atq; si quis dicat Tectonicam in fistulas ingredi.

^a Simplicius Philoponus.

⁴ Oportet enim artem quidē vt instrumentis,

3 animam autem corpore.

Tex. 54.

1 Alia autem quædam opinio tradita est de anima, credibilis quidem multis, & nulli inferior earum, quæ dictæ sunt,

2 rationibus tamen quasi penis afflicta & in ijs qui in communi fiunt, sermonibus.

Philoponus.

3 Harmoniam enim quandam ipsam dicunt: etenim harmoniam temperamentum, & compositionem esse contrariorum, & corpus componi ex contrarijs.

Tex. 55.

1 Atqui harmonia ratio quædam commixtorum est, aut compositio.

Averroes, S. Th.

2 Animam autem neutrum possibile est esse horum.

3 Amplius autem mouere non est harmonia: animæ autem attribuas hoc omnes.

vtitur, quibus intentum perficere opusqueat, & ita & anima proprio dumtaxat, ac determinato adiungi corpori, vt eas quæ sibi cõpetunt operationes edat, necesse est.

Sed 1 alia quædam opinio de anima tradita est, quæ & multos sectatores habet, & non minorē ijs, quas supra commemorauimus veritatem cõtinet, 2 pluribus 3 tamen rationibus in colloquijs, quos ad communem vtilitatem iactauimus reprobata. 3 Etenim corpora ex contrarijs elementis ad quandam temperiem, ac mediocritatem redactis esse composita existimantes, atque rationē, & harmoniā esse, quæ inrer se pugnantia elementa certam proportionem, ac temperiem nacta contineat, animam qua humanū est, ac viuit corpus, quandam esse contrariorum elementorum vnionem, & harmoniam censent.

Primò igitur 1 vt hanc redarguamus sententiam, 2 harmonia ratio, & proportio est, aut ex contrariorum elementorum mixtione confurgens, aut ex eorumdem compositione resultans: 2 at neutrum esse animam possibile est, cum harmonia sit accidens, anima verò substantia, quare anima haud quaquam harmonia esse videtur.

3 Secundo anima ex communi omnium sententia suapte natura mouet: at harmo-

harmonia proprium mouere non est; siquidem alteratis, ac transmutatijs contrarijs, perinde ac motis chordis, edentibusque sonum existit, ergò anima elementorum ratio, & harmonia esse nequit.

Tertio per 1 cognitionem harmonia 2 accidentia nobis corporum magis, quam animæ innotescunt. Temperata enim qualitatum, & humorum completionem cognita perspectam sanitatis naturam habemus, & sic in alijs affectionibus corporis accidit. 2 At per cognitionem harmonia operationes animæ, eiusque accidentia difficile cognoscere possumus. 3 Cuius enim harmonia erit sentire, & cuius amare, atque intelligere? Non igitur anima harmonia esse potest, nam id animam statuere debemus, quo eius operationum, & accidentium cognitionem facile assequi valemus.

1 Quarto harmonia duplex est, alia quidem maximè propria, quæ in compositis, & positionem, ac motum habentibus inest, quorum partes 2 ita simul iunctæ, & colligatæ sunt, vt nihil eiusdem generis intercedat: Sic verò, & perfecta lapidum, ac lignorum in domo construenda compositio, & omnium, quæ artificioso inter se applicatu committuntur, atque iunguntur connexio communi consensu harmonia dicitur.

F 2 Alia

Tex. 56.

1 Congruit autem magis de sanitate dicere harmoniam, & omnino de corporeis virtutibus, quam de anima.

S. Thomas, Auerroes.

2 Manifestum autem si quis tentauerit reddere passiones, & opera animæ harmonia quadam.

3 Difficile enim harmonice coaptare.

Tex. 57.

1 Amplius autem si dicamus harmoniam induo respicientes, maximè quidem proprie magnitudinum in habentibus motum, & positionem compositionem ipsarum, cum sic congrunt, vt nihil eiusdem generis suscipiant.

Simplicius, Themistius.

1 Hinc autem & eorum quæ commiscetur, rationem.
b *Simplicius S. Thomas.*

3 Neutro utiq; modo rationale.

4 Composito autem partium corporis multum investigabilis existit, multæ enim sūt compositiones partium, & multipliciter.

c *S. Thomas.*

5 Cuius igitur, & quomodo congruit accipere intellectū compositionem esse, aut & sensitiuum, aut appetitiuum?

Tex. 58.

1 Similiter autem & inconueniens & rationem mixtionis esse animam.

2 Non enim eandem habet rationem mixtio elementorum, secundum quam caro, & secundum quam os.

3 Accidet igitur & multas animas habere, & secundum eorum corpus.

3 Alia autem harmonia & similitudine quadam in eorum proportionem spectatur, quæ perfectam alterata, ac refracta mixtionem patiuntur. 3 Iam verò quam ex his harmonijs animam cense-re oportet? Certè anima esse nequaquam harmonia potest, quæ ex partium compositione resultet. 4 Nam partium in corpore existens ordo valde manifestus est, facile enim quomodo ossibus ossa, neruis nerui, aliæque alijs iungantur partibus assequi possumus. At ratio qua simul partes animæ aptentur nobis incognita est. 5 Scire enim quo pacto simul sensus, & appetitus adnectantur, & congruant difficilem contemplationem habet. Quare animam impossibile est harmoniam esse, quæ ex partium compositione resultet.

Nec verò arbitrandum est animam rationem, & harmoniam esse, quæ ex perfecta contrariorum mixtione confurgat. Nam in diuersis corporis partibus, diuersa elementorum proportio inest, & alia enim proportio est secundum quam ex elementis componitur caro, alia verò secundum quam os, nerui, & aliæ constant partes. 3 Si igitur anima elementorum proportio est, & plures in corpore animato inerunt animæ ob varias in eo elementorum inexistentes mixtiones, & vnumquodque mixtum corpus

pus anima præditum erit; 4 siquidem omnia corpora ex permixtis elementis certam habentibus proportionem constant, & mixtionis autem ratio harmonia est, quæ esse animam dicunt. Vtrūq; verò absurdum esse, nemo est qui non videat. Quare animam esse rerum compositarum, siue mixtarum harmoniam impossibile est.

Sed quispiam & ab Empedocle qui singulas corporis partes propriam esse naturas rationem, & proportionem censeat, non iniuria potest quærere, 2 vtrū mixtionis ratio, & proportio sit anima, an potius aliquid aliud, quod membris certa proportione astrictis accidat? 3 Præterea vtrum concordia, quam rerum generationis causam esse arbitratur, cuiusuis temerariæ sit mixtionis causa, an eius, quæ certa ratione, ac proportione constet? 4 Et denique vtrum concordia hæc ipsa sit ratio, & proportio, an aliquid ab ea diuersum? 5 Atq; his quæsitis sententiam Empedoclis vrgere possumus, quibus, vt ex dictis patet, difficile admodum responderi potest.

Sed verò hæc opinio, vt diximus, & probabilis esse, & verisimilis videtur.

Nam si anima diuersum quid a mixtione sit, qua de causa carnis, & ossis, aliarumque partium temperie, ac pro-

4 siquidem omnia ex elementis commixtis sūt;

4 commixtionis autem ratio harmonia est, & anima.

Tex. 59.

1 Postulabit autem hoc utiq; aliquis & ab Empedocle, vñ quamq; enim ipsarum in ratione quadam dicit esse.

2 Vtrum igitur ratio ipsa anima est, an magis aliquid aliud existens gignitur in membris?

3 Amplius autem vtrum concordia cuiuslibet mixtionis causa, an eius, quæ secundum rationem?

4 Et hæc vtrū ratio est an aliquid aliud præter rationem?

5 Hæc igitur habent huiusmodi dubitationes.

Tex. 60.

1 Si igitur aliud a mixtione anima, cur nam vñ cum ipso carnis esse, & harum partium animalis tollitur?

2 Ad hæc autem si quidem non vnaqueque partium habet animam, si non est anima ratio cōmixtionis, quid est quod corrumpitur, anima deserente?

Tex 61.

- 1 Quod igitur neque harmoniam possibile est esse animam, neque circulariter moueri, manifestum ex dictis.
2 Secundum accidens autem moueri, vt diximus, est & mouere seipsam, vt moueri quidem id in quo est hoc autem moueri ab anima.
3 Aliter autem non est possibile moueri secundum locum ipsam.

Tex 62.

- 1 Rationabilius autem dubitabit utique aliquis de ipsa, tanquam quæ moueatur, ad huiusmodi respiciens.
2 Dicimus enim animam tristari, gaudere, confidere, timere, amplius autem irasci, & sentire, & cogitare.
3 Hæc autem omnia motus esse videntur.
4 Vnde opinabitur aliquis ipsam moueri.

Tex 63.

- 1 Hoc autem nõ est necesse.
2 Nam etsi quando tristari,

portione soluta, ipsa quoque interit, ac deficit anima? 2 Præterea si anima, nec partis cuiuslibet mixtionis ratio, nec totius compositionis proportio est, cur deficiente, abeunteque anima temperies, ac mixtio soluitur, quam corporis harmoniam vocant? Certè si mixtione corrupta occidit anima, & commigrante anima dissipatur mixtio, idem prorsus & anima, & mixtio elementorum esse videntur.

Ex his igitur, quæ dicta sunt, manifestum est animam, nec harmoniam esse, nec in circulum moueri posse. 2 Sed per accidens tantummodo anima, cum proprium mouet corpus, seipsam quoque mouet. 3 Alio autem modo fieri nequit vt ipsa motu ad locum cieatur.

At verò potiori iure de motu animæ dubitabit aliquis ad eius respiciens operationes, quam antiquorum iam dictis rationibus vtens. 2 Dicimus enim animam tristari, gaudere, confidere, ac timere, amplius autem irasci, sentire, & cogitare, 3 quæ quidem omnia motus esse videntur. 4 Quapropter ipsam aliquis moueri existimabit.

Verum neque hæc adducere nos potest ratio, vt moueri animam dicamus. 2 Nam etsi has operationes tristari, gaudere, & cogitare, motus esse concedamus, & vnumquodque has affectiones patien-

patiendo moueri dicamus, 3 necesse tamen non est in anima, vt in subiecto absque corporis adiumento inesse, sed ab illa, vt efficiente causa prouenire; 4 si quidem certum est, irasci, ac timere, aut efferuescente in corde sanguine, aut eodem ad intima contracto fieri. 5 At cogitare seu intelligere, aut huiusmodi, aut quid aliud fortasse est, si ab anima absque vlllo corporis motu fiat. Quòd si quis aueat scire quibus motibus cieatur corpus, cum assignatæ ab anima operationes prodeunt, 6 respondeo aliquando corpus latione moueri, vt in gaudio, ac timore, cum maximè dilatatur cor, vt delectabile recipiat obiectum, aut constringitur, vt noxium propellat, 7 aliquando autem sola alteratione affici, vt in ira, cum accensus ebullit sanguis. 8 Quales autem hæc passiones sint, & quomodo gignantur, alterius disputationis est determinare.

Præterea animam 9 irasci, & gaudere, perinde est, ac si quis eam texere, aut ædificare censeat, at animam texere, aut ædificare non dicimus, quemadmodum nec ædificandi artem ædificare, aut musicam pulsare citharam asserimus, quare nec irasci animam, & gaudere asserendum est. 2 Consentaneum ergò rationi magis erit asserere, nec misereri animam, aut addiscere, aut cogitare, sed

aut gaudere, aut cogitare motus sunt, & vnumquodque moueri aliquid,

3 moueri tamè ab anima est:
4 vt irasci, aut timere, eò quòd cor hoc modo mouetur.

5 Cogitare autem, aut huiusmodi, aut forsità aliquid aliud.

6 Horum autè accidunt, alia quidem secundum lationem quibusdam motis,

7 alia verò secundum alterationem.

8 Qualia autem, & quomodo alia ratio est.

Tex 64.

1 Dicere autem irasci animam, simile est, ac si quis dicat eam texere, vel ædificare.

2 Themistius.

2 Melius enim fortassis est nõ dicere animam misereri, aut addiscere, aut cogitare,

3 sed hominem anima

4 Hoc autem non tanquam motu in illa existente.
b *Thomistius*,

5 Sed aliquando quidem vique ad illam, aliquando quidem ab illa, vt sensus quidem ab his,

6 reminiscencia verò ab illa ad motus, qui sunt in sensuum instrumentis, aut quietes.

3 sed hominem quatenus anima constat, quæ principium harum operationum effectiuum est. Ipsæ namque operationes proueniunt quidem ab anima, tanquam à principio effectiuo, sed ab ea corpore concurrente, adiuuanteque fiunt. 4

Quare motus à 6 quibus animæ operationes dependent, haudquaquam in anima, sed in corpore insunt, 5 & aliquando quidem vsque ad illam terminantur, vt cum sensibilia apprehendimus obiecta, tum enim externa obiecta proprijs speciebus immixtis exteriores ferunt, ac excitant sensus à quibus ad interiores transmissa virtutes ad ipsam tandem perueniunt animam, quæ suapte natura, & ipsa contemplari, & cognoscere potest. Aliquando verò ab anima prodeunt motus, 6 vt cum reminiscimur accidit, tum enim aliqua speculari obiecta desiderans anima ad species rerum, siue motus, siue quietes appellatas in sensuum organis existentes repetendas atq; retractandas progreditur. Ex quibus patet animam, etsi causa sit motu, quos ipsa operante in corpore inesse oportet, proprio tamen nec cieri, nec agitari posse motu. Etenim corpus id est, qd agitatis, motisque spiritibus ad quamcumque animæ operationem efficiendam requisitis, verum, ac realem patitur motum.

Ar

At quispiã obijciat, si intellectus operatio toti attribuitur corpori, & ab eo dependet, deficiente corpore, & ipsa quoque deficiet, quare & corruptioni quoq; obnoxius intellectus erit, à quo, vt ab efficiente causa dependet.

Sed 1 intellectus fortasse existens quædam suapte natura substantia est, adueniens homini, & ab omni corruptione remota. 2 Nam si corruptibilis intellectus esset, maximè in ea, quæ in senio contingit debilitate deficeret: at minimè tum deficere intellectum videmus, quoniam & in sensibus quoq; externis senescente corpore, non ipsa animæ substantia, sed instrumenta dumtaxat sensuum corrumpuntur. 4 Si enim senex oculum iuuenis acciperet, perinde ac iuuenis præsentia intueretur obiecta. 5 Quare & in senectute haudquaquam patitur intellectus, ac deficit, sed ipsum tantummodo corpus in quo intellectus inest, quemadmodum & in ebrietatibus, ac morbis contingit.

Verum 1 intelligere, & ipsum speculari marcescit, quatenus sensitivæ deficiunt virtutes à quibus necessario dependet. 2 Intellectus verò impassibilis fortasse, & immortalis est. 3 Atq; cogitare, amare, & odisse animæ solius affectiones non sunt, sed à corpore animato, quatenus animatum est dependent.

G

Tex 65.

- 1 Intellectus autem videtur innasce, substantia quædam existens, aut non corrumpi.
- 2 Maxime enim corrumpetur, utiq; ab ea, quæ est in senio debilitate.
- 3 nunc autem quemadmodum in sensorijs accidit.

Tex 66.

- 1 Ipsum igitur intelligere, & ipsum speculari marcescit, alio quodam interius corrupto.
- 2 Ipsum autem impassibile est.
- 3 Cogitare autem, & amare, aut odisse non sunt illius passionis, sed huius habentis illud, secundum quod illud habet.

4 Quare & hoc corrupto neque meminit, neque amat.
5 Non enim illius erant, sed communis, quod quidem destructum est.

6 Intellectus autem fortassis diuinius quid, & impassibile est.

7 Quod igitur non sit possibile moueri animam, manifestum ex his, si autem penitus non mouetur, manifestum quod neque à seipsa.

Tex. 67.

1 Multo autem ijs, quæ dicta sunt, irrationabilius dicere, animam esse numerum seipsum mouentem.
2 Insunt enim his impossibilia prima quidem, quæ ex ipso moueri accidunt,
3 propria autem ex eo, quod dicunt ipsam esse numerum.

a Simplicius.

4 Quomodo enim oportet intelligere unitatem moueri, & à quo, & quomodo impartibilem, & indifferentem existentem?

5 Nam si est motiua, & mobilis differre oportet.

Tex. 81.

1 Amplius autem quoniam dicunt, lineam motam pla-

dent. 4 Ex quo fit desinente corpore nec amplius recordari animam, nec amare, 5 propterea quod huiusmodi operationes ab ea sine adiumento corporis non proueniunt, quod interire, ac destrui necesse est. 6 Intellectus uero, ut diximus, fortasse diuinum quid & impassibile est ab omni corruptione remotum. 7 Ex his igitur manifestum est, nec moueri animam, nec seipsam omni profusus motu destitutam mouere.

At 1 ex omnibus antiquorum opinionibus ea, qua Xenocrates numerum seipsum mouentem esse animam dicit, à ueritate magis aberrare uidetur; 2 quandoquidem & ab ea admittere cogitur absurda, quæ ex assertionem de motu animæ proueniunt, 3 & in alia quædam propria incidit absurda, ex eo quod numerum esse animam censeat. Primo igitur si anima est numerus seipsum mouens, 4 singulæ huius numeri unitates seipsas mouebunt. 4 At quomodo unitatem moueri possumus intelligere? Vtrum à se, an ab alio? Si à se, ut consequenter dicendum est, quomodo impartibilis unitas differentibus partibus carens, mouere seipsam potest? 5 Necesse enim est si motiua, ac mobilis existat, in eas distingui partes, quarum alia quidem mouens, alia uero mota sit.

Secundo linea 1 cum mouetur superficiem

ficiem causat, 2 punctum uero lineam: quare unitatum motus, ex quibus anima constat, lineæ erunt. 2 Etenim punctum unitas est, positionem in continuo habens, 3 unitates uero, quæ animam efficiunt, alicubi sunt, atque in corpore animato positionem, ac situm obtinent. At si unitatum numerus, qui dicitur anima, suo motu lineas causat, certe animal, ut putabat Xenocrates, non efficiet. Quod si absurdum est, absurdum quoque erit animam esse numerum seipsum mouentem. 4 Tertio si quis à numero unitatem, vel numerum abstulerit, alia resultabit species numeri, si enim à quaternario unitas auferatur, ternarius relinquetur numerus. At si ab anima pars aliqua abscindatur, non alia, sed eadem specie remanet anima. 5 Etenim plantas, & insecta animalia decisa uiuere, & eandem specie animam retinere conspiciamus, ergo animam esse numerum impossibile est.

Quarto 1 nihil differt 2 numerum esse animam ex unitatibus conflatum asserere, aut ex indiuisibilibus corpusculis compositum esse. 2 Etenim si corpuscula à Democrito asserta puncta sint, modo ex ijs conflatus numerus quantitatem habeat, erunt in eo & corpuscula mouentia, & ea quæ motum suscipiunt; 3 quemadmodum & in qualibet magni-

G 2 tudine

a Anaxagoras.

num facere, punctum autem lineam, & unitatum motus lineæ erunt.

2 Punctum enim unitas est positionem habens;

3 numerus autem animæ iam alicubi est, & positionem habet.

4 Amplius autem à numero si auferat aliquis numerum, aut unitatem, relinquitur aliud numerus.

5 Plantæ autem, & animalium multa diuisa uiuunt, & uidentur eandem habere animam in specie.

Tex. 69.

1 Videbitur autem utique nihil differre, dicere unitates, an corpuscula parua.

a Philoponus.

2 Etenim ex Democriti spherulis si fiant puncta, modo maneat quantitas, erit aliquid in ipso, hoc quidem, quod mouet, illud autem quod mouetur,

3 sicut in magnitudine.

tudine seipsam mouente, alia pars mouens est; alia verò mota. 4 Nequerefert numerum, qui seipsum moueat, magnum, aut paruum esse, ad hoc vt in partes motiuas, ac mobiles diuidatur, sed ipsum quantitate aliqua esse præditum sufficit. 5 Si igitur anima seipsum mouens numerus est ex vnitatibus conflatus, aliæ in eo mouentes vnitates inerunt, aliæ verò motæ, cum idem motiuum, ac mobile esse impossibile sit. 6 Quare si in animali id, quod mouet, anima est, & pars in numero mouens anima erit. 7 Non ergò numerus anima est seipsum mouens, sed illæ dumtaxat vnitates animæ rationem habebunt, quæ alias mouere aptæ sunt.

Quinto impossibile est animam ex vnitatibus esse conflata. 2 Nam vnitates quæ animam efficiunt ab alijs differre, quæ haudquaquam animæ substantiam ingrediuntur oportet, quatenus illæ quidem mouent, hæ verò mouentur: 3 at à punctis sua pte natura sola positione differunt, quare cum in corpore situm, ac positionem habeant, necessario puncta erunt. Iam cum in corpore insint puncta, quæro vtrum puncta ex quibus anima est, cū punctis corporis eadem sint, an verò alia? 4 Si vnitates, & puncta, ex quibus constat anima diuersa sint ab vnitatibus, ac punctis

etis existentibus in corpore, plures in eodem loco vnitates erunt; 5 si quidem omnia puncti locum obtinent. 6 Quod si duæ in eodem loco vnitates insunt, & infinitæ quoque erunt. 7 Quorum enim locus indiuisibilis est, & quæ in eo recipiuntur indiuisibilia sūt. Quare in vno, & eodem corporis puncto infinitæ animæ erunt: hoc autem absurdum, & impossibile esse nemo non videt.

At vero si ea quæ in corpore insunt puncta numerum componant, qui esse anima dicitur, aut ex punctis efficiatur anima, quæ ipsum ingrediuntur corpus, in quolibet corpore inesse animam oportebit; 2 quandoquidem omnia corpora punctis, ijsq; infinitis prædita sint. At inconueniens hoc esse communi approbatum consensu est. 3 Denique puncta nec separari, nec absolui à corporibus queunt, 4 propterea quod lineæ in puncta nequaquam diuidantur. Si igitur ex punctis anima est, à corporibus nunquam diuelli poterit, ac proinde perpetuam homines vitam agent; quod tamen asserere non licet, ergò anima ex punctis composita non est.

Verum hæc Xenocratis sententia non modò, vt diximus, in propria quædam incidit absurda, sed etiam in ea, quæ aliorum Philosophorum opiniones admittere coguntur.

Nam

4 Non enim propterea quod magnitudine differt hoc, aut paruitate accedit, quod dictum est, sed quia quantum.

7 Vnde necesse est aliquid esse motiuum vnitatum.

6 Si autem in animali id, quod mouet, anima est, & in numero.

7 Quare non quod mouet, & quod mouetur sit anima, sed quod mouet solum.

Tex. 70.

7 At verò quomodo possibile est hanc vnitatem esse.

• *Simplicius Philoponus.*

2 Oportet enim inesse ipsius quandam differentiam ad alias.

3 Puncti autem vnici quæ vtrique differentia erit, nisi potest?

4 Si igitur sunt aliæ quæ in corpore vnitates, aut puncta, in eodem erunt vnitates.

5 Obtinebit enim locum puncti.

6 Attamen quid prohibebit in eodem esse, si duæ sunt, & infinitas?

7 Quorum enim locus est indiuisibilis, & ipsa.

Tex. 71.

1 Si autem quæ in corpore puncta numerus animæ sunt, aut si qui eorum, quæ in corpore punctorum numerus anima, quare non omnia habent animam corpora?

2 Puncta enim in omnibus videntur esse, & infinita.

3 Amplius autem quomodo possibile est separari puncta, & absolui à corporibus?

4 siquidem non diuiduntur lineæ in puncta.

Tex. 72.

- 1 Accidit autem, sicut diximus, partim quidem idē dicere corpus quoddam subtilium partium ipsam ponentibus,
- 2 partim autem sicut Democritus dicit ab anima moueri, proprium inconueniens.
- 3 Si enim est anima in omni eo, quod sentit corpore, necesse est in eodem duo esse corpora, si corpus aliquod anima.
- 4 Numerum autem dicentibus, in puncto puncta multa, aut omne corpus animam habere,
- 5 nisi quidam numerus differens innascatur, & alius ab ijs, quæ in corpore punctis.

Tex. 73.

- 1 Acciditq; animal moueri à numero, sicut & Democritum diximus ipsum mouere.
- 2 Quid. n. differt dicere sphaeras paruas, an vnitates magnas, aut omnino vnitates motas?
- 3 Vtroq; enim modo necesse est mouere animal, eo quia mouentur ipsæ.

Tex. 74.

- 1 Complectentibus igitur in vnum numerum, & motum, & hæc accidunt, & multa alia huiusmodi.
- 2 Nō enim solum definitionem animæ impossibile est

Nam 1 & id ex parte asserit, quod ijs, qui tenuissimum quoddam corpus esse animam dicunt, 2 & proprium quoque admittit absurdum corpus ab anima, perinde ac Democritus sentit, moueri affirmans. 3 Qui enim tenuissimum esse corpus animam dicunt, cum in omni sentiente corpore insit anima, duo simul corpora esse affirmare coguntur. 4 Idem quoq; admittit absurdum Xenocrates, qui ex punctis esse animam censet, cum vel inuitus, aut in vno puncto infinita esse puncta, aut corpus vnumquodque habere animam dicat, 5 si numerus ex quo anima est, minimè à punctis differat, quæ in corpore insunt.

Præterea 1 Democritus ab indiuisibilibus corpusculis corpus moueri asserit, ex ijs esse animam conflatam existimās, quod & ipse fatetur Xenocrates, cum à numero vnumquodque moueri animal dicat. 2 Quid enim refert asserere, aut minuta corpuscula, aut vnitates moueri, siue numerum componentes, siue solitarie acceptas? 3 Vtroque enim modo moueri animal ex eo, quod ipsæ mouentur, necesse est.

Si igitur in natura animæ explicanda hæc duo complectamur, numerum, & motum, non solum quæ indicauimus accidunt absurda, sed multa quoq; alia contingunt. 2 Non enim solum impos-

sibile

sibile est talem esse animæ definitionem, qualem tradidit Xenocrates, sed nec per eam 2 vllum accidens animæ cognoscere licet. 3 Atque hoc manifestum cui libet esse potest, qui ex hac definitione passiones, & operationes animæ, vt cogitationes, sensus, voluptates, dolores, & cætera huiusmodi assignare tentaerit. 4 Etenim de his, vt prius dictum est, ex numero, ac motu, haudquam diuinari facile est, cum ex eo quod sit numerus anima, nec intelligat, nec sentiat, nec letetur, atque tristeretur animal.

Hactenus 1 Antiquorum sententias ad animæ naturam inuestigandam prolatas attulimus, easque reprobauimus, quibus 2 & alij animam, ex eo quod se motu ciet, motiuam maximè esse, & eandem 3 alij facile omnia permeantē corpora tenuissimarū partium corpus, aliorumque incorporeum maximè esse arbitrati sunt, 4 omnes percurrentes difficultates, omniaque indicantes absurda, quæ ab ipsis, vel inuitis effugi nequaquam possunt. 5 Reliquum nunc est, vt eorum perpendamus sententiam, 6 qui propterea quod anima rerum omnium sensum, & cognitionem habeat, ex omnibus ipsam elementis esse conflatam aiunt.

Necesse 1 autem est hanc sententiam multa

esse, sed & accidens,

2 Themistius Anaxagoras.

- 3 Manifestum est autē si quis conat⁹ fuerit ex ratione hæc passiones, & opera animæ reddere, vt ratiocinationes, sensus, voluptates, dolores, & quæcunq; alia huiusmodi.

- 4 Sicut enim diximus prius, neque diuinari est facile ex ipsis.

Tex. 75.

- 1 Tribus autem modis traditis, secundum quos definiūt animam:
- 2 illi quidem maximè motiuam enunciauerunt, eo quod mouet seipsam:
- 3 hi autem corpus subtilissimarum partium, aut maximè incorporeum aliorum.
- 4 Hæc autē quas dubitationes & subcontrarietates habent, percurrimus fere.
- 5 Reliquum est autem considerare quomodo dicitur, ex elementis ipsam esse.
- 6 Dicunt enim quatenus sentiat ea, quæ sunt, & vnumquodq; cognoscat.

Tex. 76.

- 1 Necessarium autem est accidere multa, & impossibilia rationi,

2 Ponit enim cognoscere simile simili, perinde ac si animam res ponant.

3 Non sunt autem hæc sola, multa verò & alia magis autē fortassis infinita numero, quæ fiunt ex his.

Tex. 77.

Ex quibus igitur est vnumquodq; horum, sit ea cognoscere animam, & sentire, sed compositum, quo cognoscet, aut sentiet, ut quod Deus, aut homo, aut caro, aut os, similiter autem & quodlibet aliud compositorum?

2. Non enim quolibet modo se habentia elementa horum vnumquodque, sed ratione quadam, & compositione, sicut & Empedocles dicit ipsum os.

3 Terra autem concinna in amplis infundibulis duas ex octo partibus sortita est fluidi luminis, quatuor autem Vulcani, ossa autem alba facta sunt.

4 Nulla igitur utilitas elementa in anima esse, nisi & rationes inerunt, & compositiones.

5 Cognosces n. vnumquodque simile, os autē, aut hominem nihil, nisi & hæc inerunt.

multa comitari absurda. 2 Nam simile simili cognosci, & animam proinde quia res cognoscit, ex rebus compositam esse dicit. 3 Verum non modo elementa cognoscit anima, sed multa quoque alia percipit, quæ cum ex elementis fiant, numero fortasse infinita sunt.

Iam si anima elementis ex quibus constat, sentit, atque cognoscit elementa, quæ ad rerum constitutionem concurrunt, quo sentiet, aut cognoscet composita, ut Deum, hominem, carnem, os, cæteraque ex elementis conflata? Nec putet quispiam, elementis, ex quibus anima est, ea cognoscere, quæ ex elementis composita sunt. 2 Nam elementa non quocumque modo simul posita efficiunt mixta, sed refracta, & ad certam quandam proportionem, ac temperiem ducta, quemadmodum de ossibus ait Empedocles.

3 Partibus octonis sumptis aptissima tellus.
Aque, aerisq; duas, quatuor quoque contulit ignis,
Excepitq; alto sinu quis candida fecit
Ossa simul fuis rerum fecunda propago.

4 Quare ut mixta corpora cognoscat anima, non ipsa tantummodo elementa, sed mixtorum quoque rationes, atque miscibilium proportionem continere debet. 5 Vnumquodque enim cognoscet simili, os autem, aut hominem cognosce-

gnoscere non poterit, nisi propria in ea ossis, aut hominis rationes inerunt. 6 Hoc verò absurdum, & impossibile esse, clarissimum adeo est, ut nulla egeat probatione. 7 Quis enim ambiget vnam lapidem, aut hominem in anima reperiri, & bonum similiter, atque non bonum, cæteraque sub animæ cognitionis ambitu comprehensa? fieri ergo non potest, ut omnia cognoscens anima ex elementis constet.

Secundo cum id quod est, multipliciter dicatur, quoddam enim substantiam, quoddam quantitatem, aut qualitatem, aut aliquid aliud prædicamentorum significat, quæro utrum ex omnium rerum elementis, ac principiis anima constet, an non? 2 Atque si eadem rerum omnium elementa nequaquam sunt, utrum ex proximis tantummodo substantiæ principiis, an etiam aliorum generum componatur? 3 Si ex substantiæ dumtaxat elementis anima constat, quomodo ob similitudinē existente cognitione cætera prædicamenta cognoscet? 4 Si verò ex propriis cuiusque generis elementis, atque principiis anima componitur, & quantitatem, & qualitatem, & substantiam esse animam fateamur necesse est. 5 At hoc impossibile esse arbitror. Cum enim substantia sit anima, & quantitatis proinde, aliorumque

H acci-

6 Hoc autem quod impossibile sit, nihil oportet dicere.

7 Quis enim dubitabit, si in sit in anima lapis, aut homo, similiter autem & bonum, & non bonum, eodem autem modo de alijs?

Tex. 78.

1 Amplius autem cum multipliciter dicatur id quod est, significat enim aliud quidem hoc aliquid, aliud autem quantitatem, aut qualitatem, aut etiam quoddam aliud diuersorum prædicamentorum, utrum ex omnibus erit anima, an non?

a S. Th. Averroës Philoponus.

2 Sed non videntur communia esse omnium elementa. Num igitur quæcunque substantiarum sunt, ex his solis?

3 Quomodo igitur cognoscit & aliorum vnumquodque?

4 An dicent vniuscuiusque generis esse elementa, & propria principia, ex quibus animam constare? Erit ergo & quantitas, & qualitas, & substantia.

5 Sed impossibile est ex quantitatis elementis esse substantiam, & non quantitatem.

accidentium habeat adnexam priuationem, ex quantitatis, & aliorum accidentium elementis constare nequit. 6 Hæc igitur, & similia ijs accidunt absurda, qui ex omnibus elementis, ac principijs esse animam conflatam asserunt.

Tertio cum hæc Empedocles sententiam exponit, in ea aperte incidit, quæ manifestam contradictionem implicat. Nam simile à simili pati non posse ait, 2 simile autem sentire simile, simileque à simili cognosci: 3 atq; non modo sentire, sed & cognoscere, ac intelligere quoddam pati esse, ac moueri censet. Quis autem hæc sese vicissim destruere non videat?

Quarto 4 multas id patitur difficultates, dubiumq; valdè est, quod ait Empedocles singula corporeis, ac similibus elementis cognosci, terra nempe terram, atq; ignem igne. 5 Nam quæcumque in animalium corporibus insunt, terream maximè nacta portionem, vt ossa, nerui, & pili omni prorsus cognitione, ac sensu destituta videntur. 6 Falsum ergò est similia similibus inexistens elementis ab anima cognosci.

Quintò si hæc Empedoclis opinio vera est, 7 ex singulis elementis, ex quibus anima constat, plus ignorantis, quam cognitionis accipiet. 2 Illud enim tantummodo cognoscet elementum, ex quo

6 Dicentibus itaq; ex omnibus, hæc & huiusmodi alia accidunt.

Tex. 79.

1 Irconueniens autem est dicere quidem impassibile esse simile à simili:

2 sentire autem simile simile, & cognoscere simile simili.

3 Sentire autem pati aliquid, & moueri ponunt, similiter autem & cognoscere, & intelligere.

4 Cum autem multas dubitationes, & difficultates habeat dicere, sicut Empedocles, quod corporeis elementis singula cognoscuntur, & ad simile testatur quod nunc dictum est.

5 Quæcumque enim insunt in animalium corporibus simpliciter terræ, vt ossa, nerui, pili, nihil sentire videntur.

6 Quare neque similia, & tamen conueniebat.

Tex. 80.

1 Amplius autem vnicuique principiorum ignorantia amplior, quam intelligentia inerit.

a Simplicius Themistius.

2 Cognoscet. n. vnum vnumquodque, multa autem igno-

quo est, cætera autem omnia prorsus ignorabit. 3 Sextò effugere non potest Empedocles, quin Deum omnium animalium insipientissimum efficiat. Cum enim Deus, quem spherum vocat, quatuor elementorum concreatione, sola intercedente concordia extiterit, 4 discordiam, quæ nullas in hac molitione partes habuit, ignorabit solus: 5 cum omnia tamen animalia interitui subiecta ex omnibus composita elementis omnia quoq; elementa percipere, atq; cognoscere queant.

Septimo si 1 ex elementis anima est, quæ in hac rerum vniuersitate mixta existunt corpora anima prædita erunt; 2 siquidem omnia, aut elementa sunt, aut ex elementis constant, siue vnum tantummodo elementum, siue plura, aut omnia ad cuiusque rei compositionem concurrant. 3 Quare vnumquodque corpus, aut vnum aliquod, aut quædam, aut omnia elementa cognoscet. Sed absurdum hoc esse, & ipse fatetur Empedocles.

Denique 1 iure optimo dubitabit aliquis, 2 quidnam ipsa contineat elementa, ex quibus anima resultat: 2 Elementa enim perinde, ac materia ab aliquo, vt à forma regi, & contineri debent. 3 At id cuius munus est vnire atque continere elementa nobilissimum

H 2 quid,

rabit, omnia enim alia:

3 Accidit autem & Empedocli, insipientissimum esse

4 Solum enim elementorum vnum non cognoscet, ipsam discordiam.

5 Mortalia autem omnia, ex omnibus enim vnumquodque.

Tex. 81.

1 Omnino autem propter quæ causam non omnia, quæ sunt, habent animam:

2 cum omne aut elementum sit, aut ex elemento vno, aut pluribus, aut omnibus?

3 Necessè enim est vnum aliquod cognoscere, aut quædam, aut omnia.

Tex. 82.

1 Dubitabit autem vtiq; aliquis, & quid est vnum faciens ipsa.

a Simplicius 8. Th.

2 Materie enim similia sunt elementa.

3 Principalissimum est enim illud quod continet, quodcumque est.

4 Anima autem aliquid esse melius & præstantius, impossibile est.

b Themistius.

5 Impossibilis autem adhuc intellectu.

6 Rationabilissimum. n. esse hunc antiquissimum, & dominum secundum naturam.

7 Elementa autem dicunt esse prima entium.

Tex. 83.

1 Omnes autem, & qui ex eo, quod cognoscit, & sentit ea, quæ sunt, ex elementis dicunt ipsam, & qui maximè motuum, non de omni anima.

a Themistius Simplicius.

2 Neque enim sentientia omnia motiua.

3 Videntur enim esse quædam animalium motiua secundum locum.

4 Et tamen videtur hoc solo motu mouere anima animal.

5 Similiter autem & quicum

quid, ac præstantissimum esse oportet. 4 Anima autem melius quicquã, & præclarius esse impossibile est, 5 & adhuc magis impossibile videtur aliquid ipso intellectu nobilior reperiri, 6 qui, ut certa dicitur ratio, antiquissimus, ac diuinissimus est, alijsque omnibus suapte natura dominari potius, quam parere solet. Quare si ex elementis anima est, nihil prorsus assignabile erit, quod ipsa regere, & continere queat. 7 Adde etiam quod cum prima entia sint elementa, prius aliquid non erit à quo uniri simul, & cohiberi possint.

At verò 1 quas de anima definitiones protulerunt Veteres 2 omnibus animabus haudquaquam esse communes videntur, siue animam cognoscitiuam, ac sensitiuam substantiam ex omnibus elementis conflatam, siue ens quoddam motuum maximè esse dicant. 2 Neque enim omnia, quæ sensitiuam habent animam loco motiua sunt, 3 sed animalium quædam, ut conchæ, & cætera lapidibus affixa prorsus immobilia videntur, cum etsi aliquo cieantur motu, eo tamen, qui tendit ad locum, destituta sint, quo 4 anima dumtaxat nullo extrinsecus adiuuante animalia mouet. Ex quo deficitio, qua animam loco motiuam maximè esse existimarunt Veteres haudquaquam sufficiens esse videtur. 5 Eodem

dem autem modo & illi quoque errant, qui intellectiuam, ac sensitiuam animam ex omnibus esse compositam elementis aiunt. 6 Nam & vita fruuntur plantæ, quæ nec loco motiua, nec sensu prædita sunt, 7 atque alia complura existunt animalia, quæ intellectu carent.

Quod 1 si quis fateatur animam, nec ens loco motiuum esse, nec intellectiuum, nec sensitiuum, sed eam ex his tribus esse conflatam, eandemque specie in omnibus animalibus existere censeat, 2 is tamen nec de anima in vniuersum loquetur, plantis cognitione, ac sensu destitutis, nec singillatim de vnaquaque, alijs omissis facultatibus, quibus anima necessario prædita est. 3 Eodem recidit, quod in metricis carminibus de anima protulit Orpheus, admixtam aeri quem inspirando attrahimus, atque afflatu ventorum latam ingredi animam dicens. 4 Neque enim possibile est hoc plantis accidere, nec animalium quibusdam absque respiratione vitam agentibus. 5 Hoc tamen sic opinantem Orpheum latuit.

Sed 1 quamuis animam ex elementis conficere oporteat, ex omnibus tamen eam constituere, ut omnia percipiat elementa, necesse non est. 2 Altera namque contrarietatis parte constare sufficit animam, ut ipsam, & oppositam discernere

que intellectu & sensitiuam ex elementis faciunt.

6 Videntur enim plantæ vivere, non participantes lactatione, neque sensu,

7 & animalium multa intelligentiam non habere.

Tex. 84.

1 Si autem aliquis & hæc concesserit, posueritque intellectum partem aliquam animæ, similiter autem & sensitiuum,

a Simplicius Themistius.

2 neque utique sic dicent de omni anima, neque de tota, neque de vna.

3 Hoc autem sustinuit, & quæ est in Orphicis vocatis carminibus, ratio, dicit enim animam ex toto ingredi respirantibus, latam à venris.

4 Non possibile itaque plantis hoc accidere, neque animalium quibusdam; siquidem non omnia respirant.

5 Hoc autem latuit sic opinantes.

Tex. 85.

1 Si verò ex elementis animam facere oportet, nihil oportet ex omnibus.

2 Sufficiens enim est altera pars contrarietatis seipsam diiudicare, & oppositam.

re

re queat, eadem ratione, qua habitu, ac forma priuationem cognoscere apta est. Exemplo hoc manifestum fieri potest. 3 Nam recto & ipsum rectum, & obliquum dijudicamus, cum regula, quæ linea recta est, & rectam, & obliquam iudicet lineam, 4 obliqua autem, nec recta, nec obliqua percipi queat. Quare cum anima ex duobus tantummodo elementis conflata, & ipsa, & contraria cognoscere apta sit, inconueniens erit eam ex omnibus elementis esse compositam asserere.

At 1 alij extiterunt Philosophi, 2 qui & ipsa elementa, & quæcumque in hac rerum vniuersitate aspectamus, anima prædita esse arbitrati sunt. 2 Vnde Thales hac fortasse opinione motus omnia Dijs plena esse putauit; siquidem ipsum Deum per omnes mundi partes iniectam, & infusam esse animam censuit. 3 Sed varias, ac plurimas hæc opinio questiones habet. 4 Quam enim ob causam in aere, & igne, cæterisque elementis existens anima, non ipsa animalia constituit, quemadmodum corpora mixta, quæ ob inexistentem animam communi cõsensu animalia dicuntur? Elementa enim potius animalia, quam corpora mixta esse deberent, eum eorum animam præstantiorem esse putent. 5 Atq; id quispiam quæret, qua de causa ani-

ma

3 Recto enim & ipsum, & obliquum cognoscimus: iudex enim vtrorumq; regula.

4 Obliquum autem neq; sui ipsius, neque recti.

Tex. 86.

1 Et in toto autem quidam ipsam mixtam esse dicunt.

a S. Thomas.

2 Vnde fortassis & Thales opinatus est omnia esse plena Dijs.

3 Hoc autem habet quasdam dubitationes.

4 Propter quam enim causam in aere, aut in igne, anima cum sit, non facit animal, in mixtis autem, præsertim cum melior in illis esse videatur anima?

5 Quæret autem vtrique aliquis, & quæ ob causam quæ in aere anima, ea, quæ in

ma quæ in aere inest, ea præstabilior, & immortalior sit, quæ in animalibus reperitur.

Quicquid 1 autem hi auctores asserant absurdum, & inconueniens admittere coguntur. 2 Etenim si ignem, aut aerem esse animalia dicunt, eò vrgentur, quod hæc elementa nec sentire, nec intelligere queant. 3 Si verò animalia esse negent, propriam destruunt sententiam, qua in elementis inesse animam censent. Quare in toto vniuerso, atq; in ipsis elementis animam reperiri ab omni prorsus ratione alienum esse videtur.

Quæ 1 autem hos Philosophos impulit ratio, vt animam in omnibus existere elementis assererent, hæc fuit. 2 In elementis 2 totum, & pars eiusdem speciei sunt, pars namque ignis, & aeris eandem cum toto igne, aut aere naturam habet. At ob partem aeris in corporibus animalium media inspiratione interceptam, propriam animalia consequuntur animam: quare pars aeris, quæ inspirando attrahimus animam potissimum habebit. Quod si pars aeris eandem cum toto aere obtinet naturam, & totus vtrique aer anima præditus erit. Sed hæc opinio, vt ego arbitror, maximè deficit. 3 Nam si ex eo 2 quod aeris portio animalium ingrediens corpora, eaque anima infusa animalia constituens prædi-

animalibus, melior est, & immortalior.

Tex. 87.

1 Accidit autem vtroq; modo inconueniens, & irrationabile.

2 Etenim dicere animal ignem, aut aerem, irrationabile est.

3 Et non dicere animalia, cum anima inest, inconueniens est.

Tex. 88.

2 Opinari autem videntur, animam esse & in his,

2 quoniam totum cum partibus eiusdem speciei est.

a Simplicius.

3 Quare necessarium ipsis dicere & animam eiusdem speciei cum partibus esse, si quia intercipitur aliquid conti-

entis in animalibus, ani-
mata animalia sunt,
6 2 hemistichis.

4 Si autem aer quidem discer-
tus eiusdem speciei sit, ani-
ma autem dissimilium par-
tium

5 hoc quidem aliquid ipsius
inerit, ut patet, aliud autem
non inerit.

6 Necessesse est igitur ipsam aut
similium partium esse, aut
non inesse in qualibet parte
totius.

prædita anima est, totus quoque aer ani-
mam habet, eadem inter totum aerem,
ac partes existente natura, uniuersam
animam, quæ totum constituit aerem,
eiusdem rationis cum singulis anima-
bus esse, quas animalia quæque obtinent
affirmare cogitur. At hoc falsum, & im-
possibile esse ex eorum dictis colligi po-
test. Nam eam quæ in aere existit ani-
mam incorruptibilem, & immortalem
esse aiunt, eam verò, quæ in animalibus
inest, corruptioni esse obnoxiam cen-
sent: quare anima, quæ in toto aere,
eiusque partibus animalibus permixtis
reperitur, eiusdem minimè rationis est.
4 Nec verò quispiam dicat etsi partes
aeris, quas inspirando attrahunt anima-
lia, eiusdem naturæ cum toto aere sint
animæ tamen partes, quæ singula ani-
malia constituunt, diuersæ rationis ab
uniuersa anima esse, quæ totum infor-
mat aerem. Nam totus aer, eiusque par-
tes eandem minimè habebunt naturam,
animatis corporibus ob eas, quas obti-
nent animas, specificam fortientibus na-
turam; 5 ac proinde non in toto quidem
aere, sed in partibus dumtaxat anima-
libus permixtis anima erit. 6 Quapropter
necessesse est, aut animam eiusdem na-
turæ in toto aere, eiusque partibus esse,
aut in toto, & in qualibet aeris parte
haudquaquam reperiri. Quorum alterum
qui-

quidem absurdum est, alterum autem
maximè refugiunt Veteres. 7 Manife-
stum igitur ex dictis est, nec animæ co-
gnitionem ex eo competere, quod con-
stet ex elementis, nec verè, recteque di-
ci motum eidem inesse. Atque hæc ad ve-
terum opiniones de anima refutandas
dicta sunt satis.

Sed quoniam cognoscere, sentire,
& opinari, adhuc autem concupiscere,
deliberare, & appetere ipsius animæ
operationes sunt, atque animalium mo-
tus ad locum ab anima fit, & insuper ac-
cretio, status, ac decretio, iure optimo
quispiam quæret, 2 utrum una tantum-
modo anima hæc omnia præstet, & in-
telligat, & sentiat, aliaque siue agendo,
siue patiendo, beat munera, an verò
plures concedendæ sint animæ, quæ as-
signatas efficiant operationes. 3 Præte-
rea utrum viuere in quacumque harum
operationum seorsim sumpta, aut in plu-
ribus, aut in omnibus consistat, an ve-
rò aliqua alia operatio fit, qua viuere
dicamur.

Aiunt quidam, ut Plato, animam
substantia, ac subiecto partibilem esse,
& aliam quidem qua intelligimus in ce-
rebro ponunt, aliam qua appetimus in
corde, aliam verò, qua irascimur in he-
pate constituunt. Sed pluribus hæc opi-
nio difficultatibus urgetur. 2 Nam que-

I

ri

7 Manifestum igitur ex dictis
est, quod necesse cognoscere
inest animæ, propterea quod
fit ex elementis, neque mo-
ueri ipsam bene, atque verè
dicitur.

Tex. 89.

- 1 Quoniam autem cognosce-
re animæ est, & sentire, & o-
pinari, adhuc autem concu-
piscere, & deliberare, & om-
nino appetitus, fit autem &
secundum locum motus ab
anima animalibus, adhuc au-
tem & augmentum, & sta-
tus, & decrementum,
- 2 utrum toti animæ unum-
quodque horum inest, & tota
& intelligimus, & sentimus,
& aliorum, unumquodque fa-
cimus, & patimur, an parti-
bus alijs alia.
- 3 Et ipsum etiam viuere, utrum
in aliquo horum est uno, aut
in pluribus, aut in omnibus,
an & aliqua alia causa est.

Tex. 90.

- 1 Dicunt itaque quidam par-
tibilem ipsam, & alia quidem
intelligere, alia autem concu-
piscere.
- 2 Quid igitur continet ani-

mam si partibilis est natura?
Thomistius Simplicius.

3 Non enim vtiq; corpus.

4 Videtur enim contra magis anima corpus continere.

5 Egremente enim expirat, & putrescit.

Tex. 91.

1 Si igitur aliquid aliud vnâ ipsâ facit, illud maximè vtiq; erit anima.

2 Oportebit autem iterum & illud querere, vtrum vnum, an multarum partium sit.

3 Si enim vnum est, propter quid non mox, & animam vnum esse?

4 Si verò partibile, iterum ratio quæret, quid est continens.

5 Et sic vtiq; procedet in infinitum.

Tex. 92.

1 Dubitabit autem aliquis & de ipsius partibus, quâ potentiam habeat vnaqueque in corpore.

ri non iniuria potest, quid vnam efficiat, contineatq; animam, vt vnum constituat viuens, si partibilis in plures existens animas distinctas loco sibi corporis partes vendicat. 3 Neque enim corpus est, quod diuisas, & seiunctas animæ parter continet, ac vnit, vt ex ijs vnum constituatur viuens, 4 cum anima potius continere corpus, atq; vnum efficere apta sit. Existente namq; anima permanet, ac viuut corpus, 5 egrediente vero dissoluitur, atq; putrescit.

Quapropter 1 si quid animas continendi, & cohibendi vim habet, id profecto esse animam probabile est. 2 At si hoc est, iterum & illud quære oportebit, vtrum continens hæc anima vna sit, an verò plures quoque partes habeat. 3 Quod si est vna, cur & priorem non asserimus vnam esse animam, quæ omnino prorsus diuisione careat? 4 Si verò partibilis est, rursus quæri poterit, quidnam ipsam contineat ac vniat. 5 Atque hoc pacto fiet in infinitum abitio. Dicendum ergo est plures nequaquam esse animas, quæ in diuersis corporis partibus resideant, sed vnicam dumtaxat esse animam, quæ & totum informet corpus, & vnum constituat viuens.

Præterea 1 si partes animæ in diuersis corporis partibus existant, dubium valde est quomodo vnaquæque earum
 suas

suas operationes in determinato subiecto exercent. 2 Sicut enim tota anima, totum continet corpus, ita & ipsius vnamquamque partem aliquid corporis continere rationabile est. 3 At hoc impossibile videtur. 4 Neque enim etiã fingere aliquam corporis partem licet, quam vt certum, ac determinatum subiectum intellectus contineat; siquidem propriam absque organo corporeo actionem explet. Non igitur anima secundum substantiam in plures diuiditur partes, quæ diuersas corporis partes ad proprias operationes edendas postulent.

Denique non solum animæ partes diuersas sibi corporis partes non vendicant, sed eas in omnibus reperiri necesse est.

Etenim 1 plantas decisas viuere conspiciamus, & animalium insectorum nonnulla, quippe quæ animam, etsi haudquaquam numero vnam, & indiuisibilem, eandem tamen specie obtineant. In his ergo ante corporis diuisionem numero vna exitebat anima per totum corpus diffusa. Manifestum antecess est, 2 quandoquidem vnaquæq; decisa animalis pars sensum habeat, & ad certum aliquod tempus loco moueatur.

Dices animam ad diuisionem corporis nequaquam diuidi, quoniam decisa

I 2 animæ

2 Si enim tota anima totum corpus continet, conuenit & partium vnamquamque continere aliquid corporis.

3 Hoc autem assimilatur impossibile.

4 Quam .n. partem, aut quem modo intellectus continebit, difficile est etiam fingere.

Tex. 93.

1 Videntur autem, & plantæ viuere diuisæ, & animalium insectorum quædam, tanquã habentia eandem animã specie, etsi non numero.

2 Vtraque enim partium sensum habet, & mouetur secundum locum ad aliquod tempus.

animæ partes ad longum tempus minime permaneant.

At ¹ nullum inconueniens est, si animæ partes proprijs destitutæ instrumentis quibus necessarias ad vitam seruandam operationes edant, permanere nequeant. ² Sed necesse tamen est facta animalis diuisione omnes remanere animæ partes, quibus & sentire, & loco moueri, & vitam agere sic decisum queat animal. ³ Atque eiusdem speciei remanentes in deciso animali partes sunt, ⁴ non solum ad inuicem ^a quatenus eadem operationes edunt, quibus seiungi nullo pacto possunt, ⁵ sed etiam cum tota anima, quæ secundum propriam substantiam specie indiuisibilis est. Quapropter manifestum est plures nequam esse animas in corpore animalis, quæ substantia diuisæ distinctas sibi corporis partes vendicent, sed vnã, & indiuisibilem substantia animam esse per totum corpus diffusam, quæ ob varias, ac distinctas, quas obtinet potentias, varias quoque ad vitam animalis seruandam requisitas operationes edere queat. Et hæc de priori, quam proposuimus quæstione, dicta sufficiant.

Quod ¹ vero ad posteriorem quæstionem attinet, existimandum est principium existens in plantis, quod anima quædam est, originem ac vitæ fontem esse;

Tex. 94.

¹ Si autem non permanent, nullum inconueniens est, instrumenta enim non habent, quibus saluent naturam.

² Sed nihilominus in vtraque partiū omnes inexistunt partes animæ.

³ Et eiusdem speciei sunt ad inuicem, & toti.

⁴ Ad inuicem quidē, tanquā quæ non separabiles sunt.

^a Philoponus.

⁵ Toti autem animæ tanquā indiuisibili existente.

Tex. 95.

¹ Videtur autem, & quod in plantis, principium anima quædam esse.

esse. ² Hæc enim sola plantis, & animalibus communis est, atque à sensitua quidem anima, ac intellectiua separabilis est, ut ipsæ ostendunt plantæ, intellectiua autem, ac sensitua ab hac anima se iuncta esse nequit. Quare manifestum est animam, quæ in solis existens plantis nutritionis, & auctoris principium est, vitæ originem ac fontem esse.

AUGUSTINI
PALLAVICINI
EXPLANATIO
PARAPHRASTICA.
IN LIBRVM SECVNDVM
DE ANIMA.

¶ § (s) ¶

NONIAM ¹ antiquorum iam opiniones circa essentiam, & quidditatē animæ versantes traditæ, ac veluti falsæ reiectæ sunt, necessariū est, ² ut iterum contemplationem animæ ex propria aggredientes sententia veram, & adæquatam eius essentiam, & communif-

² Hæc n. sola communicant & animalia. & plantæ, & hæc quidem separatur à sensituo principio, sensum autem nihil habet sine hoc.

Tex. 1.

¹ Cum autem quæ à prioribus tradita sunt de anima dicta sint,

² iterum tanquā à principio redeamus, tentantes determinare quid est anima, & quæ utique erit communissima ratio ipsius.

^a Themistius.

munissimam rationem, ac definitionem, quæ omnes animas comprehendat, inuestigemus. Vt autem hoc facilius assequamur.

Notandum est ¹ substantiam vnum quoddam genus entis esse, hanc autem si corruptibilem tantummodo sumamus Cælo, ac Intelligentijs exceptis in tria veluti membra diuidi. ² Quorum vnum materia est, quæ secundum se, ac seorsim sumpta hoc aliquid non est, & esse actuale determinatum, ac specificum non habet: ³ aliud forma, ac species, quæ hoc aliquid constituit & ad esse actuale in aliqua specie determinatum contrahit, : ⁴ aliud verò compositum, quod ex horum coniunctione resultat. ⁵ Et materia quidem potentia est, cum ipsa nihil actu, sed omnia potestate sit, ⁶ forma verò actus, & perfectio est, secundum quam vnumquodque compositum in specifico, & actuali esse constituitur. ⁷ Hic autem duplex est, alius quidem, qui assimilatur scientiæ, alius verò, qui speculationi similis est.

Notandum secundo est ¹ corpora composita, cum per se complete subsistant, maximè videri substantias esse: ² ex his autem corpora naturalia ³ substantiæ magis rationem, quam artificialia obtine-

re.

Tex. 2.

¹ Dicimus itaque vnum quoddam genus eorum quæ sunt, substantiam.

² Huius autem aliud quidem sicut materiam, quod secundum se quidem non est hoc aliquid,

³ aliud autem formam, & speciem secundum quam iam dicitur hoc aliquid,

⁴ & tertium, quod ex his.

⁵ Est autem materia quidem potentia,

⁶ forma autem actus.

⁷ Et hoc dupliciter, hoc quidem sicut scientiam, illud autem sicut speculationem.

Tex. 3.

¹ Substantiæ autem maximè esse videntur corpora,

² & horum naturalia.

³ Thomistius & Thomus.

re, ⁴ quippe horum corporum principia sunt, non solum quatenus ipsis, vt materia, subiiciuntur, sed etiam quatenus causa sunt, vt substantiæ dicantur esse. ⁴ At naturalium corporum alia quidem vitam habent, alia verò non habent. ⁵ Dicimus autem proprie vitam operationes, quæ per se omnibus viuentibus competunt, vt nutritionem, auctiõem, & decrementum. ⁶ Ex quibus manifeste colligitur omne corpus naturale participans vitam substantiam esse, ⁷ & non quamcunque, sed compositam, etenim ipsi sola est, quæ per se actu esse, ac subsistere potest.

Iam verò id, quo naturale corpus viuens in esse viuentis constituitur, substantia, ac forma corporis viuentis est, at anima id est, quo viuens corpus in esse viuentis constituitur, ergo anima substantia & forma est corporis naturalis viuentis. Negabunt fortasse Veteres maiorem huius demonstrationis, ⁸ ac dicent animam tenuissimum quoddam esse corpus, quod aliud ob crassitiem materiæ vicem gerens corpus vndique permeans in esse viuentis constituit. Sed vt horum diluatur obiectio, sic animam corpus nullo modo esse probo.

Nam ¹ quia corpus viuens compositum est, vitamque habet, qua in esse viuentis constituitur, necessario anima, quæ

³ Hæc enim aliorum principia.

⁴ Naturalium autem, alia quidem vitam habent, alia autem non habent.

⁵ Vitam autem dicimus, quæ per ipsum fit alitionem, augmentationem, & diminutionem.

⁶ Quare omne corpus naturale participans vitam substantia erit.

⁷ Substantia autem sicut composita.

⁸ Alexander Primo de Anima c. 3. Thomistius.

Tex. 4.

¹ Quoniam autem est corpus huiusmodi, vitam enim habens, non vitique erit corpus anima.

quæ vitæ principium est, in corpore, ut in subiecto erit: ² at corpus nullo pacto in subiecto est, neque ut pars actualis componens, neque ut inhærens ipsi, ³ sed potius rationem subiecti, ac materiæ habet, ergo anima corpus esse non potest. ⁴ Quapropter necesse est animam substantiam, & formam esse corporis naturalis potentia vitam habentis, ⁵ hoc est, compositi viventis, quatenus operari potes est, cum per eam vivens actu vivens sit, & vitales possit operationes edere.

Sed quoniam ¹ hæc substantia, quæ viventis corporis forma dicitur, actus est, erit necessario anima actus corporis naturalis potentia vitam habentis. Ut autem quomodo anima sit actus intelligamus. ² Existimandum est actum dividi in actum primum, & actum secundum. ³ Actus primus primus est forma substantialis abstrahendo ab operatione quatenus solum informat materiam, & compositum hoc aliquid in propria specie determinatum constituit, in quo assimilatur scientiæ, quæ habitus inhærens in anima est, quam exornat, ac perficit. ³ Actus vero secundus ipsamet formæ operatio est, in quo speculationi similis videtur, quæ propria scientiæ operatio est. ⁴ Ex his manifestum est animam esse actum primum, sicut est scientia

² Non enim est eorum, quæ in subiecto, corpus.

³ Magis autem, sicut subiectum, & materia est.

⁴ Necesse est ergo animam substantiam esse, sicut formam corporis naturalis potentia vitam habentis.

⁵ Alexander Secundo de Anima c. 5. Themistius.

Tex 5.

¹ Substantia autem actus, huiusmodi igitur corporis actus.

² Hic autem dicitur dupliciter: alius quidem sicut scientia,

³ Themistius Simplicius.

³ alius autem sicut speculatio.

⁴ Manifestum est ergo quod sicut scientia.

scientia habitualis. Nam existente anima primus semper actus existit, quo proprium esse habet animal, actus vero secundus, quo animal operari contingit, non semper inesse videtur, sed separari aliquando, ac seiungi solet, ergo anima actus quidem primus, haud quaquam vero secundus est. Antecedens quoad priorem partem adeo clarum est, ut probatione non egeat. Quoad posteriorem vero probatur: ⁵ etenim tam somnus, quam vigilia competit animali ratione animæ, siquidem solum animal vigilare, ac dormire dicitur, ⁶ at vigilia speculationi similis est, somnus autem scientiæ habituali, cum vigilans operetur animal, dormiens vero actuali sit operatione destitutum. Si igitur in somno existens animal ab actuali cessat operatione, manifestum est ipsum existente adhuc anima, qua in proprio esse constituitur, ab actu secundo, quo operari contingit, separari aliquando, ac seiungi posse.

Præterea ¹ scientia in eadem anima prior generatione est, quam speculatio, prius enim scientia in anima fit, deinde speculatio, quæ ipsius operatio est: ex quo accidit rectè scientiam, & quamlibet formam substantialem perficientem materiam, actum primum dici, speculationem vero, & operationem formæ

K actum

⁵ Ex eo enim quia inest anima, & somnus, & vigilia est.

⁶ Proportionale autem vigilia quidem speculationi, somnus autem habitui non executi in actum.

Tex 6.

¹ Prior autem generatione in eodem scientia est.

actum secundum appellari, sed scientiæ assimilatur anima, ergo actus primus anima est. Sicut enim scientia actus est, qui perficiat animam, ac scientem facit, ita anima actus est, qui perficiendo corpus naturale in actuali, ac determinato esse viuentis constituit. ² Quare anima est actus primus corporis naturalis potentia vitam habentis; ³ sumpta potentia, non pro ea, quæ actus carentiam dicit, sed pro ea, quæ actu esse potest. ³ Atque hoc quidē corpus cuius actus anima est organicum esse debet, ac varijs inter se dissimilibus partibus præditum, vt varias operationes ab anima prouenientes reddere possit. Hoc autē in omnibus animalibus adeo manifestum est, vt probatione nō egeat. ⁴ Et quamuis plantarum partes non habeant tantam diuersitatem, quantam partes animalium habent, videntur enim rudes, & indistinctæ earum partes, in ijs tamen varia etiam organa reperire licet. Sunt enim folia, pulpa, & radices, ⁵ & folia quidem sunt ad tegendam pulpam, quæ fructū, ac semen ambit, ⁶ hæc autem ad ipsum tegendum fructum, ⁷ radices vero trahendo alimento inferuiunt: vnde ori animalium respondent. Quare manifestum est, non solum animalia, sed etiam plantas organicas partes habere.

Si

Si igitur ¹ communis aliqua definitio est, quæ omnibus animabus competat, ² ea certè erit actus primus corporis naturalis organici. ³ Neque enim necesse est addere potentia vitam habentis, cum hoc ipso quod corpus organicum sit, ad varias animæ operationes reddendas aptum existat. Immo rectè magis organicum dicitur corpus, quam potentia vitam habens, quoniam respectum ad plures operationes, ad quas anima suapte natura potens est, clare exprimit. ³ Ex his patet quærendum nō esse quomodo ex anima, & corpore vnū fiat, ⁴ sicut neque etiam quærenda causa est, cur ex cera, & figura, & omnino ex quacunque materia, & eius forma vnū existat. Hoc enim materiæ, ac formæ naturam consideranti manifestum erit. ⁵ Nam cum multipliciter ens, & vnū dicantur, ⁶ videlicet potentia, & actu, ⁶ eatenus verè, ac propriè ens aliquid est, quatenus actu existit: neque enim propriè id ens esse dicimus, quod sola potentia ens dicitur. Atque si ens, & vnū se se vicissim sequantur ob eandem causam, ob quam actu aliquid existit, & vnū vtique propriè erit. At compositū animatum ob animam, quatenus organicum actuat, ac perficit corpus actu existit, ergo & vnū quoque actu esse ob eandem animam iure cen-

K 2 sendum

² Vnde anima est actus primus corporis naturalis potentia vitam habentis.

³ *Themistius Simplicius.*

³ Tale autem quod vtique sit instrumentale.

⁴ Instrumenta autem & plantarum partes sunt, sed penitus simplicia.

⁵ vt folium eius, quod circa fructum cooperimentum,

⁶ id autem quod circa fructum, fructus.

⁷ Radices verò ori similes sunt, vtraque enim trahunt alimentum.

Text 7.

¹ Si autem aliquid commune in omni anima oportet dicere,

² erit vtique primus actus corporis naturalis instrumentalis,

³ *Alexander l. 2. nat. quæst. c. 8. Themistius.*

³ Vnde non oportet quærere, si vnū est anima, & corpus,

⁴ sicut neque ceram, & figuram, neque omnino vniuersi iusque materiam, & id cuius materia.

⁵ Vnū enim, & esse cum multipliciter dicatur,

⁶ *Simplicius. Averroes S. Tho.*

⁶ quod proprie est, actus est.

sendum est. Quare nos animam corporis naturalis esse actum existimantes, atque indagantes causam, ob quam vnū compositum ex corporis, & animæ conjunctione resultet, idem minimè vrget labor, quem Veteres animam esse corpus arbitantes vrgeri necesse est.

Communis igitur, ¹ & vniuersalis animæ definitio, quæ omnes complectatur animas tradita est. Etenim substantia anima est, ac essentia corporis viuentis, quæ per ipsius definitionem significatur, ² hæc autem quidditas, & forma substantialis est, per quam corpus organicum in esse viuentis constituitur. Sed manifestò à rebus arte factis sumpto exemplo demonstrari hoc potest. ⁴ Nam si instrumentorū aliquod naturale esse corpus imaginemur, vt securim, non quidem vt ferrum, sed vt instrumentum est ad incisionem aptum, ⁵ certè forma, & figura incisiva, seu ratio, propter quam in securi nunc potentia incidendi est, ipsius quidditas, ac substantia erit. ⁶ Qualis igitur dicta ratio est respectu securis, talis est anima respectu corporis viuentis, & quia ratio securis substantia est, per quam ipsa habet esse, ita & anima quidditas, ac forma erit, per quam viuens in esse viuentis constituitur. Perspicuum autem est securis rationem, si naturale corpus

corpus esset, substantiam ipsius, & quidditatem esse. ⁷ Nā tali securis ratione separata deficeret omnino, atque à proprio esse remoueretur, nec amplius securis esset, nisi æquiuoce, proprio acumine destituta, quo apta ad scindendum erat; etsi secundum externā quamdam apparētiā in materia remaneret, secundum quam videretur quidem securis, sed scindendi facultatem non haberet. Atqui eadē ratione anima ab ipso corpore seiuncta, non amplius viuēs remaneret corpus, nisi æquiuoce, perinde ac si ligneum, aut lapideum esset. Quare si id viuentis esse formam, ac substantiam censemus, per quod viuens dicitur viuens, & quo primo, ac per se ablato viuentis esse aufertur, iure animam essentiam, & quidditatem corporis viuentis esse arbitrandum est. ⁸ Sed reuera corpus naturale organicum haudquaquam securis est. Quoddam enim artefactum instrumentum videtur, quod ab extrinseco motore ad efficiendum opus dirigitur: ⁹ at corpus viuens cuius essentia, & quidditas anima est, tale quidem qualis securis non est, ¹⁰ sed naturale esse oportet, cum in seipso motus, & quietis principium habeat.

Sed ¹ vt clarius appareat animam esse quidditatem, & substantiam corporis

⁷ Separata autem hæc, non vtique amplius securis esset, nisi æquiuoce.

⁸ Nunc autem est securis!

⁹ Non.n. huiuscemodi corporis ipsum quid erat esse, & ratio anima.

¹⁰ sed naturalis huiuscemodi habentis in seipso principium motus, & status.

Tex. 9.

¹ Considerare autē & in partibus oportet, quod dictū est:

Tex. 8.

¹ Vniuersaliter igitur dictū est, quid sit anima.

² Substantia enim est, quæ secundum rationem,

³ hoc autem est quod quid erat esse huiusmodi corporis.

⁴ Sicut si aliquod instrumentorum naturale esset corpus, vt securis.

⁵ Esset enim securi esse substantia ipsius,

⁶ & anima hoc.

ris viuentis, quod in securi consideratū est, in ipsis etiam corporis animati partibus consideremus. ² Si igitur imaginemur oculum, qui essentialiter instrumentum est ad aliquem finem ordinatū, animal esse, ³ essentia utique & anima ipsius videndi facultas erit. ⁴ Hęc enim oculi essentia per ipsius definitionem significata est, ⁵ atque in oculo ⁶ ratione corporis inclusit tanquam in propria materia inest. Manifesta autem hoc ratione patet. ⁶ Nam si videndi facultas deficiat, non amplius remanet oculus, nisi æquiuoce, ineptus ad operandum existens, ⁷ perinde ac lapideus, & depictus, ergo facultas videndi propria oculi essentia, & quidditas est. ⁸ Quod igitur in parte animalis contingit, in toto etiam viuentē corpore proportionaliter accidere existimādum est. ⁹ Sicut enim videndi facultas, quæ si oculus esset animal, sensitivæ animæ pars esse deberet, corporis partem, videlicet oculum informat, ac essentialiter constituit, cum ipsa desinente & oculus utique esse desinat, ¹⁰ ita arbitrandum est totam animam sensitivam totum viuens corpus informare, quatenus sensitivum est, & veram ipsius essentiam, & quidditatem esse; quandoquidē sensitiva ablata anima, & ipsum quoque animal auferri contingat. Quapropter manifestum est cū viden-

² Si enim esset oculus animal,

³ anima utique ipsi visus esset.

⁴ Hic n. est substantia oculi, quæ secundum rationem,

⁵ oculus autem materia visus est:

⁶ Alexander apud Simplicium Themistius.

⁶ quo deficiente nō amplius est oculus, nisi æquiuoce,

⁷ sicut lapideus, aut depictus.

⁸ Oportet igitur accipere quod est in parte, in toto viuentē corpore.

⁹ Proportionaliter namque habet, sicut pars ad partem,

¹⁰ totus sensus ad totū corpus sensitivum, secundū quod huiusmodi.

videndi facultas oculum animal separatum constituat, & primum in eo operationis principium sit, & ipsam utique animam, non solum actum primum esse à quo naturale corpus in esse viuentis constituitur, sed etiam primum omnium operationum principium esse, quæ in corpore animato fiunt.

At ne putet quispiam corpus potentia vitam habens anima destitutum esse, ad quam in potentia dicitur. ¹ Aduertendum est corpus potentia vitam habens non esse id corpus, quod in potentia sit ad animam recipiendam, ² sed animatum compositum esse, quod in potentia quidē ad vitales operationes est, quas efficere anima potest. ³ Semen autem, & fructus ex quibus, ut materia, animatum compositum sit, in potentia sunt ad huiusmodi corpus obtinēdum, quod vitales edere operationes aptum sit. ⁴ Quapropter concludendum omnino est, sicut incisio, & visio operationes sunt à securi, & oculo provenientes, ⁵ ita vigiliam, & speculationem animæ actus, & operationes esse: ⁶ ut autem videndi facultas, & sciendendi potentia actus primi sunt, ille quidem oculi, hic autem securis, ⁷ ita animam actū primum, & essentiam corporis esse, quod eam excipere aptum est: ⁸ & denique sicut oculus ex pupilla, & videndi facultate

Tex. 10.

¹ Non est autem quod abiicit animam, potentia existēs, ut viuat,

⁶ Simplicius Averroes, S. Tho.

² sed quod habet.

³ Semen autem, & fructus potentia huiusmodi corpus est.

⁴ Sicut igitur incisio, & visio,

⁵ sic & vigilia & actus.

Tex. 6.

⁶ Ut autem visus, & potentia instrumenti,

⁷ sic anima, corpus autē quod potentia est.

⁸ Sed sicut oculus est pupilla, & visus, & ibi anima, & corpus animal,

tate constat, ita animal ex anima, & corpore constitutum esse.

Ex dictis ¹ manifestè colligitur animam à corpore separabilem non esse, ² aut certè ³ quasdam ipsius partes, nempe sensitivam, & vegetatiuam, si in has partes anima suapte natura diuisibilis est. ⁴ Hæ namque ipsarum partium corporis actus sunt, cum varijs corporeis partibus, tanquam instrumentis proprijs alligatæ sint, atq; ijs ad proprias edendas operationes vtantur. ⁴ At verò ⁵ de intellectiua animæ parte dubium est, an sit à corpore separabilis; ⁵ nullius enim corporis actus videtur cum nullam certam actuet partem, quæ ipsi, vt proprium ad operandum instrumentum inferuiat. ⁶ Præterea immanifestū & illud est, ⁶ vtrum omnis anima corpus quod informat, ac perficit, quemadmodum nauta nauem media cognitione regere, ac gubernare queat. ⁷ Quid igitur sit anima in vniuersum accepta figura veluti adumbratum, & confuse, ac leuiter descriptum est, propria enim ac distincta ipsius cognitio ex singularum animarum cognitione petenda est.

Sed quoniam ¹ via cognoscendi, quã innatam, & inditam habemus à natura, ea est, vt ex notioribus quidem nobis, natura autem ignotis, nempe communioribus, & confusis, ² in eorum cognitionem,

tionem, ac certitudinem veniamus, quæ suapte quidem natura sunt nota, nobis vero ignota, vt pote singularia, ac distincta; ³ traditam animæ definitionem, ⁴ quæ eius naturam analogam communiter acceptam exprimens confusa, & imperfecta est, aggredi, eandemque magis distinctam, ac perfectam propria animæ analogata distinguendo repetere tentandum est. ⁴ Non enim solum oportet definitionem ostendere, quod aliquid sit, ac essentiam rei confuse significare, ⁵ sicut plures definitiones faciunt, & ea præsertim, quam attulimus de anima, quæ commune solum animæ nomen analogum exprimens cõfusa, & imperfecta est, perinde ac definitio accidentis, quæ demonstrationis cõclusio est; ⁶ sed causam, aut aliquid proportionale causæ explicare, atq; expresse indicare necesse est, eamque afferre definitionem, quæ propria animæ analogata distinguens per ea suapte natura priora tradatur, & maiorem essentiæ animæ cognitionem largiatur, similisque proinde sit accidentis definitioni, quæ demonstrationis principium est, atque illius causam exprimit. ⁷ Sunt autem plurimæ orationes ⁶ seu definitiones, quæ demonstrationum conclusiones sunt. Si enim quærat quid sit tetragonismus: ⁸ reponderi potest esse constitutionem fi-

L
gura

Tex. 11.

¹ Quod igitur non sit anima separabilis à corpore,
² aut partes quasdam ipsius, si partibilis nata est, non immanifestum est.

a Philoponus.

³ Quarũdam enim actus partium est ipsarum.

⁴ At verò quasdam nihil prohibet,

b Alexander apud Philoponum.

⁵ propterea quod nullius corporis sunt actus.

⁶ Amplius autem immanifestum, si sit corporis actus anima, sicut nauta nauis.

c Simplicius.

⁷ Figura igitur sic determinatum, & descriptum sit de anima.

Tex. 12.

¹ Quoniam autem ex obscuris quidem, manifestioribus autem,

² sit certum, & secundum rationem notius,

³ tentandum est iterum sic aggredi de ipsa.

a Auerroes.

⁴ Non enim solum ipsum quod sit oportet definitiuam rationem ostendere,

⁵ sicut plures definitiones dicunt,

⁶ sed & causam inesse apparere.

⁷ Nunc autem vt conclusiones rationes definitionum sunt, vt quid est tetragonismus?

b Philoponus.

⁸ Aequale altera parte longiori rectangulum æquilaterale esse.

9 Talis autem definitio ratio
conclusionis.

10 Dicens autem quod tetra-
gonismus est mediæ inuen-
tio, rei causam dicit.

Tex 13.

1 Dicamus igitur principium
accidentis considerationis,

2 determinari animatum ab
inanimato ipso viuere.

3 Multipliciter autem ipso vi-
uere dicitur,

• *Annyoos.*

4 & si vnum aliquod horum
infit solum, viuere ipsum di-
cimus,

5 vt intellectus, & sensus, &
motus, & status secundum lo-
cum, adhuc autem motus se-
cundum alimentum, & augu-
mentum, & decrementum.

Tex 14.

1 Vnde & vegetabilia omnia
videntur viuere.

gura equilateræ, & equiangulæ, quæ sit
æqualis figuræ altera parte longiori.
9 Atq; hæc definitio est oratio demõstra-
tionis conclusionem significans. 10 Quod
si dicatur tetragonismus esse inuentio-
nem mediæ lineæ, assignabitur allatæ defi-
nitionis causa; quandoquidem ratio
cur quadratum sit constitutum æquale
figuræ altera parte longiori, alia non est,
præter inuentionem mediæ lineæ, ex
qua constitutum efficitur quadratum.

Vt igitur 1 definitionem, quæ non om-
nem solum comprehendat animam, sed
quoscumq; animæ gradus exprimat in-
uestigemus. Notandum est 2 ipso viuere
animatum ab inanimato determina-
ri, ac distingui 3 Variæ autem, ac diuer-
sæ operationes 4 analogam inter se pro-
portionem habentes esse videntur, quæ
ipsis competunt viuentibus, & varios,
ac multiplices viuentium gradus con-
stituunt, 4 quarum inexistens aliqua gra-
dum viuentis efficere apta est. 5 Hæ au-
tem operationes sunt, intelligere, senti-
re, moueri, & quiescere, nutriri, cresce-
re, & decrescere.

Ex his patet 1 non solum omnia ani-
malia, sed & omnes quoque plantas vi-
uere, de quibus fortasse dubium videri
posset. Etsi enim quemadmodum ani-
malia, plures non habeant vitæ modos,
vnum tamen habent, atque vnus vitæ
modus

modus gradum viuentis efficere potest.
2 Nam in se ipsis potentiam, ac princi-
pium habent plantæ quo ad contraria
etiam loca augmentum, ac decremen-
tum suscipere queunt. 3 Neq; enim sur-
sum augetur solum, haudquaquam ve-
ro deorsum, sed similiter ad vtramque
differentiam, atque ad omnes aluntur
partes, & semper, ac incessanter viuunt,
quousque possunt alimentum recipere.

Notandum secundo est 1 genus viuendi,
quod in accretione, & decretione
consistit; ab alijs vitæ generibus seiun-
gi, ac separatim existere posse, 2 alia au-
tem vitæ genera ab hoc saltem in ijs,
quæ corruptioni sunt obnoxia, minime
seiuicta reperiri. Fortasse enim caelestium
corporum animas, quæ intellectiuam
agunt vitam absque alijs vitæ generi-
bus esse contingit. 3 Et quidem princi-
pium, quo aluntur, crescunt, ac decre-
scunt animata corpora ab alijs separatim
esse, clare ostendunt plantæ, 4 in quibus
alia haudquaquam inest animæ poten-
tia. Alia autem viuendi principia absq;
eo, de quo loquimur principio esse non
posse, adeo clarum est, vt probatione
non egeat.

Ex quibus 1 manifestum est, animam
vegetatiuam, quæ nutritionis, auctio-
nis, & decretionis principium dicitur,
formam esse, qua viuens in esse viuendi

L. 2 tis

2 Videntur .n. in seipsis habe-
re potentiam, & principium
huiusmodi per quod augu-
mentum, & decrementum
secundum contraria loca su-
scipiunt.

3 Non enim sursum quidem
augetur, deorsum autem non,
sed similiter in vtraq; & om-
nem in partem aluntur, & vi-
uunt semper, quousque pos-
sunt accipere alimentum.

Tex 15.

1 Separari autem hoc quidem
ab alijs possibile est.

2 Alia autem ab hoc impossi-
bile in mortalibus.

3 Manifestum autem est in ve-
getabilibus.

4 Nulla enim inest ipsis potes-
tia alia animæ.

Tex 16.

1 Viuere igitur propter hoc
principium inest omnibus vi-
uentibus.

tis constituitur. Etsi enim aliarum operationum principia constituent viuentis, id tamen proprie loquendo, non primo, ac per se efficiunt, sed quatenus vegetatiuum principium supponunt, quod alijs multipliciter adiunctum principijs varios, ac multiplices viuentium gradus constituit.

Notandum tertio est ² quemadmodum viuentis ob auctoris, & decretionis principium, quatenus tale est, viuere dicitur, ita & animal ob sentiendi principium in esse animalis primo, ac per se constitui. Neque enim motus ad locum animalis principium esse potest.

³ Nam ea, quæ nec tota mouentur, nec mutant locum, vt conchæ, & ostreæ, quæ certæ, ac determinatæ parti affixæ semper manent, ⁴ aliquo tamen sensu prædita sunt, ⁵ non viuentia solum, sed animalia quoque dicimus. Nō igitur motus ad locum id est, quo animal in esse animalis constituitur, si id alicui primo, ac per se minimè competit, quo posito in esse quidē ponitur, ablato vero haudquaquam auferitur. Atque hic alius viuentis gradus à vegetatiuo est, qui ob sensitium principium vegetatiuo adiunctum existit.

Notandum quarto est: omnium sensuum tactum primò animalibus inesse, ac per eum animal in esse animalis constitui.

stitui. ² Atqui vt vegetatiuum à tactu, alijsque sensibus separatim esse potest, ³ sic tactum à perfectioribus sensibus diuidi, vt visu, olfactu, & auditu, ac scorsim existere contingit. ⁴ Vegetatiuum autem illam animæ partem dicimus, quæ communis est omnibus animalibus, ac plantis. ⁵ Sensu verò tactus omnia animalia prædita esse constat. Quoniam ergo animal ob sensum tactus in esse animalis constituitur, atque is ab alijs perfectioribus diuiditur sensibus, quibus animal remota, siue vtilia, siue noxia percipiens ad illa quærenda mouetur, & ab his lædentibus, ac interimentibus aufugit, tertium viuentis gradum constituere oportebit, quo animal suapte natura loco motiuum sit. Perfectiores enim sensus ad solam animalis conseruationem conferentes, non quidē animal, vt animal est, sed ipsum loco dumtaxat motiuum constituunt. At quartum viuendi genus ob principium intellectiuum consistit, cum & omnibus competat hominibus, & absque eo potentia loco motiua esse queat. Ex his patet quatuor viuendi gradus esse, intellectiuum, sensitiuum, loco motiuum, & vegetatiuum, eosque prioris, ac posterioris ordinem habentes analogam inter se proportionem habere; quando quidem & vegetatiuum absque sensitiuo, & sensitiuum

² Et sicut vegetatiuum potest separari à tactu, & omni sensu
³ sic & tactus ab alijs sensibus.

⁴ Vegetatiuum autem dicimus huiusmodi partem animæ, qua & plantæ participant.

⁵ Animalia autem omnia videntur tangendi sensum habere.

absque

² Animal autem propter sensum primo.

³ Etenim quæ non mouentur, neque mutant locum,

⁴ habent autem sensum,
⁵ animalia dicimus, & non viuere solum,

Tex. 17.

³ Sensus autem primo inest omnibus tactus,

absque loco motiuo, & loco motiuum absque intellectiuo esse potest; cum tamen nec intellectiuum absque loco motiuo, nec loco motiuum absque sensitiuo, nec sensitium absque vegetatiuo esse queat.

Propter quam vero causam & vegetatiuum omni sensu destitutū, & animal tactiuum absque alijs sensibus esse coniungat, posterius determinadum est.

Hoc autem in presenti ratum, ac firmū sit, animam suapte natura principium esse, quod uiuentium quatuor gradus analogā sese proportione respicientes constituit; atque primum idcirco principium esse, quo uiuens in esse uiuentis, sentiens in esse sentientis, intelligens in esse intelligentis, & loco motiuum in esse loco motiui constituitur.

Sed quæstio est, utra singula uiuentium principia quatenus in eodem infunt uiuente per se animæ sint realiter distincta, an potius partes animæ, & si animæ partes sunt, utrum sola ratione, ac definitione, an substantia distincta loco, & subiecto differant, quæadmodum aiebat Plato: Et quidem principia uiuentium completas, ac perfectas nō esse animas realiter distinctas, sed eiusdem partes animæ clarum, ac perspicuum est. Partes vero animæ & substantia, & loco separabiles non esse, si de

Text. 18.

Propter quam autem causam utrumque horum accidat, posterius dicemus.

2 Nunc autem in tantum dictum sit solum, quod anima est horum, quæ dicta sunt, principium.

3 Et his definita est vegetatiuo, sensitiuo, cogitatio, motu.

Text. 19.

1 Vtrum autem unumquodque horū est anima, an pars animæ,

Themistius.

2 & si pars, utrum sic ut sit separabilis ratione solum, an & loco:

3 de quibusdam quidem horum non est difficile videre,

si de aliquibus loquamur, nempe de parte vegetatiua, sensitua, & loco motiua, facile determinari potest. 4 De intellectiua autem parte dubium esse videtur.

Manifestum autem est has animæ partes in eodem uiuente loco, aut subiecto separabiles non esse.

Nam quemadmodum in plantis quædam partes diuisæ, & ab inuicem separatæ diu uiuunt, vna quidem in ijs actu existente anima, quæ ob materialem extensionem, quam habet, in plures, ac varias partes diuisibilis est, ita in partibus, ac potentijs animæ, quæ in insectis reperitur animalibus, accidere certum est, ut quædam eorum diuisæ partes uiuant, sentiant, ac moueantur. Quæ ergo insecta animalia dicimus, partes animæ haudquaquam loco, & subiecto distinctas obtinent, cum in utraq; diuisa parte infint. Quod & de perfectis quibuscunque alijs animalibus asserendum est, quorum animæ, etsi non remaneant cum diuisis corporis partibus, realem tamen diuisionem patiuntur, ob materialem extensionem, quam è materie potètia educte obtinent. Et quidem utramque in insecto animali diuisam partem sensum habere, ac localiter moueri, ex eo clare constat, quod si pungantur, dolore impulsæ contrahuntur. At si sensum obtinet, & imaginationem,

4 quædam autem dubitationem habent.

Text. 20.

1 Sicut enim in plantis quædam diuisæ videntur uiuere, & separatæ ab inuicem,

Auerroes.

2 tanquam existente in his anima actu quidem vna in vnaquaque planta, potentia autem pluribus,

3 sic videmus & circa alias differentias animæ accidere in ijs, quæ inciduntur in insectis.

4 Etenim sensum utraq; partium habet, & motum secundum locum.

5 Si autem sensum, & imaginationem, & appetitum,

Auerroes.

Vbi enim sensus est, & dolor, & voluptas consequitur.

7 Vbi autem hæc sunt, ex necessitate & desiderio est.

nem, & appetitum habent. 6 Nã vbi est sensus, & dolor, quo noxia sentiri, & voluptas, qua percipi utilia solent, consequitur. 7 Vbi autem hæc sunt, ex necessitate fugiendi, & prosequendi appetitus inest. At fugam & prosequutionem non causat obiectum, nisi quatenus ab ipso animali, vt noxium, ac utile concipitur. Quare & in diuisis insecti animalis partibus imaginatio quoque reperitur, quæ elicita ab appetitu actum necessario præcedit. Manifestum igitur est assignatas animæ partes in eodem viuentem loco, & subiecto separabiles non esse, immo nec eiusdem animæ potentias, & facultates in eo viuentem disungi, quod ob naturæ imperfectionem in partes discerptum viuere potest.

De intellectu autem animæ parte, ac speculatiua potentia nihil adhuc manifestum est. 2 Sed si communem hominum opinionem sequamur, genus aliud animæ esse videtur, idque solum ab alijs animæ partibus, vt perpetuum à corruptibili separari, ac seorsim existere posse. Homines enim intellectus operationem aduertentes, qua essentias rerum speculatur agentis intellectus lumine adiutus, qui extrinsecus aduenit, & separatus est, quandã præ se ferre diuinitatem ob talẽ coniunctionẽ, & immortalẽ proinde, ac separabilem esse putant.

At

At 1 reliquæ animæ partes, vt ex dictis patet; loco, & subiecto, quemadmodum sentit Plato, separari nequeunt. 2 Immo cum in eodem insint viuentem ipsumque simul informant, & constituent, nec substantia, ac realitate, sed essentiali dumtaxat, ad definitionem differunt. 3 Nam opinari, ac sentire, atque alia assignatæ operationes diuersam habent definitionem, ergo, & principio sensitiuo, atque opinatiuo, cæterisque viuentium principijs alia, ac distincta competet definitio. Licet enim eadem anima opinetur, ac sentiat, quatenus tamen est principium sentiendi, atque opinandi variam quodammodo rationem, ac definitionem induit, atque partes idcirco virtuales, vt ita dicam, habet.

Præterea 1 quibusdam animalibus assignatæ omnes animæ partes insunt, quibusdam verò nonnullæ, alijs autem vnica dumtaxat inesse videtur. 2 Atque ex hoc varia, ac distincta viuentium genera prodeunt. 3 Propter quam verò causam id accidat, posterius contemplandum est. 4 Idem quoque & in exterioribus contingit sensibus. 5 Alia enim animalia omnes habent sensus, alia quosdam, alia verò vnum tantummodo, nempe tactus sensum obtinent, qui ad animalis constitutionem maximè necessarius est. Si igitur partes animæ in diuer-

M sis

Tex. 22.

1 Reliquæ autem partes animæ manifestum ex his, quod separabiles non sunt, sicut quidam dicunt.

2 Ratione autem quod alia, manifestum est.

3 Sensitiuo enim esse, & opinatiuo aliud, siquidem & sentire ab ipso opinari, similiter autem, & aliorum, quæ dicta sunt, vnumquodque.

Tex. 23.

1 Adhuc autem quibusdam animalium omnia insunt hæc quibusdam verò quædam horum, alijs autem vnum solū.

2 Hoc autem facit differentiam animalium.

3 Propter quam autem causam sic fit, posterius perscrutandum.

4 Similiter autem & circa sensus accidit.

5 Alia enim habent omnes, alia verò quosdam, quædam verò vnum maximè necessarium tactum.

sis viuentium generibus substantia, ac realitate differunt, manifestum est in eodem viuente diuersum conceptum, ac definitionem habere.

Sed vt ad nostrum redeamus intentum, & distinctiorem, ac perfectiorem animæ definitionem venemur.

Sciendum est ¹ principium, quo viuens, ac sentiens in esse viuentis, ac sentientis intrinsece constituitur, dupliciter dici, aliud quidem subiectum ipsū, ac substratum, ex quo viuens, ac sentiens, vt materia constat, aliud verò viuentis, ac sentientis forma, & quidditas. ² Hæc diuersitas in ipso principio, quo scientes efficimur inest. ³ Dicimus enim principium sciendi, & scientiam esse, ⁴ & animam in qua tanquam in subiecto recipitur scientia. ⁵ Vtroque autem horum scientes dicimur, & scientia, & anima. ⁶ Idem in principio, quo sani sumus accidit. ⁷ Principium enim, aliud sanitas est, ⁸ aliud verò, pars quædam corporis, aut etiam totum corpus, in quo sanitas inducitur. ⁹ Atque horū quidem sanitas, ac scientia principium est, vt forma, ac species quædam, & ratio, atque vt actus eorum, quæ suapte natura ad hos actus, ac perfectiones recipiendas diriguntur. ¹⁰ Sic autem & scientia animæ, & sanitas corporis actus, ac perfectio videtur: neque enim

in

Tex. 24.

¹ Quoniam autem id, quo viuimus, & sentimus, dupliciter dicitur,

² sicut id, quo scimus.

³ Dicimus autem hoc quidē scientiam,

⁴ illud autem animam.

⁵ Vtroque enim horum dicimus scire.

⁶ Similiter autem & id, quo sani sumus,

⁷ aliud quidem sanitas est,

⁸ aliud autem parte quadam corporis, aut etiam toto.

⁹ Horum autem sciētia quidem, & sanitas forma est, & species quædam, & ratio, & vt actus susceptiuorum,

¹⁰ illa quidē scientifici, hæc verò sani.

in quolibet subiecto sine vllō discrimine quilibet recipitur actus, ¹¹ sed vnusquisque ab agente procedens actus in proprio inest subiecto, quod suapte natura illum tanquam proprium finem respiciat. Ex quibus manifeste colligitur, compositum vnumquodque primo, ac principaliter in suo esse per formam, ac speciem constitui, secundario autem per subiectum, ac materiam. Iam vero id quo primo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus est forma viuentis, sentientis, moti, & intelligentis, ¹² sed anima est id, quo primo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, ¹³ ergo anima est forma, & quidditas viuentis, sentientis, moti, & intelligentis, ¹⁴ haud quaquam vero subiectum, & materia, qua vnumquodque secundario propriū habet esse.

Assumpta in hac demonstratione minor propositio ad omnem scrupulū auferendum confirmari potest.

Nam triplex, ¹ vt diximus substantia est, alia quidem forma, alia materia, alia vero compositum ex vtrisque: ² & materia quidem potentia est, forma vero actus. Iam quælibet res nominatur ab actu, immo & ipsa materia ab actu, ad quem in potentia est, sortitur nomen, cū vnun quodque non pro vt est in potentia, sed pro vt in actu existit proprium

M 2 habeat

¹¹ Videatur enim in patiente, & disposito actiuorum inesse actus.

¹² Anima autem est id, quo viuimus, & sentimus, & mouemur, & intelligimus primo:

¹³ anima vtique ratio quædam erit, & forma,

¹⁴ sed non vt materia, & subiectum.

Tex. 25.

¹ Tripliciter autē dicta substantia, sicut diximus, quarum hæc quidem forma, illa verò materia, alia autem ex vtrisque.

² Harum autem materia quidem potentia, forma autem actus.

3 Quoniam quod ex utrisq;
animatum,

4 non est corpus actus ani-
mæ, sed ipsa corporis cuius-
dam.

Tex 26.

1 Et propter hoc bene opinā-
tur quibus videtur, neq; sine
corpore esse, neque corpus
aliquid anima.

2 Corpus enim non est, cor-
poris autem aliquid est.

3 Et propter hoc in corpore
inest, & in corpore huiusmo-
di,

4 & nō sicut Priores ad cor-
pus aptabant ipsam, nihil vl-
tra definiētes, in quo, &
quali,

5 quāvis non videatur qdli-
bet recipere quodlibet.

6 Sic autem fit, & secundum
rationem.

7 Vniuscuiusque enim actus
in eo, quod potentia existit,
& in propria materia aptus
natura est fieri.

habeat esse. 3 At compositum constans
ex corpore, & anima vocatur animatū,
idque nomen non à corpore, sed ab ani-
ma suscipit, siquidem corpus præcise
sumptum, sola potentia animatum est,
ergo anima id est, quo primo animatum
corpus in esse animati constituitur. 4
Quare anima actus quidā corporis est,
corpus vero animæ actus esse nequit.

Ex his patet recte eos opinari, qui
nec animam sine corpore, nec ipsam cor-
pus esse dixerunt. 2 Nam cum anima sit
actus corporis, ipsam quidem non esse
corpus, sed aliquid corporis esse oportet.
3 Quapropter in corpore inest ani-
ma, atque in eo quod sit aptum natum
ad eam recipiendam. 4 Hic autem ma-
xime defecerunt Veteres, minime statu-
entes quodnam sibi, aut quale corpus
determinaret anima; 5 etsi satis mani-
festum sit quamlibet haudquaquam for-
mam in qualibet materia, sed in certa,
ac determinata recipi. Sensu enim ap-
paret ex humano semine non equum,
sed hominem gigni, atque domum non
ex qualibet materia, sed ex lapidibus,
ac lignis fieri. 6 At id quoque rationi
cōsentaneum videtur. 7 Nam perfectio,
& actus cuiusque rei, non in quolibet
subiecto, sed in eo tantum recipitur,
quod in potentia est, atque ut propria,
ac determinata materia ad ipsum susci-
piendum

piendum ordinatur. 8 Ex his perfectam,
ac distinctam animæ definitionem ha-
bemus. Ea enim est actus primus, & ra-
tio corporis, quod potentia viuens, sen-
tiens, motum, atque intelligens est. Hæc
autem completa, ac perfecta magis, quā
prior definitio est. Nam prior animam
communiter solum, & confuse acceptā
explicat: anima vero commune quid
analogum est, quod multiplicem cum
habeat naturam in communi sumptum
perfecte, ac distincte cognosci nequit.
At posterior hæc definitio animam pro-
prijs analogatis, quatuor scilicet vitæ
gradibus expressis clare, ac distincte ex-
ponit. Quare completa magis, ac perfe-
cta videtur, cum animam confuse prius,
& obscure cognitam clare, ac distincte
quatuor viuientium exprimens gradus
repræsentet.

Iam animæ communiter sumptæ con-
fusa, & distincta cognitio tradita est. Eā
enim & analogatis haudquaquam ex-
pressis, & ijs aliqua ex parte cognitis,
considerauimus. Nunc singulas partes
animæ seorsim, ac distincte contempla-
ri oportet; siquidem tum perfectam cu-
iusque rei cognitionem habemus, cum
eam & in communi, & in particulari
cognoscimus. Sed antequā id agamus,
animam commune quid analogum esse,
ac proinde sine particulari, ac distincta
partium

8 Quod igitur actus quidam
est, & ratio potentiam habēn-
tis, ut sit huiusmodi, manife-
stum ex his.

partium notitia perfecte cognosci non posse ostendendum est.

Ergo ¹ potentiarum animæ, quæ dictæ sunt, quibusdam, ut omnibus, in sunt omnes, quibusdam, ut cæteris animalibus, nonnullæ, quibusdam verò, ut plantis, vna tantum inesse videtur.

² Atque potentias animæ diximus nutritiuam, sensitiuam, appetitiuam, loco motiuam, atque intellectiuam, eas enumerantes, quæ diuersos vitæ gradus constituunt, aliamque ad pleniorē doctrinam addentes. ³ Et inest quidē plantis sola potentia nutritiua, quæ alijs proinde suapte natura prior est, cum ab ijs seiuncta, ac separata existere queat. ⁴ Alijs verò, ut Zoophitis, & nutritiua, & sensitiuia competit potentia. ⁵ At si his animalibus sensitiuia inest potentia, appetitiuam quoque inesse oportet, quæ distinctum proinde viuentis gradum minime constituit. Atque probari facillime potest cum sensitiuia potentia indissolubili appetitiuam nexu coniunctam esse.

⁶ Nam appetitus cognoscitiuus, alius quidē imperfectis cōuenit animalibus, quæ tangentiā dumtaxat obiectum appetunt, & hic concupiscentia dicitur: ⁷ alius perfectis animalibus inest, quæ absens etiā appetunt obiectum, & hic animositas vocatur: ⁸ alius verò solis competit hominibus, atque intellectum consequens

Tex. 27.

¹ Potentiæ autem animæ, quæ dictæ sunt, alijs quidem insunt omnes, alijs verò quædam harum, quibusdam verò vna solum.

² Potentias autem diximus, vegetatiuam, sensitiuam, appetitiuam, motiuam secundum locum, cogitatiuam.

³ Inest autem plantis nutritiuum solum.

⁴ Alijs autem, & hoc & sensitiuum.

⁵ Si autem sensitiuum, & appetitiuum.

⁶ Appetitus enim concupiscentia,

⁷ & ira,

⁸ & voluntas.

sequens voluntas appellatur. ⁹ At verò omnia animalia vnum saltem habent sensum, nempe tactum. ¹⁰ Cui autē hic sensus inest, huic & voluptas, & dolor, & iucundum, ac molestum. ¹¹ Quibus autē hæc, & concupiscentia inest, qua iucundum appetant obiectum, & fuga, qua molestum repellant. Appetitus ergo aliquis ipsum necessario comitatur sensum.

Præterea ¹ omnia animalia ² habent sensum alimenti, ergo & omnia animalia concupiscentiam habent. Antecedens patet, nam omnia animalia sensu tactus prædita sunt, ³ tactus verò alimenti sensus est, ergo alimenti sensu omnia sunt prædita animalis. Minor probatur, etenim sensus, qui essentiales alimenti, ut alimentum est, conditiones propriè cognoscit, alimenti sensus videtur, tactus verò est huiusmodi, quatuor enim primas qualitates, ut proprium discernit obiectum, hæc autem essentiales alimenti, ut alimentum est, conditiones videntur; ³ quandoquidem siccitate, humiditate, calore, ac frigore certam quandam temperiem tactus affectum fit alimentum, ex quo vnumquodque alitur viuens, ergo tactus alimenti sensus est. Nec verò obijciat quispiam alios quoque sensus vocari posse alimenti sensus, ex eo quod alimentum, non solis tactilibus quali-

⁹ Animalia autem omnia habent vnum ex sensibus tactum.

¹⁰ Cui autem sensus inest, huic & voluptas, & dolor, & iucundum, & molestum.

¹¹ Quibus autem hæc, & concupiscentia, ipsius enim iucundi appetitus hæc.

Tex 28.

¹ Adhuc autem alimenti sensum habent.

¶ S. Thomas.

² Tactus enim alimenti sensus.

³ Siccis enim & humidis, & calidis, & frigidis alitur omnia viuentia: horum autem sensus tactus.

qualitatibus, sed etiam alijs, quæ ad aliorum sensuum spectant obiecta, præditum sit. 4 Nam aliæ sensibiles qualitates, tactilibus exceptis, alimento cui adsunt, non quatenus alimentum est, sed per accidens tantummodo competunt. 5 Nihil enim ad nutritionem confert sonus, aut color, aut odor. Qualitates verò tactiles essentialiter alimenti, ut alimentum est, conditiones sunt, cum elementa ex quibus constant, similiterque aluntur viuentia nexu quodam essentiali comitentur. At inquires, de sapore quid sentiendum est? 6 Respondeo saporem tactilem quandam esse qualitatem. Etenim gustus obiectum est, quæ tactum esse quendam aiunt: quare gustum ex eo quod tactus est alimenti sensum esse admitti potest. Perspicuum verò est, ut quæ probare intendimus clara, ac manifesta sint, quæ sensum alimenti habent, concupiscentiam quoque habere. 7 Nam fames concupiscentia calidi, & sicci est, sitis verò frigidi, & humidi, at quæ sensum alimenti habet, fame interdum, ac siti laborant, ergo quæ alimenti habent sensum, concupiscentiam quoque habent. Probatur minor, nam idem sensus proprium obiectum, eiusque priuationem aliquo modo cognoscit, quare tactus, & alimentum, & priuationem ipsius percipit: at ex priuatione

4 Aliorum autem sensibiliū secundum accidens.

5 Nihil enim ad alimentum confert sonus, neque color, neque odor.

6 Sapor autem vnum quoddam est tangibile.

7 Fames autem, & sitis concupiscentia, & fames quidē calidi, & sicci, sitis autem frigidi, & humidi.

uatione alimenti fames, ac sitis oritur, ergo alimenti sensu prædita animalia interdum famem, ac sitim habent. Quæres num famem, ac sitim saporis concupiscentias esse concedere possimus? Respondeo solas primas qualitates essentialiter alimentum in ratione alimenti constituere, cum ex ijs vnum quodque nutriri, ex quibus constat, necesse sit; 8 saporem autem primas qualitates certam quandam temperiem nactas consequi, atque alimenti dumtaxat conditionem esse, qua ut condimentum quoddam ad cibi sumptionem allicit animal. Quare cum fames, ac sitis ad alimentum, quatenus alimentum est, dirigantur, primas tantum respicient qualitates, quæ alimento essentialiter adhærent; saporē autem respiciet gustus, qui non essentialiter alimenti conditiones, sed quandam eius proprietatem percipit, qua allicere animal aptum est.

Hæc¹ autem exacte magis in sequentibus pertractare conueniens est. 2 Nunc verò certum, & firmum hoc sit, quoniam tactus animalibus inest, ex necessitate etiam appetitum inesse. 3 At de imaginatiua potentia, vtrum omnibus animalibus competat, dubium est; siquidē ea, quæ imperfectis animalibus inest, haudquaquam à sensu distincta percipitur, & cognosci proinde non facile

N potest.

8 Sapor verò, ut condimentum quoddam.

Tex 29.

- 1 Exactius autem manifestandum de his posterius est.
- 2 Nunc autem in tantū dictū sit quod animalibus habentibus tactum, & appetitum inest.
- 3 De imaginatione autē immanifestum.

4 Posterius autem considerandum.

5 Quibusdā autē adhuc inest & secundum locum motiū.

6 Alijs autē cogitatum, & intellectus, vt hominibus, & si quid aliud huiusmodi est, aut etiam honorabilius.

Thomistius.

Tex 30.

1 Manifestum igitur est quod eodem modo vna utiq; erit ratio animæ, & figuræ.

2 Neque enim ibi figura est præter triangulū, & eas, quæ consequenter sunt,

3 neq; hic anima præter di-
ctas est.

4 Fiet autem utique & in figuris ratio communis, quæ conueniet quidem omnibus, propria autem nullius erit figuræ.

5 Similiter autem & in dictis animalibus.

potest. 4 Quamobrem posterius de ipsa considerandum erit. 5 Præterea quibusdam animalibus, quæ perfectiores edūt operationes, nō modo nutritiua, ac sensituiua inest potentia, verum & loco motiua, tertium proinde viuentis gradum constituens. 6 Alijs verò & potentia intellectiua competit, vt hominibus, & si quid aliud tale sit, vel etiam præstabilius.

Ex his manifestum est quemadmodum figuræ, ita nec animæ vnā, & vniuocam rationem esse. 2 Sicut enim triangulum, & quadrangulum, cæteraq; posteriores figuræ, prioris, ac posterioris ordinem habentes, communē aliquam essentiam, ac naturam à proprijs separatam, ac distinctā speciebus non habent, quæ de ijs vniuoce prædicari, ac dici queat; 3 ita nec nulla animæ essentia, ac natura est, quæ secundum propriam communitatem accepta à singulis eius partibus diuidi, ac seiungi possit. Nec verò putet quispiam animæ naturam pure idcirco equiuocā esse.

4 Nam si communis figuræ definitio datur, quæ alicuius speciei propria non est, sed omnibus conuenit figuris, ob proportionem, qua earum sese respiciunt naturæ, 5 cur etiam cōmunis animæ definitio dari non potest, quæ omnibus proportionaliter animabus com-
petat?

petat? 6 Quapropter ridiculum est, & in his, & in ceteris analogis communem aliquam definitionem quærere, & in ea conquiescere proprijs analogatorū definitionibus neglectis. 7 Immo nec propriæ solum singularum animarum definitiones sufficiunt, cōmuni relicta definitione, sed vt perfectam animæ cognitionem habeamus, & communem animæ definitionem afferre necesse est, quæ exprimat omnes animæ partes, & proprias singularum partium assignare definitiones oportet, quæ distinctam earum naturam, atq; essentiam declarent.

Maximè autem rationi consentaneum est, quemadmodum in figuris, ita in animabus contingere. 2 Etenim semper in posterioribus, tam figuris, quam animatis prior figura, aut anima, non actu, sed potentia inest, 3 vt in quadrato quidem triangulus, in sensitiuo autem vegetatiuum. Nam quemadmodū in quadrato inest potentia triangulus, eò quod tanquam materia concurrat ad constitutionem ipsius, sic etiam in sensitiuo inest vegetatiuum, quoniam eadē anima quatenus sensitiuum præbet esse, actus, & formæ rationem habet speciē, & nomen corpori tribuens, quod informat, quatenus verò dat esse vegetatiuum potestatis, ac materiæ vicem gerit, animatum haud corpus ab alij viuentibus

N 2 sepa-

6 Vnde ridiculum est quærere communem rationem, & in his, & in alijs, quæ nullius erit eorū, quæ sunt propria ratio:

Simplicius.

7 neque secundum propriā, & indiuiduam speciem, dimittentes eam, quæ huiusmodi.

Tex 31.

1 Similiter autem se habent ei, quod de figuris, & quæ circa animam sunt.

2 Semper enim in eo, quod est consequenter, est potentia, quod prius est, & in figuris, & in animatis,

3 vt in quadrato quidē triangulus, in sensitiuo autem vegetatiuum.

separans, ac distinguens. Quoniam igitur anima cōmune quid analogum est, quod secundum prius, ac posterius de suis partibus dicitur, manifestum est ad perfectam animę cognitionem, non sufficere communem illius definitionem, quę confuse omnes animę partes contineat, 4 sed proprias, & singulas necessario animas clarę ac, distinctę cognoscendas esse, vt plantarum, animalium, & hominum. Sic enim omnia, quę de anima, eiusq; proprietatibus quęri possunt nobis optimę perspecta erūt. 5 Propter quam verò causam animę partes prioris inter se, ac posterioris ordinem habeant, considerandum posterius est.

6 Etenim certum est sensitivam animam absque vegetatiua non esse, vegetatiuam autem in plantis ab ipsa anima sensitiva seiungi. 7 Rursus absq; tactu aliorū nullus existit sensus, tactus verò ab alijs separatus est; 8 quandoquidem plura animalia sunt, quę neq; visum habent, neq; olfactum, neq; auditum.

Item 1 eorum, quę sentiunt, quędam potentiam loco motiuam habent, quędam non habent. 2 Qui autem omnium vitę graduum postremus est, & quasi vltimum naturę opus, paucissimis competens animalibus, vt pote solis hominibus, intellectione, ac discursu definitur, alijsq; vitę gradibus suapte natu-

ra

ra posterior est. 3 Quę enim corruptibilem partem animę intellectuam habent, reliquas etiam partes animę obtinent. 4 Quibus verò hæc insunt, haudquaquam pars intellectiua ex necessitate inest. 5 Immò quibusdam animalibus nec perfecta competit imaginatio. 6 Alia verò hac sola absq; intellectuam parte viuunt. 7 De intellectu autem quatenus essentias rerum speculatur, vtrum à corpore, alijsq; animę partibus separari queat, sermo alius esse videtur. 8 Manifestum igitur est perfectam animę cognitionem, tum posse nobis innotescere, cum proprias singularum animarum definitiones habuerimus.

Quare singulas animę partes contemplari aggrediamur.

Is 1 autem ab eo, qui singularum animarum naturam inuestigare velit, seruandus ordo est, vt prius earum essentias, & proprias quidditates cognoscat. 2 Deinde verò 3 consequentes operationes, & accidentia contempletur. 3 At singulas definire animas, vt sensitivam, ac vegetatiuam, earumque proprias tradere naturas cupientem, 4 ex ipsis viuendi, sentiendi, atque intelligendi operationibus cognitio ad singularum animarum essentiam, & quidditatem contemplandam progredi necesse est. Quia enim per actus, & operationes,

nes,

3 Quibus enim inest ratiocinatio corruptibilem, his & reliqua omnia.

4 Quibus autem illorum vnumquodque, non omnibus ratiocinatio.

5 Sed quibusdam quidē neq; imaginatio.

a Philoponus.

6 Alia autem hæc sola viuunt.

7 De speculatiua autem intellectu alius sermo est.

8 Quod igitur quę de horū vnoquoque ratio, hæc propriissima, & de anima manifestum est.

Tex. 33.

1 Necessarium autem est eū, qui de his percutationem facturus est, accipere vnumquodq; eorum, quid est.

2 Postea sic de attinentibus inuestigare.

a Themistius.

3 Si autem oportet dicere, quid vnumquodq; ipsorum, vt quid intellectuam, aut sensitivam, aut vegetatiuam,

4 prius adhuc dicendū, quid sit intelligere, & quid sentire.

4 Quare secundū vnumquodque quærendum quęnam sit vniuscuiusq; anima, vt quę plantę, & quę hominis, aut bestię.

5 Propter quam autem causam consequenter sic se habent, considerandum est.

6 Sine enim vegetatiua sensitivum non est: à sensitivo autem separatur vegetatiuū in plantis.

7 Iterum autem sine tactu quidem aliorum sensu nullus est: tactus autem sine alijs est.

8 Multa enim animalia neq; visum, neq; auditum habēt, neq; olfactum.

Tex. 32.

1 Et sensitiuorum alia quidē habent secundum locum motiuum, alia verò nō habent.

2 Vltima autem, & minima ratiocinationem, & intelligentiam.

h. Thomasius, Auarros.

5 Priores enim potentijs actus, & operationes secundum rationem sunt.

6 Si autem sic, his autem adhuc priora obiecta oportet considerasse,

7 de illis primum utiq; oportet determinare propter eandem causam, ut alimento, & sensibili, & intelligibili.

Text. 34.

1 Quare primum de alimento, & generatione dicendum est.

2 Vegetatiua enim anima & alijs inest,

3 & prima,

nes, ^b tanquam per effectus notiores, anima, ut causa, ac principium definitur, & cognoscitur, ^s si definitionis, & cognitionis spectemus ordinem, atq; animæ consideremus naturam, quatenus innotescere nobis potest, singulis animæ partibus priores, ac notiores esse actus, & operationes videtur. Unde ex ijs tanquam ex prioribus, ac notioribus nobis partium animæ essentias, & quidditates suapte natura priores, ac notiores inuestigabimus. ⁶ Quod si obiecta extra animam actu existentia, ipsisque obuia sensibus nostræ magis cognitioni accommodata, quam actus, & operationes sunt, easque proinde cognitionis ordine præcedunt, ob eandem causam ⁷ de illis utique primum, ut de alimento, sensibili, atque intelligibili determinare oportebit: adeo ut ab obiectis ad operationes, & ab operationibus ad animæ partes cognoscendas procedamus.

Quare: ¹ cum prius de anima vegetatiua, quam de alijs animabus agendum sit, de alimento primum, ac generatione dicendum erit. Consentaneum verò est prius animæ vegetatiuæ, quam aliarum animarum essentiam, & naturam speculari. ² Nam anima vegetatiua, non solum animalibus, sed etiam plantis inest, ³ & suapte natura omnium prima est, atque

atque ab omnibus supponitur, ⁴ etenim maximè communis videtur, ac per eam corpora viuientia obtinere vitam dicuntur, ergò vegetatiuæ animæ tractatio aliarum animarum tractationem ex necessitate præcedit. Id enim in quacunque doctrina obseruandum est, ut eorū pertractatio, quæ suapte natura priora, & communiora sunt, primum obtineant locum, nisi ob faciliorem cognoscendirationem, quæ videntur notiora nobis, præcedere oporteat. ⁵ Sed ut facilius animæ vegetatiuæ naturam pertractare possimus, quædam quasi præludia supponere, ac nonnullas remouere difficultates, quæ præsentem euertere speculationem videntur, necesse est. ⁵ Notandum ergò est generare, & alimento uti vegetatiuæ animæ operationes esse. Nam illa operatio, quæ omnibus maximè viuētibus naturalis est, & ab interno fuit principio, ab ea prouenit forma, qua viuens in esse viuientis constituitur. ⁶ At generatio similis omnibus maximè viuētib; naturalis est, ergò ab ea prouenit forma qua viuens in esse viuientis constituitur. Quare & vegetatiuæ animæ operatio erit, quæ internum, ac essentialiale viuētis principium est. Minor clara est, ⁷ si ea dumtaxat comprehendamus viuētia, quæ perfecta sunt, & requisitam ad generandum ætatem habent,

4 & maximè communis potentia est animæ, secundum quam inest ipsum viuere omnibus.

a. S. Thomas.

5 Cuius sunt opera generare, & alimento uti.

6 Naturalissimum enim operum, quæ in viuētib; ,

7 quæcumque perfecta,

8 & non mutilata sunt,

9 aut generationem spontaneam habet, & facere aliud, quale ipsum:

10 animal quidem animal, planta autem plantam,

11 ut ipso semper, & Diuino participent, secundum quod possunt.

12 Omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia, quaecumque agunt secundum naturam.

Text. 35.

13 Ipsum autem cuius causa duplex est, hoc quidem cuius, illud verò cui.

bent, 8 nulloque destituta videntur membro, quo efficiatur ex necessitate generatio, ac debitas sunt natae qualitates, quibus perficere generationem queant, 9 & sponte haudquaquam orta esse apparet, quemadmodum ea, quae ex putri genita simili non existente causa, quae eorum praestiterit generationem, casu, ac temere orta esse putantur. Sed manifesta inductione eadem patet minor. 10 Etenim animal simile gignit animal, & planta plantam, signum ergo est generationem similis operationem esse omnibus maxime uiuentibus naturalem, & ab eorum interno principio, atque essentiali prouenire. At si causam quaeras, ob quam simile uiuentia gignant, idque praecipue suapte natura intendant, ac praestent, haec est. 11 Nam omnia similis generatione propriam conseruare speciem, ut primum, ac praecipuum intendunt finem: sic enim quoad possunt ipsam Dei perfectionem, qua per totam aeternitatem existens idem, atque immutabilis permanet, aliqua ex parte assequuntur; 12 quandoquidem omnia entia naturalia hunc perfectissimum appetunt finem, & quaecumque ex natura agunt ad eum consequendum maxime dirigere conantur.

Quoniam 13 autem finis duplex est, alter quidem cuius gratia aliquid fit, ut
sanitas,

sanitas, cuius assequenda gratia medicamenta adhibentur, alter verò cui aliquid acquiritur, ut homo, cui est acquirenda sanitas, manifestum est finem propter quem omnia uiuentia generando elaborant, Diuinae aeternitatis participationem esse. At verò quia Diuinam aeternitatis perfectionem ita participare nequeunt uiuentia, ut eadem semper numero sint; 3 nec enim fieri potest, ut caducorum, & mortalium quicquam eandem numero substantiam perpetuo habeat, 4 unumquodque uiuens quoad potest aeternitatis, ac Diuinam conditionis particeps est, 5 hoc quidem magis, ut illa quae continuata propagatione similia à similibus, aeterno conseruantur, 6 illud verò minus, ut quae ex putrescente materia genita per interualla tempore sempiterno sustentantur. 7 Omnia autem uiuentia haudquaquam numero, sed specie dumtaxat eadem per totam aeternitatem permanent. Quare cum ex omnibus uiuentium operationibus sola generatio propriam eorum conseruare speciem apta sit, eaque proinde aliqua ex parte Diuinam perfectionem assequatur, nemini dubium esse potest, quin generatio similis omnibus maxime uiuentibus naturalis sit, eamque praecipue inter alias operationes natura aeternitatis amore ducta praestare intendat. Et si
enim

2 Quoniam igitur communicare non possunt ipso semper, & Diuino continuatione,

3 propterea quod nihil contingit corruptibilem idem, & unum numero permanere,

4 secundum quod potest participare unumquodque, sic communicat,

5 *Themistius Simplicius Auerroes.*

6 hoc quidem magis,

7 illud verò minus.

8 Et permanet, non ipsum, sed quale ipsum, numero quidem non unum, specie autem unum.

enim quæcumque viuentia proprium seruare indiuiduum maximè conentur, totisque viribus, quæ interitum afferre possint refugiant, quia tamen id assequi impossibile est, vt perpetuo indiuiduū seruent, æternitatem verò, vt pote ipsius Dei perfectionem participare maximè cupiunt, solam primario, atque æternam speciei conseruationem intendunt, eamq; generando aliquod etiam indiuiduo patiente detrimentum efficere conantur.

Iam patet generationem vegetatiuæ animæ opus esse. Nunc eandem animam nutritionis, & auctoris causam esse, quorundam antiquorum errores, qui id aperte negabant, refellentes ostendamus oportet. Atq; perfectioris doctrinæ gratia vniuersaliter animam suarum operationum effectricem causam esse demonstrandum esse.

Ergo ¹ anima corporis viuentis causa, & principium est. ² Quoniam autem hæc pluribus dicuntur modis, tribus dumtaxat anima causa dicitur. ³ Etenim anima, vt efficiens, vt finis, atque vt viuentium corporum forma, & essentia causa est. ⁴ Et quidem formalem esse causam manifestum est. Nam causa, quæ rem in esse specifico, ac determinato constituit, forma, & essentia est, sed anima constituit viuens in esse viuē-

tis,

tis, ergo anima viuentis corporis forma est. Minor patet, ⁵ quia id viuentis esse constituit, quo specificum viuens habet esse, huius autem causa, & principium anima est.

Præterea ¹ actus, & perfectio materiæ, quatenus potentiam habet, forma, & essentia est, sed anima corporis, seu materiæ actus est, quæ essentialem ad ipsam habet potentiam, ergo anima ratio, & forma est. ² Manifestum autem est, finalem quoque viuentis corporis causam animam esse. ³ Nam quemadmodum intellectus, qui suapte natura ad ipsum ordinatur opus propter aliquem operatur finem, ⁴ ita quicquid agit natura propter aliquem finem agere consuevit. ⁵ Iam id cuius gratia natura in corporibus animatis producendis elaborat, quoq; omnem suum conatum dirigit, naturæ finis est. ⁶ At natura in corporibus animatis producendis summe laborat, ac maximè insudat, vt animam efficiat, ob eamque & materiam disponit, & miro artificio apta ad vitales reddendas operationes instrumenta conficit, ergo anima naturæ finis est, cum admirabilem animatorum corporum fabricam molitur. Clara est minor, ⁷ etenim partes corporis organice, ⁸ tam animalium, quam plantarum animæ instrumenta sunt, easq; propter ani-

O 2 mam

⁵ Ipsum autem viuere viuētibus esse est, causa autem, & principium horū animæ.

Tex. 37.

¹ Amplius autem actus eius, quod potentia est, ratio est.

² Manifestum autem est, quod & cuius gratia causa anima.

³ Vt enim intellectus gratia alicuius facit,

⁴ eodem modo & natura,

⁵ Et hoc est ipsius finis.

⁶ Huiusmodi autem in animalibus anima, & secundum naturam.

⁷ Omnia enim naturalia corpora animæ instrumenta sunt, sicut animalium, sic & plantarum, tanquam gratia animæ existentia.

⁸ Simplicius Philoponus.

Tex. 36.

¹ Est autem anima viuētis corporis causa, & principium.

² Hæc autem multipliciter dicuntur: attamen anima secundum determinatos modos tres causa dicitur.

³ Etenim anima causa est vnde motus & cuius causa, & vt essentia animatorum corporum.

⁴ Quod igitur sit vt substantia manifestum est: causa. n. ipsius esse omnibus substantia est.

8 Dupliciter autem dicitur
ipsum cuius gratia, & cuius,
& cui.

mam effecit natura, ut ipsa ad proprias eliciendas operationes uti possit. 7 Quoniam autem duplex est finis, & cuius, ut sanitas, & cui, ut homo, necesse est animam utriusque finis rationem habere. Nam quatenus anima corporis forma, ac perfectio est, finis dicitur, cuius gratia materiam disposuit natura, atque aptam ad eum consequendum reddidit; quatenus autem corpore iam formato, & organicis affecto partibus, ut instrumento utitur ad proprias eliciendas operationes, finis dicitur, cui paratum à natura instrumentum ad operandum inseruit. Existimandum enim est, haudquaquam ocisam animam, sed ut operantem esse finem, propter quem natura in disponenda materia, & corpore fabricando elaborat, ipsas autem operationes formati iam corporis, quo anima, ut apto ad operandum instrumento utitur, finem esse. 9 At verò non modo viventis corporis forma, ac finis anima est, sed ipsius quoque operationum effectricem causam esse oportet. Et quidem motus ad locum primum principium esse, adeo clarum est, ut inanis ad hoc probandum sit ratio. 10 Sed quoniam hæc potentia omnibus haudquaquam inest viventibus, 11 & alterationem, & auctiorem ab anima tanquam ab efficiente causa esse demonstrandum est.

9 At verò, & unde primum
qui secundum locum motus
anima est.

10 Non omnibus autem viuentibus
inest potentia hæc.

11 Est autem & alteratio, &
augmentum per animam.

est. 12 Nam sensatio quædam corporis, in quo inest, alteratio videtur, quatenus motionem illam inuoluit, qua ultimo completur sensus ad operandum, 13 nihil autem quod anima sit destitutum, sentit, quãquam præuia ad sensationem motione afficiatur, alterationis ergo causa anima est, quatenus non pro motione antecedenti, sed pro termino, ac fine, in quo prolatum de sensibili obiecto iudicium consistit, alteratio sumitur. 14 Similiter quoque de auctiorem, ac diminutione dicendum est, 15 quandoquidẽ augeri quicquam suapte natura, ac diminui impossibile sit, nisi alimentum suscipiat, 16 nihil autem vita carens suscipere alimentum queat. Ex quo fit animam, non modo auctiorem, ac diminutionis, sed etiam nutritionis effectricem causam esse.

Ex his 1 patet errasse Empedoclem, qui existimauit auctiorem causam in plantis non esse animam, sed naturalem elementorum motum, 2 atque inferiorem quidem earum partem, seu radicem ob terram ali, quæ suapte natura deorsum fertur, 3 superiorem autem, seu ramos, ac folia ob ignem nutiri, qui propria impellente natura sursum ascendit. 4 Errauit, inquam, Empedocles inepte superiorem, atque inferiorem plantarum assignans partem. 5 Neque enim putan-

12 Sensus enim quædam alteratio esse videtur.

13 Nihil autem sentit, quod non habet animam.

14 Similiter autem & de augmento, & decremento se habet.

15 Nihil enim decrementum patitur, neque augmentatur naturaliter nisi alatur.

16 Alitur autem nihil quod non communicet vita.

Tex 38.

1 Empedocles autem non bene dixit hæc, addens augmentum accidere plantis:

2 deorsum quidem cum radicantur, propterea quod terra sic fertur secundum naturam,

3 sursum autem propterea quod ignis similiter.

4 Neque enim sursum, & deorsum bene accipit.

5 Nō .n. idē sursum, & deorsū omnibus, & ipsi vniuerso.

putandum est, quemadmodum in uniuerso, id sursum dicitur, quod magis à mundi centro distat, deorsum verò quod magis idem appropinquat centro, ita in corporibus animatis designari sursum, ac deorsum. ⁶ Sed sicut in animalibus caput superiorem vocamus partem, eò quod alimentum sumat, ⁷ ita & in plantis radicem, quæ trahit alimentum, & animalium capiti proportionem respōdet, superiorem dicimus partem. ⁸ Quandoquidem instrumenta ex operationibus ad quas tanquam ad proprios fines diriguntur eadem, ad diuersa dicuntur.

Præterea falsum est naturalem elementorum motum auctiois causam esse.

Nam ¹ si terra, & ignis ob motum, quo in contraria cientur loca, plantarum alunt partes, quid ipsa continet, ac vnit? ² Necesse enim erit ab inuicem distrahi, ac separari, atque plantarum dissolutionem sequi, nisi continens aliquid sit, quod intra quosdam quasi cancellos ipsa coerceat, ac disiungi prohibeat. ³ At hoc quid aliud præter animam erit? anima igitur uniens & continens elementa, quæ eius patiuntur imperium, auctiois, ac nutritionis causa est.

Putant ¹ quidam alij ignem primariam, ac principalem esse nutritionis, & auctiois causam, quoniam hic solus ob

⁶ Sed vt caput animalium,

⁷ sic radices plantarum sunt.

⁸ Si congruit instrumenta dicere diuersa, & eadem operibus.

Tex 39.

¹ Ad hæc autem quid est quod continet quæ in contraria feruntur, ignem, & terram?
² Distrahentur enim nisi aliquid erit prohibens.

³ Si verò erit, hoc est anima, & causa augendi, & alendi.

Tex 40.

¹ Videtur autem quibusdam ignis natura simpliciter causa nutritionis, & auctiois esse, etenim ipse videtur solus

ob maximam actiuitatem inter cætera corpora simplicia suscipere alimentum, eoque maior fieri videatur. ² Vnde & in plantis, & in animalibus ignem dumtaxat auctiois, ac nutritionis causam esse quispiam arbitrari potest.

At ignis ¹ instrumentaria dumtaxat nutritionis causa est, haudquaquam verò principalis, ac primaria, quemadmodum esse anima videtur. Manifestum sanè hoc est. ² Nam ignis nullos sibi terminos in propria auctioe præscribit, sed eò vsque agit, maiorque fit, quò præsens fuerit combustibile, eoque existente nunquam augeri desinit. ³ At corpora, quæ natura, ⁴ seu anima constant, & verè, ac propriè augentur, certum magnitudinis, & auctiois terminum habent, neque enim perpetuo existente alimento augentur, sed eò interdum vtuntur, atque prorsus augeri desinunt, non ergò animatorum corporum auctio, & magnitudo ab igne, vt à principali, ac primaria causa est sed ab anima, quæ forma cum sit, ignis actionem regere, & ad certos vsque terminos coerere potest.

Sed iam his præmissis vegetatiuæ animæ naturam contēplari aggrediamur.

Quoniam ¹ autem huius animæ potentia nutritiua, augmentatiua, & generatiua idem omnes obiectum, nempe

corporum, aut elementorum ali, & augmentari.

² Vnde & in plantis, & in animalibus putabit utique quis hunc esse id quod operatur.

Tex 41.

¹ Hic autem concausa quidem quodammodo est, non tamen simpliciter causa, sed magis anima.

² Ignis enim augmentum in infinitum abit, quousque fuerit combustibile.

³ Natura autem constantium omnium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti.

⁴ Auerroes Philoponus.

⁴ Hæc autem animæ sunt, sed non ignis, & rationis magis, quam materiæ.

Tex 42.

¹ Quoniam autem eadem potentia animæ est nutritiua, & generatiua, de alimento necessarium est determinare primum.

² Auerroes.

pe alimentum respiciunt, necesse est antequam earum naturam, & operationes contemplemur, de communi earum obiecto alimento dicamus. ² Siquidem ^b ex eo quod anima vegetatiua circa alimentum versetur, ab alijs consequenter animabus differat.

Quidam ¹ ignem siccitate præditum humidis corporibus, ut oleo, nutriri aduertentes alio esse oppositum alimentum existimant. At cum interdum oppositum haudquaquam opposito nutriri videant, ² id omnibus oppositis minimè contingere, ut sit alteri alterum alimentum, sed ijs tantummodò aiunt accidere, quæ non modò ex se se vicissim fieri, sed augeri quoque possunt.

³ Neque enim cum in contrarijs dumtaxat qualitatibus transmutatio est, ut cum sanitatem recipit agrotans, nutritio fit, sed tum solum, cum substantiatum accidit mutatio, atque ipsas materias propria affectas quantitate simul iungi oportet. ⁴ Aduertendum autem est, opposita, quæ se se augere possunt, ita constituta non esse, ut alterum alteri sine ullo discrimine alimento fit, sed ignobilius quidem nobilioris, nobilius autem ignobilioris haudquaquam alimentum esse; quandoquidem alimentum ad id quod alitur, perinde ac materia ad formam comparatur. ⁵ Ex quo fit, licet aqua

aqua & ignis opposita sint, ac se se vicissim augeant, quia tamen aqua ignis materia quodammodò est, proprium eius alimentum dici. ⁶ Atque in simplicibus maximè corporibus accidit, ut aliud quidem alimenti, aliud verò aliti rationem habeat, quoniam hoc ordine disposita sint in vniuerso, ut quod inferius iacet, & continetur materiae locum habeat ob imperfectionem innatam, superius autem, & continens formæ vicè gerat maiorem nactum perfectionem. Ex his, quæ ab Antiquis de alimento dicuntur, propriam eius definitionem constituere licet. Erit enim alio oppositum alimentum, atque ipsum in substantia mutatum augere valens, eoque ignobilius existens.

Alij ¹ verò quicquid augetur simili augeri videntes, simili quoque nutriri simile aiunt. Quapropter magna in alimenti natura explicanda videtur esse difficultas, ² cum alijs, quos supra diximus, opposito esse oppositum alimentum censeant. Sic verò hanc sententiam probant. ³ Simile haudquaquam patitur à simili, sed oppositum ab opposito. ⁴ At alimentum ab eo patitur quod nutrit, cum in eius vertatur substantiam, ac mutetur, non ergò simile, sed oppositum alimentum est. Maior patet, ⁵ quia omnis mutatio in oppositum, aut medium

P tendit.

² Separatur enim ab alijs potentij opere hoc.
b S. Thomas.

Tex. 43.

¹ Videtur autem esse alimentum contrarium contrario.

² Non omne autem omni, sed quæcumque contrariorum non solum generationem habent ex inuicem, sed & augmentationem.

³ Fiunt enim multa ex inuicem, sed non omnia, ut sanum ex laborante.

⁴ Videntur autem neque illa eodem modo adiuicem esse alimentum.

⁵ Sed aqua quidem igni alimentum est, ignis autem non alit aquam.

⁶ In simplicibus igitur corporibus hæc esse videntur maximè, aliud quidem alimentum, aliud verò quod alitur.

Tex. 44.

¹ Dubitationem autem habet: dicunt enim hi quidem simile simili alii, sicut & augeri.

² Alijs autem sicut diximus, è contrario videtur, contrarium contrario.

³ tanquam impassibile sit simile à simili.

⁴ Alimentum autem mutari, & digeri.

⁵ Mutatio autem omnibus in contrarium, aut in medium.

tendit. Hæ sunt opiniones, quas Antiqui de alimento dicunt. Iam quomodo veræ, ac falsæ sint determinare oportet.

Id¹ autem scire necesse est, alimentum ab eo, quod alitur, pati, ac transmutari, eiq; perinde ac materiam subijci; id verò quod alitur, non ita ab alimento pati, ac mutari, ut in eius vertatur substantiam, ² quemadmodum nec Faber à materia, quam elaborat; sed hæc potius ab illo tanquam ab agente patitur, ac mutatur. ³ Nisi eo modo quo Faber patitur, cum ociosus existens operari incipit, sic alendum corpus pati dicamus, quatenus ex non operante fit actu operans. ⁴ Sed quæri hic potest utrum appellandum sit alimentum id, quod primò aduenit corpori animato, an id, quod postremò partibus adiungitur, quorum alterum prior asseruit sententia, alterum verò posterior. ⁵ Respondeo utrumque posse vocari alimentum, ita ut cum primò assumitur nondum concoctum sit, cum verò iam corporis partibus adhæret, mutatum, atque concoctum existat. ⁶ Ex quo fit alimentum, quatenus nondum est concoctum, ei, quod alitur, oppositum, ⁷ quatenus verò concoctum, ac mutatum est, simile esse. ⁸ Quapropter manifestè patet utraq; quodammodo Antiquorum sententiam veram, & falsam esse. Nam vera

qui-

quidem utraque est, cum prior alimentum oppositum esse, posterior autem simile dicat: falsa verò utraque videtur sententia, quia prior oppositum dumtaxat alimentum esse, posterior autem simile tantum esse putat. Existimandum ergò est, alimentum quidem oppositum esse, quatenus nondum concoctum est, simile verò, quatenus iam mutatum, & concoctum existit.

Sed ut perfectam alimenti naturam, ac definitionem assequamur.

Sciendum est quoniam vita carens propriè alere nequit alimentum, quatenus alimentum est, quodcumque minimè corpus, sed animatum dumtaxat corpus, quatenus est animatum, respicere. ² Quare alimentum ad id, quod præditum anima est per se, ad corpus autem per accidens tantummodo refertur. Ex his vera alimenti colligitur definitio. Corpus namq; est ad animatum, perinde ac materia ad agens relatum initio transmutationis oppositum, ea verò perfecta, ac in substantiam aliti conversione facta, simile existens. Atque hæc de alimenti natura satis dicta sufficiant.

Iam de operationibus animæ vegetatiuæ, ut eius naturam, & quidditatem cognoscamus, dicendum est.

Notandum¹ ergò est, alimentum;

P² quate-

Tex 45.

1. Adhuc autem alimentum patitur aliquid ab eo, quod alitur, sed non hoc ab alimento, & Antiquos.

2. sicut neque Faber à materia, sed ab illo hæc.

3. Faber autem mutatur solum in actum ex ocio.

4. Utrum autem sit alimentum id, quod ultimò aduenit, an id, quod primò, habet differentiam.

5. Si verò utrumque, sed hoc quidem indigestum, illud autem digestum, utroq; utriusque modo continget alimentum dicere.

6. In quantum enim indigestum, contrarium contrario alitur;

7. in quantum verò digestum, simile simili.

8. Quare manifestum est quod dicunt quodammodo utriusque & recte, & non recte.

Tex 46.

1. Quoniam autem nihil alitur non participans vitam, animatum utiq; erit corpus quod alitur, in quantum animatum.

2. Quare alimentum & ad animatum est, & non secundum accidens.

Tex 47.

1. Est autem esse aliud alimentum, & augmentatio.

2 Secundū enim quod quantum quoddam est, augmentatum est.

a S. Thomas.

3 Secundum autem quod hoc aliquid, & substantia, alimentum, conseruat enim substantiam:

4 & edusque est, quousque alitur.

5 Et generationis quoque factum est,

6 non eius quod alitur, sed talis, quale id, quod alitur.

6 Iam enim est ipsa substantia, generat autem nihil ipsū seipsum, sed conseruat.

Tex. 48.

7 Quare huiusmodi animæ principium potentia est talis, ut conseruet habens ipsam, secundum quod est huiusmodi.

quatenus ad corpus animatum referatur, duplicem quasi rationem formalem subire, & alia quidem nutritionem, alia vero auctiōem respicere. 2 Nam ut corpus^a animatum imperfecta quantitate, ac molli, flexibiliq; substantia præditū est, ab ipso augeri alimento, atque extendi posse videtur. 3 Ut verò hoc aliquid est, indiuiduaque substantia, quæ faciendo cōseruare oportet, ab eodem nutriri alimento, quo viuētis substantia perpetuò fluens reparatur, aptum est: 4 quandoquidem eò vsque animatum uiuit corpus, quò suscipere alimentum potest. 5 At verò ut idem alimentum in substantiam excrementitiam uerti potest, animatum corpus generando efficere aptum est, 6 non ipsum quidē, quod auget, ac nutrit, sed aliud numero distinctum, specie simile existens. 7 Iam enim uiuens quod alitur secundum substantiam est, ac seipsum generare nequit, sed tantummodò fluentes proprię substantiæ partes reparando conseruare potest. Quapropter manifestum est tres esse animæ vegetatiuæ operationes, nutritionem, auctiōem, & generationem.

Ex his¹ animæ vegetatiuæ, quæ operationum, quas diximus, principium est, definitio colligitur. Est enim potentia quædam apta conseruare corpus animatum

matum, quatenus animatum est. Atq; hoc modo solam nutritionem, ut magis necessariam, ac perēnem operationem hæc vegetatiuæ animæ definitio comprehendit. At quispiam dicet, alimentum id esse, quod corpus uiuens conseruare aptum est. 2 Respondeo alimentum esse id, quo ut materia animæ subiecto, atque in substantiam uiuētis conuerso, ad proprium alendum, ac seruandum corpus, utitur anima. 3 Ex quo patet ipsum quidem effectricem non esse viuētis conseruationis causam, sed ut materiam concurrere, sine qua animatum corpus esse, aut seruari nequit. Ut verò hoc melius innotescat.

Sciendum est¹ tria in nutritione consideranda esse, id quod alitur, id quo alitur, & alens. 2 Atque alens quidem prima anima est, seu vegetatiua, quæ respectu aliarum animarum ordine naturæ prima est. 3 Quod verò alitur, est ipsum corpus animarum. 4 Quo autem alitur, alimentum, seu materia, ex qua alitur uiuens. Quapropter manifestum est animam effectricem viuētis conseruationis causam esse, alimentum verò ut materiam concurrere, sine qua nutriri uiuens impossibile est. 5 At quoniam rerum denominatio ex fine desumenda est, vegetatiuæ autem animæ operationes, ut nutritio, & auctio ad similis genera-

2 Alimentum autem præparat ad operandum.

3 Vnde priuatum alimento non potest esse.

Tex. 49.

1 Quoniam autem sunt tria quod alitur, quo alitur, & alens.

2 Alens quidem est prima anima.

3 Quod verò alitur est habens hanc, corpus.

4 Quo autem alitur, alimentum.

5 Quoniam autem fine appellare omnia iustum est: finis autem est generare, quale ipsum:

nerationem, tanquam ad præcipuum, ac principalem diriguntur finem, augetur enim viuens, vt debitam, ac perfectam nanciscatur quantitatem, qua similis generationem efficere queat, nutritur verò, vt indiuiduum seruet, similique proinde generare, ac propriam speciem conseruare possit; iure optimo anima vegetatiua ob præcipuam operationem, quæ finis aliarum est, atque ad speciem conseruandam ex necessitate requiritur, generatiua appellanda erit. Quare, & per hanc quoque operationem primam, si naturæ ordinem spectemus, definire animam consentaneum erit, eamque similis in specie generatiuæ principium dicere. Atque perfecta hæc, & cõpleta animæ vegetatiuæ definitio est, quæ & generationem vt præcipuam, ac finalem operationem clarè exprimit, & nutritionem, atque auctiõnem, quatenus ad generationem vt ad proprium diriguntur finem, tacitè comprehendit.

Aduertendum autem est, vt postremam tractationi de anima vegetatiua manum imponamus, id quo ab anima nutritio fit, (idem autem de alijs animæ operationibus intelligo) duplex esse, & calorem, & alimentum, quæ manui, ac remoni quibus gubernatur nauis, assimilantur. Sicut enim naua vtitur manu, ac remone ad regendam nauim

nauim, ita & anima calore, & alimento vtitur ad proprium alendum corpus. 3 Atque horum hoc quidem mouet, ac mouetur, vt calor, qui cum instrumentum animæ sit, ab ea mouetur, & corpus quod alit, mouet; 4 aliud verò mouetur solum vt alimentum, quod perinde ac materia, ex qua alitur corpus, ab ipsa alteratur, ac transmutatur anima. Etsi enim alimentum sit id, quo ab anima nutritur viuens, hoc tamen sine calore, vt medio instrumento, anima præstare nequit. 5 Ipsum namque alimentum concoqui necesse est, vt in corporis animati substantiam verti possit: 6 at concoctio propria caloris operatio est, quare animam sine calore corpus alere impossibile est, 7 omneque proinde corpus animatum esse præditum calore oportet. 8 Atque hæc de alimento quidem imperfectè, ac leuiter, quantum ad vegetatiuæ animæ naturam declarandam sufficiens erat, diximus. 9 Exactius autem postèrius de ipso in libris de animalium ortu agemus.

Iam vegetatiuæ animæ naturam explicauimus. Nunc de parte animæ sensitua agendum est. Sed quoniam de anima sensitua in ordine dumtaxat ad operationem considerandum est nobis, sensatio autem, quæ propria eius operatio videtur, media actione fit, quam sensus

3 Hoc quidem quod mouet, & quod mouetur.

4 Illud autem quod mouetur solum.

5 Omne autem alimentum concoqui posse necessarium est.

6 Operatur autem concoctionem calidum.

7 Vnde omne animatum habet calorem.

8 Figura igitur alimentum quod sit, dictum est,

9 exactius autem manifestandum postèrius de ipso in proprijs sermonibus.

b *Simplicium.*

6 erit utiq; prima anima generatiuum quale ipsum.

Tex 50.

3 Est autem id quo alitur, duplex,

a *Simplicium.*

2. sicut & quo gubernatur, & manus, & remo.

sus ob obiecto sensibili patitur, antequam doceamus modum, quo sensibile obiectum in sensum agit, probare necesse est sensum potentiam esse, quæ ab obiecto veluti agente patitur, & in actum propriæ sensationis ducitur.

Tractatu¹ igitur de anima vegetatiua peracto, de sensu in vniuersum, quæ polliciti nunc sumus, docere aggrediamur. ² Notandum ergo est, omnem sensationem, vt prius dictum est, in aliqua sensus motione, ac passione consistere. ³ Quædam enim alteratio sensus, non corruptiua, sed perfectiua sensatio videtur, quatenus mutatio est sensitiuam excitans, ac determinans potentiam ad iudicium de sensibili obiecto promendum. Manifestum sanè hoc est, nam sensatio perpetua, ac perennis operatio non est, sed aliquando quidem fit, aliquando verò non. Quare sensus modò actu, modò potestate est. Quoniam verò id, quod æquè in potentia ad opposita est, se ipsum perficere, atque in actum ducere nequit, aliquod esse externum agens oportet, à quo determinetur ad alterum, & in proxima ad operandum potentia constituarur. At hoc fieri haudquaquam potest, nisi aliqua externi agentis actio, atque sensus intercedat passio, motio ergo aliqua, seu passio sensatio est. ⁴ Hoc animaduertent quidam à simili

Tex. 51.

¹ Determinatis autem his dicamus communiter de omni sensu.

² Sensus autem in eo, quod est moueri aliquid, & pati accidit, sicut dictum est.

³ Videtur enim quædam alteratio esse.

⁴ Aiunt autem quidam, & simile à simili pati.

simili pati simile dicentes. ⁵ At quomodo hoc esse, aut non esse possit, in tractatu communi de ipso agere, ac pati determinatum est.

Dubitatio¹ autem est, propter quid sensus, ² si eos cum sensotijs confundamus, seipso non sentiant, hoc est, ³ quæ ob causam sensibilibus præditi elementis, vt igne, terra, alijsq; similibus, externis etiam remotis obiectis haudquaquam sentiant; ³ siue secundum proprias substantias ^b elementa sensibilia dicantur, siue secundum accidentia. Si enim quæras propter quid sensibilibus absentibus obiectis minimè sensatio fiat; id facile euenire dicam, quia sensus presentia dumtaxat obiecta percipiunt. Quod si sensus qualitatibus sensibilibus constent, nulla assignari potest ratio, ob quam sentire nequeant. ⁴ Sed manifesta ex dictis huius dubitationis solutio est. Nam sensitium, seu conflatum & sensorio, & facultate sentiendi per sensibiles, quibus affectum est qualitates, non actu constituitur potens iudicium de sensibili obiecto pronunciare, ac fundere, sed in sola potentia est, eamq; dispositionem, ac mutationem pati valet, qua vltimò completur, ac disponitur ad actum sensationis eliciendum. Quare ⁵ cum nihil à seipso pati, ac se se de potentia, quæ opposita æquè respiciat

⁵ Hoc autem quomodo possibile sit, aut impossibile dictum est in vniuersalibus sermonibus de ipso agere, & pati.

Tex. 52.

¹ Habet autem dubitationem propter quid sensuum ipsorum non fit sensus.

² *Thomistius Philopontus Alexander apud Simplicium.*

³ Et quare sine ijs, quæ sunt extra, non faciunt sensum, inexistente igne, & terra, & alijs elementis.

³ quorum est sensus per se, aut secundum ea, quæ accidunt his.

^b *Thomistius S. Thomas.*

⁴ Manifestum igitur est, quod sensitium non est actu, sed potentia tantum.

⁵ Vnde non sentit.

ciat, in actū ducere possit, manifestū est sensus sē sibilib⁹ remotis obiectis, quorum dumtaxat actione in proxima ad sentiendum potentia constituuntur, nec seipso sentire, nec vllā simpliciter posse habere sensationem. Comprobatur exemplo combustibilis. Nam combustibile dicitur, quod habet potentiam passivam, vt comburatur. ⁶ At combustibile externo remoto combustivo per se comburi vllō pacto nequit; ⁷ nisi seipsum comburere, atq; igne actu existente opus non esse ad combustionem efficiendam dicamus, quod tamen absurdum, & impossibile esse clarum est. Eadem ergo ratione sensus per se sumptus sentire nequit, sed aliquod esse externum agens oportet, à quo excitetur, ac determinetur ad actum sensationis elicendum.

Quoniam igitur sensus potentia quedam passiva est, cum patiēdo in actum sensationis prodeat, vt agens ipsum inuestigemus, à quo de potentia in actum ducitur.

Notandum ¹ secundò est, animal sentiens ² dupliciter dici. Quandoque enim audiens, ac videns, audire, ac videre potentia dicitur, vt cum somno oppressum, aut in tenebris iacet: ² quandoq; verò actu audire, ac videre censetur, vt cum iam operatur, & agit.

Eodem

³ Eodem modo sensitiva facultas dupliciter dici consuevit, & potentia quidem cum actu non sentit, sed sentire potest, actu verò, cum actu sentit. ⁴ Item & dupliciter sensatio quoq; ipsa dicitur, & potentia cum non est, sed esse potest, & actu, cum iam existit.

At nos affirmare contraria dices, ⁵ cum sensum passivum quid esse, atque in actu existere statutum sit.

Id ¹ tamen scias oportet nos agere, moveri, ac pati, perinde, ac sint eadē usurpasse. Etenim quemadmodum id, quod vim efficiendi habet, quando in actum exit, agere, & operari dicitur, ita & id, quod natura est aptum moveri, ac pati, atque perfectionem accipere, ad quam in potentia est, cum actu mouetur, ac propriam suscipit perfectionem, agere, & operari censetur; latè sumpta actione, quatenus competere cuilibet videtur, quod in actum, ac propriam operationem exit, dummodò tamen id, quod operari dicitur, ad perfectionem suscipiendam, quam externum efficit agens, actiue aliqua ex parte concurrat. Hæc ex allata in Physicis definitione motus declarari possunt. ² Etenim motum imperfectum quendam esse actum mobilis existentis in potentia diximus, ex quo ei, quod patitur actio tribui videtur, ³ Quæ autem sic patiuntur, & mouen

³ dupliciter utique dicitur & sensus, hic quidem vt potentia, ille verò vt actu.

⁴ Similiter autem & ipsum sentire, & quod potentia existit, & quod actu.

• S. THOMAS.

Tex. 54.

¹ Primum igitur tanquam sit idem pati, & moveri, & agere dicimus.

² Etenim motus est actus quidam, imperfectus tamen, quemadmodum in alijs dictum est.

³ Omnia autem patiuntur, & mouentur ab actu, & actu existente.

⁶ Sicut combustibile non comburitur ipsum per se sine combustivo.

⁷ Combureret enim seipsum, & nihil indigeret ignis actu existentis.

Tex 53.

¹ Quoniam autem sentire dicimus dupliciter: potentia enim & audiens, & videns audire, & videre dicimus, & si fuerit dormiens,

² & quod iam operans est,

Q 2 mouen

mouentur, atq; in actum exeunt, non à se, sed ab externo agente mouentur, quod in actu perfecto existit. Quare et si sensitiua facultas sentiendo patitur, atque ab exteriori agente in actum ducatur, iure tamen agere, atque operari dicitur, cum actiue ad sensationis formam, ac finem concurrat. 4 Ex his patet id, de quo prius dubitatum est, vtrum patiens à simili, an à dissimili patitur. Nam patitur & à simili, & à dissimili, sed dum enim patitur dissimile agenti est, postquam verò passum est, eidem iam simile existit.

Notandum tertio est, potentiam, & actum confuse adhuc, & indistincte accepta distinguenda esse. 2 Nam is potentia sciens dicitur, qui homo cum sit, scientiæ capax est, & ad eam recipiendam suapte natura ordinatur. Atq; hæc ad actum primum potentia est, quæ scientiam veluti formam in animo susceptam respicit. 3 Præterea is quoque sciens potentia dicitur, qui iam scientiam, & grammaticam habet, atque in actum scientiæ pro libito exire potest. Que quidem potentia ad actum secundum, seu ad formæ operationem est. 4 Vterque igitur horum potentiam habet, & potentia dicitur sciens. At non eodem modo, 5 ille enim in potentia est, perinde ac materia ad formam, 6 hic autem ve-

luti

luti forma ad operationem, quando quidem scientiam habet, & pro libito speculari potest, nisi aliquid extrinsecus prohibeat. Ex his duplicem quoque actum esse apparet. Nam alius primus dicitur actus, quem habere tum quispiam dicitur, cum scientiam, & grammaticam habet 7 alius verò actus secundus appellatur, quo sciens actu speculari, veluti Grammaticus, dum actu considerat litteram A, & verè, ac perfecte sciens dicitur.

Quoniam verò potentia scientes sunt & qui scientiam recipere, & qui speculari iam possunt, non eadem prorsus ratione de potentia in actum ducuntur. 2 Nam qui scientiæ tantummodo capax est, à magistro per disciplinam alteratus, ac sæpè de contrario mutatus habitu, quo falsam rerum cognitionem habebat, in actum ducitur. 3 Qui verò sciens est, & grammaticam habet, ac speculari potest, minimè autem speculari potest, in actum speculationis alio ducitur modo, quem inferius declarabimus.

Notandum quarto est ipsum pati non esse quid simplex, sed multiplex. 2 Nam aliud corruptio quædam est, ac transmutatio de positio contrario in positium contrarium ab opposito procedens agente, vt cum expulso à subie-

cto

tes est speculari, nisi aliquid prohibeat eorum, quæ extrinsecus.

7 Alius autem iam speculari, actu existens, & proprie sciens hanc litteram A.

Tex. 56.

1 Ambo igitur primi secundum potentiam scientes sunt.

2 Sed ille quidem per disciplinam alteratus, & sæpè ex contrario mutatus habitu.

3 hic autem ex eo quod habet scientiam, aut grammaticam, non agit autem, ad agendum alio modo.

Tex. 57.

1 Non est autem simplex, neque ipsum pati.

2 Sed aliud quidem corruptio quædam à contrario,

4 Quapropter est quidè vt à simili patitur, est autem vt à dissimili, sicut diximus.

5 Patitur enim quod dissimile est, passum autè simile est.

Tex. 55.

1 Diuidendum autem est & de potentia, & actu: nunc. n. simpliciter diximus de ipsis.
2 Est enim sic sciens aliquid, sicut si dicamus, hominem scientem, quoniam homo scientium est, & habentium scientiam.

3 Est autem sicut iam dicimus scientem habentem grammaticam.

4 Vterque autem horum non eodem modo potens est,

5 sed ille quidem quia generis huiusmodi, & materia est,

6 hic autem quia volens po-

3 aliud autē salus magis eius, quod est potentia, ab eo, quod est actu,

4 & simili sic, ut potentia se habet ad actum.

5 Speculans enim fit habens scientiam,

6 Quod quidem aut non est alterari, in ipsa enim additio est, & in actum,

7 aut alterum genus alterationis.

Tex 58.

1 Quocirca non recte se habet dicere sapientem, cum sapit, alterari,

2 sicut nec aedificatorem, cum aedificat.

3 In actum igitur ducens ex potentia existente secundum ipsum intelligentem, & sapere, non doctrinam, sed alteram habere denominationem iustum est.

cto frigore; introducit calor. 3 Aliud verò pati alteratio, quaedam est perfectiva subiecti, in quo fit, ab agente in actu procedens, atque nihil à subiecto existente in potentia remouens. 4 Quæ cū tale fit, potestate patiens, quale actu existit agens, à simili provenire dicitur, ut cum in aere tenebroso fit lumen, perfectione dumtaxat ab aere acquisita, quæ in potentia existens, aet à corpore lucido patitur. Hæc allato iam scientis exemplo declarari possunt. 5 Nā is qui scientiā habet, & speculari potest, cum speculatur, & ad actum secundum transit, nihil prorsus amittens perfectionem tantummodo acquirit, nempe speculationem, ad quam prius in potentia erat. 6 Ex quo fit, hunc transitum de potentia in actum, aut alterationem non esse, perfectionis dumtaxat, actusque additione facta, 7 aut aliud esse alterationis genus.

Ex his patet haudquaquam recte dici prudentem alterari, cum ex habitu prudentiæ agit, 2 quemadmodum nec aedificatorem, cum in actum exit, atque aedificat. 3 Quare agens, quo quis prudentiæ, aut scientiæ habitum nactus de potentia in actum intelligendi, prudenterque agendi ducitur, nec docens, nec doctrinam in generans dicitur, sed quandam aliam sortitur denominationem, prop-

propterea quod nullam in adulescentis animo qualitatem generat. 4 At vero is qui scientiam ad quam erant in potentia nanciscitur, atque ignorans adulescit, deque potentia prima in actum primum ducitur, etsi ab agente actu existente, ac docente aliquā in animo qualitatem suscipiat, aut nec etiam patitur, sicut diximus, ob nullius expulsionem qualitatis, aut duos esse alterationis modos oportet, 5 alium quidem proprie dictum, quo dispositiones inducuntur oppositas è subiecto excludentes dispositiones, 6 alium verò improprium, quo habitus, ac positiva acquiruntur perfectio, nullius existente perfectionis interitu. Quæres utrum, cum falsa ab animo opinione pulsa introducitur verà, proprie dicta alteratio contingat? 6 Respondeo, quoniam intellectus suapte natura ad habitum scientiæ, tanquam ad perfectionem dirigitur, ac sæpe veram nanciscitur scientiam, haudquaquam falsa præexistente opinione, per accidens omnino esse, quod cum scientiam intellectus acquirit, falsa sit opinione imbutus. Quare cum ad scientiam existens mutatio nullius per se habitus depulsionem requirat, improprie dicta, ac perfectiva dumtaxat alteratio erit.

His iactis fundamentis explicandum est à

4 Ex potentia autem existente addiscens, & accipiens scientiam ab actu existente, & docente, aut neque patitur dicendum, sicut dictum est, aut duos esse modos alterationis.

a S. Thomas,

5 Et eam, quæ ad privativas dispositiones mutationem,

6 & eam, quæ ad habitus, & ad naturam.

b S. Thomas,

est à quoniam agente patiatur sensus, & in actum ducatur.

Prima igitur sensitiui mutatio, quæ est potentia remota in actum primum ducitur à generante fit, quod ex semine sensitiuam animam, eiusq; sentientem facultatem veluti formam, & actum primum gignit. Cum autem sensitiuum, & animal generatum est, tum ad actua-lem sensationem in potentia esse vide- tur, perinde atque is, qui scientiam ha- bens actu speculari potest: quando qui- dem actualis sensatio ei, quæ actu fit, speculationi similis est. Quemadmo- dum igitur sciens intellectus in actuali speculationem ab agente, seu ab obie- cto mouente ducitur, ita & sensitiuum à sensibili existente obiecto in actua-lem sensationem ducitur; si quidem obie- ctum in sensorium agens ultimo com- plet, ac disponit sentientem facultatem, ut iudicium de sensibili obiecto prome- re, ac fundere queat. Verum tamen est quod sensus ab exteriori obiecto, ut visibili, audibili, & alijs similibus in a- ctum propriæ sensationis ducitur. At sciens intellectus ab interiori existente obiecto, nempe à phantasmate, quod inest in anima, speculationis actum nan- ciscitur.

Huius discriminis causa est, quo- niam sensus actu operans, singularia existen-

existentia obiecta sensibili materia præ- dita cognoscit, intellectus autem sciens vniuersales rerum naturas contempla- tur. Vnde fit, quia singularia obiecta sensibili materia prædita haudquaquam in anima recipiuntur, sensitiuæ faculta- tis actu operantis obiectum externum quid necessario esse. Quia verò vniuer- salia quodammodo in anima sunt (si ea, non quidem ut ab intellectu cogno- scuntur, sed ut mouere ipsum ad actua-lem intellectionem queunt, considere- mus) quatenus sola potentia in phan- tasmatis in sunt, quæ species intelli- gibles vniuersales rerum naturas repræ- sentantes producere possunt, motuum scientis intellectus obiectum internum ex necessitate esse. Ex his manifestum est, scientem intellectum, cum vult sem- per speculari posse, quando quidem ab internis dumtaxat phantasmatis de- pendet, quæ pro animæ arbitrio ex me- moriæ thesauro deprompta, atq; à phan- tastica virtute cognita species intelli- gibles sunt apta efficere, in quibus vni- uersales rerum naturæ cognoscuntur. At sensus pro libito sentire non potest, quoniam adesse oportet sensibile obie- ctum, à quo moueatur, ac determine- tur ad sentiendum, cum tamen abesse aliquando, ac remotum esse contingat. Hoc idem similiter intellectui acci-

Tex. 59.
Sensitiui autem prima qui- dem mutatio fit à generante.

2. Cum autem generatum est, habet iam sicut scientiam, & ipsum sentire.

3. Quod autem secundum a- ctum est, similiter dicitur, atque speculari.

Simplicius.

4. Differt autem, quia huius- modi actiua operationis ex- tra sunt, visibile, & audibi- le, similiter autem, & reli- qua sensibilia.

Tex. 60.
Causa autem, quoniam sin- gularium quidem secundum actum sensus,

2. scientia autem vniuersa- lium.

3. Hæc autem in ipsa quodammodo sunt anima.
o. Anselmus.

4. Vnde intelligere in ipso est, cum vult.

5. Sentire autem non est in ipso: necessarium est enim esse sensibile.

6. Similiter autem & hoc se habet in scientijs sensibilibus.

R dit,

& propter eandem causam, quia sensibilia singularium sunt, & exteriorum.

b. Simplicius Philosophus.

7 Sed de his quidem exactius manifestare nascitur, & rursus occasio.

Tex 61.

1 Nunc autem tantum sit definitum, quod cum non simplex sit id, quod potentia dicitur,

2 sed aliud quidem, ut si dicamus puerum posse militare,

3 aliud autem ut in etate existentem,

4 sic habet sensitivum.

Tex 62.

1 Quoniam autem innominata est ipsorum differentia:

2 determinatum autem est de his, quod alia, & quomodo alia:

dit, qui obiecta sensibilia, quatenus ordinari possunt ad operationem, cognoscit, quoniam sensibilia singularia sunt, extraque animam existunt, atque proinde semper ad suscipiendam actionem parata esse nequeunt. 7 Sed de his quidem exacte magis pertractare alibi opportuna se se offeret occasio.

Iam 1 verò hoc tantum in presentia determinatum sit, quoniam id, quod potentia dicitur, multiplex est, 2 aliud quidem in potentia remota ad actum primum, ut si dicamus, puerum ad militaris artis acquirendum habitum potentiam habere, 3 aliud verò in potentia dumtaxat ad actum secundum, & operationem, ut si dicamus, hominem militari arte præditum exercitui præesse, ac ipsum regere posse: 4 sensitivam quoque facultatem in priori potentia esse, cum ex semine educi anima, ac extrahi potest, in posteriori autem, cum genita iam existens actu operari apta est.

Quoniam 1 autem differentia, qua sensus est potentia remota in actum primum, atque ex proxima potentia in actum secundum, & operationem ducitur, proprijs nominibus caret, 2 determinatum verò est, transitum est potentia remota per veram generationem, atque alterationem fieri, eum autem, qui est proxima potentia transitum sit, perfectiva dumtaxat

dumtaxat alteratione ab externo procedente obiecto perfici, ac diversos proinde hos transitus esse; 3 necesse est ipso pati, & alterari tanquam proprijs nominibus ad utrumque transitum declarandum uti. Ex his ergo aliquam sensitivæ facultatis descriptionem in ordine ad operationem, quam ab externo patitur obiecto inferre licet, 4 si dicamus sensum potentia quid tale esse, quale actu obiectum est. Cum enim sensatio, quæ propria eius videtur operatio, ab externo obiecto in sensorium agente fiat, iure sensum aliud non esse affirmamus, quam potentia id, quod actu obiectum est. 5 Ex his manifestum quoque est, sensum cum patitur dissimilem obiecto esse, 6 postquam verò passum est, actione ab externo recepta obiecto ipsi iam similem esse, ac tale quid, quale obiectum est.

Iam sensitivæ animæ facultatem ab exteriori obiecto tanquam ab agente pati, atque in actum duci perspicuum est. Antequam ergo explicemus modum, quo sensus ab externo patitur obiecto, atque in actum ducitur, singulorum externorum sensuum cognoscere naturam, eorumque operationes, quatenus ab externis proveniunt obiectis, considerare oportet. Hoc enim probè constituto facile perspicemus, quomodo sensus

R 2 com.

3 necesse est ipso pati, & alterari, tanquam proprijs nominibus uti.

4 Sensitivum autem potentia est tale, quale iam actu sensibile, sicut dictum est.

5 Patitur igitur non simile existens.

6 Passum autem assimilatum est, & est, quale illud.

communiter sumptus ab externo patⁱ obiecto, atque in actum duci queat, perfectamque sensus cognitionem habebimus.

Dicendum¹ igitur de singulis sensibus est, ac prius aliqua de sensibilibus obiectis, ut expositum superius ordinē seruemus, præmittenda sunt. Et quoniam sensibilis nomen ambiguum est, sensibilia distinguere oportet, ut cognoscamus à quonam sensibili obiecto ad cuiusque sensus naturam indagandum procedere debeamus.² Sensibile itaque trifariam dicitur. Sensibile enim quedam per accidens sentiuntur, & illorū quidem alia sunt propria vniuscuiusque sensus, alia verò pluribus communia.

³ Id autem sensibile proprium dico, quod ab vnico dumtaxat percipitur sensu, eiusque adæquatum obiectum est, ⁴ & in quo iudicando sensus decipi nequit, si requisitam sensibile ad sensorium habeat distantiam, qua facillime à sensu percipi queat, & sincerum existat medium re nulla exteriori obstructum & impeditum, perfectamque sensorium incolume, & valens constitutionem sit nactum, qualem habere putantur animalia, quibus imperfectos natura sensus largita non est.⁵ Hoc modo nec visus in iudicando colore fallitur, nec auditus in audiendo sono, nec gustus in

percipiendo sapore. ⁶ At verò tactus obiectum adæquatum plures videntur esse contrarietates, quæ ad vnum commune genus haud facillè reducuntur: quastamen absque deceptione cognoscit sensus. ⁷ De his igitur vnusquisque sensus iudicat, eaque veluti propria, & adæquata respicit obiecta, ac minimè sentiens fallitur. Neque enim visus colorem iudicans decipitur, sed inuestigans subiectam naturam, neque auditus sonum percipiens fallitur, sed scire id cupiens quod personat, aut vnde personet. Necessè etenim est potentiã, que patiando agit, omnibus necessarijs ad rectè operandum positis circa propriū, & adæquatum obiectū rectè, perfectèque operari. ⁸ Hæc igitur sensibilia vniuscuiusque sensus propria videntur.

Communia¹ verò sunt hæc motus, quies, numerus, figura, & magnitudo, quæ nullum peculiarem sensum ut adæquatam respiciunt potentiam, sed à pluribus singillatim sumpta ex necessitate cognoscuntur. ² Etenim sensibilis aliquis motus & tactu, & visu percipitur. Atque hæc de sensibilibus per se dicta sint.

Sensibilia¹ autem per accidens sunt, quæ proprijs accidunt sensibilibus, atque ijs dumtaxat adnexa percipiuntur, ut si album sit Diaris filius. ² Hoc enim per accidens sentitur, quoniam accidit albo,

⁶ Tactus autem plures habet differentias.

⁷ Sed vnusquisque indicat de his & non decipitur, quod color sit, neque quod sonus, sed quid sit coloratum, aut vbi, aut quid sonans.

⁸ Talia igitur dicuntur propria vniuscuiusque.

Tex. 64.

¹ Communia autem motus, quies, numerus, figura, magnitudo: huiusmodi nullius sunt propria, sed communia omnibus.

² Etenim & tactu motus aliquis sensibilis, & visu.

Tex. 65.

¹ Secundum accidens autem dicitur sensibile, ut si album sit Diaris filius.

² Secundum accidens enim hoc sentit, quoniam accidit albo hoc, quod sentit.

Tex. 63.

¹ Dicendum autem & secundum vnusquemque sensum, & de sensibilibus primo.

² Dicitur autem sensibile tripliciter: quorum duo quidem dicimus per se sentiri, vnum autem secundum accidens; duorum autem aliud quidem proprium est vniuscuiusque sensus, aliud autem commune omnium.

³ Dico autem proprium quidem quod non contingit alio sensu sentiri,

⁴ *Themiſtius Simplicius Philosophus.*

⁴ & circa quod non contingit decipi;

⁵ ut visus coloris, & auditus soni, & gustus saporis.

3 Quapropter nihil patitur, secundum quod huiusmodi est à sensibili.

4 Sensibilem autem secundum se propriè sensibilem sunt propria, & ea, ad quæ nata est substantia vniuscuiusque sensus.

bo, ad quod per se terminatur sensatio. 3 Quapropter sensus ab hoc sensibili, quatenus tale est, nihil patitur, quandoquidem propriam in sensorium haudquaquam imprimit speciem, sed ex eo sensationem causat, quod proprio substantia sensibili, à quo per se immutari sensus potest. 4 Quoniam ergo relictis sensibilibus per accidens inter ea, quæ per se sensibilia dicuntur, principem locum obtinent, quæ propria sunt, ac veluti adæquata obiecta essentialiter vnusquisque respicit sensus, horum inuestigare naturam in singulis sensibus pertractandis necesse est; quandoquidem his cuiusque sensus perfectam cognitionem habebimus.

At verò quia præcipuè de sensibus in ordine ad proprias operationes agere intendimus, ad perficiendas autem operationes quas ab obiectis patiuntur sensus, medium necessarium est, per quod transmittantur species, quibus in sensoria agunt obiecta, de visu prius, in quo euidentius patet medium agemus, à proprio eius obiecto exordium capientes, vt propositum superius ordinem seruemus.

Proprium¹ igitur obiectum, ad quod visus suapte natura fertur, visibile est.

² Duplex autem esse visibile contingit, & colorem, & aliud quoddam innominatum

natum, quod significari quidem potest, si omnia, quæ noctu lucent dicamus, nullum tamen commune nomen impositum habet. 3 Sed de his posterius manifestum erit. Nec verò quis putet, quoniam duplex visibile est, duplicem quoque visum esse. 4 Nam visibile, & adæquatum visus obiectum re vera vnum tantummodò est, nempe color, quandoquidem omne visibile esse colorem oportet. Atque hoc modo lux quoque ipsa, siue profluat ex corpore lucido, siue in perspicuo terminato ob receptionem luminis resultet, rationem coloris habet, albedinisque naturam excellenti quodam modò participat. Immò & primario lux nomen coloris meretur, primumque ideo visibile dicitur, quoniã ipsa per se sola visum terminat, & ratio est, ob quam alij colores apti sunt mouere visum. Neque enim cerni posset color, nisi ab ipsa luce in se recepta perfectionem, potentiamque proximam ad visum permouendū nancisceretur. 5 Hic autem color, qui suapte natura mouet visum (perfectum colorem dico in-existentē corporibus, quæ haud sunt visui peruia) non is est, quem obtinent in profundo corpora, sed is, qui in reali, & physica terminati corporis superficie inest, quæ per se visibilis est, non quidem ratione, ac definitione, quæ in hoc

dicere, innominatum autem existit.

3 Manifestum autem erit procedentibus maximè.

4 Visibile enim est color.

5 Hic autem est id, quod in eo, quod secundum se visibile est.

Thomistius Philoponus.

6 Secundum se autem, non ratione, id est, quoniam in se ipso habet rationem, & visibile est.

Tex 66.

1 Cuius igitur est visus, hoc est visibile.

2 Visibile autem est & color, & quod oratione quidem est

hoc essentialiter ipsi competat, sed ex eo, quod in se ipsa colorem habet, quo percipi à visu apta est.

Si igitur ¹ colorem, ut refertur ad visum propria eius operatione spectata describere liceat, dicendum est ipsum perspicui existentis in actu motuum esse, seu speciei sensibilis in perspicuo illuminato productivum, ² atque ex hac proprietate naturam ipsius, quatenus refertur ad visum constitui. ³ Quare cum perspicuum actu non sit nisi illuminatum, color autem perspicui existentis in actu motuus est, absque lumine haudquaquam visibilis erit color, sed omnis cuiusque rei color in lumine dumtaxat videri poterit. ⁴ Unde luminis quidditatem, ac definitionem, ut operationis ab ipso prodeuntis colore percipiamus naturam, cognoscere oportet.

At quia perspicuum in luminis definitione sumitur, de perspicuo prius agendum est.

Quoniam ¹ ergo dari perspicuum notissimum est, ² congrue, apteque ipsum in tota substantia lumine perfusum describetur, si id esse dixerimus, quod visibile quidem est, non secundum se, quemadmodum superficies, ² ut uniuerse dicam, & perspicua omnia quatenus interminata, ac visioni sunt peruia complectar, ³ sed propter externum, ac realem

lem in obiecto existentem colorem, quem ob species ab ipso promanantes imbibe, atque ad oculum transmittere aptum est. Dum enim realem obiecti colorem per ipsum illuminatum perspicuum sensibilibus productis speciebus transparentem aspiciamus, ipsum quoque perspicuum necessario cognoscimus, mediante quo propriam coloratum obiectum in sensorium actionem exercens visuæ representatur potentia, atque ab eadem percipitur. ⁵ Sunt autem corpora perspicua aer, & aqua, & solidorum corporum multa, ut vitrum, cristallum, orbis caelestes, & alia huiusmodi. Hac enim omnia, etsi aequae perspicua non sint, sed alia magis, alia minus, eadem tamen ratione perspicuitatem habent, & quatenus perspicua per se videri nequeunt, sed propter alienos dumtaxat per ipsas species ad sensorium delatos colores. ⁶ Nec verò aer, ut aer, & aqua, ut aqua perspicuitatem nata sunt, sic enim solus aer, aut aqua perspicua essent, ⁷ sed omnia tum coelestia tum inferiora corpora, quatenus in communi quadam analogica facultate recipiendi lumen conueniunt, perspicua esse arbitrandum est.

Lumen ¹ igitur, si ordinem, quo efficiendam respicit visionem spectemus, actus, & perfectio est perspicui existen-

S
tis in

Tex. 67.

¹ Omnis enim color motuus est eius, quod est secundum actum perspicui.

² Et hoc est ipsius natura.

³ Unde non est visibilis sine lumine, sed omnis cuiusque color in lumine visibilis.

⁴ Ex quo de lumine primo dicendum quid est.

Tex. 68.

¹ Est igitur aliquid perspicuum: perspicuum autem dico, quod est quidem visibile, non autem secundum se visibile,

² Themistius, Averroes.

² ut simpliciter dicam,

³ sed propter externum colorem.

⁵ Huiusmodi autem est aer, & aqua & multa solidorum.

⁶ Non enim secundum quod aqua, neque secundum quod aer perspicuum est, ⁷ sed quoniam est natura eadem in his utrisque, & in perpetuo illo quod sursum est corpore.

Tex. 69.

¹ Lumen autem est actus luminis perspicui, secundum quod est perspicuum.

2 Potentia autem in quo hoc inest, & tenebræ.

3 Lumen autem ut color est perspicui, cum est actu perspicuum,

• S. Thomas.

4 ab igne, aut huiusmodi quale, quod sursum corpus.

5 Etenim huic aliquid inest unum, & idem.

6 Quid igitur perspicuum, & quid lumen dictum est,

7 quod neque ignis est, neque corpus, neque defluxus corporis ullius (esset enim utique aliquod corpus, & sic)

8 sed ignis, aut huiusmodi cuius presentia in perspicuo: neque enim duo corpora in eodem simul esse possibile est.

• Themistius Simplicius.

tis in actu, quatenus perspicuum est. 2 Hoc autem quod potestate perspicuum est, ac veluti materia lumen, ut actum, ac perfectionem suscipit, id esse videtur, quod æque ad lumen, ac tenebras potentiam habet. Manifeste autem hæc luminis definitio declarari potest. 3 Nam lumen, ut color, inest in perspicuo. 4 Quemadmodum enim in perspicuo, si terminetur, atque aptum reflectere visionem fiat, perspicuitatis vicem inherens gerit color, quo perspicuum actu coloratum dicitur; ita in eodem perspicuo, quatenus interminatum, ac visioni peruium est, pro colore inest lumen, quo perspicuum actu perspicuum efficitur. At si quæras agens à quo lumen in perspicuum inducatur, 4 id esse videtur ignis & astra, quæ in cælesti corpore insunt. 5 Hæc enim lucem quandam analogicè communem habent, qua lumen producere in perspicuo apta sunt. 6 Quid igitur sit perspicuum, & lumen dictum est. 7 Neque enim lumen est ignis, neque corpus, neque ullius corporis defluxus (sic enim aliquod esset corpus) nisi duo simul corpora esse, & lumen, & aerem dicamus, quod tamen absurdum esse manifestum est, 8 sed ignis aut corporis lucidi presentia in perspicuo, seu actus, ac perfectio perspicui à corporis lucidi presentia dependens.

Proba-

Probari hoc potest, nam oppositorum oppositæ videntur rationes, at lumen tenebris opponitur, 2 tenebræ autem sunt priuatio habitus, ac perfectionis, quæ à presentia corporis lucidi in perspicuo emanat, 3 ergo lumen existens in perspicuo habitus, ac perfectio erit, quæ proprium esse à lucido presente corpore incessanter habet. Non igitur fieri potest, ut lumen sit corpus, quod nec formam, & habitum dici, nec ab alio in suo esse pendere possibile est. 4 Atque haud rectè existimauit Empedocles, & si quis alius dixit lumen esse corpus, ac per aerem inter cælum, ac terram interiectum ferri, & in eo successione quadam extendi, nosque id ipsum ob magnam celeritatem motus latere: haud inquam rectè existimauit Empedocles, 5 quoniam hoc & rationis metas egreditur, & clarè ijs, quæ apparent, aduersatur. 6 Etenim sensu iudicant homines, immensum propè aeris spatium temporis momento permeare lumen, ac duce ratione putant, in paruo quidè spatio exigui fortasse corporis motum ob celeritatem latere, 7 sed ab ortu Solis ad occasum, tam immenso itinere, tam vasti corporis motum deprehendi non posse, difficillimum creditu esse arbitrantur.

Quæres quam ob causam perspicuum

S 2 à colo-

Tex 76.

1 Videtur autem lumen contrarium esse tenebris.

2 Simplicius Themistius Philoponus.

3 Sunt autem tenebræ priuatio huiusmodi habitus à perspicuo.

4 Quare palam quod & huius presentia lumen est.

5 Et non rectè Empedocles aut si quis alius sic dixit, quæ feratur lumen, & extendatur inter terram, & cælestes, nos autem lateat.

6 Hoc enim est & præter eas quæ in ratione veritatem, & præter eas, quæ videntur.

7 In paruo enim spatio lateret nos,

8 ab Oriente autem in occidentem latere magna quidem multum petitio est.

à colore pati, ac sensibiles coloris species suscipere aptū sit? Respondeo hanc assignari posse causam, quia colore destitutum est.

Manifeste ¹ quidem hoc patet, nam id corpus ab externo colore pati, eiusque species recipere, atque ad sensorium transmittere potest, quod priuationem coloris habet, aptitudinemque ad ipsū suscipiendum per se absque alicuius extranei admixtione, atque omnino id quod est alicuius susceptium illo ex necessitate caret, ² quemadmodum soni capax subiectum videtur, quod soni expertus est. ³ At perspicuum, seu id quod est actu per se inuisibile, videri tamen aptum absque alicuius extranei admixtione, si terminetur, ⁴ aut saltem visibile vix est, suapte natura priuationē coloris habet, quo id corpus dumtaxat præditum est, quod terminatum, ac minimè visioni peruium existit. Perspicuum igitur quatenus perspicuum est ab externo colore pati, eiusque species recipere, atque ad sensorium transmittere potest. ⁵ Atque vix quidem, seu per aliud visibile perspicuum esse, quatenus perspicuum est, clarè tenebrosum docet perspicuum, quod secundum se acceptum, ac nulli positivo commixtum visibili, ex eo, quod tenebris subijcitur, ab ipso cognoscitur visu, seu potius ab intel-

Tex. 71.

¹ Est autem coloris quidem susceptium, quod sine colore:

² soni autem, quod sine sono.

³ Sine colore autem diaphanum, & inuisibile,

⁴ aut quod vix videtur.

⁵ Quale videtur quod tenebrosum est.

intellectu, dum à nullo exteriori sensibili immutatur visus, actumque visionis elicere conatur. Quamquam & ea sit perspicui natura, vt per se videri nequeat, recepto etiam lumine, sed ratione immutationis dumtaxat ab externo prodeuntis colore. Nec verò conturbet aliquem perspicuum ratione luminis actu perspicuum esse. ⁶ Nam perspicuum quatenus efficiendam respicit visionem, ob susceptum lumen actu est, quoniam vt sic à visibili pati obiecto, ac immutari potest, ablato autem lumine sola potestate, ac materialiter acceptum perspicuum est, atque etiam existit actu, si eius naturam absolutè acceptam consideremus, quatenus à lumine dumtaxat perfici, atque actuari potest. ⁷ Idem enim secundum se acceptum perspicuum modo lumen recipit, modo priuationem luminis, ob quam esse tenebræ dicuntur.

At dicet quispiam falsum id esse, quod supra asseruimus, obiectum visibile colorem esse, ac sine lumine videri nullo pacto posse. Nam plura sunt, quæ absque lumine videri queunt, vt noctiluca, quorundam animalium oculi, & alia, quæ noctu lucent, falsum ergo est fieri non posse, vt absque lumine perficiatur visio.

Sed ¹ plane huic obiectioni satisfactum erit, si dixerimus haudquaquam omnia

⁶ Huiusmodi autem perspicuum quidem est, sed non eum est actu perspicuum, sed cum potentia.

⁷ Eadem enim natura quandoque quidem tenebræ, quandoque autem lumen est.

Tex. 72.

¹ Non omnia autem visibilia in lumine sūt, sed solū vnus cuiusque proprius color.

omnia externo diei existente lumine videri, sed proprium dumtaxat cuiusque rei colorem. ² Quædam enim sunt, ut ignea, ac lucentia, quæ cum noctu solum videri apta sint, vnicò nomine appellari nequeunt, ut fungus, cornu, capita piscium, squammæ, & quorundam animalium oculi, quorum insita lux externa solis luce offusa, & obscurata in tenebris dumtaxat videri potest. ³ At proprius eorum color ab interna luce distinctus, quatenus ille ex opaco admixto, hæc ex prædominio ignis resultat, etsi in tenebris non appareat, adeo remisso, ac debili ab hac luce prodeunte lumine, ut existentes patefacere colores nequeat, externo tamen diei lumine verè immutato perspicuo cernitur. ⁴ Propter quam vero causam hæc, quatenus lucent, videantur in tenebris, ad positam soluendam obiectionem determinare necesse non est.

Quare ¹ hoc tantum in præsentia manifestum sit, omne quod in lumine videtur, colorem esse, ac proinde colorem, absq; lumine haud visibilem esse.

² Hęc .n. est coloris essentia, ut perspicui existētis in actu motius sit. ³ Actus vero perspicui lumen est: ex quo fit lumen, propterea quod in definitione coloris, quatenus visū respicit, assumitur

ad

ad coloris visionem efficiendam ex necessitate requiri. ⁴ At colores per solum medium ^a perspicuum illuminatum visibiles esse manifestum est. ⁵ Nam si quis id, quod colore præditum est, supra organum visus immediate ponat, nulla certe fiet visio, medium ergo perspicuum illuminatum intercedere oportet, ⁶ ita ut color prius agat in medium perspicuum, sensibile in eo imprimendo speciem, ⁷ atque ipsum postea medium oculo proximum visus sensorium moueat, ac visuam determinet facultatem per sensibilis impressionem speciei ad actum visionis eliciendum. Quapropter visus potentia passiva est, quæ medio perspicuo illuminato ab ipso colore patitur, atque immutatur.

Ex his ¹ patet haud recte ^a opinatum esse Democritum asserentem medio existente vacuo distinctè omnia, exquisiteq; videri, atq; formicam etiam in cælo positam exacte; ac perfecte cerni posse, propterea quod medium plenum radiorum ab oculo emissionem qua fieri visionem putabat, impedire, ac retardare aptum esset. ² Etenim id ipsum accidere impossibile est. ³ Visio namque fit patiente aliquid sensorio, ⁴ at fieri non potest, ut immediate sensorium ab ipso reali, ac materiali patiatur colore, experimur enim sensibili su

pra

² Quædam enim in lumine quidem non videntur, in tenebris autem faciūt sensum, ut quæ ignea videntur, & lucentia, innominata autem sunt hæc vno nomine, ut fungus, cornu, capita piscium, & squammæ, & oculi.

³ Sed nullius horum videtur proprius color.

⁴ Propter quam autem causam hæc videntur, alia ratio

Tex. 73.

¹ Nunc autem in tantum manifestum est, quod id quidē, qđ in lumine videtur color est: vnde non videtur sine lumine.

² Hoc enim erat ipsi colori esse, motiuum esse secundū actum perspicui.

³ Actus autem perspicui luminis est.

⁴ Signum autem huius manifestum.

^a Themistius Simplicius.

⁵ Si quis enim ponat id, quod habet colorem, super ipsum visum non videbit.

⁶ Sed color quidem mouet perspicuum, puta aerem:

⁷ ab hoc autem cōtinuo existente mouetur sensorium.

Tex. 74.

¹ Non enim bene hoc dicit Democritus opinatus si fieret vacuum quod mediū est, perspicui utique exquisite, etiam si formica in cælo esset.

² Hoc enim impossibile est.

³ Patiente enim aliquid sensorio ut ipsum videre.

⁴ Ab ipso igitur qui videtur, colore impossibile est.

7 Relinquitur igitur quod à medio.

6 Quare necesse est aliquid esse medium.

7 Vacuo autem facto nedum exquisitè, sed omnino nihil videbitur.

8 Propter quam igitur causam colorem necesse est in lumine videri, dictum est.

9 Ignis autem in vtrisque videtur, & in tenebris, & in lumine, & hoc ex necessitate,

10 Perspicuum enim ab hoc perspicuum fit.

Text. 75.

1 Eadem autem ratio est & de sono, & odore.

2 Nihil enim ipsorum tangens sensorium facit sensum.

3 Sed ab odore quidem, & sono medium mouetur, ab hoc autem sensorium vtrique.

pra sensum posito haud fieri sensationem.
 5 Quare ipsum dumtaxat medium est, à quo sensorium species ab ipso colore productas patitur. 6 Quoniam ergo medium ex necessitate esse ostendimus, clarum est 7 existente vacuo, non modo exquisitam, sed ne ullam quidem fieri visionem posse. 8 Quam igitur ob causam necesse sit colorem in lumine videri ex dictis manifestum est. Licet vero dictum iam sit, quaedam in externo dumtaxat diei lumine videri, quaedam autem in solis tenebris cerni, 9 existimare tamen oportet quaedam visibilia esse, quæ tum in externe diei lumine, tum etiam in tenebris aspiciuntur, quemadmodum ignis, carbo, & flamma. 10 Hæc enim propter insitam lucem per se illuminare perspicuum, atque visuam mouere potentiam ab externo haudquam lumine offusa possunt, etsi per accidens existente Sole ob ipsius cernuntur lumen.

At 1 non solum visus medium requirit à quo actionem ab obiecto visibili prodeuntem patitur, sed etiam auditus, & olfactus ob existens medium à sono, & odore immutantur. 2 Eadem etenim ratione consideranti patet nihil eorum sensorium tangens sensationem facere, 3 sed ab odore quidem, ac sono immutari medium, sensibili in eo

im-

impressa specie, ab hoc autem sensus vtriusque sensorium pati sensibilem transmissam speciem suscipiens. 4 Si quis enim supra sensorium, vel id quod sonat, vel id quod olet posuerit, nulla profecto continget sensatio, 5 quoniam ex hoc sensum à sensibili quatenus sensibile est, læsionem pati accidet, fortissima existente actione, quam suapte natura sensibile naturalium agentium more in partes sibi propinquas agit. Quod tamen asserere non licet, cum à sensibili, quatenus sensibile est, mirum in modum recreetur, ac perficiatur sensus. 6 Quare idem quoque de tactu, ac gustu dicendum videtur, etsi maxime lateat. 7 Propter quam vero causam id contingat, posterius determinandum est.

Sed experientia quoque auditum, & olfactum indigere medio ad proprias efficiendas sensationes comprobatur.

Nam 1 medium quidem, quod à sono patitur, aer est, id vero quod ab odoribus immutatur proprio caret nomine, commune quid aquæ, & aeri existens. 2 Quam admodum enim hæc duo elementa communem hanc conditionem habent ut quatenus perspicua sunt species colorum ad sensorium visus deferant, sic etiam quatenus innominata quadam, & communi affectione prædita sunt, ad sensorium olfactus odorum species

T

trans-

4 Cum autem super ipsum sensorium aliquis apposuerit, olens aut sonans, nullum sensum faciet.

a *Simplicius. comment. 129.*

5 De tactu autem, & gustu se se quidem similiter habet, non autem videtur.

6 Propter quam autem causam posterius erit manifestum.

Text. 76.

1 Medium autem sono quidem aer est, adori autem innominatum est.

2 Communis enim quadam passio in aere & aqua, ut perspicuum colori, sic est habenti odorem, quod in vtrisque his inest.

3 Videntur enim & animalia aquatica habere odoris sensum.

4 Sed homo, & pedibus ambulantium quaecunque respirant, non possunt odorare, non respirantia.

5 Causa autem & de his posterius dicetur.

Tex. 77.

7 Nunc autem primum de sono, & auditu determinemus.

2 Est autem duplex sonus: alius enim actus quidam est,

3 alius autem potentia.

4 Quaedam enim non habere sonum dicimus, ut spongia, lanam:

5 quaedam autem habere, ut aes, & quaecunque solida, & leuia sunt,

6 quoniam possunt sonare, hoc autem est, inter ipsum, & auditum facere sonum actu.

Tex. 78.

7 Fit autem secundum actum sonus semper alicuius ad aliquid, & in aliquo.

transmittunt. 3 Animalia enim, quae versantur in aquis, odoris quoque sensum habent. 4 Atque licet homo, caeteraque animantia, quae in terra degunt, ac respirant, absque respiratione olfacere nequeant, ea tamen quae versantur in aquis, propterea quod minimè respirant, absque respiratione olfacere possunt. 5 Causa autem de his posterius manifesta erit.

Iam de visu in ordine ad propriam operationem, quam per medium ab obiecto visibili patitur, diximus.

Nunc de sono, & auditu, quoniam per magis notum, ac manifestum, quam reliqui sensus, ac sensibilia operantur medium, priori loco agendum est. 2 Duplex autem sonus videtur, alius quidem actus, qui à corporibus sonantibus editus iam est, ac sensum, si adsit, immutat: 3 alius verò potentia, qui ab iisdem corporibus sese percutientibus edi potest. 4 Nam corpora quaedam sunt, quae neque actu, neque potentia obtinent sonum, ut spongia, & lana, & quaecunque corpora absque vlla resistentia cedunt: 5 quaedam verò, quae potentia continent sonum, ut aes, & quaecunque solida, ac leuia sunt, 6 quoniam sonare possunt, hoc est, sonum, & in medio, & in sensorio auditus actu efficere.

Tria verò ad sonum actu efficiendum concurrunt, percutiens, percussum, & medium,

medium, quod veluti subiectum suscipiat sonum ex ictu corporum editum. Manifestum hoc est. 7 Nam ex corporum ictu existit sonus, 3 vnum ergò cum sit, sonum fieri impossibile est. Consequenter patet, 4 quoniam aliquo existente ictu & percutiens, & percussum existere oportet, 5 sic igitur, & in sono, quod ex ictu corporum fit, & percutiens, & percussum reperiri necesse est. Nec verò ad sonum edendum haec tantum sufficiunt, sed ipsum quoque medium necessario adest. 6 Nam corporum ictus a haudquaquam fit, nisi aliud latente motum suscipiens ictum intercedat, & hoc medium esse videtur, sonus ergò medio existente fit, in quo tanquam in subiecto inest. Quare tria ad sonum actu efficiendum concurrunt, & percutiens ut agens, & percussum ut patiens, & medium ut subiectum, in quo suscipi, ac deferri sonum oportet. Nec verò conturbet aliquem sola in aere agere agitata corrigia. Nam densatus aer, ne distrahatur, percussi officium subit, eique proxima aeris pars medij locum obtinet. Atque ut horum inuestigemus naturam, quae ad sonum efficiendum concurrunt. 7 Sciendum est quemadmodum diximus, non ex quorumlibet corporum ictu sonum existere. 8 Nam se se percutientes lanæ, quoniam facillime cedunt, ac minimè

2 Percussio .i. est quae facit.

3 Vnde & impossibile est, cum sit vnum, fieri sonum.

4 Aliud enim est quod verberat, & quod verberatur.

5 Quare sonans ad aliquid sonat.

6 Ictus autem non fit sine latente motu.

a. Simpliciter.

7 Sicut autem diximus, non quorumlibet ictus sonus est.

8 Nullum enim sonum faciunt lanæ, etsi percutiantur.

minimè interceptum excutiunt aerem in minutissimas contractum partes, perq; meatus, ac poros egredientem, nullū propè sonum edunt. ⁹ Aes autem, atq; læuia quæq; corpora, & concaua ad sonum efficiendum esse apta videntur. ¹⁰ Etenim aes, quoniam læue est, vniuersum, ac minimè fractum aerem aceruatim extrudens personat. ¹¹ Concaua autem corpora ex eo, quod inclusus, & agitated aer facile exire nequit, variasq; proinde corporis partes sæpè reflectens concutit, varios edunt sonos; quemadmodum in cymbalis, similibusque instrumentis accidit, cum ictu chordarum per media foramina in ipsam instrumenti cauitatem extruditur aer.

Sciendum ¹ præterea est aerem, & aquam ² ad sonos transfuehentos, atq; ad sensorium auditus deferendos apta esse; quandoquidē hæc corpora eo cieri motu possunt, qui similis aeris motui sit ex corporum ictu compressi, ac proinde species ab ipso prodeuntes sono excipere, atque deferre queunt. Existimandum enim est certum quendam motum ex detrusione aeris ob collisionem corporum in medium impressum necessariam dispositionem esse ad soni species deferendas, quemadmodum lumen ex parte mediij requiritur ad species coloris suscipiendas. ² Ex quo patet

⁹ Sed æs, & quæcumq; læuia, & concaua sunt.

¹⁰ Aes quidem quoniam læue est.

¹¹ Concaua autem reflexione faciunt multos ictus post primum non potente exire quod motum est.

Tex. 79.

¹ Amplius auditur & in aere, & in aqua,
a Simplisius Philoponus Auerroes.

² sed minus.

ret aquam ob crassitiem ineptam ad talem motum perfectè consequendum, obscurè solum, ac diminue geniti iam soni species deferre posse. Verumtamē realis sonus ex solidorum corporū ictu genitus, in ipso dumtaxat aere suscipitur, quoniam is suapte natura difflabilis solidis collis corporibus cedere, ac minimè fractus eorum ictum admittere potest. Aqua verò ob propriam crassitiē difficile, ægregq; mobilis prius diffluit, quam solidorum corporum ictus fiat, ac proinde nullum edit sonum, quemadmodum experiri quilibet potest, si existens in mari palmas intra aquam percutiat: cum tamen necesse sit editū in aere sonum deferri per aquam posse, vt existentes in mari excitet pisces, exiguo ad specierum soni delationem in medio requisito motu, quo à præcedentibus aeris partibus motis aqua cieri apta est. ³ Nec verò putet quispiam solum aerē, aut aquam effectrices soni causas esse. ⁴ Nam ex solidorum corporum ictu efficitur sonus, qui in intercepto, compressoq; aere veluti in proprio subiecto gignitur, ac suscipitur. ⁵ Tum verò aer ex ictu solidorum corporum soni susceptivus est, cum percussus, ac motus ictum sustinet, ac minime distractus elabitur, sed vniuersus à corporibus sese percutiētibus aceruatim comprimitur, ac

³ Non est autem soni domini-
nus aer, neque aqua,

⁴ sed oportet solidorum per-
cussionem fieri ad inuicem,
& ad aerem.

⁵ Hoc autem fit, cum permanet percussus aer, & non dissipatur.

b Themistius Auerroes.

6 Vnde si velociter, & fortiter percussatur, sonat.

7 Oportet autem vt motus ferientis anticipet fractum aeris,

8 sicut si aeruum aut cumulum arenæ percussat aliquis latum velociter.

ac exilit. 6 Vnde fit aerem celeriter, ac vehementer percussu oportere, vt sonum edat, 7 sic enim corporum ictus aeris fractionem praue nit, & non prius elabitur, ac dissipatur aer, quam solidorum corporum ictus fiat. 8 Hoc manifestè contingit, cum quis aeruum, aut cumulum arenæ percussit. Si enim baculus, quo plaga infligitur, celeriter delatus percussat, ita vt cumuli dissolutionem anticipet, sonum edit, si verò tardè feratur, ac prius dissoluatur cumulus, quam ictus fiat, haudquaquam personare videtur. Atque hinc accidit, cum aliquid celeri per aerem cietur motu, aliquem sonum edere, propterea quod vnitus, ac minimè fractus percussitur aer, atque non solum medij, sed etiam percussi vicem gerit.

Quæres quomodo reflexus, ac geminatus fiat sonus, quem Echo appellant.

Respondeo: tum Echo, seu geminatum fieri sonum, cum ab aere in concauo aliquo loco incluso, existente vno, maximeque desato ob cauitatem loci, à quo ambitur, ac prohibetur diffundi, motus aer, ob solidorum corporum ictum, ac editi iam soni species deferens, perinde, ac pila ad parietem allisa repellitur, atque ad sensorium auditus redit. Sic enim species à priori emanans sono, atque in moto aere suscepta, cum ulterius

rius progredi nequeat, ob aerem loci cauitatibus adiacentem reflectitur, & ad sensorium recurrens eundem exitu corporum editum, ac perceptum sonum in eodem representat loco, in quo facta reflexio fuit; quemadmodum etiam alicuius visibilis obiecti species, ad aliquod speculum allisæ, ac repercussæ proprium in speculo representant obiectum. Arbitrandum enim est percussio aere ob collisionem corporum, ac reddente sonum, ab eo expulso contiguum aerem successiuè in circulum ratione partium moueri, quemadmodum in aqua lapillo iniecto contingere videmus, itaque speciem à sono procedentem deferre, cuius postremæ partes motus obstaculum inuenientes retrocedunt, ac posteriores proximas mouent partes, in quibus soni species reflexa ad sensorium delata peruenit. 2 Necesse autem est reflexos quidem, ac reciprocos semper sonos fieri, etsi lateant, obque exilitatem sensum effugiant. 3 Perinde enim in sono, ac in lumine accidere oportet. 4 Nam semper lumen repercutitur, & si non repercuteretur, in eo dumtaxat loco esset lumen, ad quem radij Solares in rectum proiecti pertingerent, alibi verò tenebræ omnino essent. Aliqua ergò semper luminis reflexio fit, manifesta quidem, si in corpus tersum, ac politum inci-

2 Videtur autem semper fieri Echo, sed non clara.

3 Quia accidit in sono, sicut & in lumine.

4 Etenim lumen semper repercutitur: non enim fieret vbiq; lumen, sed tenebræ extra locum Sole illustratū.

TEX. 80.

1 Echo autem fit, quando ab aere, vno facto propter vas, quod terminauit, & prohibuit frangi, iterum aer repellitur, quemadmodum sphaera.

incidant radij, obscura autem, si diuersum quid aliud attingat corpus. 5 Quare non sic semper lumen repercutitur, vt ab aqua, aut aere, aut leuibus corporibus, in quibus reflexum lumen, si aliquod obijciatur corpus, vmbra facit, qua proiectum definitur lumen, sed aliquando ab alijs corporibus adeo tenuis, ac debilis reflexit fit, vt propè nullam efficiens vmbra appareat. Eodem igitur modo aliqua semper soni reflexio contingit, quæ tamen clara, ac manifesta non est, nisi cum à concavis, ac leuibus corporibus fit. Hæc enim corpora progredientem aerem æquabili, certoq; latum motu, eadem vnitatem seruata incolumen, eodemq; affectum motu retrocedere, ac redire faciunt.

Ex his, 1 quæ diximus de medio, in quo efficitur, ac transfuehitur sonus ad sensorium auditus, manifestum est iure antiquos Philosophos vacuum esse medium susceptiuum soni affirmasse, 2 quoniam aerem esse vacuum putabant. 3 Hic autem aer tum sonum suscipere, eiusq; species pati, atq; sensum mouere aptus est, cum vnus, & continuus existens ob solidorum corporum ictum, ratione partium vsq; ad sensorium in circulum mouetur. Etsi enim partes aeris, quarum vnaquæque sibi contiguam mouet partem, quoquomodo sint distinctæ, ob rationem

tionem mouentis, ac moti, quia tamen reuera haudquaquam distractæ sunt, & minimè interrupto cientur motu, prodeuntem speciem à sono quem aer inter collisa corpora interceptus obtinet, suscipere, atque ad sensorium deferre queunt. 4 Quoniam verò fragilis, maximeque dissipabilis aer videtur, realem perfecte sonum suscipere nequit, nisi collisa corpora leuia sint, expolita, ac planam superficiem habentia. 5 Sic enim maximè vno existente plano, in quo accidit percussio, vnus, & continuus, seu minimè distractus acervatim comprimetur, atque excutietur aer.

Quare id corpus sonum, quatenus auditum respicit, efficere aptum erit, quod vnus, & continuus aerem, vsq; ad aurem in qua sensorium auditus residet mouere potest: non quia pars aeris inter collisa corpora interiecta, ac realem suscipiens sonum, eadem numero ad aurem mota perueniat, sed quia totus aer inter corpora sonantia, & aurem intercedens vnus, ac minimè fractus existens ob detrusionem aeris ex solidorum corporum ictu, realem edentis sonum, per varios circulos continuo, seu minimè interrupto cientur motu, itaque speciem ab edito promanantem sono ad aurem defert. Nec vero arbitrandum est aerem externum motum ipsum

V

audi-

3 Sed non sic repercutitur, vt ab aqua, aut aere, aut etiam aliquo alio leuium, vt vmbra faciat, qua determinamus lumen.

Tex. 81.

1 Vacuum autem rectè dicitur audiendi dominus.

2 Videtur enim esse vacuum aer.

3 Hic autem est faciens audire, cum mouetur continuus, & vnus.

4 Sed propterea quod fragilis est, non sonat, nisi læue sit quod percutitur.

5 Tunc autem vnus fit simul propter planum, vnum enim est læuis planum.

Tex. 82.

1 Sonatium igitur est, quod motuum est vnus aeris continuitate vsque ad auditum.

a Averros Simplicius.

auditus sensorium immediatè mouere,
 2 quoniam & insitus quidam aer^b au-
 diendi facultati connaturalis in ipso au-
 re inest, 3 qui externo aeri continuus
 existens ab eo delatas soni species reci-
 pit, atque ad sensorium transmittit, 4
 quem molita natura est, vt, & purus
 magis, ac tenuis existēs clariores sono-
 rum species deferret, & sensorium ab
 externi aeris motibus lædi, ac pati pro-
 hiberet. 4 Vnde animal quacumq; par-
 te corporis minimè audit, 5 neque ex-
 ternus aer sonorum species deferēs ad
 quamcūque partem corporis penetrat:
 6 quādoquidem animal, quod per ali-
 quam certam, ac determinatā partem
 moueri oportet, haudquaquam aerem
 cōnatum per omnia diffusum membra
 continet, sed in aure dumtaxat, per-
 inde ac humorem cristallinum dictum,
 quem in oculo tantummodo habet.
 7 Quare vt visio per humorem medium
 in oculo, sic in aure per connatū aerem
 perficitur auditio.

Quemadmodum ergo externus aer
 soni expers est, 1 eò quod facilè diffi-
 pari, ac frangi aptus sit, 2 cum autem
 fuerit ob celerem solidorum corporum
 ictum prohibitus diffundi, tum certò
 agitated motu, qualitatem soni recipit:
 3 sic aer connatus, atq; in auribus com-
 plātatus ob anfractuosos, ac tortuosos
 aurium

aurium meatus suapte natura immobi-
 lis, & quiescens videtur, quatenus nec
 diffunditur, nec alius, atque alius per-
 petuo subit, sed nexu indissolubili sen-
 sorio abhæret. 4 Ex quo aptus ad om-
 nium sonorum differentias clarè, ac di-
 stinctè suscipiendas, atque transuehen-
 das redditur. 5 Quoniam igitur connatū
 hunc aerem, quasi vallum quoddā
 sensorij, in quo auditiva inest facultas,
 obtinemus, editos in aere sonos, cum
 in aquis degimus, percipere valemus:
 6 quandoquidem nec ad ipsum connatū
 existentem aqua penetrat aerem,
 nec aurem ob anfractus, obliquasque
 vias ingreditur. 7 Quod si is aquæ im-
 petus sit, vt aures ingrediatur, interno
 ab aqua aere corrupto, haudquaquam
 audietur sonus, alterato, ac deprauato
 sensu ob contrarias in aqua existentes
 qualitates. 8 Atque idem accidet læsa
 membrana, quæ connatū regit ae-
 rem, 9 quemadmodum & visio defi-
 cit, si laboret pellicula, quæ pupillam
 tegit.

Quod vero aliquis recto, ac bene
 disposito vtatur sensu auditus, ex eò
 clare cognoscitur, 1 quod aure digito,
 aut manu obturata quendam in aure
 bombum sentit, externo ob manus,
 ac digiti appositionem extruso aere,
 atque in angustum redacto sonum
 edente;

2 Auditus autem connatura-
 lis est aeri.

b Themistius Philoponus.

3 Propterea autem quod in
 aere est moto exteriori, qui
 intra est, mouetur.

a Philoponus Themistius.

4 Vnde non vndique audit
 animal,

5 neque quocumque transit
 aer.

6 Non enim ubique habet ae-
 rem, quod moueri debet se-
 cundum partem, animatum-
 que est,

7 sicut pupilla humidum.

a Auerroes Themistius.

Tex. 83.

1 Per se igitur insonus est aer,
 propterea quod facilè diffi-
 pabilis.

a Themistius.

2 Cū verò prohibetur dif-
 sipari, huius motus sonus est.

3 Hic autem in auribus inæ-
 dificatus est, ad hoc vt im-
 mobilis sit,

4 quatenus certè sentiat om-
 nes differentias motus.

5 Propter hæc autem & in a-
 qua audimus,

6 quoniā non ingreditur ad
 ipsum connaturalem aerem,
 se neque in aurem propter
 anfractus.

7 Cū autem hoc accidit, nō
 audit,

8 neque si membrana labo-
 ret,

9 sicut cū, quæ super pu-
 pillam est, pellicula laborat.

Tex. 84.

1 Sed & si quid audiendi, aut
 non, est sonare aurem sem-
 per,

a Philoponus.

a sicut cornu.

3 Semper enim quodam proprio motu mouetur aer, qui in auribus.

a Sed sonus extraneus, & non proprius est.

5 Et propter hoc dicunt audire vacuo, & sonante,

6 quia audimus habente degerminatam aerem.

Tex 85.

1 Verum autem sonat id quod verberat, an quod verberatur?

2 An utrumque, modo autem altero?

edente; 2 quemadmodum & in concavis accidit cornibus, cum interclusus aer ab exteriori mouetur, & ipsum agitat ferit cornu. 3 Semper enim quodam proprio cietur motu aer, qui in auribus inest, quatenus ad sensorium proximum incurrentes defert sonos, quos ipsa audiendi facultas in sensorio posita repente cognoscit. Secus verò accidit cum sensus deprauatus est, insitus enim aer ob extraneos humores crassior, ac densior factus ad transfuehendos sonos ineptus redditur. Nec verò putet quispiam cum obturata aure percipimus sonum, in interno existente aere sonum edi. 4 Nam quilibet sonus, quem agnoscere apti sumus ab exteriori dumtaxat gignitur aere, & congenito haudquaquam aeri proprius est, cum eius officium sit, exterius editum sonum suscipere, atque ad sensorium deferre. Quapropter manifestum est, præter sensorium auditus quendam insitum aerem in auribus esse, quo ut medio vitur natura ad transfuehendos sonos. 5 Hinc autem veteres, & vacuo, & sonante nos audire non iniuria dixerunt, 6 quoniam & per externum aerem, & per insitum quoque perficitur auditio.

Quæres 1 utrum causa generatiua soni sit percutiens, an id quod percutitur? 2 Respondeo utrumque esse causam gene-

generatiuam soni, sed alio, & alio modo. Percutiens enim ut agens, percussum vero ut patiens medium repellendo aerem sonum efficiunt. 3 Nam sonus quædam esse videtur qualitas aeris consequens motum, cum inter collisa corpora interceptus, ac detrusus eo cietur motu, quo ad læuia corpora iactæ pile, atque ab ijs resiliens feruntur. Quare & motus aeris, & resultantis soni causa percutiens erit, quatenus interiectum mouet, ac pellit aerem, percussum verò, quatenus aerem collectum, simulque unitum retinens mouentis, ac pellentis corporis ictum patitur. Sic enim ex horum corporum ictu compressus resiliens aer sonum edit. 4 Ex his patet, quemadmodum diximus, haudquaquam omne quod percutit, ac percutitur in medio compresso aere sonum efficere, ut si acus feriat acum. 5 Sed id, quod percutitur planum, ac sensibili præditum magnitudine esse oportet, ut sensibilis aliqua aeris in eo existens quantitas vniuersa simul excussa resiliat, ac proinde sonum ad facultatem auditiuam excitandam aptum reddere queat.

Quæres quomodo corporum sonantium differentia dignosci queant?

Respondeo 1 corporum sonantium differentias ex sono actu existente nobis innotescere, quemadmodum ex proprio

3 Est enim sonus motus eius, quod potest moueri hoc modo, quo resultat à læuibus, cum aliquis percusserit.

4 Non igitur, sicut dictum est, omne sonat, quod verberatur, & quod verberat, ut si acus feriat acum.

5 Sed oportet quod percutitur regulare esse, ut aer vniuersus resiliat, & concutiat.

Tex 86.

1 Differentia autem sonantium in sono secundum actum ostenduntur.

a Simplicius S. Thomas.

prio actu potentiae, ac rerum essentiae cognoscuntur. 2 Vt enim visus absque lumine colores non percipit, ita nec auditus absque sono in actu corpora sonantia, quatenus grauem, & acutum edere sonum apta sunt cognoscit. 3 Translatiue autem sonus grauis, & acutus dicitur, proprijs à tactilibus qualitatibus desumptis nominibus. 4 Nam quemadmodum in tactu acutum dicitur, quod vehementer sensum exiguo tempore mouet, vt ensis acutus corpora facillime scindens, 5 graue autem quod parum tempore diuturno mouet, vt ensis obtusus difficile scindens corpora, sed trudens; ita in sono contingit, vt ille acutus dicatur, qui vehementer exiguo tempore, ille verò grauis, qui parum tempore diuturno sensum mouet. 6 Ex his patet haud rectè quosdam sensisse, quod velox acutum, quod verò tardum graue esse opinantes; 7 quandoquidem is acutus dicitur sonus, qui celeriter sensum mouet, 8 grauis autem, qui tarde, ac segniter eundem immutat. 9 Perspicuum autem est tactilium, ac sonantiū corporum differentias inter se admodū similes esse. 10 Nam id acute sonans dicitur, quod perinde, ac ensis pungit quodammodo sensorium, ac intimè penetrat, 11 graue autem censetur sonans, quod pellens, ac præmens sensum

2 Sicut enim nō videntur colores sine lumine, sic neque sine sono acutum, & graue.

3 Hæc autem dicuntur secundum translationem à tactilibus.

4 Acutum enim mouet sensum in pauco tempore multum,

5 graue autem in multo parum.

6 Non igitur velox est acutum, graue autem tardum,

7 sed fit illius quidem propter velocitatem motus huiusmodi,

8 huius autem propter tarditatem.

9 Et videntur similitudinem habere cum eo, quod circa tactum, acuto, & contuso.

10 Acutum enim quasi pungit,

11 obtusum vero quasi pellit.

sum mouet; 12 quoniam illud quidem exiguo tempore, hoc autem diuturno sensitivam ciet facultatem. 13 Vnde illi celeriter mouere, huic vero tarde accidit. 14 Atque hæc de sono quatenus sensorium auditus respicit in vniuersum dicta sint.

Iam de voce, quæ species quædam soni videtur, agendum est.

Notandum ergo est vocem quendam esse corporis viuentis, ac sentientis sonum, 2 quandoquidem nullum reperitur corpus sensitivum destitutum anima, quod vocem edere queat, 3 nisi id quædam similitudine tibia, & lyra, & huiusmodi instrumenta extensum, ac modulatum in varias quasi dearticulatum partes sonum edentia præstent. 4 Etenim quia vox numerum quendam, & extensionem habet pro libito ab anima protracta, atque ex pluribus, diuersisque ictibus edita, modo grauis, modo acuta existens, apta modulatione, ac flexu harmoniam efficit, in varias autem dearticulata partes, vt dictiones, ac syllabas internos exprimens conceptus alloquitur: eadem ratione quorundam instrumentorum soni, quoniam extensione quadam, ac numero præditi sunt, & grauis, atque acuti diuersitatem habentes aliquem modulati præferunt concentum, & que varios ictus dictiones, ac syllabas

12 propterea quod mouet, illud quidem in pauco, hoc autem in multo.

13 Quare accidit illud quidem esse velox, hoc autem tardum.

14 De sono igitur sic determinatum sit.

Tex 87.

1 Vox autem sonus quidam est animati.

2 Inanimatorum autem nullum vocem edit.

3 Sed secundum similitudinem dicuntur vocem edere, vt tibia, & lyra, & quæcunque alia inanimatorum extensionem habent, & melos, & loquutionem.

4 Videntur enim quia & vox hæc habet.

bas exprimere conantes ipsam imitantur loquutionem, & voci assimilari, & alloqui quodammodo videntur. ⁵ Notandum secundo est complura esse animalia, quæ vocem haudquaquam eliciunt, quemadmodum ea, quæ sanguine carent, & eorum, quæ habent sanguinem, pisces. ⁶ Atq; hoc rationi consentaneum videtur. ⁷ Nam sonus, quem animæ imperio editum appellant vocē, aeris motus est, cuius attractione, atq; emissionē respirare animalia dicuntur: at quæ dicta sunt animalia respiratione carent, cum aut sanguine destituta nō egeant refrigeratione, aut in aquis degentia aerem non habeant, quem respirant, ergo vocem edere nequeunt. Nec verò quispiam obijciat pisces in Acheloo versantes flumine quædam grunntum edentes, aut querulas cicadas æstivo tempore obstrepentes, aut volantes, auribusq; infusurrantes muscas. ⁸ Nam pisces in Acheloo, quos vocem emitte re putant homines, aut horridas arre rentes personant branchias, aut in ijs, quæ circa ventrem sunt inclusum agitantes aerem sonum edunt. Cicadæ verò existentem sub pectore mēbranam verberantes alis interceptum exprimunt aerem, & sonum efficiūt. Muscæ autem cum volatu se se attollunt, & contrahūt susceptum percutientes aerem excitant

mur-

murmur, siquidem stantes haud bombum emittunt.

Notandum tertio est ¹ vocem, quam animalis sonum esse diximus, non in qualibet animalis parte, sed in certa, ac determinata ab anima fieri. ² Id autem, vt hanc inuestigemus partē, scire oportet, quoniā ad sonum efficiendum tria concurrunt, & percutiens, & percussum, & horum suscipiens ictum, quod certe aer est, ³ iure profecto vocem ea dumtaxat habere animalia, quæ respirando aerem ducunt, ac reddunt. Quare in ea parte animalia formabunt vocem, per quam attractū aerem, cum aliquo impulsu respirando emittunt. ⁴ Etenim natura ad duo obeūda munera suscepto vitur aere. ⁵ Vt namque linguam, & ad discernendos sapores, & ad loquendum adhibet, ⁶ quorum illud quidem necessarium ad animalis conseruationem est, omnibusq; proinde animantibus concessum, ⁷ hoc autem ad optimum, ac perfectum vitæ statum, ad exprimendos videlicet conceptus, qui in anima insunt: ⁸ sic attracto aere, & ad remittendum internum calorem, ⁹ & ad vocem formandam vitur. Hoc enim animal, vt beatiorē agat vitam interiores significando conceptus requirit, illud vero, vt quam ducit vitam seruare, ac tueri possit. ¹⁰ Causa autem

X

cur

Tex 88.

¹ Vox autem sonus animalis est, & non qualibet parte.

a S Thomas.

² Sed quoniam omne sonat verberate aliquo, & aliquid, in aliquo, hoc autem est aer.

³ rationabiliter vtique vocem edent hæc sola, quæcumque suscipiunt aerem.

⁴ Tam enim eo, qui respiratur, vitur natura ad duo opera,

⁵ sicut lingua ad gustum, & loquutionem.

⁶ quorum gustus quidem necessarius est, vnde & pluribus inest,

⁷ interpretatio autem, vt bene sit,

⁸ sic & spiritu ad calorem interiore, tanquam necessariū,

⁹ & ad vocem, vt bene sit.

¹⁰ Causa autem in alijs dicta est.

⁵ Muscæ autem animalium vocem non habent, vt & quæ sunt sine sanguine, & sanguinem habentium pisces.

⁶ Et hoc rationabiliter, ⁷ siquidem sonus aeris motus est.

⁸ Sed qui dicuntur vocem edere, vt qui in Acheloo sunt pisces, sonant branchijs, aut quodam alio huiusmodi.

cur id accidat alibi dicta est.

At vero instrumentum, quo respiratio perficitur, aspera arteria est, quæ à faucibus ortum ducens varijs compacta cartilaginibus per collum decurrit, pulmonibus ad aeris attractionem inferuiens. 3 Etenim in hac parte, quæ ipsum cor fontem caloris ambit, atque amplectitur, ideoq; plurimum incalescit, animalia progressiua maiorem, quam alia, sunt nacta calorem. 4 Potiori autem iure indiget respiratio cor, in quo primario anima residet, atque operatur, ut frigidi aeris attractione remittat nimium, quo æstuat calorem; postea autem pulmo, ut susceptum, ac fere ignitum calore cordis aerem expellat, alioq; frigido immisso temperiem aliquam fortiatur. 5 Vnde aeris ingressu in respiratione opus videtur, ut exæstuans cordis, ac pulmonis refrigeretur calor. Quapropter manifestum est, animalia in aspera arteria, per quam susceptum emittunt aerem, vocem edere, hoc est, in extrema arteriæ parte, quæ ad linguæ radicem posita larinx vocatur. Cum enim è pulmonibus per asperam arteriam confestim deducitur aer, atque ab anima rectus ad laringem usque impingit, aerem interceptum constringens, ac mouens personat, vocemque effingit

Vera

Vera igitur, ac perfecta vocis definitio erit, si dixerimus eam editum sonum ex aeris ictu respiratione attracti ad laringem vocatam esse, cum ab animæ facultate in his partibus existente procedit. 2 Neque verò omnis ab animali editus sonus, quemadmodum didiximus, vox est, 3 quandoquidè nec linguæ sonus per modum sibili factus, nec strepitus in tussi editus, etsi imperante anima fiât, voces appellari queât. 4 Sed ictum, ex quo prodit sonus, ordinate ab anima, quæ imaginatum aliquè exprimere conceptum velit, aere sensim egrediente procedere oportet: cum tamen aceruatim, atque inordinate erumpente aere ob noxium humidum, quod expellere natura conatur, & ab eo sæpè repercussio, atque interrupto ad nullius conceptus expressionem intenta anima, tussis accidat, lingua verò ex aere haud preparato in aspera arteria sibilando sonat. 5 Etenim vox sonus quidam significatiuus est, 6 atque cuiusuis minimè respiratione attracti aeris sonus videtur, perinde ac tussis, 7 sed is solum, quem medijs instrumentis requisitis gignit anima, cum attractum emittens aerem asperam percutit arteriam, atq; interceptum agit, ac ferit aerem conceptum, seu affectum aliquem exprimere intendens. 8 At verò quod ex

X 2 aeris

Tex. 89.

1 Instrumentum autem respirationi guttur.

2 Cuius autem causa hæc pars est, pulmo.

3 Hæc enim parte plus habent caloris pedestria alijs.

4 Indiget autem respiratione & qui circa cor locus primus.

¶ *Auerroes.*

5 Vnde necesse est intro respiratum ingredi aerem.

Tex. 90.

1 Quare percussio respirat aeris ab anima, quæ est in his partibus, ad vocatam arteriam vox est.

¶ *Simplicius Averroes Philoponus*

2 Non enim omnis animalis sonus vox est, sicut diximus.

3 Est enim & linguam sonare, sicut tussientes.

4 Sed oportet animatum esse verberans, & cum imaginatione aliqua.

5 Significatiuus enim quidam sonus est vox,

6 & non respirati aeris, sicut tussis,

7 sed isto verberat eum, qui est in arteria ad ipsam.

8 Signum autem est, non posse vocem edere respiratam,

aut expirantem, sed detinen-
tem.

9 Mouet enim isto retinens.

Tex. 90.

1 Manifestum autem & cur
piscis sine voce sint; non .n.
habent guttur; hanc autem
partem non habent, quia nō
recipiunt aerem, neque re-
spirant.

2 Sed qui dicunt sic, peccant

3 Propter quam igitur cau-
sam alia ratio est.

Tex. 92.

1 De odore autem, & olfacti-
bili minus facile determina-
bile est dictis.

2 Non enim sic manifestum
est, quale quid sit odor, ut
sonus, aut lumen, aut color.

3 Causa autem est, quia sen-
sum hunc non habemus cer-
eum, sed peiorem multis ani-
malibus.

a S. Thomas.

aeris quem respiratione attraximus ictu
efformetur vox, id clarè indicat, quod
neque respirando attrahens aerem, ne-
que expellens animal vocem edit, sed
tunc solum cum susceptum aerem de-
tinet. 2 Hoc .n. collecto sensim, ac pau-
latim emisso eum percutit, ac ferit, què
inclusum aspera obtinet arteria.

Ex his 1 manifestum est quam ob cau-
sam pisces voce careāt. Aspera enim ar-
teria destituti sunt, propterea quod in
aquis versantes, nec aerem suscipiant,
nec respirent. 2 Qui autem respirare pi-
sces aiunt, errant omnino. 3 Propter
quam vero causam id accidat, alibi de-
terminandum est.

Iam de sono, & auditu differuimus,
nunc de olfactu, & olfactibili agendum
est.

Odoris 1 autem atq; odorabilis ratio
non eadem facilitate innotescit nobis,
qua reliquorū sensibiliū natura. 2 Ne-
que enim sic manifestæ odoris, ut soni,
& coloris, lucisq; species sūt, proprijsq;
appellantur nominibus. 3 Huius causa
assignari facile potest: nam homines se-
sum olfactus haud perfectum, & exactū
habent, sed obscurum, ac debilem, mul-
tisq; animalibus deteriore, 4 quando-
quidē magna inter cætera animalia ce-
rebri quantitate præditi, atque olfa-
ctus idcirco sensorium cerebro adiacēs
nimia

nimia frigiditate, atq; humiditate per-
fusum obtinentes imperfectè, ac leuiter
ab odore calidæ, ac siccæ naturæ pa-
tiuntur, ipsumq; nisi propinquus sit, ac
vehemēter sensorium moueat percipe-
re nequeunt. Etsi à propinquo, ac vehe-
menti odore immutatum sensorium, cū
ab ijs maximè qualitatibus denudatum
sit, ex quibus oriuntur odores, eorum
quascumque differentias distincte, exa-
cteq; cognoscere valeat. 4 Etenim ob-
scure, ac remisse odorant homines, 6
& nullum prope sentiunt odorem, nisi
ob propinquitatem, & exsuperantiam,
atque excellentiam ineptum ad patien-
dum sensorium vehementer moueat,
& dolore, ac voluptate afficiendo ex-
citet. Ex quo fit intellectum obscure à
sensu olfactus moueri, & difficile pro-
prium eius obiectum cognoscere distin-
cte posse.

Consentaneum 1 autem rationi est,
• quemadmodum animalia, quæ duros
habent oculos, ita sentiunt colores, ut
inepto ad speciei visibilis actionem su-
sceptam sensorio prædita, eorū mi-
nimè percipiant differentias, 2 nisi ob
vehemētē actionem mota delectatio-
ne, aut timore afficiantur: 3 ita & ho-
mines ob olfactus sensorij frigiditatem,
atque humiditatē proximam, ac excel-
lentes dumtaxat odores, & dolorem,
atque

4 Præter enim odorant homo,
& nihil sentit odorabilium
sine molesto, aut iucundo,
tanquam non existente cer-
to sensorio.

Tex. 93.

1 Rationabile autem est, si
& quæ duros habent oculos,
colores sentire, & non mani-
festas ipsi esse differentias co-
lorum,

a Simplicius.

2 nisi terribili re, & non ter-
ribili:

3 sic autem, & odores homi-
num genus.

4 Videntur enim proportionem habere ad gustum, & similiter species saporum cum ijs, quæ sunt odoris.

a *Simplicius Auerroes.*

Tex. 94.

1 Sed certiore habemus gustum,

a *Simplicius Auerroes.*

2 propterea quod ipse quidam tactus est, hunc autem habet sensum homo certissimum.

3 In alijs enim superatur ab animalibus multis.

4 Secundum autem tactum multo quam cætera excellentius percipit.

5 Vnde & prudentissimum animalium est.

6 Signum autem & in genere

atque voluptatem inducentes perfecte suscipere, ac discernere posse. Sed iam tradendus est modus, quo differentiarum odorum innotescere nobis queant. 4 Sciendum autem est, 6 quæadmodum inter gustum, & olfactum affinitas quædam, ac proportio est, cum eadem ratione odorabile respiciat olfactus, quæ gustabile gustus, ita & quandam analogiam, ac proportionem esse inter odorum, ac saporum species, ratione cuius idem fere numerus saporum, atque odorum specierum sit, in eo dumtaxat existente odore, in quo inest sapor. Quare cum species saporum sint nobis notæ, ex ijs odorum quoque specierum innotescet numerus.

1 Perfectiorem autem homines, exactumque magis 2 sensum gustus, quam olfactus obtinent, eoque et si remissos, ac debiles optime percipiunt saporum. Manifestum sane hoc est. 2 Nam gustus tactus quidam est, hunc autem certissimum, & exquisitum habent homines.

3 In cæteris namque sensibus à cæteris animalibus vincuntur, 4 ac sensu tactus longè omnibus excellentius, ac certius iudicant, maioremque temperiem qualitatum tacti remissas, ac diminitas quascumque discernunt qualitates. 5 Vnde omnium prudentissimus animalium videtur homo. 6 Cla-

rè

rè hoc indicat, quod inter homines, non is, qui exacto, certoque magis vitur visu, auditu, olfactu, sed is tantummodo excellentiori præditus ingenio dicitur, qui perfectiorè sensum tactus adeptus est. 7 Qui enim duritie quadam obductam carnem, atque ad siccitatem vergentem habent, seu requisita qualitatum proportionem carent, ad mentis obeundas operationes inepti sunt. 8 Qui autem mollem, optimamque temperiem qualitatum tactam obtinent carnem, ad speculandum maximè apti videtur, quandoquidè ex tactu tanquam ex omnium sensuum fundamento sensitiva perfecta anima, atque excellens indicatur complexio, quæ optimè ad intellectivæ animæ perficiendas operationes inseruit, facillime fusis, expediteque discurrentibus spiritibus, & claris, purisque magis ad cognoscitivas facultates animæ speciebus transmissis.

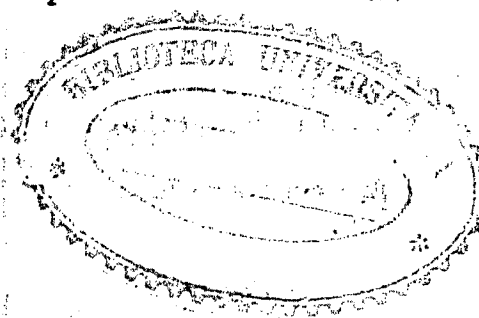
Sed eam, quæ inter species odoris, atque saporis intercedit proportionem docere aggrediamur.

Quemadmodum 1 ergò sapor in extremas quasdam oppositas species dividitur, ut dulcè, & amarum, 2 sic quoque partiuntur odores, ut alij dulces, alij amari dicantur. At non eadem semper cadit proportio inter odores, ac saporum, 3 sed quædam odorem, ac saporè similis

hominum, secundum se. forium hoc ingeniosos, & non ingeniosos esse, secundum autem aliud nullum.

7 Duri enim carne, inepti mente.

8 Molles autem carne bene apti.

Tex. 95.

1 Est autem ut sapor hic quidam dulcis, ille vero amarus,

2 sic & odores sunt.

3 Sed alia quidem proportionaliter habent odorem, & sa-

porem; dico autem dulcem odorem, & saporem, 4 alia verò contrà.

5 Similiter autem & acer, & aufterus, & acutus, & pinguis est odor.

6 Sed sicut diximus, propterea quod non multum manifesti sunt odores, sicut saporibus, ab his sumpta sunt nomina secundum similitudinem rerum.

7 Dulcis n. à croco, & melle.

8 Acer à thimo, & huiusmodi.

9 Eodem autem modo & in alijs.

Tex. 96.

1 Adhuc autem sicut auditus, & vnusquisq; sensuum, hic quidem audibilis, & inaudibilis, ille verò visibilis & inuisibilis,

à Themistius.

2 & olfactus odorabilis, & inodorabilis.

3 Inodorabile autè aliud quidem secundum id, quod omnino impossibile est habere odorem, aliud verò paruum habens, & pr. uum.

similis rationis habent, dulcem inquam saporem, dulcemq; odorem, 4 quaedam alio sapore, odoreq; alio prædita sunt.

5 Similiter autem, vt dulcis, & amarus odor est, sic & acer, & acerbus, & acutus, & pinguis videtur, extremas, ac medias saporum species insequens. 6 Et si verò saporibus haud semper respondeant odores, quia tamen, vt diximus non adeo manifesti odores, atque saporibus sunt, odorum nomina per quaedam similitudinem à saporibus deducuntur. 7 Alius enim dulcis est, vt croci, & mellis, 8 alius acer, vt thimi, ac similia. 9 Idem verò & in cæteris seruiatur modus.

Aduertendum autè & illud est, quemadmodum vnusquisq; sensus proprium discernit obiectum, & priuationem eiusdem, 1 illud quidem per se, quatenus ab ipso positivè mouetur, hoc verò eo quod ab intellectu comprehendatur non sine sensu, qui dum prope admotum sensibile est, illud tamen haud sentit, atq; ita auditus sonum, & soni absentiam, visus colorem, & coloris priuationem, 2 sic etiam olfactum & id quod præditum odore est, & id quod eo caret percipere. 3 Odore autè destitutum videtur, & quod prorsus ineptum est, vt oleat, & quod tenuiter, exiliterq; olet, & quod tetrum, violentumque præbet

odo-

odorem. 4 Eadem verò & in eo, quod à gustu minimè percipitur distinctio valet.

Necesse autem est olfactum, quemadmodum & in assignatis contingit sensibus, per externum aliquod mediū, vt aerem, aut aquam ab odore pati. Experientia id clarum esse potest. 2 Nam pisces sub aquis latentes percipiunt odorem, siquidem è speluncis falsamento illitis faucibus euocantur, & non pauci ad carunculas sapiarum deustas, & assatum polypum ex alto decurrunt, omnesq; antequam vorent, escam olfactu explorant. 3 Præterea quæ in aere animalia degunt, tum sanguine prædita, tum eo destituta per aerem captant odores, 4 quoniam alimenti odore percepto ad ipsum quærendum ex remotissimo loco mouentur. Vnde manifestum est, odorem per medium aerem, aut aquam sensum olfactus immutare, 5 sensibili in medio producta specie, quæ mouere potentiam, atque ad proprium cognoscendum obiectum determinare queat, siue immediate ab ipso corpore, in quo inest odor, emanet, siue ab olido ex ipso vi caloris eleuato vapore prodeat.

Ex his iure quispiam quæret, vtrum omnia animalia, tum sanguinem habentia, tum eo priuata simili modo percipiant

4 Similiter autem & ingustabile dicitur.

Tex. 97.

1 Est autem olfactus per medium, vt aerem aut aquam.

2 Etenim aquatica videntur odorem sentire.

3 Similiter autem & quæ sanguinem habent, & quæ non habent, sicut & quæ in aere.

4 Etenim horum quædam minus acurrunt ad alimentum ab odore mota.

à Philoponus S. Thomas.

Tex. 98.

1 Vnde & dubium videtur, si omnia quidem similiter edent.

Y

piant

2 Homo autem respirans qui dem, non respirans autem, sed expirans, aut retinens spiritum, non odorat, neque cominus, neque si in nasum intus ponatur.

3 Et in ipso quidem positum sensorio insensibile esse, omnium commune est.

4 Sed sine respiratione non sentire proprium est hominum.

a Philoponus Auerroes.

5 Manifestum autem est experientibus

Tex. 99.

1 Quare quæ sanguinem non habent, quoniam non respirant, alium utique quandam sensum habent, præter eos, qui dicti sunt.

2 Sed impossibile est,

3 si qui dem odorem sentiunt.

4 Odorabilis enim sensus & malè olentis, & benè olentis olfactus est.

5 Amplius autem & corrupti videntur à fortibus odoribus, à quibus homo corrumpitur, ut bituminis, & sulphuris, & huiusmodi.

piant odorem, ac similem sensum olfactus obtineant. 2 Etenim homo, cum respirando attrahit aerem, odorem sentit, cum autem non respirat, sed, aut susseptum emittit aerem, aut retinet, odorem minimè percipit, neque si longè absit olens corpus, neque si propè existat, neque si naribus imponatur. 3 Et quidem sensibile supra sensorium positum sentiri non posse omnibus competit animalibus. 4 At nō percipi odorem absq; respiratione proprium esse hominum, ac respirantium animalium videtur, 5 quemadmodum & ipsa comprobatur experientia.

Quapropter cum sanguine destituta animalia non respirent, alium utiq; præter olfactum in respirantibus existentem animalibus habebunt sensum, quo percipere odores queant. 2 Sed hoc impossibile est. Nā sēsuū diuersitas ex diuersitate sensibilium prouenit, 3 at unicuique sensibile est, nempe odor, quem omnia percipiunt animalia, eodem ergo sensu olfactus omnia animalia odorem captant; 4 si quidem rei, tam malè, quam benè olentis sensus absque controuersia olfactus esse videtur. Præterea eiusdem sensus eadem corruptiua sunt, 5 at omnia animalia ab iisdem grauiibus, ac retris odoribus, ut asphalto, sulphure, alijsque similibus corrumpuntur,

tur, omnia ergo animalia, etsi non respirent, eodem tamen sensu olfactus prædita sunt.

Vt vero huius diuersitatis causam intelligamus, qua respirantia, & non respirantia animalia percipiunt odorem.

Sciendum est 1 sensorium olfactus in hominibus, ac respirantibus animalibus existens ab eorum animalibus, quæ respiratione carent, sensorijs differre, 2 quemadmodum molles hominum oculi à duris quorundam animalium oculis differunt. 3 Nam oculi hominū ob mollitiem, ac teneritatem, qua præditi sunt palpebris, ceu vallo quodam ac munimento circumsepti videntur, quibus tantummodo sublatis, atq; retractis præsentia cernere obiecta queunt. 4 Aliorum autem animalium oculi, quoniam ob propriam duritiem nullo egent velamine, quo ab externis corruptentibus muniantur, ac defendantur, sine villo diductu quæ incidunt, occurruntque obiecta conspiciunt. 5 Idē in sensorio olfactus contingit. Nā sensorium animalium, quæ absque respiratione odorem sentiunt, nullo tectum, ac velatum operculo est, perinde, ac duriorum animalium oculi. 6 Eorum autē, quæ respirant animalium sensorium quodā septum, obuallatumque operculo est ad caloris, ac frigoris, aliorumque ar-

Y 2 cenda

Tex. 100.

1 Videtur autem in hominibus differre hoc sensorium ab alijs, quæ aliorum animalium,

2 sicut oculi ab oculis eorum, quæ duros habent oculos.

3 Nam illa quidē habent valium, & velut velamen, palpebras, quas quis non mouens, neque retrahens non videt.

4 Hi autem eorum, quæ duros habent oculos, nihil tale habent, sed mox vident quæ sunt in perspicuo.

5 Sic igitur & odorantium sensorium alijs quidem sine operculo est, sicut oculus:

6 alijs verò aerem recipientibus habet cooperimentum, quod respirantibus discooperitur, dilatatis venis, & meatibus.

cenda nocumenta, & noxios, tetrosq; vitandos odores concessio, quod, cum media respiratione attrahitur aer, venis, meatibusq; dilatatis aperitur, ac panditur, delatumque per aerem odorem ingredi permittit. 7 Hinc aut euenit, vt quæ respirant animalia in aqua non sentiant odorem, 8 quoniam ab eo sola intercedente respiratione patiuntur, in aqua verò effici respiratio nequit. Quamobrem si quis hanc veritatem diligenti inspexerit animo, cõperiet profecto animalium in captandis odoribus diuersitatem, non ex diuersitate sensus olfactus, sed ex varia dumtaxat sensorij constitutione provenire. Ex dictis aliquam odoris, & olfactus sensorij descriptionem afferre licet, 9 si dixerimus odorem sicci, perinde ac sapor humidi, affectionem quandam esse, 10 atque sensorium olfactus tale quid potestate esse, quale actu odor est, à quo suapte natura pati, atq; immutari potest.

His de odore, atque olfactu pertractatis, gustabilis, & gustus naturam explicare aggrediamur.

Gustabile 1 ergo tangibile quoddam videtur. 2 Atque hæc causa est, ob quã gustus alieno corpore non eget, quo vt extraneo vtatur medio ad saporum species delatas cognoscendas. 3 Quandoquidem, nec etiam tactus extraneum requi-

requirit medium, vt aerem, aut aquam ad tactiles percipiendas qualitates, sed solum internum, quod sensorio adnexum, & coniunctum animalis constitutionem ingrediatur. Perspicuum autem est gustabile obiectum quoddam tangibile esse. 4 Nam id corpus, in quo tanquam in subiecto, ac materia inest sapor, qui gustu percipitur, humidum suapte natura est, 5 at humidum tangibile quoddam est, ergò & gustabile, 6 si subiectum in quo radicatur, simulq; sentitur spectemus, tangibile erit. 6 Vnde & si quis fuerit in aqua, dulcẽ utiq; alicuius corporis in aqua deuoluti sapor sentiet, 7 haudquaquam verò medium erit aqua, mediante quo in sensorium agat sapor, sed is aquæ permixtus, ac in ea receptus immutabit sensum, 8 quemadmodum & in potu accidit, cum aquæ admixtum percipimus vinum. Atq; hæc inter gustum, ac visum differentia est. 9 Neque enim ex eo perficitur visio, quod medio perspicuo admisceatur color, aut in minima corpuscula resolutus ad oculum feratur, sed ex eò solum, quod per speciei visibilis productionem extraneum immutetur medium, itaque excitetur sensus ad propriam eliciendam operationem.

Quamobrem 1 hi duo sensus inter se differunt, quatenus obiectum gustabile ex-

7 Propter hoc respirantia nõ odorant in aqua.

8 Necessarium .n. est olfacere respirando: hoc autẽ facere in humido impossibile est.

9 Est autem odor sicci, sicut sapor humidi.

10 Odoratum autem sensorium potentia huiusmodi.

Tex. 101.

1 Gustabile autem est tangibile quoddam.

2 Et hæc est causa, cur non sit sensibile per medium extraneum corpus.

3 Neque enim tactus.

4 Et corpus autem, in quo est sapor, est gustabile in humido, vt in materia.

5 Hoc autem tangibile quoddam est.

a Simplicius Philoponus.

6 Vnde & si in aqua essemus, sentiremus utique impositum dulce.

7 Non autem esset tunc nobis sensus per medium, sed eò qd misceretur humido,

8 sicut in potu.

9 Color autem non sic videtur, eò quod misceatur, neq; defluxionibus.

Tex. 102.

1 Vtigitur medium nihil est, vt autem color visibile, sic gustabile sapor,

le extraneo præciso medio sentitur, visibile autem per ipsum necessario perspicuum cernitur. Conueniunt verò, quoniam vt visibile color, ita & gustabile fit sapor. ^a Necesse autem est, quemadmodum diximus, in humido veluti in proprio subiecto, ac materia saporem inesse; ² quandoquidem sensum gustus immutare id tantùm queat, quod aquea sit humiditate aspersum. ³ Atque hæc humiditas in corpore, quod est aptum affici sapore, aut actu, aut potètia inest, actu quidem, vt in vino, ⁴ potentia verò, vt in sale, qui & linguæ saliuæ in humorem soluitur actu saporem adeptus, & fluidus, ac tenuis factus ab ipso facilimè percipitur sensu.

Sed vltèrius ^a quid commune sit gustui cum alijs sensibus doceamus.

Ergò ¹ visus & obiectum visibile, & inuisibile percipit (tenebræ autem inuisibiles sunt, quas intellectus dum à nullo sensibili immutatur visus esse cognoscit) atque etiam id, quod valdè splendet, ac lucet (hoc enim inuisibile est, nō perindè ac tenebræ, sed vt id quod excellens nimis, ac vehemens aptam sensorij temperiem dissoluere aptum est) ² Item auditus, sonum & silentium iudicat, quorum aliud sensum immutando ab eo sentitur, aliud nihil agendo non sine sensu ab intellectu deprehenditur.

ditur, ³ & magnos præterea, atque violentos capit sonos, perindè ac valdè splendida obiecta visus. ⁴ Arbitrandum enim est, sicut exiguus sonus vix sensum feriens, ac mouens quodammodo insensibilis est, agrèq; sentitur, ⁵ sic magnum, ac violentum sonum, quia sensorium valdè concutit, ac frangit, insensibilem esse. ⁶ Inuisibilem autem pluribus dicitur modis. ^a Vno modo perinde, atq; id, quod impossibile omninò censetur, ⁷ alio modo si aptum quidem sit videri, sed, aut nimis vehemēs, aut exiguum cerni vix possit: ⁸ quemadmodum & homo progredi nequit, & abscissos habens pedes, & eos ineptos ad incedendum obtinens. ⁹ Eodem modo gustus & gustabile obiectum, & non gustabile sentit. ¹⁰ Hoc verò est, non solum id, quod nullo modo gustum afficere potest, sed etiam id, quod aut exiguum, aut prauum, ac sensus corruptiuum saporem habet. ¹¹ Principium autè, ^b seu gustabilis & non gustabilis materia potabile, & impotabile est, nēpè id quod actu humidum, & liquidum, ac fluidum est, & quod, aut omnino siccum, & aridum est, aut exiguo, malouè humore præditum. ¹² Ambo enim percipit gustus, ¹³ sed impotabile quidem est quod aut nullo modo afficit gustum, aut ipsum cum molestia, & læsione immutat; pota-

³ & magni soni, sicut visus est splendi:

⁴ sicut n. parvus sonus inaudibilis quodammodo est,

⁵ sic & magnus, & violentus:

⁶ inuisibile autem aliud quidem omninò dicitur, sicut & in alijs quod impossibile,
 ^a Auerroes.

⁷ aliud autem si aptum natura non habet, aut prauè,

⁸ sicut carens pedibus, & carens nunc eis:

⁹ sic vtique & gustus est, & gustabilis, & ingustabilis.

¹⁰ Hoc autem est quod prauum, aut prauum habet saporem, aut corruptiuum gustus,

¹¹ Videtur autem principium esse potabile, & impotabile.
 ^b Philoponus Themistius.

¹² Gustus enim quidem ambo,

¹³ sed hoc quidem est prauum, & corruptiuum gustus,

^a Philoponus Auerroes Themistius.

² Nihil autem facit saporis sensum sine humiditate,

³ sed habet actu, aut potentia humiditatem,

⁴ vt sal, nam & facilè liquidabile ipsum est, & colliquafactiuum linguæ.

^a Philoponus Themistius.

Tex 103.

¹ Sicut autem visus & visibilis est, & inuisibilis (tenebræ enim inuisibiles sunt, iudicat autem & has visus) adhuc autè & valdè splendi (etenim hoc inuisibile est; alio autem modo quàm tenebræ)

² similiter autem & auditus, & soni, & silentij, quorum aliud audibile, aliud inaudibile est,

14 illud autem secundum naturam.

15 Est autem commune tactus, & gustus potabile.

Tex. 104.

1 Quoniam autem humidum est gustabile, necesse est sensorium ipsius, neque humidum esse actu, neque non potens fieri humidum.

2 Patitur .n. aliquid gustus à gustabili, secundum quod gustabile est.

3 Necessarium est ergo humiditatem iri, quod potest humiditatem feruatum: nõ est autem humidum gustatiuum sensorium.

a Philoponus Simplicius.

4 Signum autem est neque siccam existentem linguam sentire, neque multum humidam.

b Philoponus.

c Hic enim tactus fit primi humidi.

14 potabile autem id, quod gratum, & iucundum existens delectatione perfundit sensum. 15 Vtrumque verò tactui, & gustui commune est: nam quatenus humidum est, à solo tactu percipitur, quatenus vero obtinet saporem, ab ipso cognoscitur gustu.

Ex his 1 patet, quoniam gustabile obiectum suapte natura humidum est, sensorium gustus, non actu, sed sola potentia humidum esse, si de humido sapore affecto loquamur. Manifestè id probari potest. 2 Nam sensorium gustus patitur à gustabili, quia gustabile est, & in humido propriam habet sedem, 3 necessarium ergo est sensorium gustus potentia quidem humidum esse, actu verò humidum fieri, cum patitur ab obiecto, propriamque ipsius humiditatem recipit, moderatam quandam, omnique sapore destitutam humiditatem habens, 4 ob quam alienam facile patiens humiditatem minimè læditur, sed potius perficitur, ac feruatur potens saporum alias humiditates pati. 4 Hoc vltiori quodam signo potest esse perspicuum, 5 ex eo videlicet, quod nec admodum siccescens lingua sentiat, nec excedenti perfusa humiditate. 5 Nam cum valdè humida lingua est, seu aliquo valdè infecta sapore inexistentem sentiens, ac percipiens humiditatem ob-

fruitur,

fruitur, ac prohibetur, quominus alias saporum humiditates recipere, atque sentire possit. 6 Is enim, qui acrem, ac vehementè prægustauit saporem, alios percipere exactè nequit; 7 atque etiam ij, qui regio morbo correpti laborant, imposita quæque obiecta amara esse iudicant, 8 amaram quandam percipientes humiditatem, quæ bili permixta eorum afficit linguam. Cum verò admodum sicca lingua est, nec saporum etiam gustare apta est, aliqua prærequisita humiditate, qua & in lingua recepti facillimè diffundantur saporum, & in actum reducuntur, si in subiecto actuali siccitate affecto insint.

Vt verò gustabilis obiecti distinctam magis cognitionem habeamus, aliqua breuiter de speciebus saporum attingenda sunt.

Sciendum 1 autem est, quemadmodum in coloribus album, & nigrum, sic & in saporibus dulce, & amarum simplices, atque appositas esse species 2 ad ipsam gustus potentiam relatas, quam oppositis, ac sese destruentibus rationibus immutare aptæ sunt. 2 Atque dulci quidem proximè adhæret pingue, amaro autem falsum; siquidem & parùm à dulci pingue, & ab amaro falsum recedat. 3 Mediæ autem species, quæ ab extremorum constitutione ma-

Z

iori

6 Vt cū quis prægustarie fortem saporem, gustet alterū,

7 & vt ægrotantibus amara omnia videntur:

8 propterea quod lingua plena huiusmodi humiditate sentians.

Tex. 105.

1 Species autem saporum, sicut, & in coloribus, simplices quidem contrariæ sunt, vt dulce, & amarum.

S. Thomas.

2 Consequuntur autem illud quidem pingue, hoc verò falsum.

3 Mediæ autem horum acris, & austerum, & acerbum, & acidum.

iori interuallo distant, videtur esse acre, austerum, acerbum, & acidum. 4 Hæ namque ferè species saporum sunt, ad quas omnes aliæ reducuntur. Ex his aliqua gustus, & gustabilis descriptio colligi potest, si dixerimus gustum tale quid potestate esse, quale actu gustabile est, 6 atq; id esse gustabile, quod potentiam gustus immutare, atque in actum deducere aptum est.

Sed iam, vt aliquem exteriorum sensuum tractationi imponamus finem, tactus, & tangibilis naturam contemplari aggrediamur.

Quoniam 1 verò eadem tactus, 6 atq; tangibilis ratio est, si eorum vnitatem, ac pluralitatem spectemus, 2 quandoquidem sensu tactus multiplicato, sensibilia quoque ab eo percepta multiplicari oportet, vt tangibilium naturam, atque vnitatem determinare commodè possimus, de sensus Tactus vnitate dubitare, ac quærere necesse est. 3 Etenim absq; iniuria dubitabit quispiam, vtrū sensus Tactus vnus sit, an plures.

Præterea 1 & de sensorio, quod ab obiecto tangibili patitur, aliquis ambiget, vtrum sit caro in animalibus, quæ habent sanguinem, & aliquid carni proportionem respondens in ijs, quæ sanguine destituta sunt, 2 an potius hoc quidem medium sit, primum autem sensorium,

4 Ferè enim hæc videntur esse saporum differentia.

5 Quare gustatiuū est, quod potentia est huiusmodi.

6 Gustabile autem est factiuum actu ipse.

Tex. 106.

1 De tangibili autem, & tactu eadem ratio.

6 Simplicius.

2 Si enim tactus non vnus est sensus, sed plures, necessarium est, & tangibilia sensibilia plura esse.

3 Habet autem dubitationē, vtrum plures sint, an vnus.

Tex. 107.

1 Et quid est sensorium tangibilis, vtrum caro, & in alijs proportionale, an non,

2 sed hoc quidem est mediū, primum autem sensorium aliud quiddam est intus.

rium, in quo tactiua potentia radicata est, quid aliud intus existens. Et quidem, vt priorem determinemus quæstionem, alicui videri potest plures sensus tactus esse. 3 Nam omnis sensus vnica tantummodò primam contrarietatem respicere videtur. 4 Etenim visus colorem album & nigrum, auditus sonum grauem & acutum, gustus saporē dulcem & amarum sentit, 5 In obiectis verò tangibilibus plures insunt primæ contrarietates, calidum & frigidum, humidum & siccum, durum & molle, & alia huiusmodi, ergò plures sensus tactus esse videntur.

Quidam 1 propositum dubium solutione quadam infringere conantur, in alijs quoque sensibus plures inesse contrarietates affirmantes. 2 Nam in voce non modò acumen & grauitas, sed paruitas, & magnitudo, lenitas, & asperitas, aliaq; similia insunt. 3 Et eodem modo in colore, præter album, & nigrū, alias huiusmodi contrarietates assignare licet. Quoniam igitur hæ contrarietates nec visum, nec auditum auferunt, tangibilibus multiplicatis, sensum quoque tactus multiplicari negant. Sed in eo hæc solutio deficit, quod in his sensibus plures haudquaquàm primas contrarietates affert, sed eas solū, quæ ad vnica primam contrarietatem reduci

Z 2 queunt,

3 Omnis etenim sensus vnica contrarietatis esse videtur.

4 Vt visus albi, & nigri, & auditus grauis, & acuti, & gustus amari, & dulcis.

5 In tangibili autem plures insunt contrarietates, calidū, frigidum, humidum, siccum, durum, molle, & aliorum quæcunque sunt huiusmodi.

Tex. 108.

1 Habet autem solutionem quandam ad hanc dubitationem. Nam in alijs sensibus sunt contrarietates plures.

2 Vt in voce, non solum acumen, & grauitas, sed & magnitudo, & paucitas, & lenitas, & asperitas vocis, & huiusmodi alia.

3 Sunt autem, & circa colorem differentia huiusmodi alia.

4 Sed quid vnum subiectum,
sicut auditori sonus, sic ta-
ctui non est manifestum.

¶ *Simplicius.*

queunt, cum ad album & nigrum in colore, & graue, atq; acutum in voce, assignatae contrarietates referantur. Verum ut propositum soluamus dubium, existimo etsi quemadmodum in auditu sonus, & in visu color, sic etiam in tactu vnicum haudquaquam appareat obiectum, quod vnam primam contrarietatem habens, ac proprio nomine dictum vnicam potentiam constituat, re vera tamen vnicum tactus obiectum esse, si modum, quo immutat sensum, & ab eo percipitur, spectemus; quandoquidem omnia tangibilia obiecta eodem semper modo immutant, ac excitant sensum, & ab ipso existentibus iisdem operandi conditionibus, cognoscuntur. Necessarium autem non est ad potentiae unitatem constitutendam vnicum esse obiectum, in quo vna prima contrarietas insit, quemadmodum in pluribus contingit potentibus, sed omnia quae percipiuntur obiecta, eodem prorsus modo in sensorio suscipi, atque a sensu cognosci oportet, cum unitas obiecti sensibilis, non ex propria entitate, sed ex modo operandi sumatur.

Vt vero posteriores determinemus quaestiones, utrum primum sensorium tactus quid intus existens, an potius caro sit, ex eo haudquaquam poterit dissolui quaestio, quod applicatis obiectis,

ac

ac super carnem positus illico sensatio fiat. Nam etsi quis externam aliquam pellem carni obtendat, posteaque tangat obiectum, confestim adhuc sensatio fiet; cum tamen certum sit hanc pellem tactus sensorium non esse. Nec vero quis dicat pellem hanc sensorium tactus propterea non esse, quod naturali nexu homini iuncta non sit. Nam etsi naturalis homini haec pellis euaderet, sensorium tactus idcirco non esset, sed per eam solum maiori celeritate, ac facilitate obiecti ad sensum pertingeret actio. Quapropter manifestum est, non ex eo carnem tactus sensorium esse, quod super eam positum sentiatur obiectum, sed conaturale potius medium esse, quo ad sensorium intus existens obiecti tangibilis actio transmittitur.

At vero quoniam caro medium conaturale, atque adnatum est, difficillime sensorium tactus ab ea distinctum percipere valemus.

Etenim caro, quae animalis corpori adnexa est, sic se habet ad sensum tactus, quemadmodum aer si ambiens corpora, iis naturali quodam nexu iunctus esset. Sic autem ad corpora sese habere aere, occultis existentibus sensorijs auditus, olfactus, ac visus, vno, ac eodem sensu colorem, sonum, & odorem ab animalibus percipi iudicaremus.

Nunc

2 Etenim nunc, & si quis circa carnem extenderit, ut pelliculam cum fecerit, similiter sensum mox cum tetigerit, indicat.

3 Et tamen constat, quod non est in hoc sensorium.

4 Si autem, & coniunctum fuerit, citius pertinet vtiq; sensus.

Tex. 110.

1 Quapropter & talis pars corporis videtur sic se habere, sicut si circulariter nobis adnatus esset aer.

2 Videremur enim vno quodam sentire, & sonum & colorem, & odorem, ut vnus quidam sensus esse auditus, & visus, & olfactus.

Tex. 109.
1 Verum autem sit sentiens intus, & an non, sed mox caro, nullum videtur esse signum fieri sensum, simul atque res tanguntur.

3 Nunc autem quoniam determinatum est per quod fuerit motus, manifesta sunt predicta sensoria diuersa esse.

Tex. III.

1 In tactu autem hoc nunc inmanifestum est.

a Simplicius.

2 Ex aere enim, aut aqua impossibile est consistere animatum corpus.

a Philobonus.

3 Oportet enim solidum quoddam esse.

4 Relinquitur igitur mixtum ex terra, & ex his esse, quale solet esse caro, & proportionale.

5 Quare necessarium est, & corpus adnatum esse medium tactui per quod fiunt sensus, qui plures sunt.

Tex. III.

1 Indicat autem quod plures sunt qui in lingua tactus.

2 Omnia enim tangibilia sentit secundum eandem partem, & saporem.

3 Nunc autem, quia hunc aerem a corporibus diuisum, ac seiunctum esse patet, horum sensuum distincta sensoria esse manifestum est.

Incertum¹ verò, & obscurum sensorium tactus videtur. Etenim sagax, prouidaque natura² sensorium tactus in animalibus existens ad sentiendum iners ob terream portionem esse aduertens, ut fortiter patiendi facillimè perciperet ea, quæ tangendo lædere, aut perficere possunt, adnato dumtaxat, atque continuo obregi medio voluit.³ Neque enim ex aere, aut aqua⁴ animatum corpus esse conflatum possibile est, quandoquidem firmum & constans esse oportet, sed ex terra, aliisque elementis necessario componitur, quemadmodum & caro, quodque illi proportionem respondet, ut hoc pacto refractas, ac temperatas habes qualitates eorum, quæ tactu percipiuntur, actiones deferre queat.⁵ Ex quo accidit necessario carnem, qua tactus ut medio vitur ad plures sensationes efficiendas, sensorio adnatam, & continuam esse.

Præterea¹ carnem medium tactus esse ex eo clarè patet, quod plures in eadem lingua sensus operentur, nempe tactus, & gustus,² cum in ea & saporè, & omnia tangibilia percipi contingat. At si caro lingue sensorium tactus esset, vnicus

vnicus in ea dumtaxat sensus operari posset, cum ex vnitatem sensorij vnitatem sensus arguere liceat. Necessè ergo est & carnem lingue, & quamlibet aliam eiusdem rationis carnem medium tactus esse. Nec verò quis dicat sensum gustus à tactu non differre.³ Nam si qualibet in corpore animato existens caro impositum perciperet saporem, distinctio inter sensum tactus, & gustus fortassè lateret.⁴ Nunc autem certum est duos sensus esse, propterea quod non vbiunque fit sensatio tactus, ibi quoque sensatio gustus fiat.

Dubitabit¹ autem aliquis² vtrum præter medium intrinsecum, & connaturale ad contactum efficiendum, aliud quoque extrinsecum requiratur medium.³ Etenim omne corpus profunditatem habet, tribus præditum dimensionibus longitudinis, latitudinis, & profunditatis.⁴ Fieri autem nequit, ut ea corpora sese mutuò immediatè tangant, inter quæ corpus aliquod medium intercedit.⁵ Vbiunque verò est mediū siue humidum, siue humectatum corpus aliquod esse oportet.⁶ Atque id humidum dico,⁷ in quo, ut in corpore, inest humiditas, quemadmodum esse videtur aqua; humectatum verò id, quod humido corpore, seu aqua perfusus est.⁸ Iam ea corpora,⁹ quæ se tangunt

3 Si igitur, & alia caro sentiret saporè, viderentur vnus, & idem sensus esse gustus, & tactus.

4 Nunc autem duo, propterea quod non conuertitur.

Tex. III.

1 Dubitabit autem aliquis.
a S. Thomas.

2 Si omne corpus profundū habet, hoc autem est tertia magnitudo,

3 quorum autem corporum medium est aliquod corpus, non contingit ipsa seinuicè tangere,

4 humidum autem non est sine corpore, neque vduum,

5 sed necesse est aquam esse,
a S. Thomas Simplicius.

6 aut habere aquam:

7 quæ verò tangunt seinuicem in aqua, cum extrema

ficcæ nō sint, necesse est aquā habere mediam, qua repleta sint vlcima:
S. Th. Themiſtius Averroes.

8 si autem hoc verum, imposibile est tangere aliud, aliud in aqua.

9 Eodem autem modo, & in aere: similiter enim se habet aer ad ea, quæ sunt in ipso, & aqua ad ea, quæ sunt in ipsa.

10 Latet autem magis nos,

11 sicut, & quæ sunt in aqua animalia, si vclum tangit vclum.

Tex. 114.

1 Vtrum igitur omnium similiter sit sensus, an aliorū aliter, sicut nunc videtur, gustus qui sem, & tactus tangendo, alij autem eminus?

2 S. Thomas Philoponus Averroes.

gunt in aqua, extremas haud resicatas habentes partes intermediam necessariò obtinent aquam, extremis eorum adhærescentem partibus. Neque enim eorum, quæ versantur in aquis, superficiem siccam esse, nulloq; humore circumfusam putandum est. 8 Ex quo clarissimè constat, quæ in aqua sese tangunt corpora, intermediam necessariò aquam habere, eorumq; immediatum esse contactum non posse. 9 Idem & in aere contingit, eodem enim prorsus modo se habet aer ad ea, quæ in aere se tangunt, & aqua ad ea, quæ versantur in ipsa. 10 Sed magis aerem intermediū esse nos latet, propterea quòd nobis in aere perpetuò degentibus, ideoque minimè advertentibus adhæret, obq; tenuitatem, ac leuitatem maximè sensum effugit. 11 Quod animantibus etiam in aqua versantibus accidit, quæ haud corpora intercedente aqua sese mutuò tangere percipiunt. Ex quo manifestum est in aere solida & consistentia corpora absq; intermedio se se aere haudquaquam tangere posse, si magistrā rerum, ac ducem experientiam sequamur.

Maximum igitur dubium est, 2 vtrum omnes sensus obiecta per aliquod extrinsecum percipiant medium, an verò aliorum alia sit ratio, ita vt, quemadmodum videtur, tactus, & gustus absq;

med

medio tangendo sentiant obiectum, alij verò tres sensus idem per extrinsecum interiectum medium remotum percipiant. 3 Respondeo tactum, & gustum solida, & consistentia, flexibiliaque obiecta (neque enim loquor de ijs, quæ suapte natura fluunt) per aliquod extrinsecum medium percipere, quemadmodum, & visibile visus, & odore præditum olfactus, & sonum edens auditus extraneo existente medio cognoscunt. 4 Diferunt verò hi sensus, quòd tactus, & gustus propè admotum sentiunt obiectum, visus autem, olfactus, atque auditus à longè percipiunt. 5 Atque obscurum quidem, & immanifestum est, an tactus, & gustus per extrinsecum medium percipiant obiecta, quoniam etsi omnes sensus per medium operentur, 6 in his tamen id latet, maximè sensum effugiente aere, qui inter contactum mediat. Nec verò conturbet aliquem obiectum extrinsecò intercedente medio tangi posse. 7 Nam etsi, vt prius dictum est, super manum tenuis aliqua nos latens imponeretur pellis, adhuc tamen applicata sentiremus obiecta, & eodem modo hæc se se haberet pellis, quò nunc aer, & aqua. 8 Ijs enim intercedentibus apposita nos tangere obiecta, nihilque aeris,

Aa

aut

2 Hec autem non est, sed durum, & molle per alia sentimus,

3 sicut & sonatum, & visibile, & odorabile.

4 Sed alia quidem eminus, alia verò cominus.

5 Quapropter latet, quoniam omnia sentimus per medium.

6 Sed in his latet.

7 Et quidem, sicut diximus prius, etsi per pelliculam, quæ nos lateret, sentiremus omnia tangibilia, similiter utique haberemus, sicut & nunc in aere, & in aqua.

8 Putamus. n. nunc ipsa tangere, & nihil esse medium.

aut aquæ mediare putamus, ergò existente aere, aut aqua intermedia tangibilia possumus obiecta percipere. Licet enim ^b magnitudinum cōtactus quodcumque medium excludat corpus, is tamen quo tangibilium perficitur sensatio, aliquo etiam corpore interiecto fieri potest.

Præterea, ¹ quæ tactu percipiuntur, differunt ab ijs, quæ visibilia sunt, ac sonum edunt. ² Nam hæc quidem ex eo ^a percipimus, quod immutatum ab ipsis medium per sensibilis receptionem speciei eadem in sensoriū imprimit speciem, mouetque sensum, atq; ad operandum excitat. ³ At verò tangibilia nō ex eo per extraneū sentimus mediū, quod immutatum à sensibili obiecto medium sensorium moueat, sed simul, & sensorium, & medium ab ipso immutantur obiecto, ⁴ vti fit cum quispiam per clypeum percutitur. ⁵ Non enim percussus clypeus percutit hominem, sed simul & clypeum, & hominem percuti accidit. Sic verò & sensorium tactus haudquaquam à medio, vt à propria causa mouetur, sed simul, & sensorium, & medium ab obiecto moueri, ac pati contingit. Atque in hoc differt medium contactus ab eo, quo alij sensus à proprijs immutantur obiectis. Nam illi quidem à medio tanquam à causa mouen-

uentur, quandoquidem species ab obiecto productas in extrinseco prius medio suscipi, in quo debitam motioni sensuum proportionem acquirunt, deinde verò ab ipso medio ad excitandum sensorium transmitti necesse est. Et si enim vt accidit in visu, simul tempore, & sensorium, & medium ab obiecto immutentur, si tamen ordinem causæ respiciamus, immutatio medijs ipsam sensorij motionem præcedit, quatenus in medio vehemens sensibilis actio temperatur, aptaque ad excitandum sensum euadit. At verò in tactu extrinsecum medium non est, vt ab obiecto necessario immutatum proximum immutet sensorium (si adnatum cum sensorio confundamus medium) siquidem à fluidis corporibus nullo extrinseco existente medio ab obiecto mouetur sensus; sed requiritur medium ob consistentiam, & soliditatem corporum, quæ absq; intermedio corpore se se mutuo tangere nequeunt. Ex quo fit non modò tempore, sed causæ quoq; ordine spectato, sensorium tactus, ac medium extrinsecum ab obiecto simul pati. Secus autem de connato medio censendū est, quod eadem prorsus necessitate ad contactum, qua media externa ad alias perficiendas sensationes concurrunt.

Thomistis:

Tex. 115.

¹ Sed differt tangibile à visibilibus, & sonatis, ² quod hæc quidem sentimus, eo quod medium mouet aliquid nos,

S. Thomas Anselmus.

³ tangibilia verò non à medio, sed simul cum medio:

⁴ sicut per clypeum percussus.

⁵ Non enim clypeus percussus percussit, sed simul accidit vtraque percuti.

*a Averroes Simplicius Thomis-
tius 3. Thomas.*

Tex. 116.

1 Omnino autem videtur ca-
ro, & lingua, sicut aer, & a-
qua ad visum, & auditum, &
olfactum se habent, sic se ha-
bere ad sensorium.

2 Ipso autem sensorio tacto,
neque ibi, neque hic fiet utiq;
sensatio.

3 Ut si quis ponat corpus al-
bum super oculi ultimum.

4 Quare & manifestum est,
quod intus sit tangibilis sen-
sorium.

5 Sic enim utique accidet, quod
quidem in alijs.

6 Apposita enim super senso-
rium non sentiunt, super car-
nem autem apposita sentiunt.

7 Quare medium tactivi ca-
ro.

Ex his manifestè colligitur, ^a carnē,
& linguam nō esse tactus, & gustus sen-
soria, sed potius media, quibus eorum
sensationes fiunt.

Nam ¹ eodem modo se habent caro,
& lingua ad tactum, & gustum, quo
aer, & aqua ad visum, olfactum, & au-
ditum: at certum est aerem, & aquam
horum sensuum media esse, quæ ut ab
ipso immutentur obiectis intercedere
oportet, ergo caro, & lingua tactus, &
gustus media erunt, quibus motis ipsa
quoque moveri sensoria necesse est. ²
Præterea sensibile supra sensorium po-
situm minimè sentitur, siue de tactu, &
gustu, siue de alijs sensibus loquamur,
omnium enim eadem ratio est, atque indu-
ctione patet. ³ Nā si quis corpus albū su-
pra oculi superficiem ponat, haudqua-
quam fiet visio, & sic in cæteris con-
tinget: at positum supra carnem sensi-
bile sentitur, & similiter gustabile su-
pra linguam positum percipitur, ergo
caro, & lingua tactus, & gustus media,
minimè autem sensoria sunt. ⁴ Quare
manifestum est quid intus existens sen-
sorium esse, in quo tangibilis sensatio
fit. ⁵ Idem enim in hoc sensu, quod in
alijs contingit, ⁶ quando quidem sensi-
bile supra tactus sensorium positum mi-
nimè sentitur, sed carni dumtaxat ap-
plicatum; ⁷ Ex quo fit, absque dubio
car-

carnem medium esse, quo indiget ex
necessitate sensus, ut ab obiecto immu-
tari queat.

Sed iam tactus medio determinato,
ipsius naturam sensorij determinare
oportet.

Quoniam ¹ ergo tangibiles qualita-
tes corporis, ut corpus est, differentiæ
videntur, ² dico autem differentias, quæ
rerum elementa distinguunt, calidum,
& frigidum, humidum, & siccum, de
quibus prius dictum est in locis, in
quibus de elementis egimus: ³ mani-
festum est sensorium, quo huiusmodi
percipiuntur qualitates, & in quo sen-
sus, qui dicitur tactus, primò inest,
quandam esse partem, quæ ab his qua-
litatibus sensibilibus speciebus receptis
perfici potest.

Quia ¹ enim sensatio in quadam per-
fectiua passione consistit, ² sensibile
obiectum agens tale sensorium existens
in potentia facit, quale ipsum actu est.
³ Unde nec eadem calidi, ac frigidi, hu-
midi, ac sicci differentias, quas natura
sensorium obtinet, sentimus, ⁴ sed eas
tantummodò, quæ ab ipsa temperie, ac
mediocritate recedunt, quam ex sui cō-
stitutione vnumquodque requirit senso-
rium. ⁵ Etenim cum medium sit extre-
morum iudex, tactus verò mediocritas
quædam sit, quatenus in extremarū tan-
gibi-

a S. Thomas.

Tex. 117.

1 Tangibiles igitur sunt dif-
ferentiæ corporis secundum
quod corpus.

2 Dico autem differentias,
quæ elementa determinant
calidum, frigidum, humidum,
siccum, de quibus prius di-
ctum est in ijs, quæ de ele-
mentis.

3 Sensorium autem ipsarum
tactivum, & in quo sensus
qui vocatur tactus inest pri-
mo, potentia huiusmodi pars
est.

Tex. 118.

1 Sentire enim pati quoddam
est.

2 Quare faciens quale ipsum
actu huiusmodi illud facit,
cum sit potentia.

3 Unde simile calidum, & fri-
gidum, aut durum, aut mol-
le non sentimus.

4 sed exsuperantias:

5 tanquam sensu velut me-
diocritate quadam existentē e-
ius, quæ in sensibilibus, con-
trarietatis. Et propter hoc di-

sceruit, ac iudicat sensibilia; medium enim iudicatorium est.

6 Fit enim ad utrumque ipsorum alterum ultimum.

Text. 119.

1 Et ut oportet id quod debet sentire album, & nigrum, neutrum ipsorum esse actu, potentia vero utrumque; sic autem & in alijs;
2 ita & in tactu neque calidum, neque frigidum.

Text. 120.

1 Amplius autem sicut visibilis, & inuisibilis est quodammodo visus, similiter autem & reliqui oppositorum,

2 sic & tactus tangibilis, & intangibilis.

3 Intangibile autem est paruum omnino habens differentiam tangibilem, quomodo se habet aer,

4 & tangibilem exsuperantem, ut ea, quae corruptiua sunt.

5 Secundum igitur unumquemque sensum dictum est figura.

gibilium qualitatum medio versatur, extremas dumtaxat qualitates sensus tactus discernet, ac iudicabit. 6 Vtrique enim extremorum oppositum quodammodo existens medium utrumque potentia continens facile ab utroque pati, ac moueri potest.

Atque ut sensorium, quod album, nigrumque recipere aptum est, neutrum ipsorum actu, sed potentia utrumque esse oportet, & in ceteris sensorijs eodem modo: 2 sic & in tactu, nec eosdem caloris, aut frigoris gradus suapte natura obtinet sensorium, quos actu in eo suscipi, atque a sensu percipi contingit.

Sed ut aliquando hunc de sensu tactus sermonem concludamus, existimandum est, quemadmodum visus visibile, & inuisibile quodammodo percipit, ceterique sensus opposita similiter obiecta, 2 sic etiam tactum & tangibile, & non tangibile sentire. 3 Dico autem non tangibile, aut id, quod exiguam admodum tangibilem differentiam habet, quemadmodum aer, 4 aut id, quod tangibilem excessum obtinet, sensumque destruere aptum est. Vtrumque enim a sensu aegre perceptum haud tangibile dicitur. 5 Atque haec de unoquoque sensu, quatenus ab obiecto passibilis est, leui quadam, & confusa descriptione dicta sunt.

Iam

Iam vero, ut perfectam sensitiuae animae cognitionem habeamus, quoniam unumquemque sensum in eo consistere diximus, quod tale potentia sit, quale actu obiectum est, quomodo nunc sensus communiter sumptus in actum ab obiecto reducatur, & ab eodem patiatur, explicandum est.

Existimandum ergo est, id omnibus sensibus competere, ut cum patiuntur ab obiectis, eorum formas absque materia suscipiant, hoc est, species sensibiles, quae & proprium, a quo emanant repraesentantes obiectum, & in sensorio absque materialibus obiecti qualitatibus receptae immateriales dicuntur. 2 Nam quemadmodum cera imaginem, siue figuram annuli suscipit absque auri, aut aeris materia, in qua inest imago; 3 neque enim auream, aut aeneam accipit figuram, ut in auro, aut aere impressa est, propterea quod aureo, aut aeneo sigillo, quod ad imaginem tantummodo assimiletur, sed non quod ad auri, aut aeris dispositiones, haudquaquam in cera ad annuli suscipiendam imaginem auri, aut aeris dispositionibus productis: 4 eadem ratione unusquisque sensus patitur ab habente colorem, odorem, aut sonum, non in quantum unumquodque illorum dicitur, hoc est, non patitur a lapide colorato, in quan-

tum

a Philoponus.

Text. 121.

1 Oportet autem vniuersaliter de omni sensu accipere, quod sensus est id, quod est susceptivum formarum sine materia.

a S. Thomas Themistius Simplicius Philoponus.

2 Ut cera annuli sine ferro, & auro recipit signum.

3 Accipit enim aureum, aut aereum signum, sed non in quantum aurum, aut aere.

4 Similiter autem & sensus unusquisque ab habente odorem, aut saporem, aut sonum patitur, sed non in quantum unumquodque illorum dicitur,

tum lapis, neque à melle dulci, in quantum mel, propterea quod materiales in sensorio qualitates coloris, aut mellis non producuntur, sed patitur sensus ab illis secundum rationem, & formam, quatenus colorem, aut saporem habet. Sensibili enim secundum formam ob speciei sensibilis receptionem assimilatur sensus, minimè autem secundum materiales dispositiones; quandoquidem si materialis coloris dispositiones producerentur, haudquaquam in sensorio species sensibilis, sed materialis reciperetur color. Atque hinc accidit sensum quoniam obiecti formam suscipiens eadem minimè dispositiones patitur, quæ in obiecto, atq; materia existentem formam consequuntur, rectè censerì formam absque materia suscipere, à sensibilibus dumtaxat speciebus immutatū, quæ ipsum repræsentat obiectum. Et si .n. sensoriū tactus tangibilis formam, seu speciem suscipiens materiales quoque patiatur qualitates, attamen eas, non quatenus sensu præditum est, qui ab obiecto in actū reduci potest, sed quatenus naturale quoddam corpus à quocunq; agente proximo transmutari aptum suscipit. Adde etiam quod, nec sensorium tactus tangibilis obiecti excitans forma similes inducit affectiones, quas in obiecto habet. Ex quibus manifestum

sed in quantum huiusmodi, & secundum rationem.

nifestum est sensum eatenus ab obiecto pati, atque in actum reduci, quatenus immateriales ab ipso formas, seu species sensibiles ipsum repræsentantes obiectum suscipit, quibus verè obiecto similis factus proprium de eo iudicium promit, ac fundit.

At ¹ primum, ac præcipuum sensorium, quod species ab obiecto sensibiles patitur, id est, in quo potentia inest quæ formarum sine materia susceptiua est. ² Quare etsi sensorium, ac potentia vnum subiecto sint, ratione tamen, atq; essentia discrepant. ³ Nam sensorium magnitudo quædam corporea est, haudquaquam vero forma, ac sensitiui ratio. ⁴ At sensus magnitudo non est, sed potius forma, ac ratio, & facultas cui sensorium ad sensibiles edendas, atque recipiendas operationes inseruit.

Ex his ¹ manifestum est propter quâ causam excellentia sensibilia corrumpant, ac destruant sensoria. Etenim sensus in sensorio inest, quod primarum qualitarum proportionem quandam, & moderationem habens eam suapte natura speciem suscipere aptum est, quæ moderata ipsū motione afficiat, & quasi quodam salutari pruritu excitet sensum ad proprium dignoscendum obiectum. ² At si admodum excellens fuerit sensibile, ac vehementem imprimat

Bb spe-

Tex. 122.

¹ Sensorium autem primum est, in quo huiusmodi potentia.

² Est igitur idem, sed esse alium est.

³ Magnitudo enim quædam erit id, quod sentit, non tamen est sensitiuo esse.

⁴ Neque sensus magnitudo est, sed ratio quædam, & potentia illius.

Tex. 123.

¹ Manifestum autem ex his, & propter quid sensibilia exsuperantia corrumpunt sensoria.

² Si namq; sit fortior sensorio motus, soluitur ratio; hoc autem erat sensus.

speciem, quæ validum in sensorio causet motum ob nimiam euocatam spirituum copiam, aptam eius temperiem, ac proportionem dissoluit, quam in sensorio existens potentia requirit, vt & facile ab obiectis pati, & rectè operari queat.

3 Idem accidit in cythara, alijsq; instrumentis, cum acriori, ac perturbato quantuntur motu, tum enim apta chordarum soluitur temperies, omnisque destruitur concentus, & harmonia.

Atque 1 manifestum id quoque ex dictis est, propter quid plantæ quandam animæ obtinentes partem, & ab ipsis tangibilibus qualitatibus, cum incalescunt, ac frigescunt patientes, non sentiant 2 Causa enim est, quia nec mediocritatem, ac proportionem qualitatum habent, quam operantes requirunt sensus ob terream, quam à natuta sunt portionem adeptæ, 3 nec sensitivas idcirco obtinent potentias, quæ immateriales dumtaxat sensibilibus formas recipere, ac iudicare aptæ sunt, sed materiali semper modo patiuntur, & rerū formas qualitatibus materialibus affectas necessario suscipiunt.

Dubitabit 1 autem aliquis, vtrum id, quod sensu destitutum est, ab alijs sensibilibus pati queat, vt ab odore, quod caret olfactu, à colore, quod non habet visum, & à sono, quod est priua-

3 Sicut & consonantia, & tonus percussis fortiter cordis.

1 Et propter quid plantæ non sentiunt, cum habeant quandam partem animalem, & patiuntur à tangibilibus: etenim frigescunt, & calefcunt.

2 Causa enim est, non habere mediocritatem,

3 neque huiusmodi principium, vt possint recipere formas sensibilibus, sed pati cū materia.

1 Dubitabit autem aliquis, si patiatur aliquid ab odore, quod non potest olfacere, aut à colore, quod non potest videre, similiter autem & in alijs.

priatum auditu. Sed vere id, quod aliquo ex his sensibus caret à proprio sensibili, vt sensibile est pati nequit, nihil enim ab odore, quæ odor est patitur, nisi olfactum habeat. 2 Nam odor quid olfactibile est, & quatenus odor olfactum mouet, quare id quod actionem odoris, in quantum odor, suscipit, sensu olfactus præditum est. 3 Quæ igitur olfactu carent ab odore pati, atq; immutari nullo modo possunt. 4 Eadem vero, & in alijs sensibilibus ratio est, vt nihil à sensibilibus, quatenus sensibilia sunt, pati queat, nisi sensum obtineat, qui suscepta iudicare sensibilia, ac discernere possit.

Præterea 1 hoc idem experientia manifestum est. Neque enim lumen, ac tenebræ, neque sonus, & odor, quatenus sensibilia sunt, atque immateriales ad sensationem efficiendam species emittunt, corpora immutant, quæ sensu destituta sunt, 2 sed alijs id agentibus adnexis efficiunt. 3 Quemadmodum in tonitruo accidit, in quo minimè sonus, eiusq; species, sed aer violentiâ motus subiecta scindit, frangitq; corpora. Etsi enim lumen, quod est species corporis lucidi corrumpat interdum, ac destruat sensorium visus, aliaq; etiam inanimata alteret corpora, id tamen non quatenus sensibile est, sed ob excessum ma-

Bb 2 gnitu

2 Si autem olfactibile sit odor, si quid facit olfactum, in quantum odor est, facit.

3 Quare non potentium olfacere, nihil pati potest ab odore.

4 Eadem autem ratio & in alijs, neque potentium, nisi in quantum vnumquodq; sensitium.

a S. Thomas.

1 Simul autem manifestum est & sic, neque enim lumen, & tenebræ, neque odor quicquam facit in corpora,

2 sed ea, in quibus est,

3 Vt aer, qui cum tonitruo findit lignum.

4 Sed tangibilia & saporis faciunt.

gnitudinis, atq; intensiōnis præstat. 4 Secus accidit in qualitatibus tangibilibus, ac saporibus, quatenus tangibiles sunt. Quia. n. hæ qualitates, cum sensibilibus speciebus emissis tactuam mutant potentiam, naturale corpus necessario tangunt, ex quo existente contactu, alijsq; omnibus ad realem actionem, ac passionem requisitis, & rantes qualitates agere, & naturale pati corpus, ac transmutari oportet, mirum non erit, si ad corpora, quæ sensu carent qualitatibus tangibilibus applicatis, ab ijs, quatenus medio contactu sensibiles sunt, realis mutatio proveniat. 5 Et quidem si ab his qualitatibus haudquaquam per se inanimata paterentur corpora, quid utiq; esset à quo alterari, ac transmutari possent? Necessè ergò est, tangibiles qualitates, ut medio contactu sensibiles sunt, naturalia alterare corpora, cætera autē sensibilia ob adnexa tantummodo agentia, ac sensibilibus conditionum excessum corpora transmutare apta esse.

Obijcies¹ non ne alia sensibilia, quatenus sensibilia sunt inanimata mutant corpora? Nam etsi non omnia corpora ab odore, ac sono pati possint, ea tamen patiuntur, quæ nullū propè terminum, ac statum habent, perpetuoq; fluunt, quemadmodum aer, & aqua.

Facile

3 Facile enim ab obiecto patitur aer, atque odorem sensibili specie suscepta refert. 4 At quid aliud est odorem sentire, quam speciem odoris pati, ac recipere? Verum commode hæc diluitur obiectio, si dicamus, ut aliquid ab odore immutetur, satis non esse, si speciem odoris patitur, sed oportere omnino, ut inexistentis animæ odoris specie suscepta proprium de eo iudicium promat, ac fundat. 6 At aer sensitiva carens animæ, non sic ab odore patitur, ut illum percipiat, ac iudicet, sed sensibilibus tantummodo fit, quatenus, ut medium, sensibiles ab obiecto species promanantes ad sensoriū transmittit. Quapropter nullum corpus, quod sensitiva careat animæ patitur, atq; immutatur à sensibili, quatenus sensibile est, sed id solum, quod actu sentiens ab eo constitui potest.

Quoniam ex dictis quomodo sensus ab obiecto patitur, manifestum est, ut plenius animæ partē sensitivam cognoscamus, eiusq; potentiæ innotescant magis, assignatos dumtaxat exteriores sensus esse, atq; alium excogitari nullo pacto posse demonstrandum est.

Alium¹ ergò sensum præter eos, quos diximus, visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum haudquaquam esse facile probari potest. Nam si alius esset

3 Olet enim tanquam passus aliquid.

4 Quid igitur est odorare, præter pati aliquid?

5 An odorare sentire est?

6 Aer autem passus mox sensibilis fit.

5 Si enim non, à quo utique paterentur inanimata, & alterarentur?

Tex. 127.

1 Ergone & illa faciunt?

2 An non omne corpus passivum est ab odore, & sono, & patiētia indeterminata sunt, & non manent, ut aer?

Tex. 128.

1 Quod autem non sit sensus alius præter quinque, dico autem hos, visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum ex his credit aliquis.

set sensus, vel ijs quos enumerauimus esset similis, eiusdemq; rationis, nempe si, aut alium diceremus visum, aut alium auditum, & sic in reliquis, vel dissimilis, ac diuersæ rationis esset: at possibile neutrum est, ergò assignati dumtaxat sensus exteriores sunt. Et quidè alium eiusdem rationis sensum non esse, sic probo. Si duo essent tactus (idem verò, & in alijs sensibus intelligere oportet, quos duplicatos non esse magis clarum est) id maximè contingeret, quia vnus tactus aptus non esset omnia obiecta percipere. At id falsum est, quoniam perfectè constituta animalia eodè operandi modo omnia percipiunt obiecta, quæ sensu tactus percipi queunt, omnes enim tangibiles qualitates, vt tangibiles, medio tactu sensibiles videntur, vnus ergò tantummodò sensus tactus est, idemq; in alijs sensibus contingere censendum est. 4 Quare si aliquis deest sensus, diuersæ rationis erit ab ijs, quos obtinemus, & diuersum proinde sensorium habebit, quo vt instrumento ad suas obeundas operationes vtatur.

At aliud sensorium non esse ab ijs, quæ perfectè constituta animalia nata sunt, clarissimè ostendi potest. Nam deficiente sensorio, & medium quoq; deficiet, sed medium non deficit, ergò nec sensorium. Manifesta est maior
si om^s

si omne medium, quo perficitur sensatio, internum, aut externum esse ponamus.

Etenim¹ quæcunque interno dumtaxat existente medio tangendo sentimus, insito sensorio tactus percipimus, cui gustus quoque sensorium adnexum est.² At quæcunque alia sensibilia exterioribus intermedijs, nempe aqua & aere sentimus, & visus, & auditus, atq; olfactus sensorijs cognoscimus.³ Sic autem hæc ad sensoria se habent media, vt si per vnum & idem medium plura sensibilia diuersa genere sentiantur, necesse sit id, quod sensibilia per ipsum delata medium sentire queat, eidem simile obtineat sensorium in ea ratione, secundum quam sensibilia deferre aptum est, 4 ac proinde si per aerem sentiatur odor, & sonus, id sensorium, quod aut odorem, aut sonum suscipit, medio simile sit, aerisq; naturam participet. 5 Quod si idem sensibile per plura media sentiatur, vt color per aquam, & aerem, id quod sensibile per vtraque delatum media percipit, sensorium alteri horum mediorum simile, amborum spectata perspicuitate habebit. Ea.n. inter medium, ac sensorium connexio est, vt omnia quæ recipiuntur in medio, secundum eam rationem, secundum quam simile sensorio est, ab existente in ipso facultate

Tex. 129.

1 Et quæcunque quidem ipsi tangentes sentimus, tactu sensibilia sunt, quem habemus.

2 Quæcunque vero per medio, & non ipsa tangentes, simplicibus, dico autem, vt aere, & aqua.

3 Habet autem sic, vt si quidem per vnum plura sensibilia sint existentia diuersa abinuicem genere, necesse sit habentem huiusmodi sensorium, vtrorumque sensitiuum esse.

4 Vt si ex aere sit sensorium, & est aer & soni, & odoris.

5 Si verò plura eiusdem sint, vt coloris, & aer, & aqua; vtraque enim perspicua, & qui alterum ipsorum habet solum, sentiet id, quod per vtraque.

2 Etenim omnis eius, cuius est sensus tactus, etiam nunc sensum habemus.

3 Omnes enim tangibilis, in quantum tangibile, passiones tactu nobis sensibiles sunt.

4 Necesseque si quidem deficit aliquis sensus, & sensorium aliquod nobis deesse.

tate cognoscantur. Quare cum aer, & aqua triplici dumtaxat ratione sint apta sensibilia deferre, & ratione perspicuitatis, qua deferunt colorem, & ratione mobilitatis, qua peruehunt sonum, & ratione humiditatis, qua transmittunt odorem, tribus dumtaxat visus, auditus, atque olfactus sensorijs, ad omnia suscipienda sensibilia, quæ remota percipimus, inseruiant. Hæc igitur cum ita sint, manifestum est, quod si aliud concedere sensorium oporteat, & aliud quoque fateri medium necesse erit.

At nullum deesse medium, si de externo loquamur, neque enim de interno oriri potest dubium, sic probare aggredior.

Nam ¹ in sensorijs simplicia dumtaxat elementa aer, & aqua prædominari possunt; ² siquidem in pupilla aqua, in auditu aer, & in olfactu aer, & aqua ratione humiditatis prædominium habent, si de sensorijs adnata complectentes media loquamur. ³ Etenim ignis ob maximam actiuitatem in nullo prædominatur sensorio, aut omnium communis est, perinde ac instrumento ad quamlibet sensationem efficiendam requisito calore. ⁴ Terra autem ob crassitiem, ac densitatem, aut nullius sensorij propria est, aut solius tactus, qui interno solum medio sensibilia percipit. Etsi enim in tactu

haud

haud simpliciter dominetur terra ad sensationem inepta, maiorem tamen, quam alia sensoria, terræ portionem obtinet. Ex quibus manifestum est, nullum sensorium esse præter ea, in quibus aer, aut aqua dominantur. Quoniam igitur id medium constituendum videtur, cui simile sensorium est, atque simplex aliud elementum ab ijs, quæ sunt, reperiri distinctum nequit, haudquaquam aliud excogitari poterit medium præter aquam, & aerem, quod inseruire ad sensibilia remota suscipienda possit. Quare, & nullum perfectè constitutis animalibus deerit sensorium, quo ad sensiles edendas operationes vtantur, atque omnes proinde sensus exteriores habebunt, quos perfectè in rerum constitutionem intendens moliri potuit natura.

Vtterius ¹ confirmari hæc possunt. Nam quibusdam animalibus, vt perfectis ea, quæ diximus competunt sensoria, ² animalia ergo, quæ nec imperfecta sunt, nec aliquem habent defectum omnes obtinent sensus. ³ Etenim talpa, ⁴ quæ perfectum in suo genere videtur animal, oculos membrana quadam obtectos habet, ac præsentia obiecta, etsi obscure ac diminute conspiciunt.

Quapropter ¹ manifestum est, quoniam ea dumtaxat, quæ modo aspiciamus elementa sunt, atque primæ solum

Cc

existi-

⁵ Quapropter relinquitur iam nullum esse sensorium præter aerem, & aquam.

Tex. 130.

¹ Et simplicibus autem duobus his sensoria solum sunt, ex aere, & aqua.

² Pupilla enim aquæ, auditus vero aeris, olfactus autem horum alterius est.

³ Ignis autem, aut nullius est, aut communis omnibus, nihil enim sine calore sensitivum est.

⁴ Terra verò aut nullius est, aut in tactu maxime miscetur.

Tex. 131.

¹ Hæc autem, & nunc quaedam habent animalia.

² Omnes igitur sensus habentur à non imperfectis, neque mutilatis.

³ Videtur enim & talpa sub pelle habere oculos.

a simplicibus.

Tex. 132.

¹ Quare si non est aliud aliquod corpus, & passio, quæ nullius sit eorum, quæ sunt hic, corporum, nullus utique deficiet sensus.

existunt qualitates, quibus inuicem agere, ac pati queunt, eos tantummodo exteriores sensus esse, quibus perfecte constituta animalia prædita esse videntur.

At vero¹ nec putet quispiã sensibilia communia, vt motus, quies, figura, magnitudo, numerus, & vnum, quæ per se, & non per accidens ab vnoquoque sensu percipiuntur, susceptiuum propriũ sensorium, ac peculiarẽ sensum cognoscituum habere.² Nam id quod per se, & non per accidens à pluribus sensibus percipitur, ab vno tantummodo sensu per se cognosci non potest: at sensibilia communia per se à pluribus sensibus externis cognoscuntur, ergo proprium haudquaquam habent sensum, à quo per se cognosci debeant. Minor probatur, etenim id sensibile per se ab aliquo sensu percipitur, quod ipsum propria immissa specie immutat, sic enim vere, ac proprie sibi sensum assimilat obiectũ.³ Sensibilia autẽ communia percipiuntur à pluribus sensibus ob proprias, quas emittunt species. Existimandum enim est sensibile commune propriam in sensorio speciem efficere, quæ vt materia se habet ad speciem sensibilis proprij, & ad eam veluti ad formam, ac finem ordinatur, ergo sensibilia communia per se à pluribus sensibus externis cognoscuntur.

cognoscuntur. Nam motus alterando sensum propria immissa specie sentitur, siquidem eius perturbatur visio, qui crebros aspexerit gyros.⁴ Magnitudo & ob propriam quoq; speciem afficientem sensum percipitur, visus enim, & à maxima niuis copia in agro cõspecta, & ab interminato agrorum prospectu detrimentum patitur.⁵ Eodem modo, & figura terminatam sequens magnitudinem sentitur, eò quod à superficie nõ differens magnitudo quedã sit.⁶ Quies vero cum fixa, & constans ab obiecto imprimatur affectio, percipitur.⁷ At numerus ob plures magnitudines, aut plura etiam sensibilia propria in eadem existentia magnitudine, interrupta, atque intercisa ad sensũ pertingente affectione cognoscitur.⁸ Vnusquisque autem sensus vnum per se cognoscit.⁹ Quapropter manifestum est sensibilia communia proprium haud sensum habere, à quo debeant ex necessitate cognosci.

Et¹ quidem si ab aliquo sensu proprio sensibilia communia perciperentur, ab alijs sensibus ea per accidens sentiri cõtingeret, perinde ac dulce, quod cum proprium gustus obiectum sit, per accidens à visu cognoscitur. Sape enim id, quod flauo præditum colore est, illico esse mel pronunciamus.² Hoc ve-

C c 2 ro sic

3 Vt magnitudinem motu.

4 Quare & figuram, magnitudo enim quedam, & figura est.

5 Quiescens autem, eò quod non mouetur.

6 Numerus verò negatione continui, & proprijs.

7 Vnusquisque autem sensus vnum cognoscit.

8 Quare manifestum est, quod impossibile est cuiuslibet horum proprium esse sensum, vt motus.

Tex. 134.

1 Sic enim esset, vt nunc visum dulce sentimus.

2 Hoc autem est, quoniam amborum habemus sensum,

Tex. 133.

1 At verò neq; communium potest esse sensorium aliquod proprium, quæ vnoquoque sensu sentimus, non secundum accidens, vt motus, status, figura, magnitudinis, numeri, vnius.

a Themistius Simplicius Philosophus.

2 Hæc enim omnia motu sentimus.

quo, cum concurrunt, cognoscimus.

Themiſtius Simplicius Philoponus.

3 Si vero non, nequaquam utique nisi secundum accidens sentiremus, ut Cleonis filium, non quia Cleonis filius est, sed quia albus, huic autem accidit, ut Cleonis alius sit.

4 Communium autem iam habemus sensum communem, non secundum accidens.

5 Non igitur est proprius.

6 Nequaquam enim utique sentiremus nisi sic, ut dictum est Cleonis filium nos videre.

7 Adinvicem autem propria secundum accidens sentiunt ipsi sensus, non secundum quod ipsi sunt,

ro sic accidit. 4 Cum dulce aliquid gustus percipit, flauumque id visus esse aduertit, tam dulcedinis, quam flauo coloris species in interiori sensus communis potentia reponuntur. Quare si visus flauo aliquid colore præditum aspexerit, ipsum utique dulce interior sensus communis potentia iudicat, propterea quod prius flauum colorem, ac dulcedinem in eodem subiecto cognouit. 3

At verò si communia sensibilia haudquam per accidens perinde, ac dulce sentimus, non utique per se, sed per accidens, ut Cleonis filium, cognoscimus. Hunc enim per se ab interiori aliqua potentia cognitum, non quidem, ut Cleonis filium, sed ut album percipimus, cui accidit esse Cleonis filium. Quare si communia sensibilia proprium habent sensum, altero ex his modis ab exterioribus sensibus per accidens sentiri oportet. 4 Sensibilia autem communia à pluribus sensibus per se, & non per accidens cognoscuntur, 5 ergò proprium non habent sensum, à quo per se debeant cognosci, 6 & si haberent, eodem modo ab alijs sensibus perciperentur, quo visu, aut Cleonis filium cognoscimus, aut existens sentimus dulce. 7 Ex his patet exteriores sensus per accidens propria vicissim obiecta percipere, non quidem, ut sensus videntur, neque enim ea iudicant,

cant, quorum propria non habent speciem, 8 sed ut communi substat sensui, qui exteriorum sensuum obiecta suscipere, ac discernere aptus est. Cū enim sensus propria cognoscunt obiecta, quæ in eodem existunt subiecto, eorum species ad communem sensum demandantur: tempore autem procedente, si aliquis sensus à proprio immutetur obiecto, cui aliorum sensuum adhærent obiecta, ipsum communis sensus percipiens, à quo per se mouetur, de alijs quoque simul iunctis enunciat obiectis, quæ prius à simplicibus sensibus cognita percepit. Id exemplo bilis manifestum fieri potest. 9 Cum enim visus flauam aspicit bilem, sensus communis eandem esse amarum iudicat, propterea quod gustus ipsam aliquando simul cum visu amarum esse deprehendit. 10 Neque enim vllus ex sensibus exterioribus hæc duo simul obiecta percipit, sed visus quidem flauum aspicit colorem, gustus autem amarum saporem sentit. 11 Quapropter sæpè communis decipitur sensus, cum à specie flauo coloris immutatus repente id, quod flauo præditum colore est, esse bilem iudicat. Etsi enim non decipiatur in discernendo obiecto à quo actu mouetur, de eo tamen iudicium ferens, quod ipsi adhæret, propriamque haud emit speciem, facillimè potest decipi.

Sed

8 sed secundum quod vnus, cum simul sit sensus in eodē.

9 Ut quod bilis quidem amara est, & flaua.

10 Non enim alterius est dicere, quod ambo vnum.

11 Quapropter & decipitur, & si sit flauum, bilem esse opinatur.

Tex. 135.

1 Inquiret autem aliquis cuius causa plures habeamus sensus, sed non solum unum.

2 *Simplicius Averroes Philop.*

2 An ut minus lateant consequentia, & communia, ut motus, & magnitudo, & numerus.

3 Si enim esset visus solus, & ipse albi, laterent utique magis, & viderentur idem esse omnia,

4 propterea quod consequuntur se invicem simul color, & magnitudo.

5 Nunc autem, quoniam in alio sensibili communia sunt, manifestum facit, quod aliud quiddam unumquodque ipsorum est.

3. *S. Thomas Averroes.*

Tex. 136.

1 Quoniam autem sentimus, quod videmus, & audimus, necesse est, aut visum sentire, quod videt, aut alio.

Sed illud a nobis inquiret quispiam, quam ob causam plures natura sensus ad communia sensibilia percipienda, haudquaquam verò unam concessit.

Respondeo id eo instituto fecisse naturam, ut minus communia sensibilia magnitudo, motus, ac numerus laterent, eaque facilius a proprijs sensibilibus distinguere perciperemus. Etenim si unus tantummodo sensus, ut visus, qui colorem suapte natura cognoscit, sensibilia communia sentiret, minus utique adverteret ea, atque a sensibili proprio minime differre putaret. Semper namque magnitudinem, & colorem simul iuncta respiciens visus eorum differentiam advertere non posset, sicque & in alijs sensibilibus accideret. Quoniam verò a pluribus sensibus communia sensibilia percipiuntur, pluraque ad ea cognoscenda iudicia conspirant, propria verò unicuique dumtaxat respiciunt sensum, eiusque iudicium patiuntur, ab unoquoque proprium distinguere putamus.

Sed ut plenior sensitiuae animae cognitionem habeamus, ijs, quae ad exteriores sensus in ordine ad obiecta cognoscendos pertinent, explicatis, an praeter eos interiorum aliquem fateri sensum oporteat investigandum est.

Quoniam igitur nos audire, ac videre, & unamquamque sensibilem operationem

tionem exercere cognoscimus, necessarium est, aut visu nos cognoscere, quod videmus, aut alia quadam potentia. Et quidem aliam necessariam non esse potentiam, quae visus operationem cognoscat, sic probare aliquis posset. Si alia potentia a visu distincta nos videre cognoscimus, eadem certe potentia colorem, & visionem percipiet, cum sensatio absque obiecto, ad quod essentialiter ordinatur, percipi nequeat. Quare aut absurdum fatendum est duas potentias divisas unum, & idem obiectum percipere, aut eandem potentiam propriam posse operationem cognoscere, necessaria ergo non erit potentia a visu distincta, quae visionem cognoscat. Praeterea si alter sensus visionem cognoscit, aut erit processus in infinitum, aut aliquis sensus propriam operationem cognoscet. Manifestum hoc est: nam vel sensus a visione distinctus propriam percipit operationem, vel non. Si percipit, ergo erit aliquis sensus propria cognoscens operationem. Si vero non percipit, alius ab eo sensus distinctus erit, ad quem eius cognoscere operationem spectat, sicque de alijs in infinitum accidet. Quare dicendum est, aut dari processum in infinitum, aut eundem sensum propriam posse operationem cognoscere: sed processus in infinitum absurdus est, ergo datur

2. Sed idem erit ipsius visus, & subiecti coloris.

3. Quamobrem aut duo eiusdem erunt, aut ipse sui ipsius

4. Amplius autem, si & alius sensus sit ipsius visus, aut in infinitum procedet, aut ipse aliquis sui ipsius erit.

5 Quare in ipso primo hoc faciendum est.

TEX. 137.

1 Habet autem dubitationē.

2 Si enim visu sentire, videre est, videtur autem color, aut habens colorem, si videbit aliquis id, quod est videns, & colorem habebit, quod videt primum.

TEX. 138.

1 Manifestum est igitur, quod non est unum ipsum visu sentire.

2 Etenim cum non videmus visu discernimus & tenebras, & lumen, sed non similiter.

tur sensus, qui propriam potest operationem cognoscere. 5 Hoc autem si verum est, ipsum utique visum propriam posse visionem percipere concedendum est.

At 1 visum propriam haud visionem cognoscere, hoc uno probari posse argumento videtur. 2 Nam visu sentire nil aliud est, quam videre, si igitur visu sentimus nos videre, visu nimirum videmus nos videre, at nihil videtur nisi color, aut id quod colorem habet, si ergo quis visum, ipsamque visionem videt, colorem habebit visus, ipsaque visio, qua primum oblatum colorem vidit. Hoc autem quoniam absurdum est, & ipsum utique visum propriam videre visionem absurdum erit.

Propositam 1 difficultatem sic diluendam censeo, non esse unum ipsum visu sentire, sed duplex, aliudque esse videre, aliud visu dijudicare. Videre namque propria est visuæ facultatis actio, visu autem dijudicare superioris virtutis, veluti iudicis operatio existit. 2 Hoc vel ex eo patet, quod cum nihil cernimus, tenebras, & lumen visu dijudicamus. At non eodem modo, lumen enim, & obiecta cætera per ipsius particularis sensus actum sentiuntur, tenebræ, ac privationes reliquæ à superiori virtute, hoc est ab intellectu deprehenduntur. Non ta-

me

men sine sensu, quia tunc intellectus privationem cognoscit, cum tentantem, & conantem sensum operari non posse animadvertit. Sic ergo existimandum est sensationem non per se à proprio sensu, ut lumen, sed à superiori facultate, ut tenebras cognosci, nec ab intellectu quidem, sed ab interiori sensu, qui quoniam non operatur, nisi dum particulares operantur, non absolutè dijudicare dicitur, sed visu dumtaxat operante, apprehendenteque lumen, & colorem. Quod & de alijs utique sensibus eodem modo asserendum est. 3 Præterea & visuæ facultas colore affecta quodammodo videtur, quatenus in sensorio, in quo inest species coloris recipitur. 4 Unumquodque enim sensorium est susceptivum speciei sensibilis absque materia. 5 Unde & obiectis sensibilibus abeuntibus eorum sensationes, comprehensionesque manent in sensorijs ob speciem cōservatas, in quibus representantur. Si igitur visu uti diximus tenebræ iudicantur, quæ puram privationem significant, multo magis iudicari poterit eodem modo sensitio ipsa, quæ dicitur quoquo pacto colorata ab ipso colore promanans, quem sensibilis offert species. Sed hic non erit inconueniens ostendere, quomodo sensitio, quæ sensibilis naturam sapit, & ad sensibile, & ad sensum ipsum relata

D d se ha-

3 Amplius autem & videns tanquam coloratum est.

4 Unumquodque enim sensorium susceptivum est sensibilis sine materia.

5 Unde & abeuntibus sensibilibus insunt sensus, & imaginationes in ipsis sensorijs.

6 Ipsius autē sensibilis & sensus actus idem est, & vnus:

7 esse autem ipsorum non idem,

8 dico autem, vt sonus secundum actum, & auditus secundum actum.

9 Est enim auditum habentē non audire, & habēs sonum non semper sonare.

10 Cum autem operatur potens audire, & sonat potens sonare, tunc secundum actū auditus fit simul, & secundū actum sonus,

11 quorum dicit vtiq̄ aliquis hoc quidem auditionē esse, illud verō sonationem.

Tex. 139.

12 Si igitur motus, & actio, & passio est in eo, quod moue-

se habeat. Sciendum ergo est vnum, & eundem actum esse, qui & à sensibili actu immutante sensū, & à sensu actu operante prouenit. Idem enim iudiciū est, quod ab obiecti specie in sensorio producta veluti finis ab vltimo complente, perficienteque actione prodit, & à facultate sentiendi per sensibilis receptionem speciei determinata elicitur: 7. et si ratione differat, quatenus à sensu, & ab obiecto prouenit, quæ diuersa, ac distincta agentia sunt. 8. Hæc in ipso auditu clara sunt, cum & in actu videatur sonus audiendi potentiam immutans, & in actu sit auditus existens iudicans obiectum. 9. Fieri enim potest, vt is, qui habet sensum auditus, non audiatur, & id, quod sonum edere potest, haudquaquā perfonet. 10. At cum audiendi facultatem habens operatur, ac præsens iudicat obiectum, atque id perfonat, quod est aptum efficere sonum, tum & auditus, & sonus in actu esse dicuntur, quatenus actualis sensatio fit, quæ & à sensu eliciente prouenit, & ad obiecti actionem, tanquam proprius finis, ac forma sequitur. 11. Vnde nō incongrue quispiā hunc actū, vt à sensu prouenit, auditionem, vt vero ab obiecto fit, sonationem dicit.

Sed vt clarius appareant, quæ diximus, quoniam actio, & passio vnus, & idem

& idem motus est, qui in eo, quod patitur, ac mouetur inest, sonum, & auditum in actu eandem operationem ab ipso procedentem esse oportet, quæ in sensorio, in quo audiendi facultas recipitur, inest. 2. Actiui enim, & motiui actus in patiente fit, vnde necesse non est id, quod mouet, in mouendo moueri, 3. Atqui sonatiui actus sonus, aut sonatio est, & audiendi facultatis auditus, aut auditio, 4. quando quidem id sono, & auditui competat, vt actu, & potentia dicantur.

Idem quoque & in alijs sensibus, ac sensibilibus accidit. 2. Quemadmodum enim actio, & passio in patiente est, haud vero in agente, 3. sic & sensus, ac sensibilis actus in ipso sensitiuo existit. 4. Verum cum actus sensus, ac sensibilis ratione differat, aliquando propria, ac distincta habet nomina, vt sonatio, & auditio: 5. aliquando verò non habet, vt in visione patet, 6. actus enim visus dicitur visio, & gustus de gustatio, at coloris, & saporis actus proprio caret nomine.

Ex his manifestum est, cum vna, & eadem sit actio sensibilis, ac sensitiui, ratione tamen diuersa, quemadmodum diximus, auditum, atque sonum in actu perire simul, ac feruari, idemq; in gustu, ac sapore, & in alijs sensibus, ac

D d 2 sen-

que, & patitur, necesse est & sonum, & auditum, qui est secundum actum, in auditu qui secundum potentia, esse.

2 Actiui, & motiui actus in patiente fit: vnde non necesse est mouens moueri.

3 Sonatiui igitur actus sonus est, aut sonatio, auditus autem auditus, aut auditio.

4 Duplex enim est auditus, & duplex sonus.

Tex. 140.

1 Eadem autē ratio & in alijs sensibus, ac sensibilibus.

2 Sicut enim actio, & passio in patiente est, sed non in agente,

3 sic & ipsius sensibilis actus in ipso sensitiuo existit.

4 Sed in quibusdam quidem etiam nominata sunt, vt sonatio, & auditio,

5 in quibusdam autem innominatum est alterum.

6 Actus enim visus visio dicitur, coloris autem innominatum est, & gustatiui gustatio, saporis autem innominatum est.

Tex. 141.

1 Quoniam autem vnus quidē est actus sensibilis, & sensitiui, esse autem alterum, necesse est simul corrumpi, & saluari sic dictum auditū, atque sonum, & saporem igitur, atque gustum, & alia similiter.

in Anarros.

2 Dicitur autem secundum potentiam necesse non est...

143. Sed priores naturales Philosophi...

1. Sed priores naturales Philosophi hoc non bene dicebant, qui neque album, neque nigrum sine visu, neque saporem sine gustu esse opinabantur.

2. Nam sic quidem dicebant recte, sic autem non recte.

3. Dupliciter enim dicto sensu, & sensibili, de alijs quidem secundum potentiam, de alijs vero secundum actum, in his quidem accidit, quod dictum est, in alteris autem non accidit.

4. Sed illi simpliciter dicebant de dictis non simpliciter.

143. Si autem vox quaedam consonantia est...

1. Si autem vox quaedam consonantia est,...

2. Simpliciter Philosophi,...

3. vox autem, & auditus est ut unum, & est, ut non unum, aut idem,

sensibilibus accidere. At id necesse non est in sensu, ac sensibili, quatenus in potentia sunt, euenire, cum & absque visu color, & absque auditu sonus esse queant.

Quapropter haud recte veteres naturales Philosophi existimarunt, nec album, nec nigrum sine visu, nec saporem sine gustu, reliquaue sensibilia absque proprio sensu existere non posse opinantes. Nam partim quidem recte censebant, partim vero prorsus errabant. Cum enim sensus, ac sensibile dupliciter dicantur, & potentia, & actu, id quod dictum modo est, in sensu, ac sensibili in actu euenire certum est, in sensu vero, ac sensibili in potentia contingere nullo modo potest; quandoquidem & sensus hoc modo sumptus, & sensibile absque sensu existere potest. At de his priores illi Philosophi, quae distinguere oportet, simpliciter, & confuse loquebantur.

Præterea id quoque perspicuum ex dictis est, quam ob causam ex sensibilibus, alia dissoluant, ac destruant sensum, alia vero summa delectatione afficiant.

Etenim vox apte modulata consonantia quidam, atque harmonia est, in actu vero existens vox, atque auditus in actu, etsi ratione differant, unum quid tamen

tamen realitate sunt, quatenus eadem operatio est, ab ipsa voce promanans, & ab audiendi sensu elicita. Harmonia autem, & concentus proportio quaedam, ac ratio est, ergo & auditus in actu ratio quaedam, ac proportio erit. Quod & de sensorio quoque ipso in quo inest audiendi facultas dicendum est, quandoquidem sensorium, & in eo existens sensatio magna sese proportione, & consensione respicere debeant. Quoniam vero eadem in reliquis sensibus, ac sensibilibus ratio est, unusquisque necessario sensus in quadam proportione, ac temperie consistet. Quare & sensibile vehemens dissoluit, ac destruit sensum, valde acuti, grauesque soni auditum, & prauis saporibus gustum, & nimium fulgentes, atque opaci colores visum, & fortes, tetrique odores olfactum, propterea quod sensus ratio quaedam, ac proportio sit, quam sensibile excedens, & sensorium dissoluere, & laesam, ac depravatam efficere sensationem aptum est. Unde & mirifice delectant, recreantque sensum, quae sincera, atque simplicia ex sensibilibus sunt, ut dulcia, salsa, & acuta, cum ad mediocritatem, ac proportionem ducuntur. Sic enim sensibus ea iucunditatem pariunt. Atque id magis proportionem, ac temperiem feruat, quod ex permixtione extremorum

3. consonantia autem est ratio,

4. necesse est & auditum rationem quandam esse.

5. Et propter id corrumpit unumquodque exsuperans, & acutum, & graue auditum; similiter autem & in saporibus gustum, & in coloribus visum valde fulgidum, & opacum, & in olfactu fortis odor, & dulcis, & amarus;

6. tanquam ratio quaedam sit sensus.

7. Unde & delectabilia quidem sunt, cum dicuntur, quae sincera sunt, & immixta ad rationem, ut acutum, aut dulce, aut salum.

8. Delectabile enim tunc.

9. Omnino autem magis quam mixtum est consonantia est, quam acutum, & graue.

con-

10 Tactui autem calefactibile, & frigefactibile.

11 Sed sensus ratio est.

12 Exsuperantia autem, aut dolore afficiunt, aut corrumpunt.

Tex. 144.

1 Vnusquisque igitur sensus subiecti sensibilis est,

2 inestq; in sensorio, in quantum sensorium,

3 & discernit subiecti sensibilis differentias,

4 vt album quidem, & nigrum visus, dulce verò, & amarum gustus; similiter autem se habet hoc & in alijs.

constat, quam id, quod simplex est, vt graue, & acutum. 10 Tactui quoq; nec simplex calidum, aut frigidum, sed id quod ex vtrorumq; mixtione coalescit amicum est, atque iucundum. Quia enim sensus in quadam sensorij proportionem, ac temperie consistit, ab ijs maxime recreatur, atq; instauratur, quæ proportionem, ac temperiem habent, 12 ab ijs verò quæ symmetriam hanc, & harmoniam excedunt, aut summo afficitur dolore, aut ad interitum perducitur.

Iam exteriores sensus proprias haudquaquam sensationes percipere, sed eas ab interiori alio sensu cognosci, ac discerni oportere determinatum est. Nunc eundem interiorē sensum, ex alia, quā ex necessitate agit, operatione indagare, ac statuere necesse est.

Notandum 1 ergo est vniuscuiusque peculiaris sensus hæc proprie munera esse, primo vt sensibile habeat obiectum à quo per se immutari, ac pati queat; 2 deinde vt sit facultas in determinato existens sensorio, quatenus sensorium est, 3 postremo vt quæ sub adæquato obiecto continentur differentias iudicet, ac discernat, 4 quemadmodum & in visu manifestum est, qui album, & nigrum percipit, & in gustu, qui dulce, & amarum sentit, & in alijs quoque sensibus,

sibus, qui proprij differentias obiecti discernunt.

Iam 1 verò non modo album à nigro, & dulce ab amaro distingui, sed & album à dulci, & nigrum ab amaro, & vniuscuiusque sensus obiectum ab aliorum sensuum obiectis differre quadam animæ facultate cognoscimus. 2 At sensu horum percipimus differentias, 2 etenim sensibiles suapte natura sunt, necesse ergò est sensum aliquem esse, qui & exteriorum sensuum obiecta, & eorum differentias iudicare, ac discernere aptus sit.

Hic verò sensus, quo anima sensibilia omnia percipit, eorumque differentias cognoscit, ex ijs esse non potest, quos ad externa percipienda sensibilia animalibus natura concessit. 4 Nam is tactus quidam esset, vt potè aliorum sensuum fundamentum, ac radix, quo animalis vita definitur.

At 1 manifestum est carnem, quæ vulgò creditur sensorium tactus, haud vltimum, ac postremum sensorium esse, in quo sensibilia omnia percipiens facultas inest. 2 Necesse enim esset hanc facultatem omnia sensibilia tangendo percipere, cum tamen, nec color, nec sonus, nec odor contactu dignoscatur. Quare tactus is sensus non est, qui sensibilia discernere differentias aptus sit.

Atq;

Tex 145.

1 Quoniam autem & album, & dulce, & vnumquodq; sensibile ad vnumquodq; discernimus quodam, & sentimus quod differunt,

2 necesse est vtrique sensu.

3 Sensibilia enim sunt.

a Averroes S. Tb.

Tex 146.

1 Quo & manifestum est, quod caro non est vltimum sensorium.

2 Necesse enim esset discernens discernere tangendo ipsum.

Atq; si tactus hoc munus haudquaquam præstat, nec cæteri sensus ob eandem, ac similem præstabunt rationem. ³ Nec vero quis dicat plures sensus ad sensibiliū percipiendas differentias concurrere, atq; distinctas potentias, quæ inter album, ac dulce inest, differentiam percipere. ⁴ Etenim oportet vnum aliquē sensū esse, qui vtraq; percipiat obiecta, eaq; veluti æstimator, & arbiter discernat, atque dijudicet. Cum enim nec visus dulce, nec gustus albū sentiat, quomodo visus album, ac dulce differre, & gustus dulce aliud, atque album esse cognoscet? ⁵ Sane si ita accideret, perinde esset, ac si album quidē sentiret Plato, dulce autem Socrates. Manifestum enim esset dulce ab albo diuersum esse, quoniam aliter ab albo afficitur Plato, quam à dulci Socrates, neuter tñ horum diuersitatem eam cognosceret, vtriusq; haud sensibilis naturam perspectam habēs. ⁶ Quare vnum iudicem esse oportet, qui ambo cognoscat, vt existentem inter ea differentiam proferat, dulceq; pronunciet alterum esse ab albo. ⁷ Idē ergo iudex vtraq; ab inuicem differre obiecta dicit. ⁸ Quia verò dictio interioris conceptus expressio est, & vnus vtiq; homo eorum differentiam intelligit, ac sentit. Quare & vnam esse facultatem oportet, vnumq; sensum, qui-

vtrum

vtrumque sensibile comprehendat, & dum alio, atq; alio modo ab illis afficitur, ea dijudicet esse diuersa. ⁹ Ex quibus manifestum est distinctas haudquaquam potentias obiecta distincta percipere, eaque discernere, ac iudicare. Quoniam igitur sensibilia obiecta, eorumq; differentias, nec vnus ex sensibus exterioribus, nec omnes simul sumpti percipere valent, vnum aliquem interiorē sensum cōcedere cogimur, qui & omnia sensibilia cognoscere, & eorū differentias iudicare, ac discernere queat. ¹⁰ Ea autem est interioris huius sensus (quē omnia exteriorum sensuū percipiētē obiecta communem dicimus) in sensibilibus iudicandis natura, vt quæ inter se plurimum distant obiecta eodem tempore cognoscat, ac iudicet. ¹¹ Nam quemadmodum is, qui bonum, ac malum percipit, eorum diuersitatem eodem tempore iudicat, ¹² sic & sensus communis eodem tempore vnum sensibile ab altero diuersum esse cognoscit, nec prius aliud album, ac dulce esse profert, deinde vero dulce aliud ab albo esse dicit, sed vtriusque differentiam obiecti eodem tempore pronunciat. ¹³ Atque hoc eodem tempore per se, & non per accidens contingit. Non enim sensus nunc percipit aliquod obiectum, deinde vero aliud cognoscens, ab inui-

E e cem

³ Neque itaque separatis cōtingit discernere discernens, quod aliud sit dulce ab albo,

⁴ sed oportet aliquo vno vtraq; manifesta esse.

⁵ Sic enim, & si hoc quidem ego, illud autem tu sentires, manifestum vtiq; esset, quā alia ab inuicem.

⁶ Oportet autem vnum dicere, quod aliud, aliud enim dulce ab albo.

⁷ Dicit ergo idem.

⁸ Quare vt dicit, sic & intelligit, & sentit.

⁹ Quod igitur non possibile sit separatis dijudicare separata, palam est.

¹⁰ Quod autem neque in separato contingit tempore, hinc.

¹¹ Vt enim idem dicit, quod aliud bonum, & malum,

¹² sic & quando alterum dicit quod aliud, tunc & alterum.

¹³ Non secundum accidens ipsum quando,

14 (dico autem, vt nunc dico, quod aliud, non tamen quod nunc aliud.)

15 sed sic dicit, & nunc, & quod nunc: simul ergo.

16 Quare inseparabile, & in inseparabili tempore.

a *Themistius Simplicius.*

Tex. 147.

1 At verò impossibile est simul secundum contrarios motus moueri idem, quatenus indiuisibile, & in indiuisibili tempore.

a *S. Thomas. Themistius hileponus.*

2 Si enim dulce sic mouet sensum, aut intellectum, amarum autem contrario modo, & album aliter.

3 Ergone simul quidem, & numero indiuisibile, & tempore inseparabile, quod iudicatur, ipso autem esse separatum?

cem ea differre dicit, 14 ita vt eodem quidem tempore iudicet, haud vero sint presentia obiecta, de quibus iudicium profert 15 sed simul ea differre sensus enunciat, quæ simul iuncta existunt, simulq; etiã apprehendit. Ea enim est sensus communis natura, vt presentia dumtaxat cognoscat obiecta, deque ijs iudicium ferat. 16 Quapropter manifestum est, a vnũ, & eundem sensum distincta eodem tempore obiecta percipere, eaq; discernere, ac iudicare.

Obijcies, 1 fieri nullo modo potest, a vt id, quod partium expers est, ea ratione, qua partibus caret, in indiuiduo temporis momento oppositis creatur motibus: at diuersa, & opposita sensibilia oppositis sensum, atque intellectum motibus afficiunt, 2 etenim dulce, amarum, & album oppositis omnino rationibus sensum, atque intellectum immutant, dulce quidem leniendo gustum, eundemque irritando amarum, atque album disgregando visum, ergo sensus communis indiuisibilis existens in indiuiduo temporis momento opposita percipere obiecta nequit. 3 Quidam sic dissoluerent hanc objectionem conantur, aiuntque sensum communem, qui opposita discernit obiecta, numero quidem, ac subiecto vnum, & indiuisibilem esse, indiuiduoque tempore iudicium de proprijs

prijs obiectis ferre, ratione tamen, atque essentia, vt plura cognoscit obiecta, diuidi, & in plures quodammodo sensus partiri. 4 Sic igitur idem sensus, quatenus diuisibilis est, diuersa, atque opposita suscipiet obiecta, 5 quatenus vero indiuisibilis est, ea simul eodem tempore discernet. 6 Ratione enim, atque essentia dumtaxat diuisionem patitur, subiecto autem, & numero partium omnino expers est.

Sed 1 impossibilis quidem hæc responsio est. 2 Nam id, quod subiecto indiuisibile est, solaque ratione diuisibile in potentia ad opposita suscipienda videtur, 3 cum tamen ea actu suscipit, necessario diuiditur, eaque secundum diuersas partes recipit, 4 quemadmodum in eo contingit, quod cum ad album, ac nigrum in potentia sit, actu ea in partes dumtaxat diuisum patitur. 5 Eodem ergo modo intellectus, ac sensus communis subiecto indiuisibilis existens, etsi ratione diuisibilis ad oppositas obiectorum species in potentia sit, eas tamen actu haud vnquam recipiet, ex eo quod ratione distinctas obtineat partes.

Sed vt 1 vera allatae objectionis afferatur solutio, a sciendum est quemadmodum punctum, quod circuli centrũ est, ad quod omnes tendunt lineæ ab eius circumferentia ductæ, vt vnum, Ec 2 atque

4 Est igitur quodammodo quatenus diuisibile diuisa sentiat, 5 est autem quatenus indiuisibile.

6 Ipso esse. n. diuisibile est, loco autem, & numero indiuisibile.

Tex. 148.

1 An non possibile? 2 Potentia enim idem diuisibile, & indiuisibile, & contraria est, ipso autem esse nõ,

3 sed patiendo diuisibile est,

4 & nõ possibile est simul album, & nigrum esse.

5 Quare neque formas ipsorum pati, si huiusmodi est sensus, & intellectio.

Tex. 149.

1 Sed vt id, quod vocant quidam punctum, quod vt vnũ, & duo est,

a *Auerroes.*

2. *ita & diuisibile.*

atque vt plura sumi potest, 2. ita & sensum communem diuisibilem, & indiuisibilem esse. Quia enim punctum diuiditur quodammodo, quatenus ad plures refertur lineas, quæ ad ipsum à circumferentia ductæ pertingunt, indiuisibile verò videtur, quatenus circuli centrum est, omniumq; linearum terminus: ita & communis diuiditur sensus, quatenus ad singulas exteriorum sensuum operationes, quas suscipit, ac percipit, refertur, indiuisus autem est, quatenus omnium sensationum terminus existens differentias obiectorum iudicat. 3. Vt igitur sensus communis vnus, atque indiuisibilis est, vnicum de oppositis obiectis iudicium profert, eorumque differentiam vno, & eodem actu cognoscit. 4. Vt vero diuisibilis est, singula, eaque opposita exteriorum sensuum obiecta pluribus eodem tempore elicitis actibus percipit. 5. Dupliciter enim sensum communem, vt punctum, sumere licet. 6. Atque vt ad plures, atque oppositas obiectorum species ab exteriorum sensuum operationibus prodeuntes refertur, opposita obiecta pluribus actibus cognoscit, quæ vt plura, ac distincta sunt, ipsum quoque in plures quasi sensus, ac distinctos diuidunt. 7. Vt autem vnus omnium sensationum terminus est, vnico prolato iudicio eorum differentiam percipit.

3. Secundum quod igitur est indiuisibile discernens vnum est, & simul.

4. Secundum quod verò diuisibile est, non vnum.

5. Bis enim vtitur eodem signo simul.

6. In quantum igitur duobus vtitur terminis, duo iudicat, & separata sunt, vt in separato.

7. In quantum verò vnum, vno, & simul.

cipit. Ex quibus manifestum est, sensum communem, etsi vnica, atque essentia indiuisibilis potentia sit, ab oppositis tamen obiectis moueri, ac pati posse, quatenus ea, multiplex quodammodo factus, pluribus elicitis actibus cognoscit. Existimandum enim est, quemadmodum exteriores sensus à pluribus obiectorum speciebus immutati plures eodem tempore actus eliciunt, ita & interiorum sensum communem ab exterioribus cognitis excitatum obiectis, ea pluribus eodem tempore actibus percipere: etsi cum eorum differentiam cognoscit vnicum iudicium promat, ac fundat. 8. Atque hæc de principio quo animal sensituum constituitur in præsentia determinata sint.

Sed antequam ad intellectiue partis animæ naturam cognoscendam accedamus, placet de sensu interiori, de quo vt præsentia cognoscit obiecta, eorumque differentias discernit, pertractauimus, de eodem nunc, vt remota, absentiaque imaginatur sensibilia, varijsque inter se modis, etiam cum adsunt, componit, agere, quoniam sic & sensitivæ partis animæ natura prorsus cognita erit, & ab ea intellectiuam omnino seiungi apparebit. Ac primo quidem enitendum est quærere, vtrum intelligere, ac sentire idem sint, sumpto intelligere, prout omnem

8. De principio igitur, secundum quod dicimus animal sensituum esse, determinatum sit hoc modo.

nem animæ cognitionem comprehendit, qua ab objecto haud præsentia excitata operatur.

Quoniam ergo Veteres maximè definiunt animam, & motu ad locum, & ipso intelligere, ac sentire, videntur utique asserere ipsum intelligere, ac sapere, quæ solius intellectivæ animæ operatio est, velut sentire quoddam esse, cum anima tum intelligendo, tum sentiendo ea, quæ sunt, cognoscat, ac iudicet. 3 Atque expresse quidem Veteres sapere, ac sentire idem esse aiunt. 4 Nam Empedocles aliquando sic loquitur.

5 Ad presens hominum crescit sapientia semper. 6 & alio rursus in loco.

7 Hinc vera his semper prudentia somnia monstrat.

8 Idem & Homerus his carminibus sensisse videtur.

9 Tales namq; insunt mentes mortalibus ipsis, Quales quotidie summi fert Rector Olympi.

Ex his clara est horum Philosophorū opinio. Nam si a præsentibus sensibilibus cognitio augetur, ac perfici scientiam dicunt, & ob eorum mutationem varia intellectum somnia pati, atque tales mortalium effici mentes, quales sensibile contingit ambiens, manifestum est eos haud intelligere, ac sapere ab ipso sentire distinxisse.

Hanc

Hanc verò sententiam, non ex eo solum protulerunt Veteres, quod intelligere perinde, ac sentire corporeum quid esse putarent, sed etiam quod simile sapere, ac sentire simile, indeq; animam ex elementis rerum conditam esse censerent, quemadmodum in priori libro determinatum est. 3 At hos Philosophos cognitionis causam assignantes, quam cognoscentis animæ ad cognitum objectum similitudinem esse aiunt, deceptionis, atque erroris quoq; assignare causam oportebat. 4 Ignoratio enim magis propria, magisque familiaris animalibus, quam cognitio est, cum, & in ea diutius versetur anima, & summo cum labore vel minimam scientiæ partem immenso pene temporis elapso tractu assequatur. 5 Vnde si Veterum tueri opinionem licet, aut necesse est omnia, quæ apparent vera esse, aut dissimilis rei contactu decipi, atque in errorem labi animam. 6 Hoc enim ei videtur opponi, quod simile cognoscat, ac sentiat simile. Quare ut similitudo scientiam gignit, & deceptionem, atq; ignorationem efficiet dissimilitudo. 7 At impossibile hoc est. 7 Nam eadem oppositorum scientia, atque deceptio est, qui enim aliquod oppositorum cognoscit, & aliud quoque intelligit, & qui in aliquo ex ijs errat, in altero etiam fallitur.

Tex. 151.

1 Omnes enim hi intelligere corporeum, sicut & sentire existimant.

2 Et sentire, & sapere simile simili, sicut in primis rationibus determinauimus.

3 Et tamen oportuit simul ipsos, & de deceptione dicere.

4 Magis enim propria est animalibus & plus temporis in hac permanet anima.

5 Vnde necesse est, aut, ut quidam dicunt, omnia, quæ videntur esse vera, aut dissimilis rei tactum deceptionem esse.

6 Hoc enim contrarium est illi simile simili cognoscere.

a S. Thomas Auerroes.

7 Videtur autem & deceptio, & scientia contrariorum eadem esse.

Tex. 150.

1 Quoniam autè duabus differentiis definiunt maximè animam: motu secundum locum, & ipso intelligere, ac sentire, videtur utique intelligere, & sapere, velut sentire quoddam esse.

2 In vtrisque enim his anima discernit, & cognoscit aliquid eorum, quæ sunt.

3 Et antiqui sapere, & sentire idem esse aiunt,

4 sicut & Empedocles dicit.

5 Ad præsens enim augetur sapientia hominibus.

6 Et in alijs.

7 Vnde eis semper & sapere diuersa præstat.

8 Idem autem his vult, & illud Homeri.

9 Talis enim est mens terrestrium hominum, qualem in dies inducit Pater hominū, Deorumque.

a Simplicius Themistius Philoponus.

litur, simile verò, ac dissimile opponuntur, ergò similis rei contactu cognitio, dissimilis autem deceptio haud potest contingere.

Sed ¹ sapere, ac sentire idem non esse sic probo. ² Nā sentire omnibus animalibus inest, ³ sentire autem paucis, ⁴ quandoquidem solis competit hominibus, aliud ergò sentire, atque sapere est. ⁵ Præterea neque intelligere, quo, & rectè, & non rectè discurrendo intellectus operatur ⁶ (rectè quidem ob prudentiam, scientiam, atque veram opinionem, haud rectè vero ob ea, quæ his opposita sunt) ⁷ idem, atque sentire est. ⁸ Nam sensus propria sensibilia iudicans nunquam errat, si requisitæ ad perfectam efficiendam sensationem conditiones adsint, ⁹ atque omnibus animalibus inest. ¹⁰ Intellectus verò cum discurret sæpe fallitur, ijsque dumtaxat animalibus competit, quæ ratiocinandi facultatem obtinent, ergò aliud sentire, atque intelligere est.

Iā intelligere ¹¹ communiter sumpto ab ipso sentire discreto, de interiori sensu, quatenus sensibilia imaginatur obiecta dicendum est, ipsumque & ab intellectu, & à sensu distinguere oportet.

Dico igitur phantasiam à sensu, ac intellectu ratiocinante distingui, atque nec phantasiam absque prævia sensus cogni-

Tex. 152.

¹ Quod igitur non idem sit sapere, & sentire, manifestum est.

² Hoc enim animalibus inest omnibus, illud autem paucis.

Thomistius.

³ Sed neque intelligere, in quo est quod rectè, & quod non rectè,

⁴ (quod enim rectè prudentia, & scientia, & opinio vera, quòd verò non rectè contraria horum)

⁵ neque hoc inquam est idè cum ipso sentire.

⁶ Sensus. n. propriorum semper verus est,

⁷ & omnibus inest animalibus.

⁸ Intelligere autem contingit, & falsò, & nulli inest, cui non inest ratio.

Tex. 153.

¹ Imaginatio enim aliud est, & à sensu, & à ratiocinatione, hæcque non fit sine sensu, & sine hac non est existimatio.

cognitione operari, nec existimationē, quæ omne intellectus iudicium comprehendit, sine actu phantasie præcedente fieri. ² Perspicuum autem est phantasiam ab existimatione distingui. ³ Nā phantasie operatio nostræ subseruit potestati, ⁴ quicquid enim libuerit, etiam impossibile imaginari, atque oculis subijcere licet, ⁵ quemadmodum faciunt ij, qui ad artificiosam parandam memoriā loca, & imagines pro libito fingunt, certisque in locis disponunt, quibus rerum opportunè recordentur. ⁶ At existimare nostræ haudquaquam subditur potestati, ⁷ necesse enim est eum, qui iudicium existimationis elicit, ratione aliqua duci ad verum, aut falsum existimandum, idem ergò phantasia, atque existimatio non est.

Præterea ¹ cum atrox aliquid, aut horribile existimamus, & valdè commouemur, & toto perhorrescimus corpore, ² atque similiter, cū esse quippiam tale opinamur, ut in illo confidendum sit, confidimus illico, summèque hilares, ac læti reddimur. ³ At cum hæc imaginamur, nec vlla animi affectio, nec commotio sequitur, ⁴ perinde enim affici-mur, atque ij, qui res aspectu horribiles, aut lætas in pictura contuentur. Ex quibus manifestum est aliud phantasiam, atque existimationem esse. ⁵ Sunt autem

Ff

cxii.

Thomistius.

² Quod autem non est eadè imaginatio, & existimatio manifestum est.

³ Hæc enim passio in nobis est, cum volumus, præ oculis enim est fingere:

Thomistius.

⁴ sicut qui in memoratiuis versantur, & simulacra faciunt.

⁵ Opinari autem non in nobis.

Necesse enim est aut verum, aut falsum dicere.

Tex. 154.

¹ Amplius autem, cum opinamur difficile aliquid, aut terribile, statim compatimur.

² Similiter autem, & si fuerit res confidenda.

³ Secundum imaginationem autè similiter nos habemus,

⁴ sicut qui considerant in pictura difficilia, & confidenda.

⁵ Sunt autem, & ipsius existimationis differentie scientie.

tia, & opinio, & prudentia,
& contraria horum.
6 de quorū differentia alius
erit sermo.

Tex. 155.

1 De ipso autem intelligere,
quoniam diuersum est ab ip-
so sentire, huius autem aliud
imaginatio esse videtur, aliud
existimatio, cum de imagi-
natione determinauerimus,
sic & de altero dicendū erit.

a S. Thomas.

2 Si igitur imaginatio est, se-
cundum quā phantasma ali-
quod nobis fieri dicimus,

3 & non si quid secundum
translationem dicimus,

4 vna quaedam est harum po-
tentia, aut habitus, secundū
quem discernimus, & verū,
aut falsum dicimus.

5 Huiusmodi autem sunt sen-
sus, opinio, scientia, intel-
lectus.

Tex. 156.

1 Quod igitur non sit sensus
manifestum ex his est.

2 Sensus enim, aut potentia,
aut actus est, vt visus, aut vi-
sio.

existimationis species, scientia, & opi-
nio, & prudentia, quæq; his opponun-
tur. 5 Sed quomodo hæc inter se diffe-
rant alibi disputandum est.

Quoniam 1 verò intelligere commu-
niter sumptum aliud, atq; sentire est, 2
& sub eo quidem tam phantasia, quam
existimatio comprehenditur, cum de
phantasiæ natura egerimus, absolutam-
que sensitiuæ animæ cognitionē habue-
rimus, de ipsa existimatione, seu de in-
tellectu propriè dicto, contemplari ag-
grediemur. 2 Cum igitur phantasia, at-
que imaginatio quaedam sit animæ facul-
tas, qua apparere aliquid nobis dicitur,
3 proprie sumpta imaginatione, quate-
nus interior animæ potentia est remota
sensibilia cognoscens obiecta, 4 necesse
videtur phantasiā cognoscitiuam quā-
dam potentiam, aut habitum esse, quo
discernimus obiecta, & verum, aut fal-
sum dicimus. 5 Habitus verò hi esse vi-
dentur sensus, opinio, scientia, & intel-
lectus, seu facultas, qua prima rerum
principia cognoscimus.

Manifestum 1 autem est phantasiā
aliquem ex sensibus exterioribus non
esse. 2 Nam primò, sensus, aut facultas
animæ est, qua sentire potest, nec tamen
quidquam sentit, vt cum dicimus vi-
sū, aut actus sensationis à facultate illa
proueniens, vt visio: at phantasia neu-

tro

tro modo appellari potest sensus, 3 nā-
que dormientibus nobis, & somnianti-
bus apparent multa per phantasiā, cū
tamen sensus pro facultate sumptus, vt
nihil operatur, ita nihil percipiat, eiq;
appareat nihil, sensatio verò actualis
nulla sit, exterioribus haud existi-
tibus sensibilibus à quibus depēdet, ergo
phantasia sensus esse nequit. 4 Secun-
do, animali semper adest sensus, 6 haud
semper verò phantasia, etenim animal
recens natum mox sensu vtitur, vt ac-
cidit puerulis dum lugēt circumiecti ae-
ris non consuetum frigus persentiētes,
at imaginatione saltem exacta, non nisi
progressu tēporis, quoniā infantes cuius-
uis mamillas principio sugunt, postea
verò solius matris, ergò idem sensus,
atq; phantasia, & imaginatio non est.
5 Tertio, si idem esset actus imaginatio,
6 ac sensus operatio, omnibus profecto
animantibus inesset imaginatio, 6 at id
verum non est, neq; enim formicæ, aut
apes, aut vermes perfectam habent ima-
ginationem, qua, & disciplinam accipe-
re, & ad certas quasdam efficiendas ope-
rationes assuescere queant, idem ergò
actus sensatio, ac perfecta saltem imagi-
natio non est. 7 Quartò, sensuum ope-
rationes numquam errant circa propria
sensibilia, 8 at sæpe fallitur imaginatio,
ergò sensatio imaginatio nō est. 9 Quin

Ff 2 10,

3 Apparet autem aliquid, etiā
neutro horum existente, vt
quæ in somnijs.

a Auerroes.

4 Postea sensus quidem sem-
per adest, imaginatio autem
non.

b Philoponus.

5 Si verò idem esset, quod a-
ctus, omnibus vtiq; contin-
geret bestijs imaginationem
inesse.

c Philoponus.

6 Videtur autem non, vt for-
micæ, aut api, aut vermi.

7 Postea sensus quidem sem-
per veri sunt,

8 imaginationes autem plu-
res falsæ.

9 Amplius autem non dici-

mus cum operamur certè circa sensibile, quod videtur hoc nobis homo, sed potius cum nō manifeste sentimus. *d. Simplicius Averrois S. Tho.*

10 Et tunc, aut verus est, aut falsus.

11 Et quod quidem diximus prius apparent, & claudentibus visa.

Tex. 157.

- 1 At verò neque eorum, qui semper verum dicunt, vllus erit, vt scientia, aut intellectus.
- 2 Est enim & falsa imaginatio.
- 3 Relinquitur igitur videre, si opinio sit.
- 4 Fit enim opinio, & vera, & falsa.
- 5 Sed opinionem quidem sequitur fides; non enim con-

to, cū exacte circa sensibile operamur, & non dicimus hoc nobis hominem videri, atque apparere, sed potius cum obscure sentimus, quod tum accidit, cum è longinquo venientem aspiciamus hominem: 10 atque tunc, aut falsa, aut vera sensus operatio est, qualis sanè operatio phantasiæ videtur. Cū enim quidpiam imaginamur, nō dicimus verè, ac re ipsa hominem esse, sed apparere nobis, & videri hominem. Quod si idem essent phantasia, & sensus, vbi maximè certus haberetur sensus, ibi potissimum phantasia esse diceretur, sensusq; exquisitior, exquisitior item phantasia esset. At contra res habet, non igitur idem sunt phantasia, & sensus. 11 Denique, vt prius quoque diximus, illa quorum imagines sensu hausimus, clausis oculis, & absentibus sensibilibus imaginamur, at sensatio præsens tantūmodò cognoscit obiectum, ergò imaginatio sensatio non est.

Nec 1 verò vllus eorum habituum phantasia erit, qui veri semper sunt, vt scientia, & primorum principiorum habitus, 2 quando quidem & falsa interdum contingat imaginatio. 3 Quare vt perscrutemur, an phantasia sit opinio, reliquum est, 4 hæc enim & vera, & falsa aliquando accidit. 5 Verum opinionem sequitur fides, vnusquisque enim id,

id, quod opinatur, verum esse putat, at fides non sequitur imaginationem, ergo opinio imaginatio nō est. Minor patet, 6 quia imaginatio conuenit Brutis, in quibus tamen fides non est. 7 Præterea fides omnem opinionem sequitur, persuasio fidem, ratio autem persuasionem: 8 at imaginatio quibusdam inest belluis, ratio verò nullis, ergò aliud phantasia, atque opinio est. Nec enim belluæ 9 persuasionem quicquam faciunt etiam eæ, quæ adumbratam aliquam disciplinæ rationem accipiunt. Persuasio namque ratiocinatione fit, at bruta ex sola memoria, & assuetudine ad certa quædam opera molienda inclinantur.

Ex 1 dictis manifestum est phantasiā nec essentialiter opinionem, quam comitetur sensus, nec essentialiter sensum, ex quò oriatur opinio, nec vtriusque complexionem ex æquo esse. Si enim phantasia & à sensu per se, & ab opinione differt, vtique etiam ab vtroque simul diffidebit. 2 Et quidem si phantasia complectitur opinionem, ac sensum, atque idem phantasia imaginatur obiectū, certè opinio, quæ sensui adiuncta phantasiam efficit, idem cognoscet obiectum, quod ipse percipit sensus, 3 quemadmodum si phantasia quædam ex opinione, ac sensu albi complexio est. 4 Neque enim ex opinione quidem albi, sen-

tingit opinantem ijs, quæ videntur non credere.

- 6 Bestiarum autè nulli inest fides, imaginatio autem multis.
- 7 Amplius omnem opinionem sequitur fides, fidem autem persuasum esse, persuasionem autem ratio.
- 8 Imaginatio autem quibusdam inest bestijs, ratio autè non.

a Philoponus.

Tex. 158.

- 1 Manifestū igitur quod neq; opinio cum sensu, neq; per sensum, neq; complexio opinionis, & sensus erit imaginatio, & propter hæc.

a Simplicius.

- 2 Et quia non alia quædam est opinio, sed illa, quæ quidem est, cuius est, & sensus.
- 3 Dico autem ex albi opinione, & sensu complexio imaginatio est.
- 4 Nō enim ex opinione quidem boni, sensu autem albi erit.

8 Apparere igitur est opinari, quod sentit, non secundum accidens.

Tex. 159.

1 Apparet autem, & falsa, de quibus simul existimationem veram habet,

2 ut apparet Sol vnus pedis,

3 persuasum autem est eum maiorem esse habitata.

4 Accidit igitur, aut abijcere suam ipsius veram opinionem, quam habebat, saluata re, non oblitum, neque dissuasum,

5 aut si adhuc habet, necesse est eandem veram esse, & falsam.

6 Sed falsa fiet, cum latuerit mutata res.

bi, sensu autem boni esse potest. 5 Quare si ex opinione, ac sensu cōsurgit phantasia, imaginari aliud non est, quam idem opinari, quod per se, & non per accidens sentitur.

At fieri non potest, ut phantasia, sensus, & opinio circa idem versentur obiectum.

Nam 1 phantasia quaedam interdum ex cognitione sensus falsa apparet, de quibus tamen veram habent homines opinionem. 2 Phantasia enim ab ipso directa sensu iudicat Solem vnus pedis quantitatem haud excedere, 3 cum tamen firmiter credamus, atque opinemur eum vniuersa, quam incolimus, terra maiorem esse. 4 Si igitur phantasia ex vera opinione, & falso constet sensu, aut censere oportet eum, qui de Solis quantitate secundum proprias Mathematicorum rationes opinatur, cum aspicit Solem, veram, quam habet opinionem abijcere, saluato ipso, eodemque modo se habente, atque nulla captum obliuione, nullisque dissuasum rationibus; 5 aut si adhuc propriam opinionem retineat, falsam utique phantasia, ac veram esse. Vtrumque autem impossibile est. 6 Quia enim sensui conformari debet opinio, si ex vera fiat falsa, aut ipsum mutatum obiectum esse, aut saltem opinantem latere oportet. Ex quibus mani-

manifestum est, phantasia opinionis, ac sensus complexionem esse non posse. 7 Nec igitur phantasia sensus, nec scientia, nec intellectus, nec opinio est, nec aliquid ex ijs constans.

Sed iam propriam phantasiae naturam, & essentiam inuestigare oportet.

Suppono 1 igitur primo, si aliquid moueatur, aliud quid ab eodem moueri posse. 2 Suppono secundo, imaginationem quendam motum esse, quatenus potentiae cognoscitiuae operatio est, quae motio quaedam, ac passio dicitur, quam obiectum propriam immittendo speciem in sensorio facit. 3 Suppono tertio, imaginationem ijs tantummodo inesse, quae sensu praedita sunt, & absque sensu effici non posse, eaque dumtaxat cognoscere obiecta, quae sensibilia sunt. Etsi enim percipiat chimeram, quae sub sensum non cadit, eam tamen ex sensibilibus conflatam partibus cognoscit. 4 Suppono quarto sensum in actu motum aliquem efficere, 5 quatenus sensibilem producit speciem, quae sensationi similis est, ipsumque repraesentat obiectum, quod in sensatione exprimitur.

Ex his clara phantasiae colligitur descriptio, si propriam eius consideremus operationem, quam patitur ab obiecto.

Est 1 enim phantasia motus quidam a sensu in actu procedens, 2 qui nec fieri absque

7 Non ergo vnum aliquod horum est, neque ex his imaginatio.

Tex. 160.

1 Sed quoniam est motus hoc moueri aliud ab hoc,

2 imaginatio autem motus quidam esse videtur,

3 & non sine sensu fieri, sed sentientibus, & quorum sensus est:

4 est autem motus fieri ab actu sensus,

5 & hunc simile necesse est esse sensui.

Tex. 161.

1 Erit utique haec motus, qui neque sine sensu, neque non sen-

cientibus inesse potest.
*a Themistius Philoponus Sim-
 plicius Averroes.*

absq; sensu, nec ijs competere, quæ ca-
 rent sensu, potest. Dico motum sensibi-
 lis productionem speciei, ad quam eli-
 cita ab ipsa phantasiæ facultate opera-
 tio, veluti finis, ac terminus cõsequitur.
 Hæc phantasiæ descriptio non excludit
 sensum cõmunem à quo sola operatio-
 ne differt, sed ipsum quoque compre-
 hendit, perque eam exprimitur sensus
 interioris natura, quatenus & ab intel-
 lectu differt, qui ab interiori facultate
 dumtaxat immediatè mouetur, & ab
 externo sensu distinguitur, à quo in
 actualem operationem ducitur.² Ex
 dictis patet animalia, quæ habent phan-
 tasiam, multa per ipsam agere, ac pati
 posse, quatenus & varijs agitantur af-
 fectibus, & ad ea, quæ imaginando con-
 ceperunt assequenda mouentur. Etenim
 & frumenta recondunt formicæ, & flo-
 res, roresq; in aluearia cõuehant apes.
³ Atque id quoq; manifestum ex dictis
 est, operationem phantasiæ interdum
 veram, & falsam accidere posse. ⁴ Hu-
 ius causa cuilibet consideranti sensus
 naturam, quatenus obiecta sensibilia
 cognoscit, manifesta est. ⁵ Nam sensus,
 cum propria sensibilia iudicat, & requi-
 sitæ ad perfectam sensationem efficien-
 dam condiciones adsunt, nunquam fal-
 litur, aut admodum raro. Fieri enim
 potest, vt necessariæ ad perfecte sentien-
 dum

² Et multa est secundum ip-
 sam, & facere, & pati, quod
 habet.

³ & esse veram, & falsam.

⁴ Hoc autem accidit propter
 hæc.

⁵ Sensus proprium quidem
 est verus, aut quam paucissi-
 mum habens falsum.

dum condiciones desint, idque lateat
 eum, qui existens sentit obiectum. ⁶ Præ-
 terea, & id quoque percipit sensus,
 cui propria adhærent sensibilia, in cuius
 cognitione maximè decipitur. ⁷ Neq;
 enim album aspiciens mentitur visus,
 sed album esse niuem, aut farinam di-
 cens fallitur. ⁸ Denique sensus, & cõ-
 munita sensibilia iudicans, quæ subiecta
 proprijs sensibilibus affecta cõsequun-
 tur, vt motum, magnitudinem, ac si-
 milia sensibilibus adiuncta corporibus
 hallucinari frequenter solet, idque ma-
 gis, quam in cognitione propriorum
 sensibilem euenit. Neque enim sensi-
 bile commune vnus dumtaxat sensus
 adæquatum obiectum est, sed plurium.
 Vnde si vnus tantum sensus ipsum co-
 gnoscat, ac iudicet, errat facillimè, ac
 decipitur. Plurium namque sensuum
 iudicium sensibile commune, vt perci-
 piatur exactè requirit, atque interiorè
 præterea sensum, qui exteriorum sen-
 suum operationes coniungens perfectè
 de oblato sensibili iudicet. At quia sen-
 sus communis ob præceptis, & velox iu-
 dicandi ingenium, cum vnus ex sensi-
 bus exterioribus commune sensibile ap-
 præhendit, aliorum minime sensuum
 expectata cognitione exactam senten-
 tiam pronunciat, sepiissime idcirco fal-
 litur, ac decipitur. ⁹ Iam verò quoniã
 G g phan-

⁶ Secundo autem eius, cui
 accidunt, & hæc, & hic iã cõ-
 tingit, vt falsus sit.

⁷ Quod .n. album sit, non
 est falsus, si autem album hoc,
 aut quiddam aliud, falsus est.

⁸ Tertia utè communium
 & consequentium, ea, quæ
 accidunt ijs, quibus insunt
 propria, dico autem, vt mo-
 tus, & magnitudo, quæ ac-
 cidunt sensibilibus, circa quæ
 maximè iam est desipi so-
 cundum sensum.

⁹ Motus autè ab actu factus,
 qui ab his tribus sensibus dif-
 fert à sensu.

phantasiæ motus ab actuali sensus operatione fit, quatenus sensibilia propria, communia, & per accidens cognoscit, atq; ab ea perinde, ac effectus a propria causa differt, eiq; similis idcirco est, sensus autem operatio veritatem, ac falsitatem habet, mirum non erit, si & ipsa phantasiæ operatio veluti quoddam vestigium, & simulacrum ipsius vera, & falsa sit. ¹⁰ Et sanè cum sensibilibus propriorum species actuali existente operatione sensus phantasiæ potèntiam ad operandum excitat, elicitam consequens operatio semper vera contingit, viuaciter obiectum representante specie, quæ à sensu absque deceptione operante procedit. Et si cum existentes, ac seruata diutius in sensorio species, haud præexistente sensus actu, phantasiæ potentiam ad operandum excitant, sæpe in elicitam operatione contingat deceptio, marcescentibus in sensorio speciebus, ac debiliter ob senectutem exprimentibus obiectum. ¹¹ At verò cum species aliorum sensibilibus communium, & per accidens mouent, ac determinant phantasiam ad operandum, in representatis cognoscendis obiectis, sæpissimè operans fallitur potentia, siue tum primùm à sensu actu operante prodeant, siue eodem ab omni cessante operatione, phantasiam ad propriam eliciendam operationem excitent

¹⁰ Et primus quidem præsentem sensu verus est.

¹¹ Alij autem præsentem, & absente erunt utiq; falsi,

citent. ¹² Et si tum maximè decipiatur phantasia, cum sensibilia hæc in diuturnis ob senectutem marcescentibus speciebus representata cognoscit. ¹³ Quoniam igitur sola phantasia obtinet, quæ dicta sunt, atque id ipsum phantasia est, quod diximus, ipsa utique motus ab actuali sensus operatione factus erit, quatenus haud eam sumimus, ut solum circa absentia, præsentiaq; componendo versatur obiecta, sed ut omnes complectitur operationes, quas exteriores nequeunt sensus attingere.

Quoniam autem visus omnium sensuum præstantissimus est, eaque percipit phantasia, quæ sensibilia sunt, iure proprium ab ipsa visione accepit nomen, atque ob lumen, quod potissimum ad visionem efficiendam requiritur, phantasia dicta est. Quæres ob quem finem animalibus phantasiam concesserit natura? Respondeo animalibus tributam esse phantasiam, ut per eam ad proprias efficiendas operationes dirigerentur. ² Etenim absentibus obiectis, quoniam eorum in interno sensorio species remanent, circa ea operatur phantasia, similesque sensationibus elicit operationes, quibus appetitiua determinata facultas mouet animal ad cognitum prosequendum obiectum. ³ Atq; ob eam sic animalia bru-

¹² & maximè cum procul est sensibile.

¹³ Si igitur nihil aliud habet quæ dicta sunt, quæ imaginatio, hoc autem est, quod dictum est, imaginatio utique erit motus à sensu secundum actum factum.

Tex 163.

¹ Quoniam autem visus maximè sensus est, & nomen à lumine accepit, quoniam sine lumine non est videre.

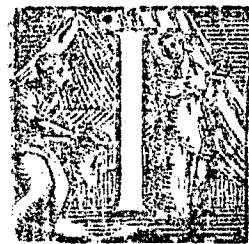
² Et quoniam immanet, & similes sunt sensibus, multa secundum ipsas operantur animalia.

³ Alia quidem, quia non habent intellectum, ut bestia,

ta operantur, quoniam intellectu destituta sunt, 4 itemque homines, cum affectu aliquo, aut morbo, aut somno obrutus intellectus operari nequit. 5 Phantasia igitur quid sit, & quam ob causam, ex his, quæ diximus, manifestum est.

AUGVSTINI
PALLAVICINI
EXPLANATIO
PARAPHRASTICA.
IN LIBRVM TERTIVM
DE ANIMA.

•§(s)•

AM: verò tractatu absoluto de natura, & substantia partis animæ, qua sensibilia rerum accidentia cognoscimus, 1 de parte animæ, qua & cognoscimus, & rerum speculamur quidditates, & prudenter agimus, contemplandum est: 2 siue ea loco, & subiecto 3 ab alijs animæ partibus separabilis existat, quemadmodum aiebat Plato, 3 siue so-

4 alia verò quia obruitur ali quando intellectus passione, aut ægritudine, aut somno, vt homines.

5 De imaginatione igitur quod est, & propter quid est, dictum sit intantum.

1 De parte autè animæ, qua & cognoscit anima, & sapit,

2 Themistius.

3 siue separabili existente,

4 Themistius Anaxagoras. S. Th. 3 siue non separabili secun-

ue sola ratione, & essentia. Neq; enim quæstionem hanc repetere hoc loco necesse est, quam alibi discussimus, ac determinauimus. Sed quoniam partem animæ intellectiuam, quatenus proprium respicit obiectum, & operationem consideramus, 4 quam ipsa habeat essentiam, ac naturam in ordine ab obiectu intelligibile sumpta, & quomodo in actum reducat, ipsaq; intellectio fiat diligenter examinare, atque discutere oportet. Vt igitur intellectus naturam, ac substantiam inuestigemus.

Notandum est, 5 quoniam intelligere quemadmodum, & sentire contingit, aut ipsum intelligere in quadam motione, ac passione ab intelligibili obiecto prodeunte consistere, aut in quodam alio huiusmodi. 6 Sicut enim sensus potentia cognoscitiua est, quæ non semper actu cognoscit, sed quandoq; actu, quandoque potentia est; sic etiam intellectus, & potentia cognoscitiua est, & non semper actu intelligit, sed actu alio quando intelligit, cum prius nullo modo intelligeret. Quamobrem cum sentire in quadam passione perfectiua consistat, quatenus obiectum sensibile afficiendo sensum in actum sensationis deducit, & intelligere ob perfectiuam quandam existet passionem, quam ab intelligibili obiecto patiens intellectus in actum intel-

dum magnitudinem, sed secundum rationem,

4 considerandum est quam habeat differentiam, & quomodo fiat ipsam intelligere.

Text. 2.

5 Si igitur est ipsum intelligere, sicut sentire, aut pati aliquid vtique erit ab ipso intelligibili, aut aliquid aliud tale.

6 Themistius S. Thomas.

intellectionis prodit: Et si verò sensus determinato affixus organo patitur, intellectus autem absque certo, cui sit alligatus organo obiecti motionem recipiat, atque hæc inter sensus, & intellectus motionem dissimilitudo insit, ea tamen ratione utraque similis motio est, quia id, quod probare intendimus requirit.

Quoniam igitur intelligere pati quoddam perfectum est, impassibilis, seu in affectus, omnisque affectionis expertus intellectus erit, nullam speciem intelligibilem, ut sibi innatam obtinens, sed omnium supra naturam specierum susceptivus, atque ad eas in potentia existens haud ulli intelligibilis obiecti naturæ permixtus. Atque ut absolute dicam, sicut sensitivum, seu id, quod ex sensu, ac sensorio constat, ab obiectis sensibilibus seiunctum videretur, ea potestate continens, actuque suscipere valens; ita & intellectus ab intelligibilibus denudatus obiectis est, atque ad ea suscipienda potentiam habet.

Ex his quoniam intellectus res omnes præter seipsum, ut primarium respicit obiectum, quatenus illa ad primum intellectus obiectum spectant, quæ ipsum movere apta sunt per speciem aliquam certam, ac determinatam, in qua siue secundum quidditatem propriam, siue

siue secundum aliquid sui relucens, manifestum est immixtum simpliciter intellectum esse, omnique intelligibili carere obiecto à quo suapte natura secundum propriam entitatem differt. Atque hoc respexit Anaxagoras, qui confusam rerum similarium permixtionem ab intellectu Divino secretam fuisse, itaque genitum asserens mundum, ex illis haud similaribus conflatum partibus intellectum posuit, ut & confusæ, ac permixtæ imperaret materiæ, & ea cognosceret, quæ ad libitum movere, ac discernere poterat. Demonstratio autem, quam ad intellectus immixtionem probandam attulimus, eo innititur fundamento, quo sentiunt omnes quicquid ab aliquo per se, ac primo pati, illudque suscipere aptum est, seiunctum ab eo, ac denudatum esse. Huius propositionis veritas in potentijs cognoscitur, quæ patiendo ab obiectis cognoscunt, manifesta est. Quia enim potentia unaquæque certum, ac determinatum respicit obiectum, à quo per se, ac primo patitur, si iuxta ipsam primum existat obiectum, ut quid essentialiter representatum potentia, & in ea receptum, prohibet ne amplius eadem potentia suscipere ipsum, ac pati ab extrinseco possit. Hoc in ipsa potentia visiva declarari potest. Nam quia potentia hæc ad colorem, ut ad

^a Alexander 2. de anima c. 13. Themistius Simplicius.

² sicut dicit Anaxagoras,

³ ut dominetur.

⁴ Hoc autem est, ut cognoscat.

⁵ Nam alienum iuxta apprensens prohibet, & obstruit.

⁶ Alexander 2. de anima c. 13. Averroes.

et sic patet quod intellectus non est in organo

et sic patet quod intellectus non est in organo

Tex. 3.

1 Impassibilem ergo oportet esse, susceptivum autem formæ, & potentia huiusmodi, sed non hoc.

^a Simplicius.

et sic patet quod intellectus non est in organo

2 Et similiter se habere, sicut sensitivum ad sensibilia,

3 sic intellectum ad intelligibilia.

Tex. 4.

1 Necessè est itaque, quoniam omnia intelligit, immixtum esse,

vt ad primarium dirigitur obiectum, si aliquem innatum, atq; insitum haberet colorem, incapax omnino coloris esset, ipsumq; suscipere nullo modo posset. Neq; enim fieri potest, vt potentia, quæ ad primarium aliquod obiectum dirigitur à quo perfici, atque actuari potest, ab eo essentialiter actuata sit, nisi eandem receptiuam potentiam aliquid simul in propria substantia obtinere, atq; ad ipsum suscipiendum in potentia esse fateamur. Quoniam igitur intellectus ad omne intelligibile, quatenus per se, ac primario in proprijs representatum speciebus intelligibile est, tanquam ad primarium dirigitur obiectum, si species alicuius obiecti intelligibilis in propria substantia inclusas haberet, eas incessanter, ac perpetuò cognoscens alias haudquaquam species recipere posset, quæ intelligibile representarent obiectum. Quare intellectus ab omnibus intelligibilis obiecti speciebus seiunctus, ac denudatus est, vt aptus ad omnia intelligibilia suscipienda existat.

Atq; hanc propterea intellectus habebit naturam, quatenus intelligibilia respicit obiecta, vt nullum actu obiectorum intelligibilium in propria substantia includat, sed in pura sit potentia ad omnia suscipienda, quæ in ipsis representata speciebus primo, ac per se intel-

Tex. 5.
 1 Quare neq; ipse vlla est natura, nisi hæc, quod possibile.

intelligibilia sunt. 2 Quamobrem intellectus, non is quidem, qui abstractis competit substantijs, sed qui humanæ pars animæ est, quo ratiocinatur, & existimat homo, 3 antequam prorsus intelligat, nullum actu obiectorum intelligibilem, nec essentialiter, nec extraneum includit, sed potens est omnia recipere, atque intelligere, ad quæ primò, ac per se dirigitur.

Ex his iure colligitur, intellectum secundum operationem, ac specierum susceptionem cum corpore mixtum non esse, hoc est, species intelligibiles, & operationem ab intellectu elicita haud in corpore animato, quemadmodum reale vnumquodque accidens, sed in ipsa dumtaxat anima suscipi. Manifestum sanè hoc est. 2 Nam si species intelligibiles in ipso reciperentur corpore, intellectus esset qualis, hoc est, mixtus cum intelligibilibus obiectis. Quia enim species in corpore qualitatibus proprijs affecto ex necessitate insunt, commixtus vtiq; intellectus erit cum certa quadam naturali temperie calidi, & frigidi, secundum quã medio corpore species rerum suscipit, & aliquod proinde intelligibile obiectum essentialiter adnexum habebit ex ijs, quæ intellectus per se, ac primario intelligere aptus est. At hoc impossibile omnino videtur,

Hh quan-

2 Qui igitur vocatur animæ intellectus, dico autem intellectum, quo intelligit, & existimat anima,

a S. Thomas.

3 nihil est actu eorum, quæ sunt, antequam intelligat,

Tex. 6.

1 Vnde neq; rationale est ipsum mixtum esse cum corpore.

2 Qualis enim quidam vtiq; fieret, calidus, aut frigidus.

quandoquidē intellectum ab omni intelligibili obiecto denudatum esse ostendimus, quod ad primarium ipsius obiectum pertineat, ergo intellectus ita corpori admisceri nequit, ut species ad intellectionē efficiendam requisitæ in corpore animato insint, eadem ratione, qua sensibiles rerum species in ipso animato corpore suscipi contingit. Præterea si intellectum in operando corpori admixtum esse concedatur, ita ut specierum susceptio in corpore animato fiat, 3 concedenda utique erit certa corporis pars, in qua sola recipiantur species, & proprium organum, cui ut sensitivæ potentiæ alligatus intellectus operetur. Neque enim omnes corporis partes ad intelligibiles species suscipiendas aptæ sunt, quemadmodum nec sensibiles pati species queunt. 4 At nulla eiusmodi pars in corpore assignabilis est, quæ intellectus organum dicatur, cū experientia ex dissectionibus contest in homine propriā haud partem reperi, quæ ipsi duntaxat homini competēs intellectui, ut organum ad intelligendū inferuire possit, ergo intellectus corpori admixtus non est ad propriam operationem edendam, & ad species intelligibiles suscipiendas. 5 Quoniam igitur species intelligibiles in sola suscipiuntur anima, 6 recte quidem senserunt Veteres

3 Et ei instrumentum aliquod esset, sicut sensitivo.

4 Nunc autem nullum est.

5 Et bene utique, qui dicunt animam esse locum formarum:

6 S. Thomas.

teres animam formarum, & specierum esse locum affirmantes. Sed tamen hoc de omni anima indistincte asserentes errarunt. 6 Non enim sensitiva anima specierum locus est, quandoquidem corpus animatum sit, in quo sensibiles recipiuntur species, 7 sed intellectiva duntaxat anima, quæ proprium non habet organum, in quo intelligibilia specierum susceptio fiat. Atque in eo quoque defecerunt Veteres actu animæ species inesse dicentes. 8 Neque enim actu anima, sed potestate solum species rerum continet, quemadmodum statutum est.

At 1 verò ex sensorijs, ac sensu actu operante non eodē modo intellectum, ac sensum impassibiles, atque inaffectos esse manifestum est. 2 Nam sensus post vehementem sensibile non potest sentire sensibile minus, 3 ut sonum minorem post magnum sonum, ac debilem odorem post fortē odorem, aliosque colores post vehementem lucem. 4 Intellectus autem postquam intellexit excellens aliquid intelligibile, non solum ab aliorum intelligibilium cognitione non impeditur, sed potius perficitur, eaque melius intelligit. Ratio est, 5 quia sensus non sine corpore sensationes edit, sed species sensibiles mediante organo corporeo suscipit. Quare cum à vehementi sensibili magnum imprimente

Hh 2 mo-

6 nisi quod non tot.

7 sed intellectiva.

8 neque actu, sed potentia formæ.

Tex. 5.

1 Quod autem non similis sit impassibilitas sensitivi, & intellectivi, manifestum est ex sensorijs, & sensu.

2 Sensus enim non potest sentire ex vehementi sensibili, ut sonum ex magnis sonis, neque ex fortibus odoribus, & coloribus videre, aut odorari.

4 Sed intellectus, cū aliquid intellexerit valdè intelligibile, non minus intelligit inferiora, sed & magis.

5 Sensitivum enim non sine corpore est.

motum sensorij temperies, ac proportio dissoluatur, sensitiva læditur potentia, quæ proinde circa sensibile minus haud rectam elicere sensationē potest. Intellectus vero absque corporeo operatur organo, & species intelligibiles in seipso recipit. Quare cum eius operatio ab aliqua temperie qualitatum minimè dependeat, quæ sit specierum intelligibilium susceptiua, ab excellenti intelligibili, quod vehementer sit motuum, destrui, ac lædi intellectus non poterit, sed potius perficietur, atq; promptior ad alia percipiēda intelligibilia euadet. Ex quibus patet sensum corporeo affixum organo primarum temperiei qualitatum adducto, qua sensibiles rerū species suscipit, secundū quid solum in affectum esse, proprioq; duntaxat, ac determinato carere obiecto; intellectum verò nulli certæ, ac determinatæ corporis parti alligatum, ratione cuius intelligibilium sit specierum susceptiuus, in affectum simplicitet esse omnibus intelligibilibus destitutum obiectis, quæ per species proprias intelligibilia sunt.

Iam intellectus natura, & essentia in ordine ad obiecta intelligibilia considerata, atq; statu declarato, quo ante omnē prorsus cognitionē existit, quomodo nūc intellectus in habitu intelligibilia respiciat obiecta, explicare oportet.

Cum

Cum igitur intellectus intelligibile aliquod obiectum factus est, quatenus speciem ipsius representatiuam suscipit, eo modo, quo sciens dicitur, qui actu scientiam habet; 2 quod ferè tum accidit, cum per seipsum nullo externo concurrente auxilio pro libito contemplari potest, existentibus phantasmatis, quæ ad animæ arbitrium ex memoriæ thesauro deprompta, atq; à phantastica virtute cognita intelligibiles in intellectu species vniuersales rerum naturas representantes producere possunt: cum inquam intellectus in habitu est, 3 tum & in potentia quodammodo videtur ad ipsa intelligenda obiecta, etsi nō eodem modo, quo erat, antequam addisceret à præceptore, aut ex seipso inueniret. Prius enim in potentia remota erat ad ipsa intelligenda obiecta, quatenus phantasmatis indigebat, quibus per intelligibilium specierum productionem ad operandum excitaretur, existens autem in habitu ob phantasmatum præsentiam, quæ scitarum rerum intelligibiles queunt species imprimere in proxima ad intelligendum potentia est. 4 Id verò intellectui existenti in habitu conuenit, 5 vt cum intelligibilia in proprijs representata speciebus contemplatur obiecta, eaque quodammodo factus est, seipsum per accidens, &

Tex. 8.

1 Cum autem sic singula factus est vt sciens dicitur, qui secundum actum:

2 hoc autē tum accidit, cum potest operari per seipsum:

3 est quidem, & tunc potentia quodammodo, non tamen similiter, vt & erat antequam addisceret, aut inueniret.

4 Et ipse autem seipsum tum potest intelligere.

6 hic autem separabilis est.

secundario intelligat. Cum enim obiectum, cuius propriam habet speciem intelligit, ipsumque fit, reflexione quadam se intelligere cognoscit. Quare, & eam esse intellectus naturam percipit, qua fieri omnia, eaque intelligere aptus est. Ex quo patet per accidens intellectum seipsum cognoscere, quatenus per propriam haud speciem se intelligit, sed per aliorum susceptionem obiectorum, quibus cognitio ad propriam quoque percipiendam naturam se convertit.

Ex his manifesta est intellectus essentia in ordine ad obiecta intelligibilia considerata, & quomodo ante rerum cognitionem, ac specierum susceptionem intellectus se habeat, atque in habitu existens intelligibilia respiciat obiecta, declarauimus. ^a Iam quomodo intellectus in actum exeat, ipsaque intellectio fiat, explicandum est. Hoc verò, ut assequamur, quomodo intellectus compositum singulare, & confusum, in eoque existentem quidditatem cognoscat, determinandum est.

Quoniam ¹ igitur aliud est magnitudo, & magnitudini esse, aqua, & aquæ esse, ^a hoc est, aliud compositum singulare, seu concretum ex substantia, & accidentibus confusum, & quidditas, seu forma compositi materia, & condi-

tionibus materialibus, tanquam sui parte destituta, non tamen, ut vehiculo, & conditione ob quam propriam habet naturam, ² & sic etiam in multis alijs contingit, ³ non tamen in omnibus, in quibusdam enim idem est caro, & carni esse, seu quidditas, & habens quidditatem, ut in substantijs abstractis, in quibus, cum materia non sit, quidditas ab eo cuius quidditas est, differre non potest: quoniam inquam, hæc ita se habent, ⁴ necessarium est intellectum, aut alio, atque alio existente motore intelligibilem imprimente speciem ad hæc intelligenda excitari, aut eodem quidem motore, aliter tamen, & aliter se habente. ⁵ Caro enim non sine materia est, sed eam, ut partem sui constitutiuam includit, ut simum, quod ex curvitate, ac naso compositum est, ideoque formam continet in ipsa existentem materia. Cum ergo caro, quæ singulare compositum est, seu concretum confusum, quid sensibile sit, eius autem quidditas intelligibilis, hæc diuersitas cognoscibilitatis gradum variabit. Quare intellectus eodem existente motore, aut eodem modo se habente, utrumque haud poterit cognoscere.

Intellectus ¹ igitur composita singularia, & concreta, ut calidum, & frigidum, & ea, quorum proportio, ac

² sic autem & in multis alijs,

³ sed non in omnibus, in quibusdam enim idem est esse carni, & carnem:

⁴ aut alio, aut aliter habente discernit.

⁵ Caro enim non sine materia est, sed sicut simum, hoc in hoc.

TEX. 10.

¹ Sensituo igitur calidum, & frigidum iudicat, & quorum ratio quædam ipsa caro.

^a Philoponus.

TEX. 9.

¹ Quoniam autem aliud est magnitudo, & magnitudini esse, aqua, & aquæ esse, ^a Themistius Auerroes. S. Th.

temperies ipsam carnem constituit, solo concurrente phantasmate ad eorum speciem representatiuam imprimendam cognoscit. ² At formam, & quidditatem carnis motore alio à phantasmate separato, ac realiter distincto percipit, aut eodem concurrente phantasmate, aliter tamen se habente, eo modo, quo se habet circumflexa, & fracta linea ad seipsam, cum extensa, ac recta fuerit. Ut enim phantasma propria virtute intellectum mouet ad cognitionem carnis, lineæ rectæ iure assimilatur, simplici, ac recto ipsius ad intellectum possibilem transitu existente. Ut verò speciem quidditatis representatiuam nobilioris agentis virtute producit, quæ in ipso quodammodo fracta, ac reflexa cum eo simul ad mouendum intellectum concurrat, perinde, ac lumen, quod in speculo reflexum ipsius colorem ad species sensibiles producendas adiuuat, fractæ lineæ merito simile videtur.

Hoc ¹ idem in Mathematicis, quæ per abstractionem à materia sensibili cognoscuntur accidit. Nam quemadmodum simum sensibilem inuoluit materiam, tanquam sui partem constitutiua, sic, & rectum intelligibilem includit materiam, ² nempe continuum, ex quo rectum, ut materia constat. ³ Quæ non ex eo intelligibilis dicitur, quod à solo intel-

intellectu percipiatur, sed quod à qualitatibus sensibilibus, ac materialibus suapte natura seiuncta, non ab exterioribus quidem sensibus, sed ab interioribus dumtaxat apprehendi, & cognosci queat. ³ Ipsa autem recti quidditas, quoniã rectum à recto esse differt, aliud à recto est, ⁴ ut dualitas rectæ lineæ, quæ ex æquo inter duo puncta iacet. Intellectus igitur solius phantasmatum propriam speciem imprimens auxilio ipsum rectum cognoscit, ⁵ quidditatem verò, aut alio distincto nobiliori agente, à quo excitetur, ac determinetur intellectus ad operandum iudicat, aut eodem phantasmate aliter se habente nobilioris aliquis agentis virtute illustrato, ac speciem quidditatis representatiuam producendi facultatem nactus. ⁶ Manifestum igitur ex dictis est, ^b quemadmodum res sunt magis, vel minus à materia pendent, ita ab intellectu magis, vel minus cum materia cognosci. Quia enim res naturales à materia sensibili qualitatibus affecta, ut vehiculo, & conditione, ob quam propriam habent naturam maxime pendent, eas intellectus sine tali materia non cognoscit. Quia vero res mathematicæ à sensibili materia secundum propriam essentiam non dependent, sed à materia solum, quam interiores percipiunt sensus, eas idcirco intellectus, non hac

Ii qui-

¹ Alio autem, & separabili, aut ut circumflexa se habet ad seipsam cum extensa fuerit, esse carnis discernit.

³ Ipsum autem quid erat esse, si est alterum recto esse, & rectum, aliud.
⁴ Sit enim dualitas,

⁵ Altero itaque, aut aliter se habente iudicat.

⁶ Omnino ergo ut separabiles sunt res à materia, sic quæ circa intellectum.
^b Themistius Auerroes S. Th.

Tom II.

¹ Iterum autem in ijs, quæ in abstractione sunt, rectum ut simum.

³ Cum continuo enim est.

^a S. Thomas Auerroes.

quidem materia, sed sensibili tantummodo ab exterioribus cognita sensibus denudatas intelligit.

Dubitabit¹ autem aliquis, si intellectus simplex, ac purus est, & cum obiectis intelligibilibus immixtus, nihilque cum eis commune habens, quo ut refert Anaxagoras affectus sit, quomodo intelligere possit, si intelligere quoddam pati est?² Non enim patitur aliquid ab aliquo agente, nisi aliquid sit utrisque commune, in quo ambo conveniant. Quoniam igitur omne patiens duas habet partes, unam ipsi communem cum agente, alteram in qua discrepat, intellectus verò simplex, ac purus est, & nihil habet cum obiectis intelligibilibus commune, ab eis utique pati non poterit.

Præterea¹ cum intellectus seipsum intelligat, dubitabit etiam aliquis, an per eandem rationem intellectus sit, & intelligibilis existat, an potius per aliam sit rationem intellectus, per aliam verò intelligibilis. Vtrumvis dicatur in maximas difficultates incidimus.² Nam si per eandem rationem sit & intellectus, & intelligibilis, alijs quoque rebus, quæ intelligibiles sunt, ratio intellectus inerit.³ Intelligibile enim, quatenus intelligibile est, significat unam naturam, & in omnibus intelligibilibus una secundum speciem est ratio ipsius intelligibilis

litis

litis. Cum ergò intellectus per eandem rationem sit intelligibilis, per quam intellectus est, & ratio, qua est intelligibilis, eadem sit, qua aliæ res intelligibiles sunt, & aliæ quoque res intelligibiles intellectus erunt.⁴ Si verò per aliam rationem sit intellectus, & per aliam intelligibilis, haud simplex intellectus erit, sed ex duabus constans naturis, quarum altera intellectus, altera autem intelligibilis existat, eadem ratione, qua res aliæ intelligibiles sunt.

Ad¹ priorem ergò dubitationem^a respondeo intellectum ab intelligibilibus obiectis secundum eam, quam cum ijs habet convenientiam, ut prius determinatum est, pati,² quoniam intellectus intelligibilia quodammodo potentia est, sed actu nullum, antequam ipsa intelligat. Unde cum sit potens omnia fieri, & in ipsamet intelligibilia obiecta, susceptis eorum speciebus transformari, talis potentia erit, qualia sunt actu obiecta, ijsque similis videbitur eiusdem perfectionis capax, quæ actu continent obiecta, à quibus pati, ac moveri potest. Ea enim inter patiens, & agens requiritur convenientia, ut agenti assimilari queat patiens, eandemque sit aptum perfectionem suscipere, quæ actu in agente inest.³ Necessè autem est, quemadmodum tabella, in qua nihil descriptum

li 2 est,

Tex. 12.

¹ Dubitabit autem utique aliquis, si intellectus simplex est, & impassibilis, & nihil quicquam habet commune, sicut dixit Anaxagoras, quomodo intelliget, si intelligere pati quoddam est?

² In quantum enim aliquid commune utrisque inest, hoc quidem agere, illud verò pati videtur.

Tex. 13.

¹ Amplius autem, si intelligibilis, & ipse.

² Aut enim, & alijs inerit intellectus, si non secundum aliud ipse intelligibilis sit,

³ vnum autem quoddam specie ipsum intelligibile,

⁴ aut aliquid mixtum habebit, quod ipsum facit intelligibile, sicut alia.

Tex. 14.

¹ An pati quidem secundum commune aliquid diuisum est prius:

a *Simplicius.*

² quoniam potentia quodammodo est intelligibilia intellectus, sed actu nullum, antequam intelligat.

³ Oportet autem sic, ut in tabula, in qua nihil est descriptum actu.

est, nullam actu habet scripturam, sed est in potentia ad omnem scripturam, 4 ita & intellectum in potentia esse ad omnia intelligibilia, eorumque nullum actu in propria essentia includere.

Ad 1 posterioriorem vero dubitationem, respondeo intellectum actu operantem secundum eandem rationem intellectum, & intelligibilem esse, eodemque modo intelligibilem videri, quo alia intelligibilia sunt; atque actu cognitum obiectum intellectum in actu quodammodo esse. 2 Nam in exterioribus obiectis, que absque materia in intellectu existunt, atque ab ipso cognoscuntur, idem est intellectus, & obiectum intellectum. Quemadmodum enim intellectus actu operans per se, ac primario intellectus est, secundario autem intelligibilis, quatenus ipsum actu intelligibile obiectum fit; eadem ratione obiectum actu cognitum per se, ac primario intelligibile est, secundario autem intellectus, quatenus ipse fit quodammodo intellectus. Declarari hoc potest, 3 nam scientia speculatiua, seu intellectio idem est cum scibili per speciem in anima existente, actuque ab ea intellecto, cum scibile actu intellectum per intellectionem fit, at intellectus in actu ipsa intellectio est, ergo intellectus in actu idem est cum obiecto actu intellecto. Quare ut intelligibilis intel-

4 Quod quidem accidit in ipso intellectu.

Tex. 15.

1 Et ipse etiam intelligibilis est, sicut ipsa intelligibilia.

2 In ijs enim que sunt sine materia, idem est quod intelligit, & quod intelligitur.

3 Scientia namque speculatiua, & ipsum scibile idem est.

intellectus est, & actu intellectus intelligibile obiectum erit, late quidem intellectus in actu vocabulo sumpto, quod intellectui dumtaxat presentis obiecti iudicium eliciti proprie conuenit. Nam ut intellectus lato modo dicitur fieri obiectum, cum ab eo prorsus distinguitur, sic etiam obiectum fieri intellectus dicitur, etsi haud intellectionem formet.

Ex 1 his oritur questio consideratione digna, cur intellectus seipsum haud semper intelligat. Si enim idem est intellectus in actu cum intelligibili in actu, cur non semper intellectus in actu existens seipsum intelligit? Sed huius questionis solutio facile ex dictis colligi potest. Necessesse est enim intellectum cum seipsum intelligit supra intellectionem propriam reflecti. At hoc haud semper contingit, cum intellectus in actu est, & presentis contemplatur obiectum. Ut vero ad prioris difficultatis solutionem perficiendam redeamus. 2 Aduertendum est, obiecta que materialia sunt, atque extra animam existunt, potentia dumtaxat intelligibilia esse. 3 Quare actu quidem illis ratio intellectus haudquam inerit. 4 Nam ratio intellectus in actu exterioribus competit obiectis, cum sine materia in animo in sunt, actuque intelligibilia sunt. 5 Unde illis verè actu intelligibile, atque intellectum esse conuenit.

Ex

Tex 16.

1 Cur autem non semper intelligat, causa consideranda est.

2 In habentibus autem materiam potentia solum vnumquodque est intelligibile.

3 Quare illis quidem non inerit intellectus.

4 Sine materia enim potentia est intellectus talium.

5 Illi autem intelligibile inerit.

Ex his quomodo intellectus intelligat, & ab intelligibilibus patiatur obiectis quoquo modo explicatum est. Sed quoniam phantasmata speciem repræsentatiuam quidditatis imprimere in intellectu apta non sunt, atque nobilius aliquod requirunt agens, à quo eleuari ad hoc præstandum munus queant, vt perfecte modum assequamur, quo intellectus in actum ducitur, ipsaq; intellectio fit, de natura, & existentia intellectus agentis, virtute cuius phantasmata existentem in potentia intellectum mouent, quantum Philosopho naturali conuenit, agendum est.

Quemadmodum igitur in tota rerum naturalium consistentia, vt iam fufe probauimus, vnica existit materia, quæ res omnes naturales fieri apta est, & ei correspondet agens ducens eam de potentia in actum, ita singillatim in vnoquoq; genere contingit, vt cum aliqua existit materia, quæ ad omnia illius generis potentiam habeat, efficiens quoq; necessario sit causa, quæ materiam de potentia in actum, ad quem in illo genere suapte natura ordinatur, ducere queat. 2 Vt enim ars singula se habet ad propriam materiam in artificialibus, quatenus in artificis existens animo principium actiuum est, à quo omnes illæ prodeunt formæ, quantum est capax mate-

mate.

materia, ita & in naturabus se habet agens ad propriam cuiusque materiam, vt eam ad proprium suscipiendum actum deducat. 3 Quare cum in anima possibilis intellectus detur, qui omnia intelligibilia fieri aptus est, intellectus quoq; agens necessario erit, qui ipsum de potentia in actum ducat.

Atque hic quidem intellectus passiuus est materię locum habens, quatenus omnia obiecta intelligibilia fieri aptus est, 2 alter verò actiuus, quatenus obiecta, quæ potentia intelligibilia sunt, actu potest intelligibilia facere. 3 Similis verò habitui, seu perfectioni, ac luminis intellectus agens videtur. 4 Sicut enim lumen tanquam forma, ac perfectio coloribus unitum, eos potentia existentes colores facit actu quodammodo colores (facit enim ipsos actu visibiles, cum prius potentia tantum visibiles essent) quia simul cum eis vnum agens totale adæquatum constituit potens producere speciem sensibilem in oculo: ita intellectus agens tanquam forma, ac perfectio phantasmatis unitus ea, quæ potentia tantum intelligibilia erant, actu intelligibilia facit, quia simul cum eis vnum agens totale constituit productiuum speciei intelligibilis, in qua non modo compositum, seu concretum singulare, & confusum appareat, sed omnes

3: necesse est & in anima has existere differentias.

Tex. 18.

1 Et est quidam talis intellectus, quia omnia fit:

2 Quidam verò, quia omnia facit,

3 vt habitus quidam, quale est lumen.

4 Quodam enim modo & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.

Tex. 17.

1 Quoniam autem, sicuti in omni natura est aliquid, hoc quidem materia vniciq; generi, id autem est quod potentia omnia illa, alterum autem causa, & factiuum faciendo omnia,

a Alexander 1. de anima c. 27. Themistius Auerroes.

2 quod ars ad materiam passiva est,

nes in ea quidditates clarè, ac distinctè eluceant. Et si enim phantasmata rei singularis, & confusæ speciem imprimere in intellectu possint, eam tamen omnium quidditatum distinctè representatiuam efficere nequeunt, nisi ob intellectus agentis unionem perficiantur, atque illuminentur.

Sed iam ad intellectus agentis naturam, & essentiam declarandam quasdam ipsius condiciones leuiter attingentes transeamus.

Intellectus ¹ ergo agens ab omni corpore, ² ac materia separatus est, prorsus immixtus omnisque passionis, & corruptionis expers; ³ quandoquidē substantia est, cuius actio a propria essentia ipsius non differt, eique essentialiter cōpetens incessanter, ac perpetuò inest. Manifestum sanè hoc est: ³ nam semper agens est nobilius patiente, & principium materia, cui proprium, ad quem ordinatur, actum tribuit, at possibili intellectui aliquando conuenit, ut propria intellectio sit, cum intellectus agentis virtute intelligibilia factus obiecta in actum propriæ operationis exit, ergo intellectus agens essentialiter, ac substantialiter propria actio est. Clara videtur minor, ⁴ nam scientia in actu, seu intellectio idem est cum obiecto per speciem in anima existente, actuque ab ea intel-

lecto,

lecto, quare si idem cum obiecto intellectus est, & cum ipsa quoque intellectio- ne idem erit.

At ¹ verò quoniam scientia, & intellectio, quæ potentia est in vno, & eodem singulari homine, prior esse tempore videtur, quam scientia in actu, idē esse nequit cum obiecto intellecto. ² Et si nec tempore simpliciter loquendo scientia in potentia actualem præcedat scientiam, cum ea natura, ac perfectione posterior existat. In quocumque enim singulari homine, quæ potentia inest scientia subsequitur eam, quæ actu in aliquo alio reperitur homine. Quare manifestū est intellectum possibilem propriam haudquaquam intellectio- nem esse, quatenus potentia est, sed solum quatenus actu existens contemplatur obiectum. ³ Hoc autem modo ⁴ non se habet intellectus agens, ut quandoque intelligat, quandoque verò non intelligat, sed propria essentialiter operatio est, actuque semper intelligit. Præstantiori enim modo hanc ei proprietatem inesse, quàm intellectui possibili oportet, qui tum propria videtur actio, cum intellectus agentis virtute intelligibile factus obiectum operatur. ⁴ Quamobrem solus intellectus agens ab omni materia separatus propria quidditas est, & omni carens potentia immortalis, ac perpetuus videtur, cū

K k

ta-

Tex. 19.

1 Quæ verò secundū potentiam tempore prior in vno est.

2 Omnino autem neque tempore.

3 Sed nō aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit.

a Themistius.

4 Separatus autem est solum hoc, quod quidem est, & hoc solum immortale est, & perpetuum.

a. S. THOMAS.

Tex. 19.

1 Et hic intellectus separabilis est, & immixtus, & impassibilis,

a Alexander 1. de anima. c. 27.

2 substantia actio existens.

3 Semper enim honorabilius est agens patiente, & principium materia.

4 Idem autem est secundum actum scientia cum re ipsa.

tamen intellectus possibilis in sua actione ab agente dependens, immo & ab ipso corporeo phantasmate, fit proinde materie, corporique immerfus, & natura existens potentia interitui corruptionique pateat. ^b Sed aliquis existimans intellectiōnem agentis intellectus, intellectiōnem hominis esse, quæret ob quam causam non recordemur eorum quæ ante nostri corporis productionem intellectus agens nouit? ^c Respondeo eorum, quæ intellectus agens nouit, antequam essemus in hanc lucem editi, nos haud reminisci, quoniam etsi agens intellectus impassibilis, atque immortalis sit, hominisque generationem præcesserit, ^d passiuus tamen intellectus corruptibilis est, simulque genitus cum ipso fuit corpore, ^e atque sine eo intellectus agens intelligibiles species producere, & humanam intellectiōnem efficere nequit. Non enim intellectus agens communicat nobis propriam intellectiōnem, sed intelligibilibus speciebus productis ad intellectiōnem efficiendam concurrat, quam possibilis intellectus elicit.

Hactenus quomodo intellectio fiat, & intellectus possibilis in actum reducat explicatum est. Iam diuersos intellectiōnum modos, qui ex diuersitate obiectorum mouentium intellectum contingunt, explicare oportet.

Duæ

Duæ igitur intellectus operationes sunt. Alia quidem indiuisibilium intellectio, hoc est, simplex apprehensio rei, quæ vnicum tantum habet terminum, & in plures cōceptiones diuidi nequit, ut hominis conceptio, in qua sanè comprehensione, falsitas non est, sed veritas tantummodo, cum nulla intercedat coniunctio, & complexio prædicati cum subiecto, sed obiectum adæquate attingatur ab intellectu, qui simplicia, ut nullas habent partes, aut attingit tota, sicque vera intellectio est, aut non attingit, quo pacto ignoratio potius, quam falsitas inest. ² Alia verò intellectus operatio plurium est conceptionum in vnum quasi coeuntium compositio, in qua veritas, aut falsitas reperitur, ut conceptio, qua de homine dicimus album. ³ Et quemadmodum Empedocles singula prius animalium membra seorsim genita, ut plura absque ceruice capita, admirabili deinde concordia simul iuncta fuisse, atque animalia extitisse arbitratus est: ⁴ ita, & intellectum absque vlla compositione res simplices apprehendere, atque ipsas postea componere, ac enunciare putandum est, adeo ut si prius, & diametrum, & incommensurabile cognouit, postea iungens diametrum incommensurabilem esse dicat. ⁵ Immo sicut ex illa membrorum compositione, quæ

K k 2 inue-

Tom. II.

1. Indiuisibilium igitur intellectio in ijs est, circa quæ non est falsum.

2. In quibus autem falsum inest, & verum est, composito quædam iam est cōceptum tanquam vnum existentium.

3. Et sicut Empedocles dixit, verè multorum quidem capita sine ceruice germinauerunt, postea concordia sunt composita,

4. sic & hæc separata componuntur, ut incommensurabile, & diameter.

a Themistius S. Th.

b Simplicius.

c Non reminiscimur autem, quia hoc quidem impassibile est,

d passiuus verò intellectus corruptibilis est,

e & sine hoc nihil intelligit.

inuexit Empedocles, equus, aut homo resultabat, aptis, ac proportionem inter se habentibus partibus admixtis, exoriebatur autem monstrum dissimilibus, ac disparatis iunctis partibus: ita ex simplicium conceptuum inter se cōuenientium compositione vera constat enunciatio, ex eorum autem connexionē, quæ inter se haud conueniunt, falsa existit propositio.

Verum¹ si eorum, quæ aut facta, aut futura sunt compositio fiat, superintelligere, & componere cum illis tempus illud oportet, adeo quod nō modo veritas, aut falsitas inest in cōiunctione subiecti, & prædicati, sed etiam in tempore assumpto, vt cum Troianum bellum, aut fuisse, aut futurum esse affirmamus.

² Etenim semper inest verum, aut falsum in compositione, atque non album esse album dicens ipsum album cum nō albo componit. ³ Omnes verò compositiones^a appellari quoque diuisiones possunt, quandoquidem omnes in prædicatum, & subiectum resolui aptæ sunt.

⁴ Quamobrem id certum est, verum, aut falsum in propositionibus inesse, aut ratione prædicati, quod cum subiecto iungitur, vt si Cleon esse album dicamus, aut ratione temporis, quo iunctum esse pronunciat, vt cum fuisse, aut fore album asserimus Cleon. ⁵ Idem ve-

rò

rò intellectus est, ^b qui simplicia apprehendit, eaq; simul iungens componit.

Iam duplicem intellectus operationem in vniuersum explicauimus. Nunc de vtraque singillatim pertractare oportet.

Ergò¹ indiuisibile quod prioris^a intellectus operationis obiectum est (ab hac enim exordium capere conueniens videtur) duobus dicitur modis, & potentia, & actu. ² Et indiuisibile quidē actu, quatenus actualis expers diuisionis est, etsi potentia diuidi possit, vnica intellectione comprehendi aptum est. Intellectus enim magnitudinem, quæ indiuisibilis actu est, in tempore indiuisibili, seu continuato, ac minimè interrupto, & vnica intellectione percipit; ³ quandoquidem tempus, & magnitudo eodem fere modo potentia diuisibilia, & actu indiuisibilia sint. ⁴ Quare cum quis vnica intelligit magnitudinem, haudquaquam diuiditur intellectio, sed vna, & eadem fit. ⁵ Neq; enim actu partes magnitudo continet, nisi diuidatur, sed sola potentia. ⁶ Quòd si diuisa sit magnitudo, eius partes seorsim acceptas percurrens, ac numerans intellectus diuersis intellectiōibus, diuersisq; temporis partibus intelligit, ⁷ atque tot necessario intellectiōes, ac temporis partes sunt, quot partes magnitu-

^b *Simplicius Themistius Auerroes.*

Tex. 23.

¹ Indiuisibile autē quoniam dupliciter dicitur, aut potentia, aut actu,

^a *S. Thomas Themistius.*

² nihil prohibet intelligere indiuisibile, cum longitudinem intelligit, (indiuisibilis enim actu est,) & in tempore indiuisibili.

³ Similiter enim tempus diuisibile, & indiuisibile est, atque longitudo.

⁴ Nō igitur est dicere, quid in vtroq; dimidio intelligebat.

⁵ Non enim est, si non diuisa sit, nisi potentia.

⁶ Seorsum autem intellectus vtramque dimidiorū diuidit, & tempus simul.

⁷ Tunc autem vt longitudines.

Tex. 22.

¹ Si autem factorum, aut futurorum, tempus cointelligens est, & componens.

² Falsum .n. in compositione semper est: etenim si album non album dixerit, ipsum non album composuit.

³ Cōtingit autem & diuisionem dicere omnia.

^a *Simplicius Themistius.*

⁴ Attamen non solum falsū est, aut verum, quod albus Cleon est, sed quòd erat, aut erit.

⁵ Quod autē quodq; vnum facit, hoc intellectus est.

8 Si verò vt ex vtrisque, & in tēpore quod in vtrifq; est.

Tex. 24.

1 Quod autem non secundū quantitatem indiuisibile est, sed forma intelligit in indiuisibili tēpore, & indiuisibili animæ intellectu.

b *Themistius Auerroes.*

2 Secundum accidens autem, & non in quantum illa diuisibilia sunt, id quod intelligit, & tempus in quo, sed in quantum indiuisibilia.

b *Simplianus.*

3 Inest autē, & in his aliquid indiuisibile, sed forte non separabile, quod vnum facit tempus, & longitudinem.

4 Et hoc similiter in omni est continuo, & tēpore, & longitudine.

Tex. 25.

1 Punctum autem, & omnis

gnitudini actu diuisæ insunt. 8 Si verò magnitudo actu partes, simul tamen iunctas habeat, eam intellectus vnica intellectu, eodemque tempore apprehendit. Sic enim tota magnitudo, vt indiuisibile cognoscitur obiectum.

At id, quod magnitudine quidem indiuisibile non est, sed forma, ac specie (materiam intelligo formam, quæ abstracta ab indiuiduis est) vnica intellectu, eodemque tempore intellectus concipit. Verum si id, quod est indiuisibile secundum formam vnica intellectu, eodemque tempore intelligitur, cum magnitudo, & tempus sint per se diuisibilia, quoniam pacto vnica intellectu, eodemque tempore cognoscuntur? 2 Afferendum est b quamquā magnitudo, & tempus diuisibilia sint, non tamen quatenus sunt diuisibilia, sed vt indiuisibilia secundum accidens eodem tempore, vnicaue intellectu comprehendit. 3 Etenim reperitur in his aliquid per se indiuisibile, quod hæc indiuisibilia facit, ab ijs fortasse haudquam separabile, vt in magnitudine punctum, in tempore nunc. 4 Quod similiter in omni continuo continuo tempore, ac magnitudine accidit: atque vna puncto magnitudo, vnusque ipso nunc tempus existit.

Punctum 1 verò, & omne id, quo diuiditur

uiditur continuum, atque non modò actu, sed potentia indiuisibile est, ab intellectu perinde, ac priuatio cognoscitur. 2 Et quemadmodum intellectus in alijs per cognitionem habitus, a vt boni, aut lucis, priuationem cognoscit, vt malum, aut tenebras, 3 neque enim hæc per propriam speciem, sed per ipsius quodammodo speciem oppositi cognoscit: ita & indiuisibilia, quæ in continuo insunt, per cognitionem, ac speciem continui, cuius sunt negationes intelligit. b Etsi enim indiuisibilia proprium, ac positium habeant esse, tamen vt termini sunt vere negationes videntur. 4 Necesse autem est intellectū, c qui opposita hæc suapte natura intelligit, ad vtrumque in potentia esse, & quandoque habitum intelligere, quandoque non intelligere, vt eius priuationē discernere queat. Si quis enim semper lucem aspiceret, haud tenebras posset concipere. 5 Quod si aliquis intellectus semper in actu sit, & nunquam in potentia existat, priuationes non intelligit, sed seipsum, ac semper actu intelligens est, & ab omni secretus materia, quæ admodum substantiarum abstractarum intellectus videretur.

His de priori intellectus operatione dictis, ad posteriorem exponendam operationem transeamus.

Ergò

diuisio, & sic indiuisibile monstratur sicut priuatio.

2 Et similis ratio in alijs est, vt quomodo cognoscit malum, aut nigrum.

a *Philoponus.*

3 Contrario enim quodammodo cognoscit.

b *Simplianus.*

4 Oportet autē potentia esse, quod cognoscit, & inesse in ipso.

c *S. Thomas.*

5 Si verò alicui nō inest contrarium causarū, ipsa seipsam cognoscit, & acta est, & separabilis.

Tex. 26.

1 Est autem dictio quidem aliquid de aliquo, sicut affirmatio, atque vera est, aut falsa omnis.

a. S. Th. Averroes.

2 Intellectus autem non omnis, sed qui est ipse quid est, secundum ipsum quid erat esse, verus est, & non aliquid de aliquo.

3 Sed ut visio proprii, vera est,

4 si autem album homo, aut non, non verum semper est,

5 sic se habent quaecumque sine materia sunt.

a. Themistius Simplicius.

a. Themistius Averroes.

Tex. 28.

1 Videtur autem sensibile ex sensitivo, quod potentia est, sensitivum actu facere.

Ergo ¹ dictio, qua intellectus ^a aliquid de aliquo dicit, varioque simul conceptus componit, ac diuidit semper, aut vera, aut falsa est. ² Nec omnis intellectio huiusmodi videtur, sed quæ ipsum quid est, non quidem nominis, sed essentiae, ac veræ diffinitionis, haud aliquid enuncians de aliquo apprehendit, vera semper est, ac nunquam fallitur; quoniam ut sic adæquate proprium unica apprehensione attingit obiectum, in quo decipi nullo modo potest. Et quæ admodum ³ visio circa proprium obiectum vera semper est, & requisitis seruatis conditionibus non decipitur, ⁴ circa sensibilia autem per accidens fallitur, & quandoque errat, ut cum album esse hominem, aut non esse iudicat: ⁵ sic etiam intellectus ^b essentiam, & quidditatem ab ipsis qualitatibus materialibus seiunctam simplici apprehensione cognoscens, non decipitur, sed componens, aut diuidens ea, quæ ipsam consequuntur essentiam.

Iam intellectus, atque intellectiois naturam explicauimus. ^a Nunc ad ulteriorem ipsius cognitionem placet cum eo sensum conferre, & quid utriusque commune sit, & quid singulorum proprium adnotare.

Notandum ¹ ergo est, sensitivum, quatenus potentia sensitivum est, in actu pro-

propriæ sensationis ab obiecto sensibili deduci. ² Et si hæc haud propria sensus alteratio, ac passio sit. ³ Unde alia species motus ab ea videtur, quam in physicis definiuimus. ⁴ Motus enim ibi definitus actus imperfecti, atque existentis in potentia est, ⁵ hic verò perfecti simpliciter, atque in actu existentis actus, aliusque proinde motus necessario est. Iam duplicem antea traditam intellectus operationem in sensu quoque reperiri manifestum est. ⁶ Nam primo, ut sensus proprium obiectum per se, & solitarium percipit, sic etiam intellectus simplicem quidditatem apprehendit. ⁷ Deinde, ut sensus iucundum, aut molestum sentit obiectum componendo quasi, & affirmando, aut negando, sic etiam intellectus apprehensam quidditatem cum aliqua alia re adiuncta componit, proprie absoluteque affirmando, aut negando. ⁸ Immo, ut prosecutionis, aut fugæ excitatur appetitus, cum obiectum iucundum, aut molestum cognoscit sensus, doloreque, ac voluptate afficitur, sic etiam prosecutionis, aut auersionis illico appetitus commouetur, cum intellectus bonum, aut malum intelligit.

Et ¹ quidem aptè definiemus voluptatem, ac dolorem, si sensitivi mediocritatem quandam, ac temperiem elementorum obtinentis a bono, & malo,

L.I seu

2 Non enim patitur, neque alteratur.

3 Unde alia est hæc species motus.

4 Motus enim erat actus imperfecti.

5 Simpliciter autem actus, qui perfecti est, alius est.

6 Sentire igitur simile est ipsi dicere solum, & intelligere.

7 Cum autem iucundum, aut molestum, ut affirmans, aut negans.

8 persequitur, aut fugit.

Tex. 29.

1 Est enim delectari, aut dolere, agere sensitiva medietate ad bonum, aut malum, in quantum talia.

seu iucundo, ac molesto, quatenus iucundum, ac molestum est, prodeuntes operationes dicamus. 2 Fuga verò, & prosequutio in actu, quæ facultatis appetitiuæ operationes sunt, circa idem quoq; obiectum molestum, & iucundum versantur. 3 Cerrum autem & illud est 4 fugiendi, aut prosequendi appetitum, nec ab invicem, nec à sensitiua facultate loco & subiecto, sed sola ratione, ac definitione distingui.

Præerea 1 & in eo quoq; similis intellectus videtur sentiri, quod quemadmodum sensus ab obiectis sensibilibus excitatur, & in actum deducitur, ita & intellectus à phantasmatis immutatur, & actu intelligens fiat. 2 Atq; certum illud est cum aliquid intellectus apprehenderit, bonumque, aut malum esse affirmaverit, aut negaverit, excitationem necessario appetitum, & bonum prosequi obiectum, & malum fugere. 3 Ex quibus patet absque phantasmatis hominem intelligere non posse, quemadmodum nec absq; sensibilibus unquam sentire valet.

Atq; 1 ut aer à colore immutatus 2 afficit oculum imprimens in eo speciem coloris, inexistens verò in oculo facultas iudicium de oblato elicit obiecto, & communem immutat sensum sensibilem proprii obiecti immittendo speciem, simi-

1 Et fuga quoque, & appetitus, qui est secundum actum, hoc sunt.

3 Et non aliud est appetitum, & fugitium, neq; ab invicem, neq; à sensitiuo, sed esse aliud est.

4 S. Thomas.

Tex. 30.

1 Cogitativa autem animæ phantasmata, ut sensibilia sunt.

2 Cum autem bonum, aut malum affirmaverit, aut negaverit, tunc fugit, aut persequitur.

3 Quapropter nunquam sine phantasmate intelligit anima.

Tex. 31.

1 Sicut enim aer pupillam huiusmodi fecit, ipsa autem aliud, 2 Ans. 1903 S. Th.

2 similiterq; auditus, & ceteri quoque præstant sensus: ita, & sensibilia rerum obiecta phantasiæ potentiam propria immissa specie movent, hæc verò, cum operatur, intellectum excitat intelligibiles in eo producendo species, quæ ipsum ad requisitam eliciendam intellectione determinant. 3 Unus autem sensus communis est, ad quem tanquam ad unum centrum omnium sensibilibus imagines perferuntur, ratione verò multiplex, quatenus ad diversos comparatur sensus, quorum obiecta discernit, ac iudicat. 4 Atque hic sensus calidi, ac dulcis, aliorumq; sensibilibus obiectorum differentias percipit, ut supra diximus, ac denuo repetere licet, 5 & unum quid est, quatenus unius termini vicem obtinet, externorumq; sensuum functiones recipit.

At 1 verò sensus communis, & in circulo existens centro proportionem, ac numero unum sunt; proportionem, quia ut centrum respicit lineas, quæ ad ipsum tendunt, ita sensus communis aliorum sensuum operationes quæ ad tribunal ipsius perferuntur; numero autem, quia ut centrum unum est, & ad multas ordinatur lineas, ita & unus existens sensus communis ad multos sensus habitudinem servat. 2 Nec conturbet aliquæ ea, 3 quæ eiusdem sunt generis, aut contraria, ut

L 1 2 album,

2 & auditus similiter.

3 Vltimum autem unum est & una medietas, esse autem ipsa plura.

4 Quo autem discernit, quod differt dulce, & calidum, dictum est quidem, & prius, dicendum autem, & hic.

5 Est enim unum quid, sic autem, ut terminus.

Tex. 32.

1 Et hæc unum proportionem, aut numero, quem habent ad utrumque, ut illa ad invicem.

2 Quid enim refert id dubitare, quomodo ea, quæ eius-

dem generis iudicat, aut eō-
traria, ut album, & nigrum?
* *Simplius.*

3 Sit igitur ut A, quod albū,
ad B, quod nigrū, sic C ad D.

4 Quate permutatim.

5 si igitur CD vni insint, sic
habebunt, sicut & A B
idem quidem, & vnum, esse
autem non idem, & illud si-
militer: eadem autē ratio est,
& si A quidem dulce sit, B ve-
rō album.

Tex. 33.

1 Formas igitur intellectuū
in phantasmatis intelligit.

2 Et sicut in illis determina-
tum est ipsi persequendum,
& fugiendum.

album, ac nigrum, & quæ diuersum ha-
bent genus, ut album, ac dulce, ab vno
& eodem sensu iudicari. Hæc enim om-
nia eam inter se habent proportionem,
& analogiam, qua ab vno sensu perci-
pi queunt. Sint ergo duo contraria, ut
album A & nigrum B & alia duo, ut
dulce C & amarum D. 3. Iam ut se ha-
bent album A ad nigrum B, ita se habe-
bit dulce C ad amarum D. 4. Quare per-
mutata proportione, ut se habet album
A ad dulce C, ita se habebit nigrum B
ad amarum D. 5. Quemadmodum igitur
album A, & nigrum B vnum propor-
tione sunt, secundum proprium tamen
esse alia, & similiter dulce C, & ama-
rum D, ita & album A, ac dulce C, &
nigrum B, atque amarum D vnū pro-
portione, & analogia erunt. Quamob-
rem ut visus album, & nigrum, gu-
stus dulce, & amarum sentit, sic & idē
sensus communis hæc omnia percipere,
ac iudicare poterit.

Sed 1. ut ad nostrum propositum re-
deamus, id certum omnino est; homi-
nem intelligibiles rerū species à phan-
tasmatis abstractas cognoscere, quē-
admodum, & sensus sensibiles ab obie-
ctis productas species percipit. 2. Atq;
ut in illis quid prosequendum, quid fu-
giendum sit deliberat, præsentibus sen-
sibilibus à quibus exteriores mouentur
sen-

sensus: 3. ita & absentibus quoque obie-
ctis, cum eorum formas in phantasmati-
bus intelligit, eorum potest desiderium,
aut fugam commouere, opinione scili-
cet boni, vel mali accedente, qua obie-
cta illa eiusmodi iudicentur. Hæc per-
spicuo patent exemplo. 4. Nam Dux
exercitus, cum erectam, & agitatā pro-
cul ardentem intuetur facem ad signifi-
candos hostium incurfus, intellectu si-
mul cum sensu operante cognoscit ad-
uentare hostes, atq; de illis prosequen-
dis deliberat. 5. At verò aliquando, et si
nullum præsens moueat obiectū, à phan-
tasmatis, quæ insunt in anima, ex-
citatus intellectus discernens ea, perin-
de ac si adessent ratiocinatur, quidque
agendum sit determinat.

Atq; 1. ut in sensu res habet, qui si nō
solum cognoscat obiectum suum, ut sen-
sibile, sed ut iucundum, aut molestum,
amplectitur, aut fugit; sic intellectus
quoq; vbi cognouerit, non solum ut co-
gnoscibile, sed etiā, ut bonum, aut ma-
lum, tunc prosequitur, aut fugit, &
omnino in actione versatur. 2. Existimā-
dum autem est verum, & falsum, quod
est sine actione, neque ad prosequendū,
aut fugiendum refertur, contineri eodē
genere cum bono, & malo, nempe cum
verò, & falso, quod est cum actione.
3. Differt verò, quatenus illud simplex
est,

3 sic & extrā sensum, cum in
phantasmatis fuerit, mo-
uetur.

4 Ut sentiens signum face da-
tum, quod ignis, communi
cognoscit, videndo cum, qui
se mouet, quod hostis est.

5 Aliquando autem ijs, quæ
sunt in anima phantasmati-
bus, aut intelligentijs, tan-
quam videns ratiocinatur, &
deliberat futura ad præsen-
tia.

Tex. 34.

1 Et cum dixerit, quod ibi iu-
cundum, aut molestum, hic
fugit, aut persequitur, & om-
nino in actione est.

2 Et quod sine actione est, &
verum, & falsum, id in eodē
genere est cum bono, & ma-
lo.

3 Sed ipse simpliciter, & ali-
quod est.

est, & sincerum, non cum actione permixtum, hoc autem cum actione, cumque bono, & malo coniunctum.

Quæres quomodo intellectus ea, quæ sunt à materia secundum essentiam abstracta, ac seiuncta intelligat?

Respondeo¹ intellectum sic ea, quæ sunt à materia secundum essentiam abstracta intelligere,² ut quemadmodum simitas, quæ curvitas est naso addicta à materia, seu naso seiungi, eoq; præciso intelligi nequit,³ in quantum verò curvitas, quæ nulli certæ, ac determinatæ applicatur materiæ, actu sine carne, in qua inest, intelligi potest: 4 ita & intellectus ea, quæ abstrahunt secundum essentiam à materia, non quidem realiter ab ea separata, sed sola ratione, ac definitione seiuncta, perinde ac si materia destituta essent intelligat.

Intellectus¹ autem cum actu intelligit, ipsumq; fit quodammodo obiectum abstrahere, ac separare mathematica entia creditur, quæ in rebus coniuncta sūt.

² Ex dictis verò insurgit dubium, utrū intellectus haud à corpore seiunctus existens, mediâq; phantasiæ operatione suscipiens obiecta, substantias realiter ab omni sectetas materia, quas percipere nequeunt sensus, comprehendere, atq; intelligere possit. De quo tamen posterius considerandum est.

Nunc

Nunc¹ verò, institutam intellectus, ac sensus comparisonem prosequentes summam ex dictis aliqua colligamus oportet, quæ ad cognitionis naturam pertinent, cognitionisq; tum sensus, tum intellectus communia sunt. ² Anima igitur entia quodammodo omnia est. ³ Nam entium alia per se solum intelligibilia sunt, alia sensibilia. At quemadmodum sensus omnia, quæ percipit sensibilia, fit sic etiam intellectus in omnia, quæ apprehendit intelligibilia transformatur.

Hoc¹ autem quo pacto veritati consonet exponendum est. ² Intellectus igitur, ac sensus eandem, quam entia diuisionem sortiuntur, ac proinde, sicut entia, aut potestate dicuntur, quatenus intellectum, ac sensum mouere ad sui cognitionem possunt, aut actu, quatenus tum ab intellectu, tum à sensu cognoscuntur; ita, & intellectus, ac sensus potestate videntur, cum ab operatione cessant, actu verò cum imbibitas entium comprehendunt formas. ³ Anima igitur quatenus sensu, ac intellectu prædita est, entia quodammodo omnia potestate videntur, intelligibilia quidem intellectu, sensibilia verò sensu, cum haud ea actu cognoscat, sed apta sit cognoscere per susceptionem formarum absq; materia, quibus receptis in ipsa

trans-

Tex. 27.

¹ Nunc autem quæ de anima dicta sunt recapitulantes dicamus iterum,

- ² quòd anima entia quodammodo est omnia.
³ Aut enim sunt sensibilia ea, quæ sunt, aut intelligibilia.
⁴ Est autem scientia quidem scibilia quodammodo, sensus autem sensibilia.

Tex. 28.

- ¹ Quomodo autem hoc sit oportet inquirere.
² Secatur igitur scientia, & sensus in res, qui quidem potentia est in eas, quæ sūt potentia, qui verò actu in eas, quæ sunt actu.

- ³ Animæ autem sensitiuum, & id quod scire potest, potentia hæc sunt, hoc quidem scibile, illud verò sensibile.

Tex. 35.

- ¹ Quæ verò abstractione dicuntur intelligit.
² Ut enim finium, non separationem:

³ in quantum autem cauum, si quis intelligeret actu, sine carne utique intelligeret, in qua cauum est,

⁴ sic mathematica non separata, tanquam separata intelligit, cum intelligit illa.

Tex. 36.

¹ Omnino autem intellectus, qui secundum actum intelligit, res ipsæ est.

² Vtrum autem contingat aliquid separatorum intelligere ipsum existens non separatum à magnitudine, an nō, considerandum est posterius.

4 Necesse autem est, aut ip-
sas, aut formas esse.

5 Ipsasigitur non nō .n. lapis
in anima est, sed forma.

6 Quare anima sicut manus
est.

7 Manus enim instrumentum
instrumentorum.

8 Et intellectus forma for-
marum,

9 & sensus forma sensibiliū.

Tex. 39.

1 Quoniam autem neq; res
vlla est præter magnitudi-
ne, vt videntur sensibilia se-
parata, in formis sensibilibus
intelligibilia sunt,

2 & quæ in abstractione di-
cuntur,

3 quæcumque sensibilibus
habentur, sicut passionibus sunt.

transformari entia dicitur. 4 Necesse
etenim est, aut in anima realiter obie-
cta suscipi, vt lapidem materialem, aut
species eorum. 5 At in anima realiter
obiecta inesse impossibile est, neq; enim
materialis in ipsa reperitur lapis, ergo
species dumtaxat obiectorum in anima
erunt, quarū susceptione intellecta fie-
ri obiecta dicitur anima. 6 Quamobrē
haud ineptē manui assimilatur anima.
7 Vt enim manus instrumentorū om-
nium dicitur instrumentum, quatenus
omnia apprehendit instrumenta, ijsq;
ad cætera efformanda vtitur; 8 sic etiā
intellectus formarū dicitur forma, qua-
tenus rerum omnium formas, ac spe-
cies intelligibiles suscipit, ijsq; ad con-
templandum vtitur, 9 ac sensibilibus sen-
sus appellatur forma sensibiles rerum
species admittens, ijsque sensibilia co-
gnoscens obiecta.

Quoniam vero nihil eorum, quæ
per se, ac primario intellectus percipit,
extra corporeas, ac sensibiles magnitu-
dines consistit, intelligibilium rerum
species, atque imagines in sensibilibus
formis, seu phantasmatis virtute ine-
runt, & ab eis necessario prodibunt: 2
siue de rebus mathematicis loquamur,
quæ per abstractionem à materia sensibili
cognoscuntur, 3 siue de ijs, quæ sensi-
bilibus qualitatibus, & affectionibus
prædi-

prædita sunt. 4 Quamobrem is, qui sen-
su, ac phantasia destitutus est, nec ad-
discere quicquam, nec prorsus intelli-
gere potest, 5 & cum intelligibile specu-
latur obiectum, ipsam quoq; simul phā-
tasia propriam aliquod intueri phan-
tasma oportet; quandoquidem species
intelligibiles, quibus intellectus ad in-
telligibilia cōtemplanda vtitur obiecta,
ab ipsa dumtaxat phantasia cognitione
sint apte produci, eaq; cessante desināt
esse, eodem pacto, quo luminoso extin-
cto corpore, & ipsum extinguitur lu-
men. 6 Vnde quæadmodū sensus absq;
præsentia obiecti non sentit, sic nec in-
tellectus absq; phantasmatis intelli-
git, 7 etsi in eo differentia sit, quod sen-
sibilia sint penitus in materia demersa,
phantasmata verò absque materia in ani-
ma insint. 8 Differt verò phantasia ab in-
tellectu, nam intellectus simplices rerū
conceptus componit, ac diuidit, affir-
mando, aut negando, 9 ex quo fit in cō-
plexione intelligibiliū cōceptuū verū,
aut falsum contineri. Phantasia autem,
etsi plurimum interdum rerum coniūgat
phantasmata, ea neque affirmando, neq;
negando componit, verūq; proinde, aut
falsum, haudquaquam dicit. 10 Quæres
an intellectus operatio, qua simplices
rerum conceptus elicit, ab ipso phanta-
sia actu differat? 11 Respondet simpliciter
M m intel-

4 Et ob hoc, qui non sentit a-
liquid, nihil utique addiscet,
nec intelliget.

5 Et cum speculetur, necesse
est simul phantasma aliquod
speculari.

6 Phantasmata autem veluti
sensibilia sunt,

7 præter quàm quòd sunt sine
materia.

8 Est autē imaginatio aliud
à dictione, & negatione.

9 Complexio n. intellectio-
num est verum, aut falsum.

10 Primæ autē intellectiones,
quo differunt, vt non phan-
tasmata sint?

11 An neque hæ phantasma-
ta sunt, sed non sine phan-
tasmatis?

intellectus operationem haud phantasia actum esse, sed ab eo, ut pote singulari, & confuso, tanquam à proprio mouente ex necessitate dependere. Atque hæc de parte animæ intellectiua, quatenus intelligibilia respicit obiecta, & ad propriam dirigitur operationem, dicta sint satis.

Quoniam ergo animalium anima duabus potissimum facultatibus, ac potentijs definita est, & cognoscitiua, quarum quidditates animalia intelligunt, ac sensibilia percipiunt obiecta, & locomotiua; ² atque de parte animæ sensitua, ac intellectiua sufficenter diximus, ³ reliquum est, ut de parte, seu facultate animæ, qua ad locum eientur animalia, contemplemur, quærentes, utrum peculiaris quædam animæ sit pars ab alijs partibus ratione, aut subiecto distincta, an verò ipsa tota videatur anima: ⁴ & si pars aliqua est, utrum sit alia quædam propria ab ijs, quas hominum communis approbat consensus, an earum aliqua.

Difficile autem est determinare, valdeque dubium, quomodo animæ competant partes, & quisnam earum sit numerus. ² Quodam enim modo infinitæ videntur, ² si omnibus animæ operibus, ac motibus peculiaris pars attribuenda est, & non illæ solum, quas nonnulli referunt, quorum alij ratiocinatiuam irascibi-

scibilem, & concupiscibilem, alij autem rationalem, & irrationalem dicunt. Et quidē has differentias haud sufficere ad omnes animæ partes constituendas manifestum est. ³ Nā his consideratis differentijs quibus animæ partes diuidunt, aliæ profus videntur partes magis ab inuicem discrepantes, quam illæ, quas enumerauimus. ⁴ Etenim pars nutritiua plantis inest, ^b & omnibus animalibus, quæ nec ad ratiocinatiuam, nec ad irascibilem, nec ad concupiscibilem facile reduci potest. ⁵ Præterea sensitua animæ pars, quæ omnibus competit animalibus, neque ad rationalem, neque ad irrationalem animæ partem reducitur, cum & in brutis ad irrationalem, in hominibus verò ad rationalem spectare videatur. ⁶ Adhuc autem, & imaginatiua facultas est, quæ ab omnibus alijs animæ partibus ratione differt. ⁷ Atque si quis animæ partes ab inuicem distinctas, ac seiunctas ponat, magna profecto dubitatio est, cuiusnam harum partium eadem, aut altera sit.

Ad hæc ¹ & appetitiua pars est, quæ ratione, & facultate ab alijs omnibus esse distincta videtur, ^a quā in duas subiecto differentes partes diuidere inconueniens est, quod tamen oportet, si rationale, & irrationale partes animæ loco distinctæ ponantur. ² Quidam enim ap-

M m 2 peti-

Tex. 40.

¹ Quoniam autem animalium anima secundum duas definita est potentias, & discretiuo, quod intelligentiæ opus est, & sensu, & adhuc ipso mouere motu secundum locum:

² de sensu quidem, & intellectu determinata sint tot.

³ De mouente autem quidnam sit animæ speculandum est, utrum vna quædam pars ipsius sit separabilis, aut magnitudine, aut ratione, an tota anima.

⁴ Et si pars aliqua, utrum propria quædam sit præter consuetas dici, & dictas, an harum vna aliqua.

Tex. 41.

¹ Habet autem dubitationem mox, quomodo oporteat partes animæ dicere, & quot.

² Quodam enim modo infinitæ videntur, & non eæ solum, quas dicunt quidam determinantes, ratiocinatiuam, & irascitiuam, & concupiscitiuam, alij autem eam, quæ rationem habet, & eam, quæ ratione caret.

c S. Thomas.

³ Secundum enim differentias, per quas has separant, & aliæ videntur esse partes, maiorem his distantiam habentes, de quibus & nunc quidem dictum est.

⁴ Nutritiua scilicet, quæ, & plantis inest, & omnibus animalibus.

a Auerroes Themistius.

⁵ Et sensitua, quam neque ut irrationabilem, neque, ut rationem habentem, ponet quis utique facile.

⁶ Adhuc autem, & imaginatiua, quæ ipso esse quidem ab omnibus alia est.

⁷ Cui autem harum eadem, vel alia sit, habet multam dubitationem, si quis ponat separatas partes animæ.

Tex 42.

¹ Ad hæc autem appetitiua, quæ & ratione, & potentia alia videbitur utique esse ab omnibus, & inconueniens utique est hanc diuelli.

a S. Th. Themistius Auerroes.

² In ratiocinatiua enim voluntas fit, & in irrationabili concupiscentia, & ira.

3 Si autem tria sit anima, in vno quoque erit appetitus.

Tex. 43.

1 Et etiam de quo nunc sermo inflabat, quid est mouens secundum locum animal?
a Averroes.

2 Motu .n. secundum augmentum, & decrementum qui omnibus inest, quod omnibus inest, videbitur utique mouere generatiuum, & nutritiuum.

3 De respiratione autem, & expiratione, & somno, & vigilia, posterius perspicendum est: habent enim & hæc dubitationem multam.

Tex. 44.

1 Sed de motu secundum locum, quid sit mouens animal secundum progressiuum motum considerandum est.

2 Quod igitur non sit nutritiua potentia, manifestum est.

petitus, ut voluntas in parte rationali est, quidam verò alius, ut concupiscentia, & ira in parte irrationali residet. 3 Quod si quis animam in tres partes distinguat, rationalem, irrationalem, & irascibilem, in vnaquaque earum appetitus inerat, atque tres proinde subiecto distincti appetitus erunt. At hoc absurdum, & impossibile esse cuique manifestum est.

Sed ut ¹ redeamus vnde digressi sumus, ² magna videtur esse difficultas in exponendo principio, quod animal ipsum ad locum mouet, de quo nostra hæc instituta disputatio est. ² Motus enim augmenti, ac decrementi, quo omnia viuientia maiorem, aut minorem consequuntur locum, propterea quod omnibus competat viuentibus, origo, & causa nutritiua, ac generatiua facultas est. ³ At de motu respirationis, & inspirationis, qui dilatato, compressoque diaphragmate contingit, & de somno, ac vigilia, in quibus spirituum, aut ad interiores, aut ad exteriores partes accidit motus, posterius perscrutandum est. Etenim hæc magnam difficultatem habent.

De ¹ principio igitur, quo ad locum animal progrediendo se mouet, diligenter inquirere, & considerare oportet. ² Et quidem huius motus principium nutritiua animæ partem non esse manifestum

stum est. 3 Nam principium motus progressiui ⁴ semper alicuius finis gratia cum imaginatione, & appetitu mouet, ⁴ nihil enim haud appetens, aut fugiens mouetur, nisi vi: at nutritiua animæ pars imaginatione, & appetitu caret, principium ergo motus progressiui non est. ⁵ Præterea si nutritiua pars animæ esset principium motus progressiui, vbiunque inesset, ibi, & motus, & organa ad hunc efficiendum motum requisita existerent: at in plantis animæ pars nutritiua est, in quibus, nec motus ad locum, nec organa, quibus perficiatur insunt, ergo pars animæ nutritiua principium motus progressiui non est.

Eodem ¹ autem modo nec sensitua pars animæ principium motus progressiui esse potest. ² Nam sensitua facultas quibusdam inest animalibus, ut Zoophitis, & Conchilijs, quæ semper manent, ac perpetuo immobilia sunt, ergo facultas animæ sensitua motus progressiui adæquatum principium non est, Nec verò putet quispiam hæc animalia etsi principium motus progressiui obtineant, necessarijs tamen ad motum efficiendum instrumentis carere, ideoque semper immota esse. ³ Etenim natura nihil facit frustra, & in necessarijs non deficit, præterquam in his, quæ cum institutum minimè producendo assequitur

3 Semper .n. propter aliquid motus hic fit, & aut cum imaginatione, aut appetitu est.
a S. Thomas Thomistius.

4 Nihil enim non appetens, aut fugiens mouetur, nisi violentia.

5 Amplius & plantæ utique motuæ essent, & haberent aliquam partem instrumentalem ad motum hunc.

Tex. 45.

1 Similiter autem neque sensituum.

2 Multa enim sunt animalia, quæ sensum quidem habent, manentia autem, & immobilia sunt assidue.

3 Si igitur natura neque facit frustra quicquam, neque deficit in necessarijs, nisi in orbatis, & imperfectis;

4 huiusmodi autē animalū perfecta, & non orbata sunt:

5 signum autē est, quod generatiua sunt, & augmentum habent, & decrementū:

6 ut vt haberent utique, & partes instrumentales progressionis.

Tex. 46.

1 At verò nec ratiocinatio, & vocatus intellectus, est mouens.

2 Speculatio n. nihil speculatur agibile, neque dicit de fugiendo, & persequendo quicquam.

3 Semper autem motus, aut fugientis, aut persequentis aliquid est.

4 Sed neq; cū speculatur aliquid huiusmodi, iam precipit aut persequi, aut fugere:

5 quemadmodū sæpè intelligit terribile aliquid, non iubet autem timere,

6 sed cor mouetur,

7 si autem delectabile, pars aliqua alia.

tur finem, necessario aliquo ad operandum mēbro destituta facit. 4 At animalia immobilia perfecta in propria specie sunt, haudquaquam veluti monstra requisito ad propriam constitutionem orbata membro. 5 Cuius rei id clarum videtur signum, quod sibi simile perpetuo gignant, & debitum augmentum, ac decrementū suscipiant. 6 Quamobrē si hæc animalia principium motus progressiui haberent, proprijs necessario partibus ad hunc motum efficiendum requisitis prædita essent.

Porro 1 nec intellectus, qui ratiocinatur, & discurrit progressiui motus principium est. 2 Nam intellectus, qui contemplatur, circa agibilia non versatur, nec fugiendum aliquid esse, aut prosequendum iudicat. 3 At principium motus ad agibilia pertinet, & quæ fugienda, aut prosequenda sint respicit, ergo intellectus contemplatiuus progressiui motus principium non est. 4 Etsi verò intellectus aliquid agibile speculetur, attamen nec fugam, nec prosequutionem precipit. 5 Sæpè enim aliquid terribile intelligit, vt cum hostis armatus adest, atque haud esse timendum iudicat, 6 cū tamen specie terribilis obiecti suscepta cor ipsum agitetur, ac moueatur, 7 quod similiter accidit, cum formosam aspiciens puellam concupi-

scen

scendam non esse determinat, atq; Veneri famulancia excitata membra mouetur. Quare cum id progressiui motus principium sit, quod efficiendum precipit motum, iure qui speculatur intellectus huiusmodi motus principium esse non poterit.

Præterea 1 etsi discurrens intellectus precipiat, & aliquid fugiendum, aut prosequendum esse dicat, haudquaquam præceptus sit motus, sed oppositus, vt in ijs accidit, qui sensu, & concupiscentia feruntur. Cum enim intellectus adstantem aspernari mulierem iubet, ad eam tamen amplectendam se precipite agit homo. 2 Denique inspicimus frequenter adesse Medicum, atque ad sanitatem haud efficiendam operari, quoniam sæpè medicinam tradit, quæ agrorum ipsum interficere apta est. 3 Hoc autem manifestè indicat, nec scientiæ, nec artis, sed alterius principij hanc esse facultatem, vt ad opus efficiendum moueat. Quare cū actiuo precipiente intellectu non adsit motus, quem efficiendum proposuit, aliud ab eo motus progressiui distinctum principium fateri necesse esse. 4 At verò nec appetitiua animæ pars huius imperium motus obtinet. 5 Nam ij, qui sensui non obediunt, etsi aliquid appetant, & concupiscant, ea minimè operantur, quorum appeti-

Tex. 47.

1 Amplius & precipiente intellectu, & dicente ratiocinatione fugere aliquid, aut persequi non mouetur, sed secundum concupiscentiam agit, vt incontinens.

2 Et omninò autē videmus, quod qui medendi artem habet, non medetur.

3 Tanquam aliud quippiam principatum obtineat agendi per scientiam, sed non scientia.

4 At verò neq; appetitus huius motus dominus est.

5 Continentes enim appetentes, & concupiscentes non operantur ea, quorum appetitum habent, sed sequuntur intellectum.

appetitum habent, nec ad ea profectura mouentur, discurrentis intellectus obsequentes imperio, ergo appetitiua animæ facultas progressiui motus principium non est.

Sed iam propriam, ac verã de principio motus animalium sententiam tradere, ac statuere necesse est.

Duo ergo progressiui animalium motus principia statuimus, appetitum, & intellectum, si nomine intellectus ipsam quoque phantasiam complectamur. Etenim complures homines ratione, ac scientia sprete phantasie, ut beluæ adhærent iudicio, & cætera animalia, quibus nec ratio, nec intellectus inest, phantasie dumtaxat imperio, ac nutu feruntur. Quare utraq; hæc intellectus, & appetitus progressiui animalium motus principia sunt.

Atque intellectus quidem motus principium est, qui proprium aliquem respicit finem, & de eo capefcendo consultat, indeque actius dicitur. Etsi enim speculatiuus intellectus ad veritatẽ consequendam, quæ propria animæ perfectio est, tanquam ad vltimum dirigatur finem, verè tamen hic finis interior est, haudquaquam ab ipsa intellectus operatione distinctus, atque propriam idcirco rationem finis habere nequit. At verò actius intellectus in propria minime

Tex. 48.

1 Videntur aut duo hæc mouentia, aut appetitus, aut intellectus, si quis imaginationem ponat, ut intellectio quædam.

2 Multa enim præter scientiã sequuntur imaginationes.

3 Et in alijs animalibus non intellectio, neque ratio est, sed imaginatio.

4 Vtraque ergo hæc motiua sunt secundum locum appetitus, & intellectus.

Tex. 49.

1 Intellectus autem, qui propter aliquid ratiocinatur, & qui actius est.

nime cognitione quiescit, sed eam ad externum aliquod efficiendum opus, ut ad vltimum dirigit finem, ideoque proprium, ac verum intendens finem, qui ab interna ipsius operatione distinguitur. Quamobrem actius intellectus ab eo, qui speculatur, ratione dumtaxat finis, ad quem propriam dirigit cognitionem, differt. Omnis autem appetitus & ad aliquem proprium ordinatur finem, quatenus in aliquod externum appetibile fertur. Atque manifestum quidem est, & intellectum, & appetitum ab eodem fine moueri. Nam appetibile, quod ut proprium finem appetitus respicit, intellectus actiui principium est. Postquam enim appetitus bonum aliquod appetibile, ut sanitatem acquirendam probauerit, operari intellectus incipit, ac media inquirere, quæ ad huiusmodi bonum consequendum vtilia sint. At id, quod in hoc discursu vltimum est, seu id, quod intellectus pro acquirenda sanitate determinauit, actionis, ac motus principium est. Si enim intellectus ad sanitatis acquisitionem remouendos humores esse, idque herbam quandam efficere posse, quæ in certo quodam reperiatur agro, deliberet, ab hoc vltimo appetitus executionem incipit, atque corpus ad herbam in agro quærendam mouet, per quã remouean-

Natur

2 Differt autem à speculatiuo fine.

3 Et appetitus propter aliquid quid omnis est.

4 Cuius enim appetitus hic, id principium actiui intellectus.

5 Vltimum autem principium actionis est.

tur humores, atque intenta consequatur fanitas. Intellectus ergo, & appetitus eundem respiciunt finem, eandem nempe sanitatem appetibilem, quam omnino consequi intendunt. ⁶ Quare appetitus, atque actius intellectus, quatenus ad idem appetibile, ac eundem referuntur finem, animalium motus principia videntur. ⁷ Appetibile enim appetitum mouet, ideoque media intellectus ad ipsum consequendum ordinata querit, cum ipsius actionis, ac motus principium, ut diximus, appetibile fit.

Hoc verò de ipsa quoque phantasia intelligendum est, ut cum moueat, absque sensitivo appetitu mouere nequeat. ² Quoniam igitur vnum appetibile est intellectum, & appetitum mouens, & vnus quoque appetitus principium animalis motus principium erit, quatenus medijs ad ipsum appetibile consequendum ab actiuo intellectu propositis animal ad ea exequenda mouet. ⁴ Manifestum hoc est. ³ Nam si intellectus, & appetitus duo inuicem nequaquam subordinata essent principia motus, communem utique rationem aliquam haberent, qua seorsim sumpta mouere possent: at intellectus per naturam haud communem cum appetitu mouet, ergo intellectus, & appetitus

titus principia motus non sunt, quæ per se, ac seorsim sumpta motum efficere possint. Minor patet, ⁴ nam intellectus absque appetitu, seu voluntate, quæ appetitus dicitur, mouere nequit, & omnis motus, qui ab intellectu fit, ab ipsa quoque voluntate procedit. Etenim solum intellectus ad motum concurrat, quatenus obiectum appetibile, ut cognitum appetitui monstrat, & media pro ipso acquirendo consulat, atque deliberat. ⁵ Appetitus autem præter intellectus rationem mouet, cum alium præcipit motum ab eo, quem intellectus deliberauit, quemadmodum in iis accidit, qui concupiscentia feruntur. Quoniam igitur intellectus absque appetitu auxilio non mouet, appetitus verò intellectus ratione sprete efficit motum, manifestum est appetitum præcipuam, ac principalem progressiui animalium motus causam esse.

Atque ¹ intellectus quidem semper verus est, quoniam si intellectum solum, rectamque rationem sequamur agentes, recte semper operabimur, nec peccabimus vnquam, ut in ijs patet, qui continentibus sunt, & quamquam sæuiat perturbationum æstus, recte nihilominus agunt. ² Appetitus verò perinde, ac imaginatio aliquando rectus, & non re-

Nn 2 ctus

⁶ Quare rationabiliter hæc duo videntur mouentia, appetitus, & intelligentia actiua.

⁷ Appetibile enim mouet, & propter hoc intelligentia mouet, quia appetibile principium ipsius est.

Tex. 50.

¹ Et imaginatio quoque cum mouet, non mouet sine appetitu.

² Vnum quid igitur mouens ipsum appetituum,

⁴ *Simplicius:*

³ Si enim duo, intellectus, & appetitus mouerent, secundum communem utique aliquam formam mouerent.

⁴ Nunc autem intellectus non videtur mouere sine appetitu, voluntas enim appetitus est: cum autem secundum rationem mouetur, & secundum voluntatem mouetur.

⁵ Appetitus autem mouet præter rationem; concupiscentia enim quidam appetitus est.

Tex. 51.

¹ Intellectus igitur omnis rectus est.

² *Simplicius:*

² Appetitus autem, & imaginatio recta, & non recta.

ctus contingit, quia & rationi conformis esse potest, illique obsecundare, quemadmodum in temperante, & aduersari, atque ad pugnantia trahere, ut in eo, qui incontinentens est. ³ Quamobrem haud intellectus, qui non semper mouet, principium motus erit, sed appetitus, qui si rationem sequatur, continentem mouet, si sensum, incontinentem. ⁴ Hoc verò ad quod tendens appetitus mouet, aut re vera bonum, aut apparens dumtaxat bonum est. ⁵ Omne autem bonum sufficiens non est ad terminandum motum, qui ab appetitu prouenit, sed id quod actione contingenter assequi, & obtinere possumus. ⁶ Ex quibus manifestum est facultatem animæ, quam appetitum dicimus, primum, ac præcipuum animalium motus principium esse.

Ex his patet, si partes animæ ob potentias, & facultates diuidamus, ac separemus, animæ partium excedi numerum, quem Veteres assignarunt Philosophi. Etenim nutritium, sensitium, intellectiuium, deliberatiuum, & appetitiuum ab inuicem magis differunt, quam irascibile, & concupiscibile, quæ sub eodem sensitiuo principio continentur.

Dubitabit autem quispiam ^a haud vnum esse primum motus in animalibus principium.

Nam ¹ plures inter se oppositi appetitus

³ Vnde semper quidam mouet appetibile.

⁴ Sed hoc aut est bonum, aut apparens bonum.

⁵ Non omne autem, sed agibile bonum: agibile autem est, quod potest & aliter se habere.

⁶ Quod igitur huiusmodi potentia animæ, quæ vocatur appetitus, mouet, manifestum est.

Tex. 52.

¹ Diuidentibus autem animæ partes, si secundum potentias diuidant, ac separent, valde multæ sunt, nutritiuum, sensitiuum, intellectiuium, deliberatiuum, appetitiuum: hæc enim plus differunt ab inuicem, quam concupiscitiuum, & irascitiuum.

^a Thomistis.

Tex. 53.

¹ Quoniam autem appetitus sunt contrarij ab inuicem: hæc

titus videntur, atque tum fiunt, cum rationi aduersatur concupiscentia, quemadmodum in homine contingit, qui non modo præsens, sed futurum quoque tempus discernit. ² Etenim intellectus agnoscens quidem propositum esse delectabile obiectum, si præsens aduertat tempus, quo reficitur ab eo, & recreatur, perniciosum autem, si tempus futurum prospiciat, quo suscipere detrimentum potest, ab eo retrahi animali iubet, ut ijs qui febris laborant, accidit, quibus delectabilis frigida aqua potus ad necem inferendam aptus videtur. ³ At concupiscentia, qui a tantum respicit præsens, ac futurum minimè cognoscit, delectabile oppositum obiectum simpliciter bonum esse iudicans summo ardore appetit, & animal ad ipsum amplectendum mouet. Ex quibus manifestum est non modo plures, ac diuersos, sed etiam contrarios, ac pugnantes esse appetitus, ideoque primum motus in animalibus principium haudquaquam vnum, sed multiplex esse.

Afferendum ¹ tamen est, ² principium animalis motuum specie, seu genere vnum esse, quatenus appetitus, ut appetitus est, siue de sensitiuo, siue de intellectiuo loquamur, eandem, ac genericam rationem boni, veluti proprium, & adequatum respicit obiectum. ² Etsi verò

autem accidit cum ratio, & concupiscentia contrariæ sunt: fit autem in temporis sensum habentibus.

² Intellectus enim propter futurum retrahere iubet.

³ Concupiscentia autem propter præsens videtur enim quoddam delectabile est, & simpliciter delectabile, & bonum simpliciter, propterea quod non videtur futurum.

Tex. 54.

¹ Specie quidem vnum erit mouens appetitiuum, in quantum appetitiuum.

^a Philoponus.

² Primum autem omnium appetibile,

verò appetitus animalium fit mouens, primum tamen omnium mouens appetibile est. 3. Hoc enim quatenus intellectum, aut imaginatum est, haud quidem mouetur, sed mouet, cum veluti finis appetitum ad motum efficiendum excitet. 4. Plura autem numero erunt mouentia, dum appetitus secundum suam cuiusque propriam vim, & rationem considerantur. 5. Aduertendum autem est tria esse, quæ ad animalis motum concurrunt, aliud quidem, quod mouet, aliud quod mouetur, & aliud, quo efficitur motus. 6. Atque mouens duplex est, aliud immobile ut bonum intellectum, aut imaginatum, & aliud mouens, ac motum, ut appetitus, qui ut appetibile appetit obiectum mouetur. Motus enim quidam, appetitus est, quatenus actu operans, atque ab appetibili excitatus erigit sese, attoliturque & in suum bonum impetum facit. 7. At id quod mouetur animal est, id verò, quo ut instrumento appetitus mouet, aliquid corporeum est. 8. De quo in tractatu de communibus anime, & corporis operationibus agendum est. 9. Atque ut aliqua breuiter de instrumento, quo animalis efficitur motus colligam, id esse membrorum articulos censeo, in quibus & motus principium, & finis reperitur. 2. Nam in ossium, quibus articuli constant, nexu, vnius gibbo alteri u

alterius cauum excipiente, peragitur motus, dum alterum quidem os immotum quiescit, ac fixum manet, quod motus proinde finis est, alterum autem ab eo pendens fluctatur, aut extenditur, quod principium motus dicitur: 3. ratione quidem diuersa, quatenus aliud mouetur, aliud quiescit, magnitudine verò inseparabilia, quod simul iuncta, & colligata sint. 4. Præterea cum omnia pulsu, ac tractu moueantur, in singulorum membrorum flexu, ac motu tractus est, cum pedem, aut manum ad nos contrahimus, & pulsus cum à nobis foras extendimus. 5. Atque ut in circulo immobile centrum est, circa quod fit motus, sic in membrorum motione velut centrum articulatio est, vnde motus principium existit.

Manifestum igitur ex dictis est, animal quatenus appetituum habet potentiam proprii motuum corporis esse, 2. atque appetitum quidem mouere non posse, nisi cognoscente quapiam virtute res appetenda illi proponatur, & velut appetenda appareat. 3. Omnis autem cognoscitiua facultas, aut rationis est, aut sensus, & illa quidem solius est hominis, 4. hæc tum hominis, tum belluarum propria. 5. Considerandum nunc est de motiuo principio, quod in imperfectis inest animalibus, quibus tactiua solum

principium, vnde aliud quidem quiescit, aliud verò mouetur,

3. ratione quidem diuersa existentia, magnitudine verò inseparabilia.

4. Omnia enim pulsu, & tractu mouentur.

5. Quapropter oportet, sicut in circulo manere aliquid, & hinc incipere motum.

Tex. 56.

1. Omnino igitur sicut dictum est, in quantum animal appetituum est, sic sui ipsius motuum est.

2. Appetituum autem non sine imaginatione.

3. Imaginatio autem, omnis aut rationalis est, aut sensitua.

4. Hæc igitur & alia animalia participant.

5. Considerandum autem & de imperfectis, quid est mouens, quibus sensus solum inest tactus, vtrum contingat ima-

3. Hoc enim mouet, & non mouetur, eo quod fit intellectum, aut imaginatum.

4. Numero autem plura mouentia.

5. Quoniam autem tria sunt, vnum quidem mouens, secundum aut quo mouet, & tertium quod mouetur,

6. mouens aut duplex, aliud quidem immobile, aliud autem mouens, & motum, est utique immobile quidem appetibile bonum, mouens autem, & motum appetituum, mouetur enim quod appetit, secundum quod appetit, & appetitus motus quidam est, quatenus actu.

a. Auerroes.

7. Quod autem mouetur est animal, quo vero mouet instrumento appetitus, iam hoc corporeum est.

8. Vnde in communibus anime, & corporis operibus considerandum est de ipsis.

Tex. 53.

9. Nunc autem ut in summa dicam, mouens instrumentally, vbi principium, & finis idem.

2. Ut commissura ossium: hic enim conuexum, & concavum, hoc quidem finis, illud verò

com-

ginationem inesse his, aut
non, & concupiscentiam.

6 Videtur enim dolor, & voluptas inesse: si autem hæc, & concupiscentiæ inesse necesse est.

7 Imaginatio autem quomodo utitur inesse?

8 An sicut mouetur indeterminate, & hæc insunt quidem, indeterminate autem insunt.

1 Sensitiua igitur imaginatio, sicut dictum est, & in alijs animalibus inest.

2 Deliberatiua autem in rationalibus.

3 Vtrum enim ager hoc, an hoc, iam rationis est opus, & necesse est vno mensurare.

a Simplicius Themistius.

4 Maius enim persequitur.

5 Quare potest vnum ex pluribus phantasmatibus facere.

competit facultas, atque vtrum imaginationem, & appetitum habeant indagare oportet. 6 Certum verò illud est hæc animalia dolore, ac voluptate affici, quare, & appetitum necessario obtinent. 7 At inquires, quomodo in his imaginatio inest? 8 Respondeo, vt hæc animalia indeterminato, & cōfuso cidentur motu, quatenus præfenti dumtaxat percepto obiecto se constringunt, vt nocium fugiant, atq; dilatant, vt delectabile recipiant: sic & indeterminatum appetitum, atq; imaginationem habere, quatenus solum applicatum obiectum, vt nocium, ac delectabile sentiunt, & appetunt, aut fugiunt.

1 Cognoscitiua igitur potentia, quatenus sensu prædita est, omnibus, vt diximus, animalibus inest. 2 At ea, quæ consultando, ac deliberando operatur solis competit hominibus, qui ratione, ac discursu agunt. 3 Vtrum enim hoc, an illud agendum sit, ratio discernit, atque eo quod per se vtile videretur tanquam mensura ea, quæ percipit, metitur, 4 id omnino agendum esse deliberans, quod proposito magis utili proximum est, & aptius ad finem consequendum existit. 5 Quare ex pluribus occurrentibus phantasmatibus, atque obiectis ad aliquem finem propositis eligit vnum reiiciens alia, quæ ab eo, quod

quod per se vtile est, magis recedunt, minimeq; apta ad consequendum finem videntur. 6 Hæc autem causa est, ob quam haud arbitramur sensitiuam cognitionem duci opinione ad iudicandum. 7 Neque enim ratiocinationem adunctam habet, ex qua oritur opinio, cum tamē eam rationalis obtineat cognitio. 8 Ex quo patet sensitiuum appetitum, non ex præexistente deliberatione, sed ex sola imaginatione moueri. Quoniam verò in homine duplex est appetitus, & is qui sensum, & is qui rationem sequitur, conueniens est docere, quemadmodum se habeant, & vter alteri dominetur. 9 Interdū igitur sensitiuus appetitus vincit, eiq; cedit prorsus voluntas, succumbit, atque dat manus, vt in homine intemperante. 10 Interdum sensitiuum appetitum voluntas sedat, componit, sibiq; subiectum facit, quemadmodum in temperante, & virtute prædito homine. 11 Interdum autem appetitus appetitum mouet, ac superat, cum existente affectuum pugna, aut sensitiuus renitentem, ac reclamantem rationalem vi rapit, aut sensitiuum rationalis. 6 Nam vt in cælesti motu superior orbis non sistit inferioris motū, sed etfi ad ortum is contendat, maiori tamen vi ad occasum rapit, sic appetitus alter nō sedat alterum, sed in contrariam licet

Oo

fi-

6 Et causa hæc est, quod opinionem nō videtur habere.

7 Quoniam eam, quæ est in syllogismo, non habet: hæc autem illam.

8 Quapropter deliberatiuum non habet appetitus.

9 Vincit autem aliquādo, & mouet voluntatem.

10 Aliquādo autem illa hūc.

11 Interdum sicut sphaera appetitus appetitum, cū incontinentia facta est.

b Themistius.

11 Natura autem semper superior principalior est, & mouet,

12 aded ut tribus rationibus iam moueatur.

Tex. 58.

1 Scientificum autem non mouet, sed manet.

2 Quoniam autem existimatio & ratio hæc quidem ipsius vniuersalis est, illa vero ipsius singularis,

3 illa enim dicit, quod oportet talem tale agere, hæc autem quod hoc tale, & ego quidem talis,

4 iam hæc mouet opinio, non ea quæ vniuersalis,

5 aut vtraque, sed illa quidem quiescens magis, hæc autem minime.

stimulantem partem secum abducit. 12 Quamquam enim voluntas natura sua superior sit, & melior virtus, vincereque semper deberet, & mouere hominem, si tamen velut seditione facta imbecillior existat hominis vitio, mouet concupiscentia. 13 Quamobrem tribus hominibus motibus, cum aut voluntas cedit concupiscentiæ, vel concupiscentia voluntati, vel neutra alteri, sed reluctans, & inuita rapitur.

At vero potentia, quæ rerum quidditates contemplatur, haudquaquam mouet, sed perpetua, quam ex rerum cognitione haurit, fruitur quiete. 2 Quoniam autem existimatio, & ratio, quatenus ad actiuum intellectum pertinet, hæc quidem vniuersales agibiles propositiones cognoscit, illa vero singulares percipit, 3 atque illa quidem quodcumque bonum afficiendum honoribus esse dicit, hæc autem singulare bonum certo, ac determinato prosequendum honore iubet: 4 non ea profecto, quæ vniuersalia dumtaxat percipit, sed quæ singularia apprehendit cognitio mouet, 5 aut certe, si vtraque mouet, afferendum est vniuersalium cognitionem ad motum per se efficiendum ineptam quodammodo quiescere, nullumque imperare motum, accedente vero singularium notitia, ac minori ad singularia

laria contracta propositione ex maiori, atque vniuersali deducta, mox subsequi motum, qui ad singularia tantummodo prosequenda tendit.

Iam satis de parte animæ loco motiua, & quatuor animæ partibus, quibus diuersa viuientium genera constituuntur, diximus. 4 Nunc explicatas animæ partes ad inuicem comparare, & conferre consentaneum est.

Necesse ergo est omne, quod viuit, animamque habet nutritiua anima præditum esse ab ortu, ac generatione usque ad interitum, & corruptionem. Manifestum hoc est. 2 Nam omne viuens, quod generatum est, augmentum, statum, ac decrementum habet, 3 at hæc absque alimento fieri nequeunt, alimentum vero solius animæ vegetatiuæ adæquatam obiectum videtur, 4 ergo vegetatiua pars animæ omnibus inest viuentibus, quæ augmentum, ac decrementum suscipiunt.

Sensus vero autem omnibus haud viuentibus competit. 2 Etenim corpora simplicia sensu tactus carent, primarum temperie qualitatatum ad constitutionem ipsius requisita. 3 Atque sine tactu nec alios sensus, nec vllum existere animal possibile est. 4 Item quæcumque formas sine materia, seu species sensibiles, quatenus sensibiles sunt recipere nequeunt,

O o 2 sensu

o S. THOMAS.

Tex. 59.

1 Nutritiuam igitur animam necesse est habere omne, quodcumque viuit, & animam habet à generatione usque ad corruptionem.

2 Necesse est enim quod genitum est augmentum habere, & statum, & decrementum.

3 Hæc autem sine alimento est impossibile.

4 Necesse est igitur nutritiuam potestatem in omnibus inesse, quæ augentur, & diminuantur.

Tex. 60.

1 Sensum autem non est inesse in omnibus viuentibus.

2 Neque enim ea, quorum corpus simplex est, contingit habere tactum,

3 neque sine hoc possibile est esse vllum animal,

4 neque quæcumque non sunt susceptiua formarum sine materia.

sensu tactus destituta videntur. Quare cum plantæ corpore ad simplices vergente qualitates præditæ sint, speciesq; sensibiles, vt sensibiles sunt, suscipere nequeant, sensu tactus carebunt, nullumque proinde habebunt sensum. Omnibus igitur viuentibus haudquaquam sensus inest. 5 At sensum animalibus competere, si frustra nihil operatur natura, oportet. 6 Nam omnia, quæ natura conficiuntur, ad aliquem finem ordinata sunt, aut certe ad ea consequuntur, quæ propter finem existunt: quare nihil rebus à natura productis conuenire potest, quod frustra, ac temere factum sit. Iam corpus animalis progressuum frustra non est, sed ipsum ita disposuit, atque instruxit natura, vt progredi, ac moueri posset, ergo ad aliquem assequendum finem progreditur, ac mouetur, quem alium protecto esse imaginari non possumus, nisi vt alimentum quærat, quo propriam conseruet, ac tueatur vitam. 7 At si progressuum animalis corpus sensu destitutum sit, non modo progrediendo intentum à natura non assequetur finem, quo propriam suscepto alimento seruare debet vitam, sed potius ad interitum perdetur. 8 Neque enim ad optatum pertinget alimentum, sed huc, atque illuc errans inopia alimenti consumetur, ac

peribit

5 Animal autem necesse est sensum habere, si nihil frustra facit natura.

6 Omnia in quæ natura sunt, propter aliquid sunt, aut casus sunt eorum, quæ sunt propter aliquid.

7 Si igitur omne progressuum corpus non habeat sensum, corrumpetur utique, & ad finem non perueniet, qui est naturæ opus.

8 Quomodo enim aletur?

peribit cognitione destitutum, sine qua ad certum ac determinatum finem moueri haud potest. 9 Quæ autem progressuum non habent corpus, sed stabilia semper in eodem loco sunt, obuium quidem habent alimentum, sed nisi sensum illius haberent, quo ab alienis illud dignoscerent, ad illud non se expanderent, neq; ad se allicerent.

Nec vero 1 fieri potest vt vllum corpus animalis, quod progreditur, & locum mutat, ortuique, & interitui obnoxium est, animam, & intellectum rationantem habeat, sensu autem destitutum sit. 2 Quod etiam de quibuscumq; alijs animalibus asserendum est, si quæ præter hominẽ reperiatur nobis ignota quæ haud genita ratione vtatur, & intellectu viuant. 3 Quæ enim asserri potest ratio, qua huiusmodi corpora sensu carere dicamus? 4 Nam aut his corporibus denegamus sensum, quia sic anime conducat, aut quia sic requirat corpus: 5 at neutrum possibile est, etenim absq; sensu, nec existens in ijs anima exactius intelliget, quæ vt experimur sensu ad intelligendum iuuatur, & quasi manu ducitur, nec facilius eorum conseruabitur corpus, iudicẽ optimo existente sensu alimento- rum, quibus ad sui conseruationem eget, 6 ergo nullum corpus animalis progressuum animam, & intellectum absq; sensu habet.

Sed

9 Manentibus .n. inest hoc, vnde nata sunt.

Tex. 61.

1 Non est autem possibile, vt corpus habeat quidem animam, & intellectum discretiuum, sensum autem non habeat, non mansuum existens, generabile autem.

2 At verò neq; ingenerabile.

3 Quare .n. non habebit?

4 Aut enim anime melius erit, aut corpori.

5 Nunc autem neutrum est, illa enim non magis intelligit, hoc autem nihil erit magis propter illud.

6 Nullum ergo corpus non manens habet animam sine sensu.

Sed iam quale sit corpus, quo ut instrumento ad sentiendum utitur animal docendum est.

Ergo si animal sensum habet, aut simplex, aut mixtum obtinet corpus. ² At simplex esse impossibile est, ³ neque enim tactum haberet, quem tamen, ut probabimus ex necessitate habet. Quare mixtum animalis corpus erit.

Manifestum ¹ autem est animalibus necessario tactum inesse. ² Nam animal corpus animatum est, omne autem corpus generabile tangibile est, atque id tangibile videtur, quod tactu percipitur. Iam sic arguo: corpus animalis tangibile est, ergo à tangibilibus qualitatibus alterari potest. ³ Quare si proprium animal tueri, ac seruare corpus debet, sensu tactus præditum esse oportet, ut ea, quæ detrimentum afferre, aut iuuare possint, tangibilia discernat. Hæc ultima consequentia probatur: ⁴ nam alij sensus per externa media sensibilibus dumtaxat speciebus receptis patiuntur, nec à proprijs sensibilibus, ut sensibilia sunt, destrui possunt, ut olfactus, visus, & auditus, at obiecta tangibilia per se, ut tangibilia sunt, materialibus immissis qualitatibus realiter animalis corpus alterare, ac destruere apta sunt, siquidem medio contactu sentiuntur quo existente realis ex necessitate con-

sequi

Tex. 61.

- 1 At verò si habet sensum, necesse est corpus esse, aut simplex, aut mixtum.
- 2 Impossibile autem est simplex esse.
- 3 Tactum enim nõ habebit, est autem necesse hunc habere.

Tex. 62.

- 1 Hoc autem ex his manifestum.
- 2 Quoniam enim animal corpus animatum est, corpus autem omne est tangibile, tangibile autem quod sensibile tactu,
- 3 necesse est & animalis corpus tactuum esse, si debeat conferuari animal.

- 4 Alij enim sensus per alia sentiunt, ut olfactus, visus, auditus,

sequitur actio. ⁵ Necesse ergo est animalis corpus sensu tactus præditum esse, ut ea, quæ nocent, ac iuuant, discernere, & hæc quidem suscipere, illa autem fugere possit. ⁶ Quod si hoc sensu destitutum sit animal, proprium seruare, ac tueri corpus nullo modo poterit. ⁷ Quapropter etiam gustus ad animalis salutem necessarius est, propterea quod tactus quidam sit, nempe alimenti, quod tangibile corpus est.

Sonus ¹ autem, color, & odor, nec alunt, nec augmentum, aut decrementum faciunt, eorumque proinde sensus nec tactus, nec gustus dicitur. ² Quamobrem gustum esse tactum quendam oportet, cum tangibilis, atque alimenti sensus sit. ³ Hi igitur sensus ad salutem animalis necessarij simpliciter sunt, & absque tactu vllum consistere animal impossibile est, ⁴ At cæteri sensus haudquam simpliciter animalibus necessarij infunt, sed ijs ad perfectiorem vitæ statum à natura concessi videntur, ut per eos videlicet quam plurima apprehenderent sensibilia. ⁵ Atque omnia haud animalia hos omnes obtinent sensus, sed ea tantummodo, quæ progressivo cieri motu apta sunt. ⁶ Si enim hæc animalia propriam tueri salutem debent, non modo alimentum medio contactu percipere, sed alijs quoque sensibus oportet,

tet,

⁵ tangens autem nisi habeat sensum, non poterit hæc quidem fugere, illa autem accipere.

⁶ Si verò hoc, impossibile est saluari animal.

⁷ Quapropter & gustus est, ut tactus quidam, alimenti enim, alimentum autem corpus tangibile.

Tex. 64.

- 1 Sonus autem, & color, & odor non alunt, neque faciunt augmentum, aut decrementum.
- 2 Quamobrem & gustum necesse est tactum esse quendam, quia tangibilis, & nutritiui sensus est.
- 3 Hi igitur necessarij sunt animalibus: atque manifestum est quod non est possibile sine tactu animal esse.

4 Alij autem propter bonum.

5 Et generi animalium iam non cuiusque, sed cuidam, ut progressivo necesse est inesse.

6 Si, n. debeat saluari, nõ solum oportet tangendo sentire, sed & ceteris.

ret, quibus ipsum procul existens apprehendant, ac discernant.

Remota verò tum sensus obiecta cognoscunt, cum à sensibilibus affectum, ac patiens medium ipsa mouerit, atque affecerit sensoria, prodeuntes ab obiectis transmittendo species. 2 Etenim quemadmodum loco mouens vsque ad certum, ac determinatum mouet locum, & id, quod proximum pellit corpus facit, vt aliud quoque ipsum contiguum pellat, perq; medium efficitur motus, qui à primo aliquo motore prouenit, 3 adeo vt mouens primum pellat, ac minimè pellatur, vltimum pellatur, & haud pellat, medium verò, & pellatur, & pellat, siue plura sint media, siue vnum tantum, triaq; proinde in hoc insunt motu, & mouens immotum, & mouens motum & motum haud mouens: 4 eadem ratione in sensatione contingit, vt obiectum mouens immobile sit, medium mouens, & motum, sensorium autem dumtaxat motum exultat. 5 Differt verò sensatio à motu, quem diximus, quod mouens, ac pellens è proprio dimouetur loco, sensibile autem obiectum in eodem cum mouet permanet loco. Atque ipsius medij natura, per quod obiecti ad sensorium transmittitur actio, apto explicari potest exemplo. 6 Vt enim cum ceram efformat, ac effingit sigillum, ad

cum

eum vsque terminum mouetur cera, in quo sigilli imprimitur figura, 7 atque lapis quidem ob duritiè sigilli figuram suscipere nequit, 8 aqua vero profundius, atque intimius impressam recipit figuram, quam cera, 9 aer autem eandem per totam patitur substantiam: 10 sic existimandum est aerem potissimum ad suscipiendas, atque ad sensorium transmittendas obiectorum species aptum esse, cum vnus, ac minimè distractus permanet. 11 Vnde male est opinatus Plato, ex eo visionem fieri, quod egredientes à visu radij ad obiectum pertingerent, iterumque reflexi ad ipsum redirent visum. Afferendum enim potius est aerem à colore, ac figura pati sensibiles recipiendo species, cum existens læuis vnus, & continuus ad visum pertingit. 12 Quamobrem eadem ratione patitur aer, ac visum mouet, qua figuram sigilli ad vltimum vsq; ceræ terminum imprimi videmus.

Manifestum autè est animalis corpus esse simplex, vt igneum, aut aereum non posse. 2 Etenim absque tactu alius in animali sensus esse nequit, cum animalis quodcunque corpus sensum tactus obtinere probatum sit. Corpus vero simplex tactum habere nequit, propterea quod is in quadam tangibiliū omnium qualitatum mediocritate consistat

P p

vt

Tex. 65.

1 Hoc autem erit, si per medium sensitiuum fuerit, eo quod illud quidem à sensibili patitur, & mouetur, ipsum autem ab illo.

a S. Thomas.

2 Sicut. n. mouens secundum locum vsq; ad permutationem facit, & pellens alterum facit vt pellat, & est per medium motus,

3 & primum quidem mouens pellit, & non pellitur, vltimum autem solum pellitur, & non pellit, medium autem vtraque, multa autem media:

4 sic in alteratione,

5 præterquam quod manens in eodem loco alterat.

6 Vt si quis in ceram tinxerit, vsque ad id mota est, quousque tinxit.

7 lapis autem nihil,

8 sed aqua vsque procul,

9 aer autem ad plurimum mouetur,

10 & agit & patitur, & maneat, & vnus sit.

11 Vnde & de refractione est melius, quam visum egredientem refrangi, aerem pati à colore, & figura, vsquequo sit vnus, in læui autem est vnus.

12 Quapropter iterum hic visum mouebit, sicut vtiq; si ceræ sigillum ad finem vsq; succederet.

Tex. 66.

1 Quod autè impossibile sit simplex esse animalis corpus, manifestum est, dico vt igneum, aut aereum.

2 Sine. n. tactu nullum contingit alium sensum habere; corpus enim animatum omne tactuum, sicut dictum est.

vt omnium excessus, ac redundantias percipiat, ergo corpus animalis esse simplex nullo modo potest. ³ Nec dicat quispiam alios sensus ex simplicibus elementis, præterquam ex terra cōflata obtinere sensoria. Nam per aliud, & per externum medium proprias efficiunt sensationes. ⁴ Tactus autem absque vilo extrinseco ex parte sensus requisito medio propria tangendo sentit obiecta. ⁵ Vnde, & proprium sortitur nomen. ⁶ Quanquam enim alij sensus tactu sentire videantur, ad omnem perficiendam actionem requisito contactu, hoc tamen exteriori intercedente medio cōtingit. ⁷ Tactus autem solus per seipsum connato existēte medio sentit. Quamobrem sensorium ipsius oportet solidum esse, ne ab obiecto tangibili applicato dissoluatur, ac pereat, aut certe sensationis turbetur iudicium, minusque sincere promatur, indeque ex elementorū mixtione conflatū. ⁸ Non igitur animalis corpus ex aere, aut igne, aquaue similiter potest constitui. At nec etiam ex terra constare possibile est. ⁹ Nam sensorium tactus in quadam omnium tangibilium qualitatū mediocritate, ac tēperie consistit, & non modo quascumque terræ differentias, sed & calidum, ac frigidum, & omnes alias tangibiles qualitates pati, ac suscipere aptū est.

³ Alia autem, præter terrā, sensoria quidem vti que fi-ent, omnia autem per aliud sentiendo faciunt sensum, & per medium.

⁴ Tactus autē est in tangendo ipsa.

⁵ Quapropter & hoc nomē habet.

⁶ Attamen & alij sensus tactu sentiunt, sed per alia.

⁷ Hic autē videtur solus per seipsum.

⁸ Quare huiusmodi elementorum nullum vti que erit animalis corpus: neque itaque terreum.

⁹ Omnium enim tangibilium tactus est sicut medietas, & susceptivum est sensorium, non solum differentiarum, quæcumque terræ sunt, sed & calidi, & frigidi, & aliorum omnium tangibilium.

est. ¹⁰ Vnde nec ossibus, nec pilis, nec similibus alijs partibus ob excessū portionis terræ sentimus. ¹¹ Hinc verò, & plantę omnium sensuum expertes sunt, quia & ipsæ terræ existunt. ¹² Quare cum absque tactu alius nullus existat sensus, ¹³ hic autem, nec ad terram, nec ad alia simplicia elementa spectet, simplex nullum erit animalis corpus sensorij tactus naturam insequens, atque omnibus proinde elementis ad certam quandam temperiem, ac proportionē redactis præditum corpus: vnumquodque erit.

Ex his ¹ manifestum est animalia, cum hoc solo priuantur sensu, ex necessitate mori. ² Neque enim fieri potest, vt hunc sensū id habeat, quod animal non est, neque animal cum sit alium sensum præter hunc habere necesse est. ³ Ob hanc igitur causam aliorum sensuum obiecta, si requisitam excedant proportionem, ac temperiem, vt color, odor, & sonus, ipsos tantummodo sensus destruunt, haudquaquam verò animal corrumpunt, nisi secundum accidens. ⁴ Neque enim à sono interficitur animal, nisi cum eo depulsio, & ictus fiat, quemadmodum in tonitruo contingit, nec à visibilibus obiectis corrumpi animal potest, nisi quatenus putridis exalationibus inficitur aer; etsi

P p 2 sape

¹⁰ Et propter hoc ossibus, & capillis, & huiusmodi partibus non sentimus, quia terræ sunt.

¹¹ Et plantę etiā ob hoc nullum habent sensū, quia terræ sunt.

¹² Sine autē tactu nullū possibile est alium esse.

¹³ Hic autem sensus nō est, neque terræ, neque vilius alius elementorum.

Tex. 57.

¹ Manifestū est igitur, quod necesse est hoc solo priuata sensu animalia mori.

² Neque enim hūc possibile est habere nō animal existens, neque cum sit animal, alium habere necesse est præter hunc.

³ Et propter hoc quidē alia sensibilia exsuperantijs non corrumpunt animal, vt color, & odor, & sonus, sed solum sensus, nisi secundum accidens:

⁴ puta si simul cum sono pulsio fiat, & ictus, & à visis, & odore alia moueantur, quæ tactu corrumpunt, & sapor quoque secundū quod accidit simul tactivum esse, sic corrumpit.

sæpe ob calorem ex vnione radiorum prodeuntem intereat. Nec etiã ab odoribus, ac saporibus animalis accidit corruptio, nisi quatenus ijs adiunguntur qualitatibus, quæ sensibiles tactu existunt. 5 At qualitates tangibiles, vt calidum, ac frigidum, & alia huiusmodi, si ab ea maximè recedat proportione, ac temperie, in qua sensus tactus inest, quatenus per se tactus destruit sensum, ex necessitate ipsum quoque destruit animal, quod absque hoc sensu existere nequit.

Etenim ¹ vnumquodque sensibile excellens destruit sensum, quare, & excellens quoque tangibile ipsum destruit tactum. ² At hoc sensu animalis definitur vita, siquidem absque tactu esse animal non posse probauimus. ³ Mirum ergo non est, si eorum quæ tactu percipiuntur excellentiæ, non modo sensorium ipsius, verum, & ipsum quoque interimant, & corrumpant animal, cui dumtaxat sensum tactus inesse contingit. ⁴ Atque alios quidem sensus habet animal, vt diximus, non vt necessario existat, sed vt perfectionem, longiorumque vitam agat. ⁵ Etenim visum habet, vt in aere, aut aqua degens, quæ in ijs, & in quolibet perspicuo remota iacent obiecta, conspiciat, sicque ad ea progrediatur, quæ salutaria sunt, quæ

5 Tangibilem autem exsuperantia, vt calidorum, & frigidorum, & durorum, corrumpit animal.

Text. 68.

1 Omnis enim sensibilis exsuperantia corrumpit sensum, quamobrem & tangibile tactum.

2 Hoc autem determinatum est ipsum viuere, sine enim tactu demonstratum est quod impossibile est animal esse.

3 Quocirca tangibilem exsuperantia non solum corrumpit sensum, sed etiam animal, quia necesse est solum habere hunc animal.

4 Alios autem sensus habet animal, sicut dictum est, non vt sit, sed vt bene sit.

5 Vt visum, quia in aere, & aqua, vt videat, omnino autem quia in perspicuo.

quæque videntur nociua refugiat. ⁶ Gustum autem animal obtinet, ut iucundum, ac molestum in alimento sentiens, aut id, quod appetit quærat, aut ab eo, quod abhorret fugiat; quo pacto haud sumitur gustus, vt tactus quidam est primas respiciens qualitates, sed vt ad saporem alimenti condimentum refertur. ⁷ Auditum verò, vt eorum, cum quibus versatur conceptus audiat. ⁸ Et linguam denique, vt proprios quos efformat conceptus exprimere, alijsque patefacere queat.

FINIS.

6 Gustum autem propter iucundum, atque molestum vt sentiat id, quod in alimento & concupiscat, & moucatur.

7 Auditum autem, vt significetur aliquid ipsi.

8 Linguam verò, vt significet aliquid alteri.

INDEXEORVM QVAE IN TOTO OPERE CONTINENTVR.

A

Accidentia propria demōstratione cognoscuntur. lib. 1. tex. 4.

Actus vnusquisq; in determinato subiecto inest. lib. 2. tex. 24. & 26.

Actus quomodo sunt priores potentijs. lib. 2. tex. 33.

Actus quot modis dicatur. lib. 2. tex. 55.

Agens, & patiens determinatam proportionem habent. l. 1. t. 52.

Alcmeonis sententia de natura animæ. lib. 1. tex. 32.

Alimenti essentialia conditiones quæ sunt. l. 2. t. 28.

Alimentum patitur ab eo, quod alit. l. 2. t. 45.

Alimentum quomodo simile, & oppositum alito sit. l. 2. t. 45.

Alimentum quid sit. l. 2. t. 46.

Alimētum quomodo nutritionem, auctiōnem, & generationem efficiat. l. 2. t. 47.

Alimentum quomodo sit nutritionis causa. lib. 2. t. 49.

Analogum aut nihil est, aut posterius est. l. 1. t. 8.

Analogia communem definitionem non habent. l. 2. t. 30.

Anaxagoræ sententia de natura animæ. l. 1. t. 23. & 24.

Aniræ separabilitatis à corpore cognoscendæ regula traditur. l. 1. t. 13.

Animæ operationes per materiam demerendæ sunt. l. 1. t. 15.

Animæ pertractatio ad naturalem Philosophum spectat. l. 1. t. 15.

Anima per se moueri nequit. Probatur. l. 1. t. 38. vsque ad tex. 44.

Anima per se in loco non est. Probatur. l. 1. tex. 39.

Animam esse harmoniam Veteres putabāt. lib. 1. t. 50.

Anima harmonia non est. Probatur. l. 1. t. 55. vsq; ad tex. 59.

Anima nec intelligit, nec sentit, sed homo. lib. 1. t. 64.

Anima non est numerus seipsam mouens. Probatur. l. 1. t. 67. vsq; ad t. 74.

Anima non est cōposita ex elemētis, vt oīa cognoscat. Probatur. l. 1. t. 76. vsq; ad t. 83.

Anima per totum vniuersum diffusa nō est. Probatur. l. 1. t. 86. 87. & 88.

Anīa vna est in vno, & eodē viuente. l. 1. t. 54.

Animæ plantarum, & insectorum animalium potentia diuisibiles sunt. l. 1. t. 93. & 94. l. 2. t. 20.

Anima vegetatiua fons, & origo vitæ est. l. 1. t. 95.

Anima corpus non est. Probatur. l. 2. t. 4.

Anima est forma, & substantia. l. 2. t. 4.

Anima est actus primus. Probatur. lib. 2. t. 5. & 5.

Animæ definitio traditur. l. 2. t. 7. & 26.

Anima, & corpus faciunt vnum. l. 2. t. 7.

Anima substantia, & quidditas corporis viuētis est. Probatur. l. 2. t. 8. & 9.

Animæ partes in eodē viuente loco, & subiecto distinctæ nō sunt. Probatur. l. 2. t. 29.

Animæ partes in eodem viuente sola ratione differunt. l. 2. t. 22.

Animæ inter se analogice cōueniūt. l. 2. t. 30.

Anima vegetatiua quomodo in sensitiua inest. l. 2. t. 37.

Anima

INDEX

Anima communiter sumpta perfectè cognosci non potest. l. 2. t. 31.

Anima est causa formalis corporis viuētis. Probatur. 2. t. 36. 37.

Anima est causa finalis corporis viuētis. l. 2. t. 37.

Anima est causa efficiens suarum operationum. l. 2. t. 37.

Anima est quodammodo omnia. l. 3. t. 37.

Anima quomodo sit omnia. l. 3. t. 38.

Anima assimilatur manui. l. 3. t. 38.

Animæ partes insufficiēter diuidūt veteres. Probatur. l. 3. t. 41. & 42.

Animalia imperfecta quomodo appetitum, & imaginationem habeant. l. 3. t. 56.

Animalis corpus ex necessitate mixtum est. Probatur. l. 3. t. 66.

Animal quid in esse animalis constituat. l. 2. tex. 16.

Animalia insecta quomodo imaginationē habeant. l. 2. t. 20.

Animatum quò differat ab inanimato. l. 2. tex. 13.

Appetitus sensum necessaria sequitur. Probatur. l. 2. t. 27. & 29.

Appetitus quæ duplex sit. l. 2. t. 27.

Appetitus est præcipuum, & primarium animalium motus principium. Probatur. l. 3. t. 50. & 51.

Appetitus quomodo à sēsu differat. l. 3. t. 29.

Appetitus quot sint, & quomodo adinuicē se habeant. l. 3. t. 53.

Appetitus intellectiuus quomodo sensitiuū vincat, & ab eo vincatur. l. 3. t. 57.

Appetibile primum animalium mouēs est. l. 3. t. 54.

Auditus sensorium insitum quendam, & internum obtinet aerem. l. 2. t. 81.

Auditui connaturalis aer quomodo immobilis sit. l. 2. t. 83.

Auditui connaturalis aer quomodo perpetuo cieatur motu. l. 2. 84.

Auditus bonitas ex quo dignoscatur. lib. 2. tex. 84.

Cognitio essentiæ subiecti confert ad cognitionē accidentiū eiusdem. l. 1. t. 11.

Cognitio accidentium confert ad cognitionem subiecti. l. 1. t. 11.

Cognitionem per similitudinem obiecti cū intellectu fieri haud recte dixerunt Veteres. Probatur. l. 2. t. 151.

Color visibilis in superficie corporū inest. l. 2. t. 66.

Color quid sit. l. 2. t. 67.

Color absq; lumine visibilis nō est. l. 2. t. 67.

Color proprius vnus cuiusq; rei externo solum diei lumine videtur. l. 2. t. 72.

Corpora naturalia sunt magis substantiæ, quam artificialia. l. 2. t. 3.

Corpora animata determinatos suæ magnitudinis terminos habent. l. 2. t. 41.

Corpus animatū organicū esse debet. l. 2. t. 6.

Critiæ sententia de natura animæ. l. 1. t. 32.

D

Definitiones dialecticæ sunt quibus accidentia subiecti definiti non cognoscuntur. l. 1. t. 11.

Definitio naturalis quæ sit. l. 1. t. 16.

Definitio per solam materiam tradita ad nullam disciplinam spectat. l. 1. t. 17.

Democriti opinio de natura animæ. lib. 1. t. 20. & 21.

Democriti sententia de motu corporis ab anima confutatur. l. 1. t. 44.

Democriti error asserentis ob medium vacuum visionem fieri. l. 2. t. 74.

Diogenis sententia de natura animæ. lib. 2. tex. 32.

E

Echo quomodo fiat. l. 2. tex. 80.

Echo semper aliqua fit, etsi obscura. l. 2. t. 80.

Empedoclis sententia de natura animæ. l. 1. t. 25.

Empedoclis error asserentis lumen esse corpus. l. 1. t. 70.

Empedoclis error in auctiōne plantarum explicanda. l. 2. t. 38. & 39.

F

Forma id est, secundum quam hoc aliquid dicitur. l. 2. t. 2.

Fames quid sit. l. 2. t. 28.

Finis

I N D E X

His quot modis dicatur . l. 2. t. 35.

G

Generare est opus animæ vegetatiuæ. Probatur. l. 2. t. 34.
 Generatio similis est maximè naturalis viuentibus. l. 2. t. 34.
 Generatio similis ob quæ finè fiat. l. 2. t. 34.
 Generationis cuiusque efficiens quodam sit. l. 2. t. 52.
 Gustus sensum exactum obtinent homines. l. 2. t. 94.
 Gustus gustabile, & non gustabile percipit. l. 2. t. 103.
 Gustus sensorium sola potentia humidum est. Probatur. l. 2. t. 104.
 Gustus sensorium quomodo actu humidum sit. l. 2. t. 104.
 Gustus, & gustabilis descriptio traditur. l. 2. t. 105.
 Gustabile non sentitur per extraneum medium. l. 2. t. 101.
 Gustabile quoddam tangibile est. Probatur. l. 2. t. 101.

H

Harmonia quotuplex sit. l. 1. t. 57.
 Heracliti sententia de natura animæ. l. 1. t. 32.
 Hipponis sententia de natura animæ. lib. 1. tex. 32.

I

Ignis instrumentaria dumtaxat auctio- nis causa est. Probatur. l. 2. t. 41.
 Ignis determinatos suæ magnitudinis terminos non habet. l. 2. t. 41.
 Intelligere propria animæ operatio videtur. l. 1. t. 12.
 Intelligere sine corpore non fit. l. 1. t. 12.
 Intelligere, ac sentire corporis affectiones sunt. l. 1. t. 66.
 Ingenium hominis ex tactu iudicatur. lib. 2. tex. 94.
 Intelligere, ac sentire idem esse putant veteres. l. 2. t. 150.
 Intelligere, ac sentire idem non est. Probatur. l. 2. t. 152.
 Intelligere perinde, ac sentire pati quod-

dam est lib. 3. tex. 2.

Infectio omnis aliquem terminum habet. Probatur. l. 1. t. 48.
 Inlectio quieti magis, quam motui similis est. l. 1. t. 48.
 Intellectus proprium in corpore non habet organum in quo operetur. l. 1. t. 92. l. 2. t. 11.
 Intellectus an proprie alteretur falsa opinione depulsa, & vera acquisita. l. 2. t. 58.
 Intellectus sciens pro libito potest intelligere. l. 2. t. 60.
 Intellectus immixtus, atq; in affectus suapte natura est. l. 3. t. 3.
 Intellectus ab omni intelligibilis obiecti primarij natura denudatus est. l. 3. t. 4.
 Intellectus natura quæ sit in ordine ad obiecta. l. 3. t. 5.
 Intellectus in operando cum corpore mixtus non est. Probatur. l. 3. t. 6.
 Intellectus formarum locus dicitur. l. 3. t. 6.
 Intellectus non eodem modo in affectus, atque sensus est. l. 3. t. 7.
 Intellectus quomodo sit in habitu. l. 3. t. 8.
 Intellectus quomodo seipsum intelligat. l. 3. tex. 8.
 Intellectus quomodo singulare, & quidditatem cognoscat. l. 3. t. 10.
 Intellectus quomodo ab obiectis patitur. l. 3. t. 14.
 Intellectus assimilatur tabellæ in qua nihil descriptum est. l. 3. t. 14.
 Intellectus in actu secundum eandem rationem intellectus, atque intelligibilis est. l. 3. t. 15.
 Intellectus idem cum scibili intellecto est. l. 3. t. 15.
 Intellectus in actu idem est cum obiecto actu intellecto. Probatur. l. 3. t. 15.
 Intellectus cur non semper seipsum intelligit. l. 3. t. 16.
 Intellectus agentis necessitas quæ sit. l. 3. t. 17.
 Intellectus agentis officium quod sit. l. 3. t. 18.
 Intellectus aliquando propria intellectio est. Probatur. l. 3. t. 19.
 Intellectus agens propria essentialiter actio est. Probatur. l. 3. t. 19.

Intel.

I N D E X

M

Infectus passiuus corruptibilis est. l. 3. t. 20.
 Intellectus operationes quæ sint. l. 3. t. 21.
 Intellectus quomodo indiuisibile intelligat. l. 3. t. 23. 24. & 25.
 Intellectus quomodo priuationes cognoscat. l. 3. t. 25.
 Intellectus componens, ac diuidens semper verus, aut falsus est. l. 3. t. 26.
 Intellectus circa ipsum quid est numquam fallitur. l. 3. t. 26.
 Intellectus absque phantasmatis non intelligit. l. 3. t. 30.
 Intellectus actiui, ac sensus in operando similitudo. l. 3. t. 30. & 33.
 Intellectus actiuus, & speculatiuus quomodo differant. l. 3. t. 34.
 Intellectus quomodo intelligat ea, quæ secundum essentiam à materia seiuncta sunt. l. 3. t. 35.
 Intellectus absq; phantasie operatione non intelligit. l. 3. t. 39.
 Intellectus actiuus quomodo solus propter finem intelligat. l. 3. t. 49.
 Intellectus actiui principium quomodo appetibile sit. l. 3. t. 49.
 Intellectus actiuus, & appetitus eundem respiciunt finem. Probatur. l. 3. t. 49.
 Intellectus actiuus, & appetitus quomodo sunt animalium motus principia. l. 3. t. 49.
 Intellectus quomodo consultet, ac delibet. l. 3. t. 57.
 Intellectus absq; sensu in inferioribus animalibus non est. Probatur. l. 3. t. 61.

L

Lumen quid sit. l. 2. t. 69.
 Lumen quomodo insit in perspicuo. l. 2. t. 69.
 Lumen à quonam agente fiat. l. 2. t. 69.
 Lumen non est corpus. Probatur. l. 2. t. 69. & 70.
 Lumen est presentia Lucidi in perspicuo. Probatur. l. 2. t. 70.
 Lux color est. l. 2. t. 66.
 Lucentia quedam in tenebris tantum videtur. l. 2. t. 72.
 Lucentia quedam, & in tenebris, & sole existente videntur. l. 2. t. 74.

Mathematicus quæ consideret. l. 1. t. 17.
 Materia hoc aliquid non est. l. 2. t. 2.
 Metaphysicus quæ consideret. l. 1. t. 17.
 Moueri quot modis accidat. l. 1. t. 37.
 Motus animalium principium nutritiuæ pars animæ non est. Probatur. l. 3. t. 44.
 Motus animalium principium sensitiuæ pars animæ non est. Probatur. l. 3. t. 45.
 Motus animalium principium discursiuæ pars animæ non est. Probatur. l. 3. t. 46.
 Motus animalium principium intellectus actiuus non est. Probatur. l. 3. t. 46. & 47.
 Motus animalium principium appetitus non est. Probatur. l. 3. t. 47.
 Motus animalium principium quod sit. l. 3. tex. 48.
 Motus animalium quo perficiatur instrumento. l. 3. t. 55.
 Motus animalium quo perficiatur instrumento. l. 3. t. 55.
 Motus animalium principium quænam intellectus actiui cognitio sit. l. 3. t. 58.

O

Oscium in natura nihil est. l. 1. t. 13.
 Obiecta potentis opponuntur. l. 1. t. 10.
 Odorum species cur sint nobis minus nos, quàm aliorum sensibilibus species. l. 2. t. 92.
 Odores solum excellentes, ac fortes homines sentiunt. l. 2. t. 93.
 Odores, ac sapes quondam inter se analogiam, ac proportionem habent. l. 2. t. 93. & 95.
 Odorem, atque saporem quomodo obtineant corpora. l. 2. t. 95.
 Odor per medium necessario percipitur. l. 2. t. 97.
 Olfactum homines imperfectum obtinent. l. 2. t. 92.
 Olfactus, & odorabile, & inodorabile percipit. l. 2. t. 96.
 Olfactu omnia animalia odorem captant. Probatur. l. 2. t. 99.
 Olfactus sensorium in hominibus quomodo differat à sensorijs reliquorum animalium. l. 2. t. 100.

Olfactus

I N D E X

Olfactus in hominibus absque respiratione non percipit odorem. l. 2. t. 98.

Olfactus, atque odoris descriptio traditur. l. 2. t. 100.

Ordo quis seruandus in singularum animarum tractatione. l. 2. t. 33.

P

Passionis animæ quæ propriæ, quæque communes dicantur. l. 1. t. 3.

Passiones omnes animæ corpori cōmunes sunt. l. 1. t. 14.

Pati quot modis accidat. l. 2. t. 57.

Perpicuum illuminatum quid sit. l. 2. t. 68.

Perpicua corpora quæ sint. l. 2. t. 68.

Perpicuum per se sumptū quid sit. l. 2. t. 69.

Perpicuum à colore pati potest. Probatur l. 2. t. 71.

Perpicuum suapte natura coloris expers est. l. 2. t. 71.

Perpicuum visibile per aliud est. l. 2. t. 71.

Pisces cur non habeant vocem. l. 2. t. 92.

Philosophus naturalis quæ consideret. l. 1. t. 17.

Philosophorum quorundam sententia de natura animæ. l. 1. t. 28.

Philosophorum de alimentii natura opiniones afferuntur. l. 2. t. 43 & 44.

Phantasia operatio ab existimatione differt. Probatur. l. 2. t. 153 & 154.

Phantasia ex sensibus exterioribus non est. Probatur l. 2. t. 156.

Phantasia quomodo carent apes, formicæ, & vermes. l. 2. t. 156.

Phantasiæ operatio ab opinione differt. Probatur. l. 2. t. 157.

Phantasia, sensus, & opinio circa idem versari obiectum nequeunt. Probatur l. 2. t. 159.

Phantasiæ operatio opinionis, ac sensationis complexio non est. Probatur l. 2. t. 158 & 159.

Phantasiæ descriptio traditur. l. 2. t. 161.

Phantasia animalia plura agunt, ac patiuntur. l. 2. t. 161.

Phantasiæ operatio & vera, & falsa interdū accidit. Probatur l. 2. t. 161.

Phantasia quomodo circa sensibilia propriæ, & communia erret. l. 2. t. 161.

Phantasia propriam à visione fortitur nomen. l. 2. t. 162.

Phantasia ob quem finē sit animalibus concessa. l. 2. t. 162.

Plantæ propter quid non sentiant. l. 2. t. 124.

Plantæ quomodo species sensibiles recipiant. l. 2. t. 124.

Platonis sententia de natura animæ. l. 1. t. 26. & 27.

Platonis sententia de natura intellectus. l. 1. t. 45.

Plantas viuere experientia docet. l. 2. t. 14.

Platonis sententia de natura intellectus confutatur. l. 1. t. 46. vsq; ad t. 53.

Platonis sententia de partibilitate animæ confutatur. l. 1. t. 90. vsq; ad t. 95.

Potentia quot modis dicatur. l. 2. t. 55.

Principium quot modis dicatur. l. 2. t. 24.

Pythagoreorum sententia de natura animæ. t. 1. t. 22.

Pythagoreorū sententia de transmigrationse animarum fabulosa videtur. l. 1. t. 33.

Q

Quælibet res ab actu nominatur. lib. 2. t. 25.

Quidditas ab habente quidditatem in rebus materialibus differt. l. 3. t. 9.

R

Respiratione cur indigeant animalia. l. 2. t. 89.

Respirato aere ad quid vtatur natura. l. 2. t. 88.

Recipiens aliquid quomodo ab eo denu datum sit. l. 3. t. 4.

S

Sapor tangibilis qualiter est. l. 2. t. 28.

Sapor quomodo ad alimentum se habeat. l. 2. t. 28.

Sapor in humido, vt in propria materia inest. l. 2. t. 102.

Saporis species quæ sint. l. 2. t. 105.

Scientia excellens bonum, atq; honorabile. l. 1. t. 1.

Scientia quæ sit præstantior. l. 1. t. 1.

Scienti

I N D E X

Scientia de animâ inter primas collocanda. scientias est. Probatur l. 1. t. 1.

Scientiæ de anima vtilitas. l. 1. t. 2.

Scientiæ de anima difficultas. l. 1. t. 4.

Sensus potentia passiva est. Probatur lib. 2. t. 51.

Sensus proprias sensorij qualitates non sentiunt. l. 2. t. 54.

Sensus quot modis dicatur. l. 2. t. 53.

Sensus à quonam agente patitur, & in actū ducatur. l. 2. t. 59.

Sensus, atq; intellectus à diuersis agentibus in actum ducuntur. l. 2. t. 59. & 60.

Sensus pro libito sentire nequit. l. 2. t. 60.

Sensus descriptio traditur. l. 2. t. 62.

Sensus circa proprium sensibile non eriat. l. 2. t. 63.

Sensus quomodo sit susceptiuus formarum sine materia. l. 2. t. 121.

Sensus, ac sensorium quomodo differant. l. 2. t. 122.

Sensu aliquo destitutū ab alijs sensibilibus pati nequit. Probatur l. 2. t. 125. & 126.

Sensus exteriores quinque sunt. Probatur l. 2. t. 128. atque ad t. 133.

Sensus vnusquisq; exterior quomodo propriū alterius sensus obiectum percipiat. l. 2. t. 134.

Sensus exteriores propriam non percipiūt sensationem. Probatur l. 2. t. 138.

Sensus communis externorū sensuum operationes iudicat. l. 2. t. 138.

Sensus communis quomodo obiecta diuisa iudicat. l. 2. t. 146.

Sensus communis quæ percipit esse præsentia iudicat. l. 2. t. 146.

Sensus communis assimilatur centro circuli. l. 2. t. 149. & l. 3. t. 32.

Sensus communis quomodo opposita cognoscat obiecta. l. 2. t. 149. & l. 3. t. 32.

Sensus communis est aptus magis decipi, quam sensus exterior. l. 2. t. 161.

Sensus communis quomodo vnus, ac multiplex sit. l. 3. t. 31.

Sensus in proportione quadam, ac temperie consistit. l. 2. t. 143.

Sensus vnus cuiusq; munera quæ sint. l. 2. t. 144.

Sensus omnis obiecta diuersa pluribus actibus simul elicitis cognoscit. l. 2. t. 149.

Sensus circa sensibile per accidens decipitur. l. 2. t. 161.

Sensus circa sensibilia communia quomodo erret. l. 2. t. 161.

Sensuum dolor, ac voluptas quid sint. l. 3. t. 24.

Sensus omnibus haud viuētibus competit. Probatur l. 3. t. 60.

Sensus omnibus animalibus inest. Probatur l. 3. t. 60.

Sensatio proprie motus non est. l. 3. t. 28.

Sensorium primum quid sit. l. 2. t. 122.

Sensibile quot modis dicatur. l. 2. t. 63.

Sensibile primum quid sit. l. 2. t. 63.

Sensibilia communia quæ sint. l. 2. t. 64.

Sensibilia per accidens quæ sint. l. 2. t. 65.

Sensibile supra sensum positum non sentitur. Probatur l. 2. t. 75.

Sensibile vehemens quomodo ledat sensum. l. 2. t. 123. & 143.

Sensibilia quomodo inanimata alterēt corpora. l. 2. t. 126. l. 3. t. 67.

Sensibilia quomodo immutent aerem, & aquam. l. 2. t. 127.

Sensibilia communia ab vno tantum sensu non cognoscuntur. Probatur l. 2. t. 133. & 134.

Sensibilia cōia propriam habent speciem, per quam cognoscuntur. Probatur l. 2. t. 133.

Sensibilia quot modis per accidens sentiantur. l. 2. t. 134.

Sensibilia communia cur ab vno tantum sensu non cognoscuntur. l. 2. t. 135.

Sensibilis, ac sensus idē actus est. l. 2. t. 138.

Sensibilia quæ delectent sensum. l. 1. t. 143.

Sensibilibus differentia ab ipso tantū sensu cōi cognoscuntur. Probatur l. 2. t. 146.

Sensibilia remota quomodo per medium à sensu cognoscantur. l. 3. t. 65.

Sitis quid sit. l. 2. t. 28.

Sonus quoduplex sit. l. 2. t. 77.

Sonum quot efficiant corpora. l. 2. t. 78.

Sonum

I N D E X

Sonus quæ corpora sint apta efficere. l. 2. t. 78. & 81.
 Sonus & in aere, & in aqua deferri potest. l. 2. t. 79.
 Sonus in solo aere gignitur. l. 2. t. 79.
 Sonus in aqua minus, quam in aere deferretur. l. 2. t. 79.
 Sonus in aere veluti in proprio subiecto inest. l. 2. t. 79.
 Sonus quomodo in aere suscipiatur. lib. 2. t. 79. & 81.
 Sonum deferens aer quomodo vsq; ad auditum moueatur. l. 2. t. 82.
 Soni quæ sit causa generatiua. l. 2. t. 83.
 Sonantium corporum differentia ex quo dignoscantur. l. 2. t. 86.
 Sonus gravis, & acutus translative dicitur. l. 2. t. 86.
 Substantia quot modis dicatur. l. 2. t. 2.
T
 Actus est primus omnium sensuum. l. 2. t. 17.
 Tactus est alimeti sensus. probatur l. 2. t. 28.
 Tactus sensum exactum habent homines. l. 2. t. 94.
 Tactus vnus sensus est. Probatur l. 2. t. 103. & 128.
 Tactus sensorium obscurum est. l. 2. t. 111.
 Tactus mediū conuatum esse debet. l. 2. t. 111.
 Tactus medium caro est. Probatur lib. 2. t. 112. & 116.
 Tactus corpora dura absq; extrinsecò medio non percipit. Probatur l. 2. t. 113. & 114.
 Tactus per extrinsecū mediū non eodē modo sentit, quo reliqui sensus. l. 2. t. 115.
 Tactus quas sentiat qualitates. l. 2. t. 118.
 Tactus sensorium quodnam sit. l. 2. t. 119.
 Tactus tangibile, & non tangibile percipit. l. 2. t. 120.
 Tactus per accidens recipit formas cū materia. l. 2. t. 121.
 Tactus animalibus ex necessitate inest. Probatur l. 3. t. 63.
 Talpa oculos, ac visum habet. l. 2. t. 131.
 Tactis sententia de natura anime. l. 1. t. 32.
V
 Vegetatiuæ animæ definitio traditur. l. 2. t. 48. & 49.
 Vegetatiuæ animæ operationes quot sint. l. 2. t. 47.
 Vegetatiuæ animæ operationum quæ præcipua sit. l. 2. t. 49.
 Vegetatiuæ animæ instrumentum quodnam sit. l. 2. t. 50.
 Vegetatiua pars animæ omnibus viuentibus inest. Probatur l. 3. t. 59.
 Visibile quot modis dicatur. l. 2. t. 66.
 Visibile vnum tantummodo est. l. 2. t. 66.
 Visio absque medio perspicuo illuminato fieri nequit. l. 2. t. 73.
 Viuentium quot sint gradus. l. 2. t. 17.
 Viuens quid constituat in esse viuentis. l. 2. t. 16.
 Vox est sonus quidam animati corporis. l. 2. t. 87.
 Vocem animalia dumtaxat sanguinea eliciunt. Probatur. l. 2. t. 87.
 Vox in aspera animalium arteria sit. lib. 2. t. 89.
 Vocis definitio traditur. l. 2. t. 90.
 Vox sonus significatiuus est. l. 2. t. 90.

EXPLANATIONIS.

Graviora errata corrigito.	errata corrigito.	errata corrigito.
Pag. 24. existentes	existens	95 animalis animalia
34 animo	anima	108 ocifam ociosam
51 habnes	habens	110 idem eidem
63 eum	eum	110 ad ac
71 ipsi	ipsa	117 animarum animatū
		121 & sensorio ex sensorio
		114 externe externo
		155 abhæret adhæret
		177 appositas oppositas
		243 contekt constet

AVGVSTINI
 PALLAVICINI
 FRANCISCI FIL.

Patritij Genuensis

EXPLANATIO PARAPHRASTICA
 in duos Aristotelis libros
 DE GENERATIONE,
 ET CORRUPTIONE.

In hac secunda Editione ab Auctore recognita, & castigata.

GENVÆ,

Ex Typographia Iosephi Pauonis. MDCXIV.
 SUPERIORVM PERMISSV.